Doy 0492

ARCHITECTURA

T.H.S.
BIBLIOTHEEK
DELFT.

№ 1 ■ 31 DEC. ■ 1921
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM
VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - J. C. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

■ ■ ■

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

DE 1447STE LEDENVERGADERING WORDT GEHOUDEN DONDERDAG 5 JANUARI 1922, 8 UUR 'S AVONDS (ABUSIEVELIJK AANGEKONDIGD OP WOENSDAG) IN DE VERGADERZAAL HEERENGRACHT 545, MET EEN LEZING VAN DEN HEER THEO VAN DOESBURG UIT WEIMAR, GETITELD: „TOT STIJL" (HET VERBAND VAN HET NIEUWE IN DE KUNST EN TECHNIEK) MET LICHTBEELDEN

INTRODUCTIE TOEGESTAAN — **J. BOTERENBROOD 1STE SECRETARIS**

DE AFGEVAARDIGDE LEDEN VAN A. ET A.

Het is iets heel geheimzinnigs met die afgevaardigde leden. Het moet eenige jaren geleden zijn dat dit select gezelschap het levenslicht zag waarop onmiddellijk een tamelijk apathische houding werd aangenomen. Bij zuigelingen verwekt zulks bezorgdheid.

Soms komen ze bijeen, neergestreken in een of andere plaats als een vlucht vreemde vogels, hekelen, becritiseeren, boudeeren en toornen tegen elkaar en tegen anderen. Of spreken koele, afgemeten woorden van berustende wijsheid, trachtend de zuivere rede te benaderen. Heldhaftige maar vergeefsche poging om te ontkomen aan hetgeen de natuurlijke bestemming van den mensch schijnt: een dwaas te zijn. Vooraf is iemand benoemd die dat allemaal op moet schrijven. Dan verstrooien ze zich weder naar alle windstreken, niets achter latende dan een leege zaal waarin smeulende sigaren en sigaretteneindjes als zoovele half geloken oogen hen droevig pinkend nastaren. Er gaan soms vreemde geruchten over hen, vervaarlijke neigingen worden hun toegeschreven. Laatst in het Bouwk. weekblad schreef iemand er nog over. Ik ben vergeten wat, maar het was vreemd. En vervaarlijk.

Niemand van de buitenwereld weet eigenlijk goed wat de bedoeling is van hun vereend zijn.

Zelf zijn ze het trouwens ook vergeten. Vraagt men ernaar dan krijgt men verwarde antwoorden.

Het eenige wat vrij zeker is dat is hun bestaan.

Men bestaat en verheugt er zich in. Of men grient erover. Dit is een Arcadische levenshouding. Of een Dadaistische levenshouding. Dat is niet zoover meer van elkaar af met de huidige dynamiek.

Maar de steeds voor de Genootschapsbelangen wakende secretaris der Redactie van Wendingen en eenigen met hem vonden het niet in den haak zoo. Het is nu eenmaal een eigenschap van den modernen mensch om op alles wat in volmaakte rust is in te slaan.

Ze zagen de steeds losser en losser wordende banden tusschen de leden van het Genootschap bij gebrek aan een communicatiemiddel en ijverden voor een weekblad.

DE AUTEURSWET EN REPRODUCTIE VAN ARCHITECTONISCH WERK

Architecten worden nogal dikwijls aangesproken om fotographische afbeeldingen van hun werken af te staan ter publicatie in tijdschriften of boekwerken. Zij zijn gewoonlijk wat dat betreft nogal welwillend gestemd en verleenen links en rechts medewerking. De ervaring leert echter, dat deze welwillendheid niet steeds betoond wordt zonder schade voor hen zelf en ook voor de belangen der bouwkunst, voor zoover die gediend kunnen worden door goede werken onder de oogen van het publiek te brengen.

De schade voor hen zelf bestaat meestal daarin, dat de afgestane teekeningen

LIJST VAN ONREGELMATIGHEDEN
LIST OF IRREGULARITIES

geen / *none*

INHOUD VAN DE SPOEL
CONTENTS OF REEL

Architectura

Periode:
31-12-1921 t/m 30-12-1922

Doy 0492

ARCHITECTURA

T.H.S.
BIBLIOTHEEK
DELFT.

№ 1 ■ 31 DEC. ■ 1921
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM
VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - J. C. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

■ ■ ■

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

DE 1447STE LEDENVERGADERING WORDT GEHOUDEN DONDERDAG 5 JANUARI 1922, 8 UUR 'S AVONDS (ABUSIEVELIJK AANGEKONDIGD OP WOENSDAG) IN DE VERGADERZAAL HEERENGRACHT 545, MET EEN LEZING VAN DEN HEER THEO VAN DOESBURG UIT WEIMAR, GETITELD: „TOT STIJL" (HET VERBAND VAN HET NIEUWE IN DE KUNST EN TECHNIEK) MET LICHTBEELDEN

INTRODUCTIE TOEGESTAAN — **J. BOTERENBROOD 1STE SECRETARIS**

DE AFGEVAARDIGDE LEDEN VAN A. ET A.

Het is iets heel geheimzinnigs met die afgevaardigde leden. Het moet eenige jaren geleden zijn dat dit select gezelschap het levenslicht zag waarop onmiddellijk een tamelijk apathische houding werd aangenomen. Bij zuigelingen verwekt zulks bezorgdheid.

Soms komen ze bijeen, neergestreken in een of andere plaats als een vlucht vreemde vogels, hekelen, becritiseeren, boudeeren en toornen tegen elkaar en tegen anderen. Of spreken koele, afgemeten woorden van berustende wijsheid, trachtend de zuivere rede te benaderen. Heldhaftige maar vergeefsche poging om te ontkomen aan hetgeen de natuurlijke bestemming van den mensch schijnt: een dwaas te zijn. Vooraf is iemand benoemd die dat allemaal op moet schrijven. Dan verstrooien ze zich weder naar alle windstreken, niets achter latende dan een leege zaal waarin smeulende sigaren en sigaretteneindjes als zoovele half geloken oogen hen droevig pinkend nastaren. Er gaan soms vreemde geruchten over hen, vervaarlijke neigingen worden hun toegeschreven. Laatst in het Bouwk. weekblad schreef iemand er nog over. Ik ben vergeten wat, maar het was vreemd. En vervaarlijk.

Niemand van de buitenwereld weet eigenlijk goed wat de bedoeling is van hun vereend zijn.

Zelf zijn ze het trouwens ook vergeten. Vraagt men ernaar dan krijgt men verwarde antwoorden.

Het eenige wat vrij zeker is dat is hun bestaan.

Men bestaat en verheugt er zich in. Of men grient erover. Dit is een Arcadische levenshouding. Of een Dadaistische levenshouding. Dat is niet zoover meer van elkaar af met de huidige dynamiek.

Maar de steeds voor de Genootschapsbelangen wakende secretaris der Redactie van Wendingen en eenigen met hem vonden het niet in den haak zoo. Het is nu eenmaal een eigenschap van den modernen mensch om op alles wat in volmaakte rust is in te slaan.

Ze zagen de steeds losser en losser wordende banden tusschen de leden van het Genootschap bij gebrek aan een communicatiemiddel en ijverden voor een weekblad.

DE AUTEURSWET EN REPRODUCTIE VAN ARCHITECTONISCH WERK

Architecten worden nogal dikwijls aangesproken om fotographische afbeeldingen van hun werken af te staan ter publicatie in tijdschriften of boekwerken. Zij zijn gewoonlijk wat dat betreft nogal welwillend gestemd en verleenen links en rechts medewerking. De ervaring leert echter, dat deze welwillendheid niet steeds betoond wordt zonder schade voor hen zelf en ook voor de belangen der bouwkunst, voor zoover die gediend kunnen worden door goede werken onder de oogen van het publiek te brengen.

De schade voor hen zelf bestaat meestal daarin, dat de afgestane teekeningen

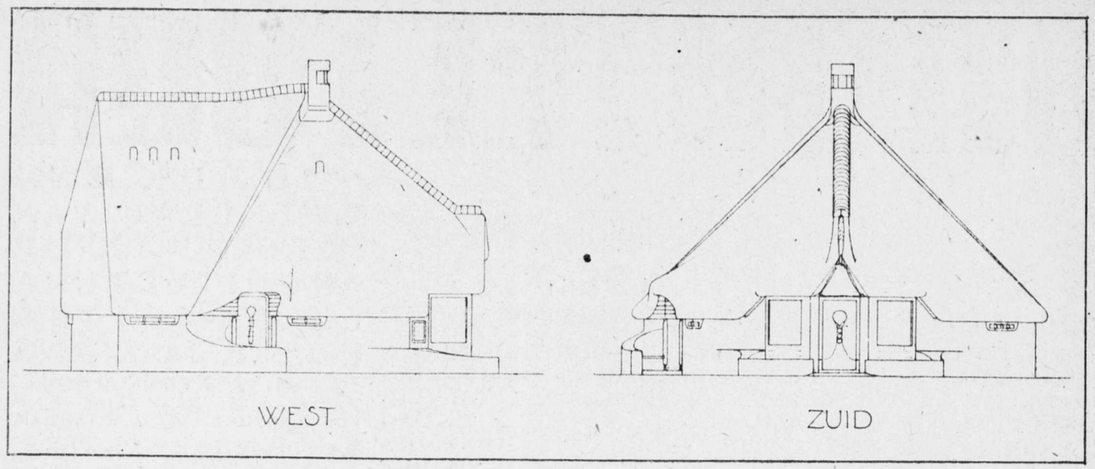

SCHILDERSATELIER TE ZUNDERT (N.-B.) MARGARET KROPHOLLER

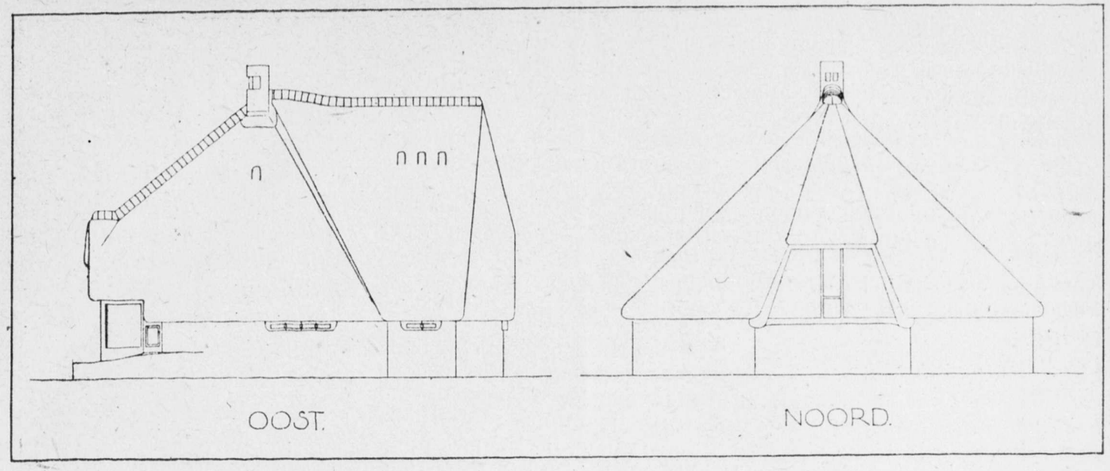

SCHILDERSATELIER TE ZUNDERT (N.-B.) MARGARET KROPHOLLER

„Hier is het weekblad. „Perdu et retrouvé. Het weekblad dat" „we allen wederom gaan vullen met datgene wat brandende" „in ons is, met de groote en kleine strijdvragen, met de critiek" „en de hulde, met onzen honing en ons venijn, vooral venijn...." „Lachen zullen we en weenen in ons nieuwe tijdschrift."
Aldus de Redactie-secretaris in zijn jaarverslag over 1920.
Hulde!..... Lachen en weenen.
Lachen omdat het schoon is voor een kunstenaar in dezen tijd te leven. — We zijn toch allen kunstenaars nietwaar, we zijn toch afgevaardigde leden. Laten we elkaar nu niets wijsmaken. — Ik zei dat het een schoone tijd was om in te leven of zooiets..... Of zijn we het vergeten?
Zijn we vergeten dat we het begrip bouwkunst in zijn ruimste beteekenis hebben te maken tot iets van het reëele leven.
Dat er iets is gekomen als een nieuw humanisme hetwelk weder onze geheele persoonlijkheid opeischt na de academische verstarring der 19e eeuw, dit spectacle-coupée der voorafgaande bloeiperiodes van kunst. Dat we onze steden weder willen maken tot lusthoven waarin het goed is te zijn, pleinen en straten willen maken tot feestzalen van het moderne leven en woningen waarin het verblijf bijdraagt tot geluk.
Weenen zullen we — of omgekeerd — omdat we niet iets nuttigs hebben geleerd, als boxen, filmacteuren, voetballen of ons niet kunnen transformeeren in een of ander welvaartsapparaat.
„Brood en spelen". Is er wel iets anders waar de huidige menschheid om vraagt?
Lachen zullen we om hen die het nauwelijks begonnen proces der vrijmaking van wat door overlevering tot ons is gekomen — wat is 30—40 jaar in dit verband — willen consolideeren in een „stijl" en met kunstig gevlochten theoriën den weg willen wijzen die daar onfeilbaar heenleidt. Mogelijk gelukt het aan de ijverig in het verleden wroetende, rubriceerende, catalogiseerende en mediteerende nakomelingschap een étiquet te plakken op hetgeen dezen tijd wrocht.
Stijl! Waar zijn de geestelijke stroomingen die zich duidelijk afteekenen en de vaste lijnen aanduiden waarlangs de samenleving zich zal ontwikkelen tot die hoogte welke we met „cultuur" bestempelen?
Het zijn nog nietige beekjes wier zacht gemurmel nauwelijks

en afbeeldingen soms niet en meestal zeer beschadigd worden teruggezonden, en dat voor de aan vervaardiging, toezending, etc. besteede arbeid en kosten geen vergoeding wordt gegeven.
De schade voor de bouwkunst is dikwijls gelegen in het feit, dat het motief tot de publicatie bij de uitgevers meer ligt in de winst, die er mede te behalen is, terwijl de redacties der tijdschriften etc. dikwijls met weinig oordeel des onderscheids rijp en groen door elkaar doen reproduceeren, zoodat het publiek door dergelijke druksels meer op een dwaalspoor wordt gebracht, dan deugdelijk voorgelicht.
Nu schijnt het vreemd, dat een architect zich niet eens beschermen kan tegen op dergelijke wijze misbruik maken van zijn naam en werk. Ik heb toen zich de gelegenheid voordeed getracht mij daaromtrent zekerheid te verschaffen, door het indienen van een klacht bij den Officier van Justitie, over het volgende:
Door de redactie van „Het stadswoonhuis in Nederland gedurende de laatste 25 jaar" werd mij indertijd gevraagd om medewerking door het inzenden van afbeeldingen. Ik weigerde dit met de motieveering, dat het gehalte van het door dezelfde redactie en uitgever gepubliceerde „Moderne Landhuis in Nederland" mij

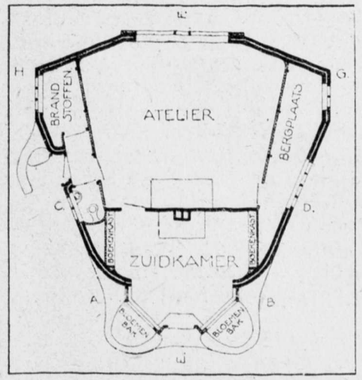

PLAN BEGANE GROND

waarneembaar is temidden van het tumult en geraas van dezen tijd waarom de hysterisch krijschende kunstenaarsbent een goed aandeel neemt. Nietige beekjes die eens den machtigen stroom moeten vormen die den individueelen wil en het scheppingsvermogen zal meevoeren, oplossen zonder dat deze zelf het merkt, zonder dat deze in verzet komt als hij het cerebrale knutselwerk van hen die met kilometervreterij het tempo kunstmatig willen versmelten.
Hulpeloos en onttakeld staan we voor het heden. De Heer heeft ons losgelaten of wij hebben de Heer losgelaten. Er zijn ook geen prachtlievende wereldlijke- of kerkvorsten meer die, zwelgend in machtsbewustzijn deze macht belichaamd wenschten te zien in grootsche werken.
Er is geen zelfbewust volk meer dat de decors waartusschen hun leven zich bewoog in harmonie wenschte met hun schoonheidsbegrip.
Er zijn alleen nog volken welke deze in harmonie wenschen met hun maag, hun hebzucht, hun behoefte aan fondant en liqueurbonbon-luxe of hun sensatiezucht.
Er zijn individueele uitzonderingen en uitspattingen. Alles is individueel tegenwoordig, behalve het verkoopen van steenkool.
Er zijn geen despoten meer die de onsterfelijkheid van hun roem wenschten te bevestigen in giganteske bouwwerken. Kunstzinnige, beminnelijke despoten, verschrikkelijke Iwans en andere maecenaten die, indien ze uit hun humeur waren, ons roosterden, de oogen uitstaken of ophingen. Verdwenen zijn ze.
Wij moeten onszelf helpen.
Wij hebben niets meer dan onszelf, maar ook niets minder.
Lachen zullen we ook indien onze sentimenten of kunstaanvoelingen of aanvechtingen van lagere orde ons al te veel hinderen bij het vinden van de wegen die we nu eenmaal gezamenlijk hebben te bewandelen om ons Genootschap tot grootere kracht op te voeren.
Hoe dikwijls blijken, wat we er voor houden, slechts onschuldige, hoewel wild steigerende stokpaardjes.
Zoo zullen we deze onaanzienlijke maar stichtelijke blaadjes vullen en allemaal wat anders willen.
Ik hoop dat we het voorloopig niet eens worden en dat niet om de een of andere duistere reden de adverteerders, de zetters of de redactieleden gaan staken.

J. L.

niet aanmoedigde aan verdere dergelijke uitgaven medewerking te verleenen.

Bij de verschijning van het bovengenoemde werk trof het mij, dat er toch een viertal afbeeldingen van mijn werken in voorkomen, waarbij slechte en misteekende fotographische opnamen.

Op mijn bovengenoemde klacht ontving ik van het parket te 's Gravenhage het volgende antwoord:

„Met betrekking tot de „door U bij Uw schrijven „van 23 September 1921 „aan den Officier van Ju„stitie te Amsterdam ge„dane klacht als zoude in„breuk zijn gemaakt op „Uw auteursrecht ten aan„zien van een viertal „bouwwerken door het „opnemen van afbeeldin„gen, waarvan in een uit„gave van Martinus Nij„hoff te 's Gravenhage, „genaamd „Het stads„woonhuis in Nederland „gedurende de laatste 25 „jaren" door Ir. J. H. W. „Leliman, bericht ik U „dat door mij ter zake „geen strafrechterlijke „maatregelen genomen zul„len worden, daar ik op „grond van artikel 18 der „Auteurswet 1912 van oor„deel ben, dat de in het „onderhavige geval plaats „gehad hebbende verveel„voudiging, die zich tot het „uitwendige van Uw „bouwwerken heeft be„perkt, niet als inbreuk „op Uw auteursrecht kan „worden beschouwd.

„De hiervoren bedoelde „uitgave wordt hierbij we„der aan U teruggezonden.

(w.g.) De Officier van Justitie.

Indien juist is, dat men zonder diens toestemming het werk van een architect vrijelijk in afbeelding kan reproduceeren, dan is hij ook niet beschermd tegen het misbruik van zijn naam en tegen valsche voorstelling van zijn werk door slechte fotografische opnamen.

Hij zou zich daartegen te voren moeten beveiligen door het verstrekken van goede afbeeldingen; 1e kan hij dit niet doen als het hem niet wordt gevraagd en 2e, zou hij, indien het hem wel wordt gevraagd gedwongen zijn mede te werken aan uitgaven, die hij in het belang van zijn vak principieel verkeerd acht en waardoor hij meent dat het publiek belang wordt geschaad. Ik meen goed te doen, dit punt onder aandacht van collega's te brengen.

K. de Bazel

IM JUNGBRUNNEN?

Zooals men weet is door den heer Jan de Meyer, Ueberlid van de Commissie voor het Stadsschoon (Stadsreiniging?) en Architect. een voorstel bij den Gemeenteraad van Amsterdam ingediend om de Schoonheidscommissie samen te stellen uit 24 leden en vele toevoegsels. De leden zullen bestaan uit 14 Architecten, 2 Schilders, 2 Beeldhouwers, 2 Tuinarchitecten, 2 Oudheidkundigen en 2 Heeren, die hun hoofdbezigheid maken van belangstellen in stadsschoon. □ De Redactie meende dat deze Schoonheidscommissie geen voldoende zekerheid geeft van radikale middelmatigheid, noch dat alle lammenadige bouwbedenksels zullen worden toegelaten en eventueele uitmuntende ontwerpen worden geweerd, dat kort gezegd, deze commissie nog geen afdoend middel is om architectuurbeoordeeling te krijgen met takt zóó, dat geen enkele sterveling nòch vereeniging van stervelingen aan een harer uitspraken aanstoot neemt. De Redactie heeft voorloopig toezegging gekregen dat de volgende vereenigingen bedrijvig op gebied van stadsschoon, zich tot den Raad zullen wenden met verzoek een aantal afgevaardigden in de Nieuwe Schoonheidscommissie te mogen aanwijzen:
De Debatingclub van Vuilnislieden, De Chr. Jongelingsvereeniging van Bloemenventers, de Raad van Stratenmakers, Het Onderonsje van Dames-van-de-Vlakte, de Bond van Sloopers, de Federatie van Revolutiebouwers, de Vereeniging van Schuttingvlakteverhuurders en de Societeit van Aanplakkers, de Kliek van Verkeersagenten, het Harmoniegezelschap van Orgeldraaiers, de Trust van Confectiefabrikanten en de Unie van Schoenpoetsers. Aanspraak op medewerking in Stedenschoon is genoemde vereenigingen, ingevolge werkzaamheid, bezwaarlijk, te ontzeggen in dezen tot Demokratielucht verdampten, in spraakzaamheid gebottelden, en onder reaktie gekurkten Tijd.

J. F. S.

ARCHITECTURA

№ 2 ■ 7 JAN. ■ 1922

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - J. C. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

1. ALS GEWONE LEDEN VOOR HET GENOOTSCHAP WORDEN VOORGESTELD DE HEEREN A. J. 'T HOOFT, BOUWK. TEEKENAAR TE AMSTERDAM DOOR J. C. TEUNISSE EN F. SPRONK. A. H. DE LATHOUDER, ARCHITECT, DOOR DE MEYER EN BOEYINGA. C. PAANS, BOUWK. TEEKENAAR DOOR H. A. JANSEN EN T. B. JANTZEN, L. HOOST, DEC. TEEKENAAR, DOOR A. KERVERS EN ALB. KLYN. H. LAMBERTS, BOUWK. TEEKENAAR, DOOR VAN LOGHEM EN MUYLAERT. P. SCHUMACHER, BOUWK. TEEKENAAR DOOR KWANTES ffN BOTERENBROOD.
2. DOOR HET BESTUUR ZIJN AANGENOMEN ALS BUITENLEDEN DE HEEREN J. HEERING EN R. DE VRIES.
3. DE ADRESSEN VAN DE LEDEN C. J. CHERIEX, K. P. VAN DER PANT EN J. STRACHÉ ZIJN ONBEKEND, LEDEN WORDEN DRINGEND VERZOCHT DIE BEKEND TE MAKEN.
4. AAN AFGEVAARDIGDE LEDEN WERD EEN CONCEPT TOEGEZONDEN VOOR HET VASTSTELLEN VAN ONDERLING BINDENDE BEPALINGEN.
5. DE EERSTE VERGADERINGEN VOOR GEWONE LEDEN IN 1922 ZULLEN PLAATS VINDEN OP:
25 JANUARI REGULIERSDWARSSTRAAT 108; 8 FEBRUARI REGULIERSDWARSSTRAAT 108; 22 FEBRUARI HEERENGRACHT 545; 8 MAART HEERENGRACHT 545; 22 MAART HEERENGRACHT 545.
6. EEN VERGADERING AFGEVAARDIGDE LEDEN WORDT IN JANUARI UITGESCHREVEN.

J. BOTERENBROOD
1STE SECRETARIS

FRÜHLICHT

EINE FOLGE FÜR DIE VERWIRKLICHUNG DES NEUEN BAUGEDANKENS

Zoo noemt Bruno Taut zijn nieuw tijdschrift, dat in Eerste en Tweede nummer, als Herfst en Winter verschijning, zijn intrede begonnen is. Het is zijn „Krone", daar het de fijne geest van dezen sympathieken werker op een werkelijk frapante wijze demonstreert. Hoort zijn inleiding in de eerste bladen: „Hoe het eenmaal dagen zal — wie weet het! Doch den morgen worden wij gewaar. Wij dwalen niet meer als maanzieke door den nacht, droomerig in den bleeken schijn der historie. Een koele vroege ochtendwind om-

WENDINGEN

Het schijnt niet erg florisant te gaan met de moderne beeldende kunst hier in Holland. Uit het Genootschap A. et A., de vereeniging der „jongeren", die geacht werd de draagster te zijn der nieuwe ideën op dit gebied, vaardigden 37 leden zichzelf af en noemden zich dan ook „Afgevaardigde leden".

Deze 37 zelf-afvaardigers hebben kans gezien een „dubbel"-nummer van hun tijdschrift „Wendingen" te vullen op zoodanige wijze dat het als geheel genomen moet achterstaan bij de meest middelmatige nummers van tijdschriften als „Moderne Bauformen, Wasmuth's Monatsheft für Baukunst, Studio, e. a.

Niet het minst qua reproductie en rangschikking.

Dan heeft de regisseur van dit slappe allegaartje den treurigen moed om tegen allen die „Wendingen" ont-

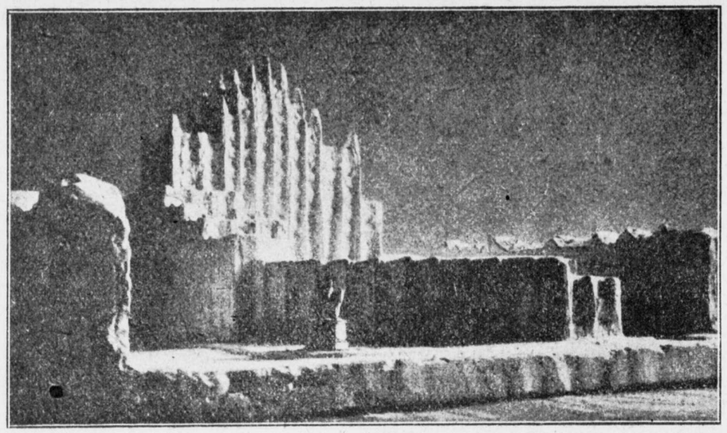

(UIT FRühLICHT) KANTOOR EN HANDELSGEBOUW IN MAGDEBURG
ARCH. BRUNO TAUT

spoelt ons; wie niet huiveren wil, moet verder gaan. En wij en allen met ons gaande, zien in de verte het vroege licht van den ontwakenden morgen. Waar zijn alle nachtelijke spoken! Helder en klaar komt in het morgenlicht eene nieuwe wereld te voorschijn. Zij zendt haar eerste stralen uit. Voorbode van het jubelende morgenrood. Tientallen van jaren, generaties. — En de groote zon der Bouwkunst, der kunst in 't algemeen begint haren zegetocht. De gedachte van het morgenlicht vindt in deze rij zijn spiegel niet voor de eerste keer. Het was en is goed, in vrije fantasie, het uitzicht naar den horizon zuiver te houden. Maar er zijn reeds proeven van uitvoering der nieuwe gedachte in de materie, en deze bladzijden zullen in het bizonder deze „uitvoering" steunen, uitgaande van een werkzaam zijn in eene toekomst-blijde stadsvertegenwoordiging. Zij moeten de kameraden in Duitschland blijder met ons laten gaan, en wij zullen op onze wegen diegenen ontmoeten, die onze geestesbroederen zijn aan gene zijde der grenzen. Wij gelooven niet aan een parallel tusschen Materieelen en Geestelijken bloei. De volle maag denkt niet, de overvolle haat de gedachten, wil rust. Wij gelooven juist

gen in Binnen- en Buitenland te zeggen: „Ladies and Gentlemen, Meine Damen und Herren, Dames en Heeren! Dit is nu het Afgev. Leden-nummer van „Wendingen" en dit representeert nu zoo ongeveer het peil waarbeneden de moderne Hollandsche beeldende kunstenaar het niet doet. Hier wordt U aanschouwelijk gemaakt hoe in Holland gestreden wordt „den kamp om een nieuwe kunst." Dit numer geldt dan ook voor twee!"
Eén ding is er smaakvol aan dit nummer.
Dat is de afwezigheid van hoogdravende beschouwingen. Hetgeen er in geschreven staat is niet meer dan eene nuchtere opsomming van hetgeen er zoo al vast zit aan het afgevaardigd lidmaatschap. Het had kunnen eindigen met: Huismoeders doet Uw voordeel, wordt afgevaardigd lid van het Genootschap!
Deze flauwe mop had achterwege moeten blijven, (ik bedoel het verschijnen van dit afg. leden nummer) vooral nu „Wendingen" ook in Engeland en Duitschland verschijnt. Wilde men zooiets ondernemen dan had i e d e r lid alle krachten in moeten spannen, om dit nummer tot iets representatiefs te maken. Dit is niet geschied.
De hoofdredacteur, die een overzicht van het geheel had, moet gezien hebben dat met d i t materiaal zooiets niet te bereiken viel.
Ook den verschillende inders had dit overzicht gegeven moeten worden alvorens zij hunne medewerking definitief toezegden. Enfin, het is geschied.
Het beste geeft de litho van Rol, aan het eind, de beteekenis van dit nummer en van de verhouding van kunst en hedendaagsche maatschappij weer.
Hij dacht ook: teekenen is spreken en zwijgen tegelijk en hij teekende een tamelijk naakte juffrouw, in het nauw gebracht door de onbescheiden blikken van individuen wier „goede opvoeding" in ernstige twijfel moet worden getrokken.
J. LUTHMANN.

NASCHRIFT

Waarom zoekt de mensch, in wijsheid zoo ver gevorderd dat hij het betrekkelijke van zijn tot dan toe zoo gewichtig schijnende daden ontdekt, niet op waardige wijze een schoone plek, een prachtige boom, een flinke tak en tracht hij zich niet, middels laatst genoemde en een stevig koord, aan die betrekkelijkheid te onttrekken? Omdat de natuur bij deze halfwijze het middel van den voerman van de hondenkar toepast, n.l. de worst aan de zweep.
In de epistels van den Heer Luthmann ontdekte ik neiging tot het hierboven gemelde, doch ook datgene wat hem voor onze bouwkunst en redactie hiervan redden zal.
Eerstens schijnen hem, bij het beschouwen van het jongste Wendingen-nummer, wel drie buitenlandsche tijdschriften tegelijk beter toe, even zoo vele worsten dus waarna hij voorloopig zou willen streven.
Tweedens meent hij dat het beter had gekunt.... de zweep die hem altijd weer zal doen werken en zijn attentie nu reeds voortdrijft

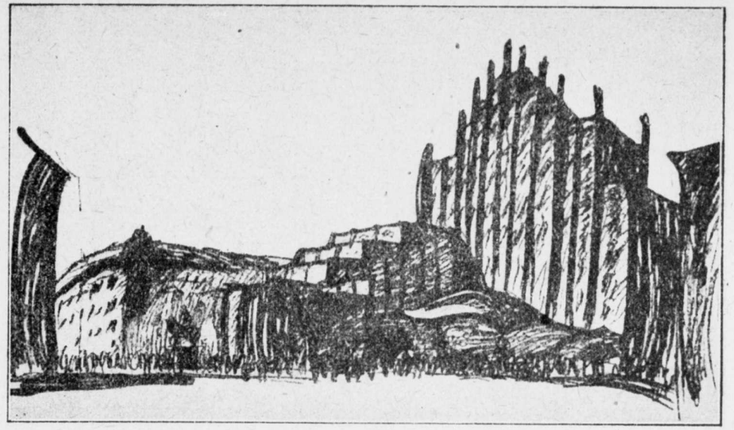

(UIT FRühLICHT) KANTOOR EN HANDELSGEBOUW IN MAGDEBURG
ARCH. BRUNO TAUT

nu destemeer aan ons willen, dat ons de eenige levenswaarde biedt. En deze waarde is: de eeuwige wending."
Hier is het blad dat in de zwakte zijner wendingen, zich in krachtig willen wendt tot alle ernstige zoekers en reeds uit de eerste nummers gloeid de warmte, waarmede zijn leider de teugels houdt. En al weten wij hoe diep hij i n zijn arbeid is, hoever zijn werk nog door hem heen gaat, hoe hij de betrekkelijkheid zijner pogingen niet waarneemt.... al speelt hij met de gedachten als werkelijkheden, al ziet hij als bouwend architect de werkelijkheden als louter fantasie, toch bewonderen wij van verre zijn durf in eenzijdig zijn;.... wij zien van verre zijn pogen, voelen van verre zijn strijd, en zien mét hem de dageraad van verre glooren.
Ook wij gelooven, dat het de ochtend is, ook wij juichen in stille oogenblikken, wanneer de vloek voor deze samenleving even op onze lippen versterft.

H. Th. W.

DIE KUNST IST ÜBERHAUPT NICHTS, WENN SIE NICHT NEU IST.
KARL FRIEDRICH SCHINKEL — (NACHGELASSENE SCHRIFTEN)

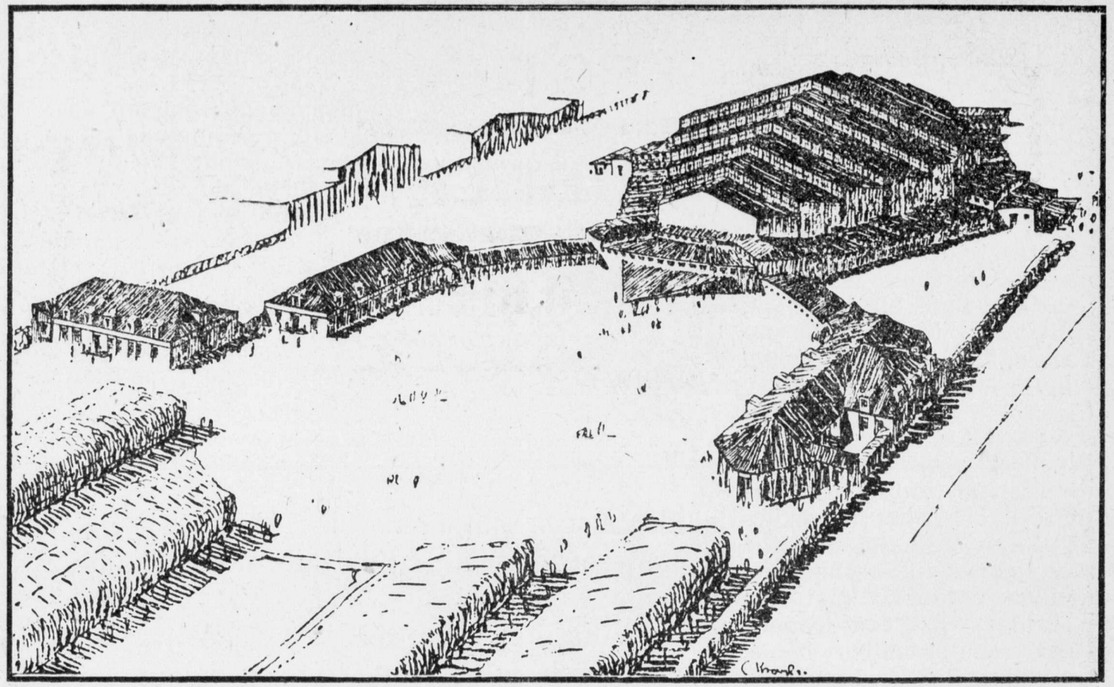

(UIT FRühLICHT) LANDBOUW- EN VEEMARKTHAL VOOR MAGDEBURG ARCH. PAUL MEBES EN BRUNO TAUT

naar het eerst volgend nummer van afgev. leden.
Helaas een ieders activiteit is thans (alleen thans?) gedoemd betrekkelijk povere resultaten af te werpen.
Onze activiteit is niet geheel of in 't geheel niet aan onzen wil onderworpen, laten we het dan als 't kan in vreugdevolle gelatenheid zijn.
Want de beste hond is 't toch die de kar met blijdschap trekt, de worst niet begeert en haar neemt wanneer hij haar krijgen kan. A. E.

STADSINDRUKKEN DOOR J. A. S.

Regenachtig.... Rommelig in de stad. Half-affe bruggen. verdwaasd makend de uit de nauwte geperste menschenslang, plots gestort in eindelooze ruimte-weelde; de volgende engte met schrik tegemoet ziende.... Verkeersagenten legio, wijzend de kromme wegen waarlangs wij de veiligheid betrachten.... Kostbare schuttingen, poelen omheinend; warrelwind gierend over blootgelegde fundeeringen, waar de doorweekte millioenen specie vergaat. Grillige vlagen over begonnen trambaangrasveldjes, wervelwinden gruis van half-affe afbraak in 't harte der stad.... 't Eenige lichtpunt plan tot grootsche terrasbouw voor ons oude raadhuis.... Laat ons hopen.

HOEVER WE REEDS ZIJN. *TOEN DE HANDELSMAN DE TORENS DER CATHEDRAAL IN DE VERTE OVER DE HEUVELS ZAG, WEENDE HIJ. „OH, WAS DIT", ZEIDE HIJ, „EEN AANKONDIGING VOOR BEEFO —, ZOO HEERLIJK, ZOO VOEDZAAM, PROBEER HET IN UW SOEP,..... DE DAMES ZIJN ER DOL OP".* ■ ■ ■ ■

ARCHITECTURA

Nº 3 ■ 14 JAN. ■ 1922
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG
VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - J. C. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM

■ ■ ■

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

1. Als gewoon lid van het Genootschap wordt voorgesteld de heer L. Peters, voorgesteld door Enno van Gelder en N. Lansdorp.
2. Door het bestuur is aangenomen als buitenlid de heer Hans Beers.
3. De leden C. J. Creriex, K. P. van der Pant en J. Stracké worden dringend verzocht hun adres bekend te maken.
4. Vergadering afgevaardigde leden heeft plaats op Zaterdag 21 Februari gebouw Lux Reguliersdwarsstraat 108. Afzonderlijke agenda wordt toegezonden.
5. Ledenvergadering van 25 Februari is huishoudelijk

J. BOTERENBROOD, 1ste Secretaris.

COMMISSIE VAN ONDERZOEK TOT HET VOORSTELLEN VAN AFGEVAARDIGDE LEDEN

Bovengenoemde Commissie besloot in haar vergadering van 3 dezer, voortaan niet meer dan drie maal per jaar te vergaderen. De datum van vergaderen zal tijdig in ons weekblad worden bekend gemaakt. De eerstvolgende vergadering is voorloopig vastgesteld in April. Ook deze vergadering zal, met de uitnoodiging tot inzenden van werk, nader worden aangekondigd.
Tot voor eenigen tijd voerde de Commissie zelf de correspondentie met kandidaat-afgevaardigde leden. Dit is volgens de statuten niet geheel juist. Voortaan zal deze correspondentie, behoudens enkele bizondere gevallen, alleen door het Bestuur worden gevoerd.
Na een vergadering van de Commissie wordt van het behandelde rapport uitgebracht aan het Bestuur. Omdat dit rapport nog weer eerst behandeld moet worden in een Bestuursvergadering kan er tusschen het terugzenden van de stukken en het ontvangen van bericht over wel of niet voorstelling; eenigen tijd verloopen.

OVER HET BESTAANSRECHT VAN A ET A EN DE VAKVEREENIGINGEN

Is er bestaansrecht voor ons Genootschap *in dezen tijd?* Zoo ja, wat is het? Dat bestaansrecht is onvoldoende als het alleen zou zijn een historisch recht zonder verdere gronden. Haar instandhouding zou dan slechts door zeer oneigenlijke middelen kunnen geschieden.
Ook kan dat bestaansrecht niet verdedigd worden met aanhaling van een statutenartikel waarin een „doel" wordt bepaald. Als dat doel zich niet aansluit op de juiste wijze bij de maatschappelijke verhoudingen en tendenzen is het, zoowel nu als voorheen, een doode letter. Een collectiviteit laat zich niet willekeurig vormen

HET AFGEVAARD: LEDEN NUMMER

Toen ik mijn artikel, hetwelk me op een avond in Nov. uit de pen was gevloeid weer onder de oogen kreeg, was ik, 't moet erkend, zelf eenigszins onaangenaam verrast door dezen toon. Het heeft ervan alsof hier aanmerking werd gemaakt op hetgeen er was terwijl toch dit stukje werd ingegeven doordat er m. i. iets ontbrak.
Maar toegegeven wordt dat ik hierover een zakelijke gedachtenwisseling, stel dat zooiets werd gewenscht, moeilijk heb gemaakt.
Speciaal de Heer A. E. schijnt door den toon van mijn schrijven geprikkeld. Dit nu vind ik niet meer dan billijk. Ik zal altijd zijn wijsgeerige zalfjes met belangstelling blijven lezen vanwege de aardige populaire vorm. We kunnen nu eenmaal niet buiten die soort levensdruppelen. Dat zie je alweer. Die menschelijke natuur toch hé!

J. L.

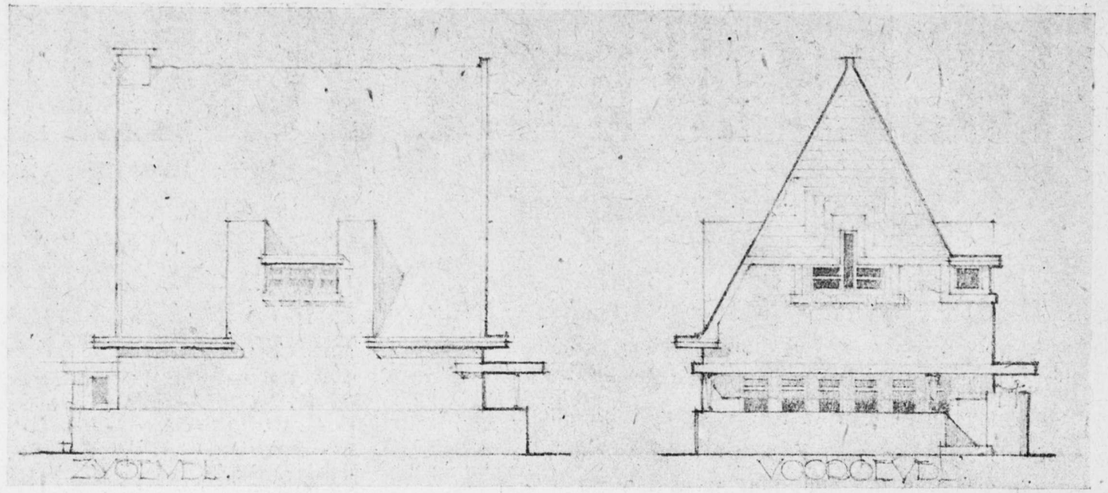

LANDHUISJE TE HILVERSUM **ONTWERP MAX SPEYER**

of instandhouden, maar haar bestaan is onderworpen aan een ongeschreven wet.

We kunnen dus slechts trachten, met de gegevens die we hebben, de bestaansvoorwaarden en -rechten te ontdekken. Het juiste inzicht in de moderne „vak"organisatie is hierbij een voorname factor. Het woord *„vakvereeniging"* sluit als begrip in abstracten zin in, het zich vereenigen niet alleen om materieele, economische en sociale belangen, doch ook, en eigenlijk in de eerste plaats, om de belangen van het vak als zoodanig. Het beoefenen van het vak als objectief vakbelang dus, zoowel als de persoonlijke belangen in verband met die vakbeoefening. En het eerste niet als middel ter bereiking van het tweede als doel, maar elk in zichzelf als geldende factor. Als zoodanig is dit begrip uit de historie tot ons gekomen.

Voor een vakvereeniging van kunstenaars, in zooverre we daar nu nog van kunnen spreken, zouden daarom in het afgetrokkene zeer zeker de belangen van de kunst in de eerste plaats komen. Maar dit abstract begrip is geheel een tegenstelling van wat het in dezen tijd als concreet geworden is. Waar men in dezen tijd het woord „vak" koppelt aan een woord dat de machtsvergrooting of verhooging van invloedsfeeren door collectiviteitsvorming insluit of bedoelt, is dit vrijwel bij uitsluiting alleen met het oog op de gevolgen in materieelen en economischen zin en *niet* op die vak-beoefening zelve en haar objectieve resultaten. —

Denk slechts aan N. V .V .en I. V. V. enz. Daarin zien we juist de consequenties van het begrip „vakorganisatie" van *onzen tijd*. Dat dit ook voor onze vakgroep van bouwkunstbeoefenaren geldt, is met zeer veel voorbeelden te bewijzen. En 't is ook onmogelijk vol te houden dat de één of andere groep vrij van die tijds-tendenz zou kunnen blijven.

Het is te begrijpen dat al degenen, die zich niet kunnen inleven in de betrekkelijkheden van dezen tijd of die in *hun* vak iets geheel uitzonderlijks zien, zich laten verleiden om dat abstrakte (en daarom zeer zeker veel juister) begrip te laten gelden. Niettemin hebben dezulken geen recht dit aan hun tijdgenooten op te dringen.

NUCHTERHEID EN ZAKELIJKHEID, VORMEN HET KARAKTER DER NEDERLANDSCHE BOUWKUNST ZEGT PROF. V. D. STEUR, MAAR HIJ DOET ER EEN EINDELOOS LANGE KOLOM VAN DE N. ROTT. CT. OVER (10 JAN. 1922). VERDER NIEUWS IS ONDER DE ZON VAN PROF. V. D. STEUR NIET GEGROEID, OF 'T MOEST HET VOLGENDE ONKRUID ZIJN: „ER IS IN ONS LAND BIJNA GEEN MONUMENTALE ARCHITECTUUR, OMDAT ARCHITECTUUR NOOIT DE GROOTE LIEFDE VAN ONS VOLK HEEFT GEHAD". GEEN ARCHITECTUUR OMDAT ER GEEN LIEFDE, EN GEEN LIEFDE OMDAT ER GEEN ARCHITECTUUR WAS? ALS ER ALTIJD ZULKE PROFESSOREN IN DELFT GEWEEST ZIJN, GAAT MIJ OVER DIE AFWEZIGHEID VAN LIEFDE EEN LICHT OP. J. F. S.

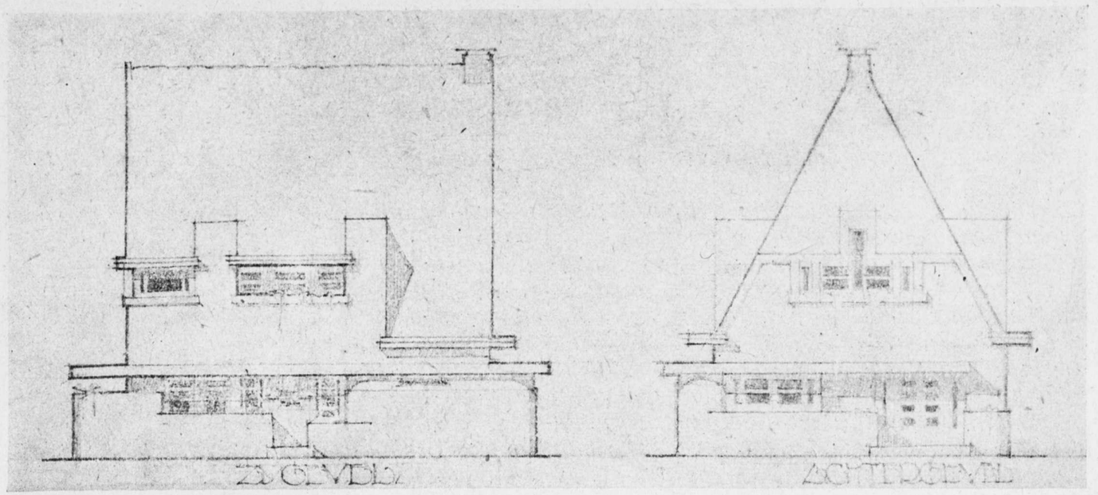

LANDHUISJE TE HILVERSUM **ONTWERP MAX SPEYER**

STUURLUI AAN WAL

DE HEER EDUARD CUYPERS HEEFT ZICH IN HET ALGEMEEN HANDELSBLAD DOEN INTERVIEWEN OVER DE VROUW EN DE ARCHITECTUUR. WAAR BEIDE VERSCHIJNSELEN DEN HEER CUYPERS REEDS VELE JAREN ONTGROEID ZIJN, EN ZIJN LEVENSPAD HEM NOCH TOT EEN EIGEN VROUW NOCH TOT EEN EIGEN ARCHITECTUUR VERMOCHT TE VOEREN, ZULLEN WIJ HET INTERVIEW WELWILLEND NEGEEREN, EN ONS SLECHTS VERBAZEN OVER HET ALGEMEEN HANDELSBLAD DAT, ALS STRIJDORGAAN DER BEZITTENDE KLASSE, EEN TEGENSTANDER VAN HET PRIVAAT BEZIT (I. C.) AAN HET WOORD LIET. J. F. S.

INT. THEATERTENTOONSTELLING TE AMSTERDAM 21 JANUARI-28 FEBRUARI 1922

En een moderne vakvereeniging van bouwkunstbeoefenaren kan niet anders dan alleen de belangen harer leden in materieelen en economischen zin bevorderen. De geschiedenis van onze Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst doet ons zien hoe langzamerhand, door tijdswijzigingen gedrongen, het juiste karakter van moderne vakvereeniging, ondanks veler bedoelingen, naar voren is gekomen. Onnoodig dit nader te omschrijven.

Alleen het feit dat iemands maatschappelijk economische positie voorwaarde is voor het toetreden als lid tot die vereeniging, met uitsluiting van alle kunstbroeders die het door toevallige omstandigheden niet tot die positie kunnen brengen, geeft voldoende inzicht in het criterium harer bedoelingen. En het is goed dit te aanvaarden, maar dan ook consequent. Niet met het eene been in dezen tijd willen zijn en met het andere in het verleden willen blijven; half modern, half antikwarisch.

En ligt in die aanvaarding van het moderne vakvereenigingsbegrip op het terrein der bouwkunstbeoefenaren, niet het bestaansrecht van een nevenorganisatie die alleen en waarachtig kan streven naar de bevordering der bouwkunst en haar belangen kan dienen in objectieven zin? Een organisatie waarin allen die de bouwkunst dienen, zonder onderscheid van maatschappelijke positie, elkaar ontmoeten. Een organisatie waarin we alle moeilijke economische maatschappelijke en materieele problemen onaangeroerd kunnen laten, omdat we weten dat er „vak"vereenigingen zijn die we de behandeling van al die voor ons ook belangrijke zaken kunnen toevertrouwen (en waaraan we dan ook allen lid zijn, ieder van zijn eigen groep). Een organisatie die kan worden een autoritair centraal instituut [1]) van bouwkunst belangen, die de zwakke veelheid van bouwkunstbeschemers kan vervangen door een sterke eenheid.

Is dit niet de historische taak van Architectura? Het Architectura et Amicitia van voorheen omgevormd tot „Architectura" voor het heden. Alleen dat kan haar bestaansrecht zijn voor dezen tijd. Is dit „Architectura" in wording? B. T. B.

[1]) Door Gratama zoo genoemd op één onzer vergaderingen.

DE HAAGSCHE SCHOONHEIDS-COMMISSIE MET VACANTIE?

In onze geliefde residentie, het centrum van de moeizame overpeinzingen der „landsbelangen", wordt in het algemeen leelijk gebouwd.
Het wikken en wegen, het meten met diverse maten, het joviale en zwaarwichtige van het ambtelijke, het aarzelen tusschen deze en gene zijde, het wordt alles in architectonischen vormensraak weergegeven door het weifelen tusschen groote stad en provincie-stad, stadsbouw en dorpsbouw, pittoresk en stijlvol gerècht, planmatigheid en planloosheid, met dien verstande dat het onbenullige meestal den boventoon voert.
Eén voorbeeld:
Ten zuiden van het ververschingskanaal, aan deze „verversching" is nog steeds een sterk riooluchtje) ligt het groote tamelijk rechthoekige sportterein Houtrust. Ten zuiden daarvan liggen groote terreinen (Gemeentelijke erfpachtsgrond), waarop voor eenige jaren als eerstelingen een 50-tal huizen werden gebouwd, motto: „Tuinstadwijk Houtrust". Deze huizen werden gegroepeerd in twee rechthoeken en werden gebouwd in hoewel tamelijk middelmatig-architectonischen, toch door eenvoud aanvaardbaren trant, zóó, dat men kon zeggen: op deze wijze voortgaan en dan beter.
Er werd een weinig planmatigheid getoond, die blijkbaar, na veel wikken en wegen bij het uitbreiden der bebouwingen in een totale planloosheid omgezet moet worden en zoo is dan thans te aanschouwen, hoe in de Haagsche weifelingen, de ware onbenulligheid het altijd wint.
Een kostelijk stuk duinstreek is nu op de meest grillige „pittoreske" wijze bezaaid met alle mogelijke eigenbouwers-met-premie-bedenkseltjes: een huisje-zus en een huisje-zoo langs slingerende straatjes, elk voorzien van een popperig tuintje, gereed om de fantasietjes op het gebied van tuinierende burgerlui in onsoliede boompjes, struikjes, dwergjes, etc. om te zetten. De beroemde van hoogerhand aangeprezen „gebroken kap" viert er hoogtij mèt de in den breede uitgezaaide dakvenstertjes van allerlei vorm. De diverse voordeuren mèt en zonder hekjes èn de brievenbussen èn de stoepjes, ze leveren „modellen uit de praktijk" voor alle denkbare ambachtsscholen in Nederland.
Elk van deze, in het teeken van de laatste overheidszorg staande, bouwseltjes werd gesteund met de som van f 1700.— à f 2000.— met als resultaat de bekende advertentie: Villatjes te koop (vriendelijk, frisch, ruim, voorzien van alle gemakken).
Men lacht, wanneer men deze bouwfantasietjes beschouwt, deze zelf ingenomen optrekjes, met hun wanstaltige verhoudingen, met hunne onderlinge ruzietjes in het onbelangrijke, maar ten slotte ergert men zich en men vraagt ook, waarmede ik aan het hoofd van dit artikeltje ben begonnen; was de Haagsche schoonheidscommissie met vacantie?
Hopen we dat één van hare leden het ons eens vertelt? Of zullen we haar zwijgen moeten apprecieeren? *C. B.*

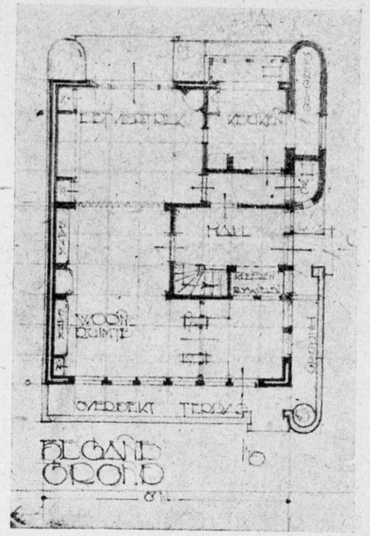

LANDHUISJE TE HILVERSUM
ONTWERP —— MAX SPEYER

UIT: PAUL SCHEERBART'S
„GLASARCHITEKTUR"

I.

DAS MILIEU UND SEIN EINFLUSS AUF DIE ENTWICKLUNG DER KULTUR

Wir leben zumeist in geschossenen Räumen. Diese bilden das Milieu, aus dem unsre Kultur herauswächtst. Unsre Kultur ist gewissermassen ein Produkt unsrer Architektur. Wollen wir unsre Kultur auf ein höheres Niveau bringen, so sind wir wohl oder übel gezwungen, unsre Architektur umzuwandeln. Und dieses wird uns nur dan möglich sein, wenn wir den Räumen, in denen wir leben, das Geschlossene nehmen. Das aber können wir nur durch Einführung der Glasarchitektur, die das Sonnenlicht und das Licht des Mondes und der Sterne nicht nur durch ein paar Fenster in die Räume lässt — sondern gleich durch möglichst viele Wände, die ganz aus Glas sind — aus farbigen Gläsern. Das neue Milieu, das wir uns dadurch schaffen, muss uns eine neue Kultur bringen.

ARCHITECTURA

№ 4 ■ 21 JAN. ■ 1922
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG
VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

1. Als gewone leden van het Genootschap worden voorgesteld: S. G. Barenburg, bouwk. teeken., en Sim van Nieuwerkuik, musicus, door J. Hilke en H. Bunders.
2. Zooals reeds aangekondigd werd bij afzonderlijk rondschrijven, wordt vergadering afgev. leden niet gehouden op 21 Januari, doch op Zaterdag 4 Febr., in Gebouw Parkzicht, Hobbemastraat 1, Amsterdam.
3. Agenda. Gewone ledenvergadering te houden op Woensdag 25 Januari, Gebouw Lux, Reguliersdwarsstraat 108.
a. Notulen.
b. Voorstellen van den heer B. T. Boeyenga, om te geraken tot eenige reorganisatie in het Genootschap.
c. Verkiezing van een nieuw bestuurslid.
d. Worden voorgesteld tot afgevaardigd lid, door de commissie van onderzoek, de heeren A. Boeken B.I., B. v. d. Nieuwen Amstel en Jac. Ph. Wormser.
e. Installatie van in 1445ste vergadering aangenomen leden: Mej. E. C. Zeeman b. i. en de heeren J. C. Hebos, J. H. Janzen, J. Th. Hoogwaart, M. B. Hupkes en A. Lucas.
f. Ballotage van de voorgestelde leden: A. J. 't Hooft, A. H. de Lashouder, C. Paans, L. Hoost, H. Lamberts, P. Schuhmacher en L. Peters. **J. BOTERENBROOD, 1e Secretaris.**

HET KUNSTLEVEN TE PARIJS

SALON D'AUTOMNE □ Zooals er veel schilders zijn, die geen verstand, en erger, geen gevoel voor architectuur hebben, zoo zijn er architecten, die geen oog hebben voor geesteswaarden, die de schilderkunst in zich bergt. Welk gemis bij beiden schade te weeg brengt aan hun werk. En zoo goed ik me een bouwkunstenaar kan denken, die vindt, na de bezichtiging dezer salon, dat er geen architectuur te zien valt, zoo grif is het ook, dat diezelfde salon een schat van arbeid herbergt, die regelrecht architectonisch is; architectonisch in den goeden — en jammer genoeg — ook in den kwaden zin van het woord.
Maar we moeten dat architectonische niet zoeken bij de architectuur, die behoudens een werkstuk van Sauvage*) weinig belangwekkends biedt; maar we zullen het daar vinden, bij die tak van kunst, die vanwege haren aard daar het verst van af staat, bij de vrije schilderkunst.
Bij de decoratieve schilders en de binnenhuis architecten zijn wel schoone inzendingen, met lumineuze vindingen en frissche kleurcontrasten, maar men vindt er niet een school. een groep van kunstenaars die welbewust nieuwe elementen verwerken. Wel is het interieur van Francis Jourdain een juweeltje, — een eetkamer, geheel in beige en oranje rood met vele carrés in de motieven (leitmotifs zegt men in Parijs) en een edele

*) N.l. een ontwerp voor een cité ouvrière; iets waar ik later op terug wil komen.

UIT: PAUL SCHEERBART'S
„GLASARCHITEKTUR"

II.

DIE VERANDA

Es ist selbstverständlich, dass man zunächst das rasch Erreichbare im Auge behält. Und da wird man zunächst eine Umwandlung der Veranda vornehmen. Sie ist leicht zu vergrossern und zunächst auf drei Seiten mit doppelten Glaswänden zu umgeben. Beide Wände sind farbig zu ornamentieren. Und wenn das Licht zwischen den Wänden angebracht ist, so wird die Veranda des Abends innerlich und äusserlich sehr imposant wirken. Soll noch ein Blick in den Garten gewährt werden, so ist dieses ja bequem durch durchsichtige Fensterscheiben zu erreichen. Man tut aber gut, diese Scheiben nicht, „fensterartig" einzufügen. Die Luft wird besser durch Ventilatoren eingeführt.
Für bescheidene Ansprüche ist somit jedem Villenbesitzer sehr leicht möglich, zu einer Glasarchitektur zu gelangen. Der erste Schritt ist sehr leicht und bequem.

rustieke stemming in het geheel — maar het blijft een afzonderlijke poging, daar het meerendeel van zijn collega's zich baseert op fraaie vondsten, die echter elk breed streven missen.
Niet alzoo bij de vrije schilders. Bij hun vindt men de richtingen stijlzoekenden. En te merkwaardiger moet dit lijken, daar de vrije kunst van wege haar techniek de zelfbeperking, die een stijl vereischt, niet noodig maakt. Het is werkelijk met den zuiveren drang des geestes, dat de schilders zich gaan beheerschen, zich gaan oriënteeren, dat ze de rooilijnen gaan trekken voor de komende plans, dat ze gaan bouwen aan nieuwe gegevens. En ze oriënteeren zich niet alleen in hun werk, ieder voor zich, maar ook te zamen in hun groepen en richtingen. Hij die goed ziet — ik spreek niet van den Zondagsamateur, die de salon binnen getuimeld komt en in den chaos slechts een scheele hoofdpijn oploopt — hij ziet zooveel orde, dat hij begrijpt hoe een Marcel Pays van de exposanten een catalogus kan samenstellen zooals Lynaes deed van de plantenwereld, door alles in klassen en orden in te deelen. Zie hier dus het schoone land, waar de maatschappij naar haakt; een toestand, waarin ieder met het behoud zijner individualiteit kan werken als deel van een groot geheel.
Doch laten we dit paradijs binnentreden — 't kost trouwens maar twee francs —. We zien dan, dat het voornamelijk twee groepen van schilders zijn, die voorgaan in den zin, als we nu bespreken, namelijk de cubisten en de cesannisten. Ziehier de lieden, die gevoelen, dat de eenling onbekwaam is zich te handhaven tegenover het veelkoppig publiek, maar die elkaar steunen doordat ze eenzelfde streven hebben en dezelfde waarheden verdedigen tegenover een nog vijandig leekendom. Schouder aan schouder schrijden ze voort, naast elkaar, uit vrije verkiezing zoo men wil, in elk geval door gelijken geestesaanleg, door analoge ontwikkelingsgang somtijds.
Hoe het eensgezinde streven van een groote kunstenaarsmassa den franschen critikus kan verschrikken, niet gewend als hij is aan een breeden universeelen stijl, wars van individualistische proefjes, kan het volgende citaat weergeven uit een critiek op den Salon d'antomne:
„—„Voici, en masse profonde et rangs serrés, l'armée sombre de cesanne, comme lui, disciplinée austère, dédaigneuse des vains ornements et des éclatantes fanfares, et qui s'avance avec la pesanteur „irrésistible de la phalange macedonienne."
En als een bewijs, hoe de cubisten aaneenhouden mag het volgende gelden, gelijk het voorgaande overgenomen uit „l'Encrier":
„—„Il faut s'évader du cubisme a dit André L'hote mais par en haut et non bassement. Le conseil sage et opportun a été généralement suivi. D'un élan unanime, les cubistes ont fait le saint perilleux de leur tour d'ivoire, ou la clientèle se montrait par trop „rétive à pénétrer..."
Als we van het eerste citaat den schrik aftrekken en van het tweede de pikanterie, houden we van beiden over een erkenning van het groote en massale verschijnen dezer twee schildersgroepen. En ook bij de modernen, die zich om Leonce Rosenberg als mercantiel opperhoofd scharen, is eenzelfde tendenz merkbaar. Zoo verzamelen de schilders van gelijken zielsaanleg zich onder éénen vaan, om de kunst — en de wereld — te veroveren. Het kan niet anders of de geest, die het verstaat om naast anderen mee te helpen in een groot geheel, die moet ook in zijn werk soortgelijke kwaliteiten vertoonen. Zoo zien we dan ook ditzelfde gebeuren zich afspelen binnen de vier randen van het schilderij. Bij allen een streven naar evenwicht, een onderwerpen van de massa's aan het geheel, het beheerschen der lijnen en het formeeren der plans, in een woord het bouwen van een schilderij. De geesten, die hier het doek vulden met hun plastiek, ze zijn van eenzelfde kwaliteit als zij, die een grondplan indeelen, maten en afstanden vaststellen en aanzichten formeeren. Als een schilder zijn overwogen massa's tot de expressie eener emotie weet op te voeren, dan is dat zoo goed architectonisch, als wanneer een bouwkunstenaar op een weldoordacht grondplan een gebouw als schoonheidsuitdrukking opricht.
Als de Parijsche architecten leeren willen (wat nog te bezien is) dan kunnen ze leeren bij de schilders op de bovenzalen der Salon d'automne. Ze kunnen er het goede vinden; het nastrevenswaardige maar ook het gevaarlijke en verkeerde in hun métier. Die euvelen, welke de bouwkunst veelal aankleven, vertoont de schilderkunst hier in hooge mate. Namelijk het niet doorvoelen, het misbruiken van de „*formule*".
Want zoo min als het opelkaarstapelen van steenen, hoe solied ook in verband, schoone bouwkunst beteekent, zoo min is het schilderkunst om een doek tot de hoeken toe organisch vol te cubisscn.
„Car une formule est un mensonge et un avec d'impuissance", zegt Guillaume Janneau in de voorrede der catalogus. Niet geheel juist; 't is het niet-doorvoelen en toch gebruiken van de formule, wat de leugen teweegbrengt.
Dit boven de formule staan is het, wat ook voor de architectuur het doelwit moet zijn en voor haar menigmaal moeilijker is uit hoofde haar omslachtiger techniek. Jammer genoeg is de salon arm aan dergelijke kunst. De inzending van onzen compatriot Van Dongen kan daartoe gerekend worden, zeer habile als het is, levend en verrassend, en niettemin overdacht, geordend, gebouwd en dus in stijl. Maar het is hier de plaats niet om een rij van namen te distribueeren. ik wil enkel nog tot slot iets aanhalen uit het vele geschrijf, dat er bij gelegenheid dezer kunstgebeurtenis in Parijs van de pers komt. Het is ook van G. Janneau en raakt aan het chapitre van de eenheid der kunsten, iets wat steeds allen artisten en philosophen na aan het harte lag, thans echter meer dan ooit, iets dat weinigen vermogen te realiseeren, doch allen steeds in wijding gedenken: „„Ils (les artistes modernes) 's adressent moins à la raison qu'a la sensibilité et s'ingenient à provoquer une illusion. Verlaine voulait „de la musique avant toutes choses". Pisarro ne „faisait pas une figure, mais des accords." Aujourd'hui, plus qu'au temps de Lamartine „le spectacle est dans le Spectateur."

TJERK BOTTEMA

DE RECLAME, ORGAAN VOOR RECLAME EN RECLAMEKUNST

Drie maal is scheepsrecht, en daarom geloofde de ouden in de derde poging. Het nieuwe reclame-kunst maandblad heeft hierop denkelijk gespeculeerd. Ongetwijfeld is er behoefte aan nieuwe, frissche reclamekunst, en 'n kunstenaar die zich hieraan met zorg zou willen wijden, heeft 'n hooge bestaanskans. Reclamekunst is 'n kunst die voor zijn bezitter rendabel is. Men moet dit terrein echter met zorg bewandelen en niet als deze nieuwe mede-redacteuren het orgaan voor de helft met eigen werk vullen.
Nu zijn de twee voorgangers gestorven door gebrek aan goede reclamekunst in ons land.

L'artiste et l'homme de science, en un seul homme, doivent oeuvrer en un seul moment et c'est là l'immense difficulté de l'architecture. (Julien Caron L'Esprit Nouveau.)

Merkwaardig is 'n zinsnede in dit nieuwe orgaan, over onevenredig hooge honoraria voor dit werk.
Merkwaardig als men weet dat werkelijk schoone groote teekeningen met luttele guldens zijn betaald.
In de laatste zes jaar is 't velen leden der V.A.N.K. moeilijk geweest hun contributie te betalen.
Een groot bezwaar voor dit nieuwe orgaan is dat het ontstond en geleid wordt door een reclamebureau. Nooit kan 'n dergelijke instelling en de kunstenaars en handel verbinden in een blijvenden band.
Reclamekunst kan alleen opbloeien door langdurige samenwerking van ondernemer en kunstenaar.

JAC. J.

La nature humaine est ainsi faite que de tels cerveaux sont rares: tout raison, l'homme est un ingénieur; tout sensibilité, il risque de n'être qu'un décorateur

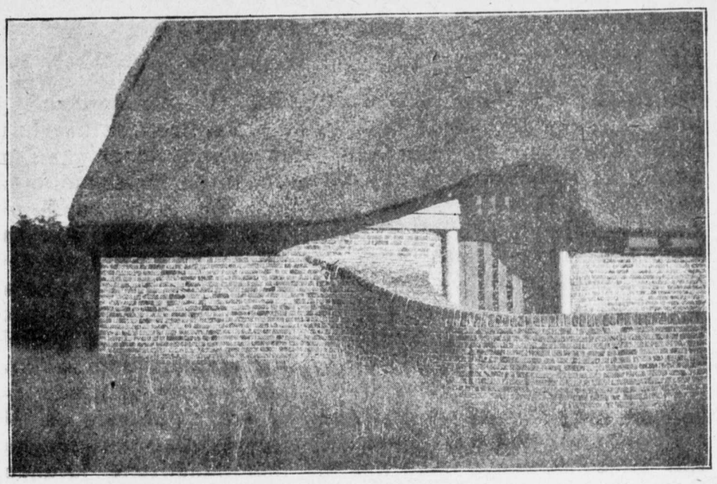

SCHILDERSATELIER TE ZUNDERT (ZIE No. 1) MARGARET KROPHOLLER

BOUWKUNST EN BOUWKUNSTENAARS IN DE PERS

PREDIKBEURTENBLAD 7 JAN. 1922. □ „Zie maar waar gij wilt; het sombert overal. Zelfs in de kunst heeft de pessimistische stemming de overhand. Hoe weinig idealisme, hoe weinig echte kinderlijke blijheid brengen de kunstenaars van onzen tijd. Ik zal de letterkundigen, die je in benauwde, donkere kamertjes brengen of je urenlang boven een riool laten ademen, nu maar laten rusten. Maar onze bouwmeesters. Zie een monumentaal gebouw als het Lyceum in de Lairessestraat eens met klare oogen aan. Dat heet dan de verheerlijking van de werkelijkheid. Maar wat is dat alles gedrukt. Geen lijn die naar boven wijst. Massief, maar somber. Wou men zich op ietwat potsierlijke wijze uitdrukken, dan zou men kunnen zeggen: een opeenstapeling van sigarenkistjes. Wil men met wat meer waardeering te werk gaan, dan zou men van aanschouwelijk onderwijs in materialistische levensbeschouwing kunnen gewagen. Neen, dan rust mijn oog liever op de speelsche en vrolijke figuren van de Renaissance of de omhoogstrevende lijnen van de Gothiek.....
Dat komt er van als men God verlaat."

HANDELSBLAD 14 JAN. 1922. □ „Het Panorama-gebouw. □ Nu gaat ook al het Panorama gebouw verdwijnen. Dat gebouw, waar de Amsterdammers met eenigszins begrijpelijken trots tegen opzagen, omdat het door zijn zeer bizonderen, zelfs bevalligen vorm en zijn monumentalen opgang van het boschje in de Plantage uit, zoo'n prettig rustpunt voor 't oog was in de rij van wel voorname, maar toch min of meer stijve huizen van de Middenlaan. De mooie lichtkoepel, de fraaie entree, alles schepping van architect Gosschalk, ze zullen tot offer van den moker worden. En wat er voor in de plaats zal komen moge in den modernen smaak vallen, maar de Amsterdammers staan in de laatste tientallen jaren eenigszins sceptisch tegenover de nieuwe aspect-aanwinsten hunner stad, die zij in ruil kregen voor hetgeen van vorige geslachten tegen den grond geworpen werd."

BOUWK. WEEKBLAD 24 DEC. 1921. □ Bij het schetsontwerp voor een eventueele overbrugging van het Vondelpark te Amsterdam, wordt van zeer bevoegde zijde de volgende geruststelling gegeven:
„Door beplanting met groote loofboomen ter zijde van den rijweg in het park, zal de begroeide brug den parkwandelaars weinig opvallen of storen.
In den zomer zal men aldus slechts een derde van de brug kunnen zien."

BOUWK. WEEKBLAD 14 JAN. 1922. □ „Nu is die periode aangebroken, en..... alles werd niet nog.... duurder. Met denzelfden élan, waarmee de „slinger-van-evenwicht" uit 't midden werd opgezweept, zoo.... slaat hij nu.... weer door 't midden.... te ver naar beneden!"

Hou'm VAST.... of hij gaat.... WAT.... *z.z.z.zeggen!!*

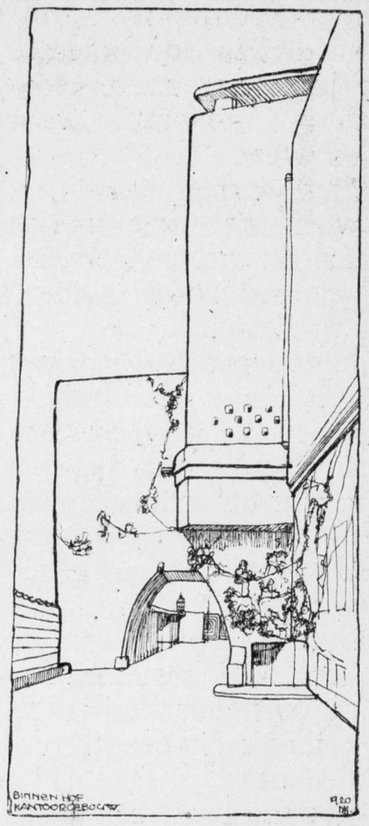

BINNENHOF KANTOORGEBOUW
M. DE KLERK

ARCHITECTURA

№ 5 ■ 28 JAN. ■ 1922
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG
VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW
B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN
J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

In de vergadering van 8 Februari 's avonds 8 uur, e.k. (Heerengracht 545) zal de schilderes Frl. Carry van Biema spreken over „Die Harmonielehre der Farbe von Professor Dr. Adolf Hölzel" met lichtbeelden.
Toegangelijk voor alle Leden en Donateurs.

J. BOTERENBROOD, 1e Secretaris.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE THEATER-TENTOONSTELLING

De Tentoonstelling in het Stedelijk Museum te Amsterdam is geopend dagelijks 10—4, en 's avonds (behalve Zondag) van 8—10. Toegang 50 cents.
In de benedenzaal is ingericht een bibliotheek over het theater. Voordrachten worden gehouden, telkens 's avonds 8½ uur in de speciaal ingerichte benedenzaal van het Stedelijk Museum. Toegang tot de voordrachten ƒ 1.50.
28 Januari Gordon Craig, Theory and Practice in the Theatre.
31 Januari Jacques Copeau, De la sincérité dans un renouvellement théatral.
8 Februari Oscar Strnad, Projekt für ein Schauspielhaus.

MEDEDEELING DER REDACTIE — Dit nummer van het weekblad is niet op initiatief van den redacteur H. Th. Wijdeveld tot stand gekomen, zooals de inhoud van sommige artikelen duidelijk maakt.

INTRODUCTIE

De Internationale belangstelling voor de theater-tentoonstelling heeft vele buitenlanders de opening doen bijwonen en velen van hen hebben zich bereid verklaard een vluchtigen indruk voor ons blad te schrijven.
De Redactie zal hen aan u voorstellen.
Edward Gordon Craig is Edward Gordon Craig.
Sheldon Cheney is een Amerikaansch schrijver (vooral over het moderne theater), Hoofdredakteur van „Theatre Arts Magazine" (zijn belangrijke boeken vindt men in de bibliotheek der tentoonstelling).
Prof. Dr. Oskar Fischel, de bekende kunst-historicus der Berlijnsche Academie, heeft de Duitsche inzending, in opdracht der Duitsche Regeering, naar Amsterdam overgebracht en mede opgesteld.
Albrecht L. Merz is een Stuttgarter Architect-Ingenieur, leider der „Werkschule", die langs geheel nieuwe banen het handwerk op hooger peil tracht te brengen, een werker voor het Nieuwe Theater.
Horace Shipp en Hermon Ould zijn de redacteuren van het Moderne Engelsche Tooneeltijdschrift „Theatre Craft" en beiden dichters van naam.
Martin Hardie kwam over van London, in opdracht van het Victoria and Albert Museum. Hij is conservator van de afdeelingen schilderijen en etsen in dit museum.

TO ALL THOSE LADIES WORKING TOWARDS A NEW THEATRE

For Madam Wijdeveld.

**There is one word to say which I hope no one will remember before I do, yet which I hardly know how to utter.
It is a word of admiration and affection for the work done by the women for the men. Not for themselves — not for the art — but for us.
I have always thought such work the greatest of all allways fearing as now I fear, to say a word about it lest with my voice and the echos I spoil this most precious thing. — Since it reigns in the midday and the midnight silences — in the hot Italian July skies as under the cold moons of the north — and since it reigns supreme.
— There is no more to say. But we one and all value it and you tremendously. GORDON CRAIG**

ALBRECHT L. MERZ schrijft:

Nach H. Th. Wijdeveld's Worten anlässlich der Ausstellungs-Eröffnung drängte es mich, als deutscher Architekt die Tat dieser Ausstellung zu feiern — aber was mich zürückhielt war vielleicht dieses, das es gegenwärtig der geheime Stolz jedes Deutschen sein muss vor der internationalen Oeffentlichkeit zu schweigen und nur im stillen Kreis ehrlich ringender Menschen sich zu öffnen. So ergreife ich freudig die gebotene Gelegenheit, hier einiges sagen zu dürfen.

Das holländische, gross und breit angelegte Unternehmen ist herrlich geglückt, wohl deshalb, weil hier Künstler am Werke waren, getragen von der Ueberzeugung, dass Raum und Bewegung in inniger Wechselbeziehung die Grundträger des rhythmischen Ablaufs alles Bühnengeschehens sein müssen.

Der Architekt spricht auf dieser Ausstellung das entscheidende Wort — nicht nur was die geradezu glänzende Raumgestaltung anbelangt — und dies ist gut. Geht doch alle Neubelebung bildnerischen Gestaltens von der Architektur aus, sofern diese nach Goethes Worten nicht Häuserbauen ist, sondern Gesinnung.

Wenn trotzdem beim Durchwandern der einzelnen Säle eine starke dekorative Wirkung bei vielen Arbeiten auffällt, so kommt es wohl daher, dass das innere Leben, welches jedes echte, in der Einheit von Raum, Bewegung und geistigem Gehalt, rhythmisch gebundene Bühnenwerk durchpulst eben nicht ausgestellt werden kann und nur Wenige es verstehen, dies Lebendige anzudeuten.

So kommt es, dass, allgemein gesprochen, die grosse Gefahr derartiger Ausstellungen darin liegt, dass die Ueberbetonung des Augenmässigen und der Mangel des Dramatischen, daran das heutige Theater sowieso krankt, noch mehr gefördert wird, wenn nicht, wie es hier der Fall ist, gesunde Gegengewichte vorhanden sind. Ziemlich tot und unlebendig erscheinen die Franzosen. — Die Russen geben, so wie sie hier vertreten sind, kein Bild der gegenwärtigen östl. Kunst, weil die neuen Meister fehlen und nur dekorative Flächenkunst sich bietet, die allerdings auf den ersten Augenblick in ihrer Farbigkeit beglückt. — Oestereich betont in der Art der Wiener Werkstätten stark das Dekorative an Stelle des Urwüchsigen.

Wenn ich sage, dass ich das meiste Leben bei den Deutschen finde, so geschieht es nicht ohne die Bemerkung, dass dies tiefe Ringen um innerste Erkenntnisse in den — ohne Rücksicht auf dekorative „Wirkung" — meist rasch hingewuchteten Skizzen und Ausdrucksstudien vielfach nich recht verstanden und gewürdigt wird. — Gegenüber der äusseren Gepflegtheit der anderen Abteilungen erscheint die deutsche in Gärung und Aufruhr, obgleich die Jury manchen allzu „Stürmischen" den Eingang versagte. — Recht lebendig erscheint der Schwede Grünewald. Svend Gade fehlt leider. —

Amerika überrascht durch starke Impulse. — In England überwindet Fraser die „Manier" des „Studio" welche einige Holländer noch gefangen zu halten scheint. —

Die starke holländische Kraft ist Wijdeveld, der meisterliche Architekt, der mit seinem Schauspielhaus-Modell und den übrigen Architektonischen Entwürfen (die gesamte Raumgestaltung der Ausstellung eingeschlossen) höchste Leistungen vollbringt. Ich wünschte nur, dass das lebendige Feuer, wie es in seinen Rötelskizzen sich zeigt, den strengen Baukörper des gewaltigen Modells bei der hoffentlich baldigen Ausführung freudig durchstrudelt. Gordon Graig, den ich nicht ohne Absicht im Zusammenhang mit der Architektur auf der Ausstellung nenne ist Bühnen-Gestalter im höchsten Sinn. Sein Werk: Manifest klarster Beziehungen zwischen Raum und Bewegung. — Wie Bach'sche Fugen wuchten sich seine Raumgebäude als Abwandlung eines grossen Grundthemas, wie wilde Märchen steigen sie ein andermal aus dem Duft beseelter Hintergründe, immer in geheimer Spannung den bewegten Menschen in die Raumgliederung eingeboren reigend. Appia hängt mit Recht im selben Raum. Was den Schweizer auszeichnet ist der grosse Fluss der Raumelemente, die einer tiefen Einfühlung in das Naturgeschehen, der Abkehr vom Stofflichen und dem Eindringen ins Wesenhafte ihre Entstehung verdanken. Der zur Verfügung stehende Platz gebietet energisch zum Schluss zu kommen.

Dank Euch Holländern für die Bereitung des köstlichen Geschenkes dieser Ausstellung.

Möge daraus entspringen, was ein junger Holländer bereits vorbereitete: eine Liga der Schöpferischen Gestalter aller Länder, die über alle engenden Schranken hinweg im lebendig schaffenden Geist meisterlich verbunden sind zum Segen der Menschheit.

ALBRECHT L. MERZ, Stuttgart.

DE ORGANISCHE IDEE EN HET TOONEEL

De moderne kunst zoekt naar uitdrukking der organische idee. Voor architectonische doeleinden kan zij gebruik maken van de voorhanden voorbeelden in de natuur (geen slaafsche copie is hier bedoeld.) Voor de tooneelkunst zijn er echter zulke vormen niet aan te wijzen en moeten de geestelijke idee en de intuitie dat gemis aanvullen. Dat is een groote moeilijkheid. Op geestelijk gebied zijn de tooneelspelers de toeschouwers en het tooneel, één organisch geheel, eigenlijk één afgesloten, volkomen zelfstandig werkend, organisme. Alles deelt in één leven en er zijn daarin geen gescheiden deelen, maar wel kan men de deelen onderscheiden. - Architectonisch heeft Poelzig deze idee benaderd in zijn gebouw. Maar om dit nu te bereiken met vele tooneelspelers en een tooneel met allerlei requisiten en een zaal vol toeschouwers, niet slechts op het gebied der emoties doch ook in zichtbare, stoffelijk-estetische uitdrukking, dat is niet zoo eenvoudig. Daartoe is noodig de samenwerking van vele gelijkgerichte krachten, een groote mate van doordringende visie en eene sublieme ver-reining.

J. L. M. LAUWERIKS

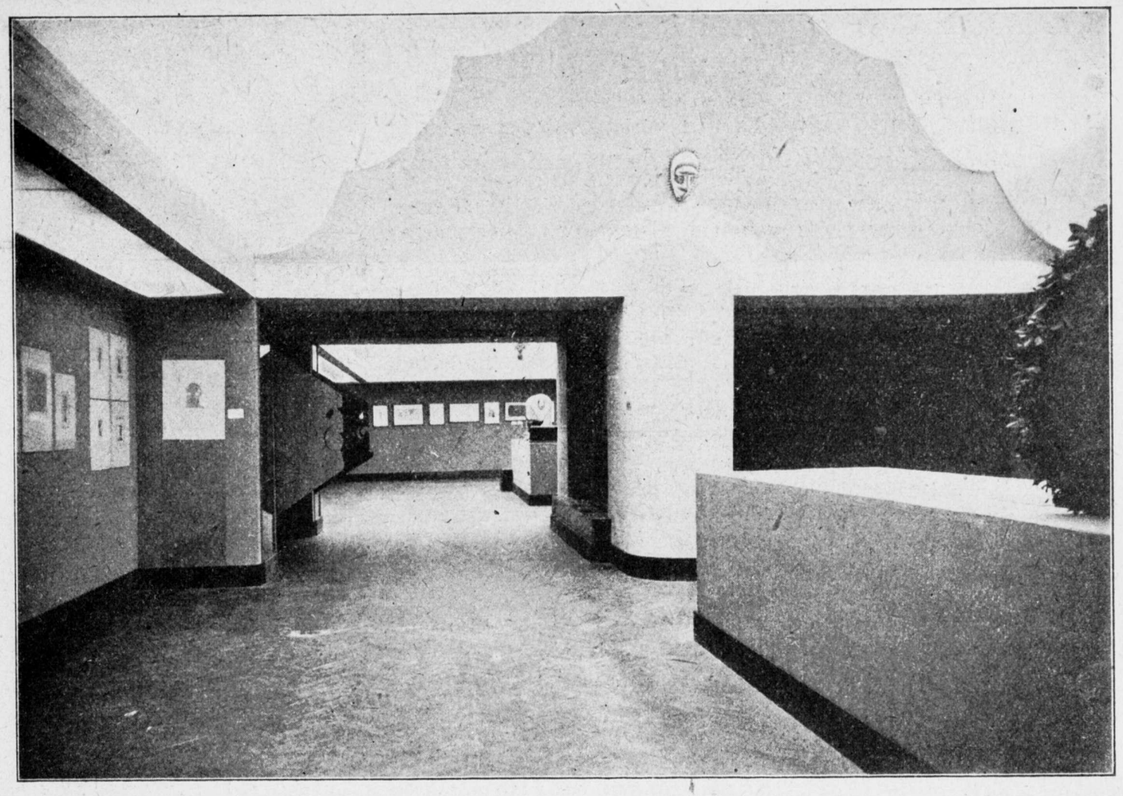

DE TENTOONSTELLINGSRUIMTEN IN HET STEDELIJK MUSEUM

HORACE SHIPP schrijft:

Coming to the Theatre Exhibition at Amsterdam, one feels as the engineer who, tunnelling the mountain, meets those working from the other direction. Holland, France, Germany, Austria, America, Russia, everywhere the same problems to overcome, the same labour in overcoming them; decorators, expressionists, symbolists — every method to achieve the end we all have in view; primitive art, old art, modern art, future art, all times bringing their contributions; architect, costumier, scene-designer, mask-maker, theorist, every worker offering his service; and from it all comes a clearer conception of the art of the theatre.

We thank the promotors of the Exhibition, and find the task to which we have set our hands a little less lonely.

DR. WILLEM ROYAARDS schrijft:

Amsterdam heeft een theatertentoonstelling. In de bovenzalen van het Stedelijk Museum worden dank zij het initiatief van de Vereeniging „Kunst aan het Volk" en de bemoeiingen van twee door het tooneel gehanteerde kunstenaars Lensvelt en Wijdeveld, — ontwerpen tentoongesteld voor theater, dekor, kostuum, marionnetten, enz., enz., uit bijna alle landen van Europa, tot zelfs uit Amerika hierheen gezonden. Het doel dezer tentoonstelling — wij vernamen dit uit den mond van den heer Lensvelt, — is: de belangstelling voor het theater in ons land zoodanig in de hand te werken, dat gelijktijdig met den opbloei van een niet meer door zuiver oeconomische beweegredenen belemmerd artistiek tooneelrepertoire in onze eenigszins behoorlijk ingerichte schouwburgen te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, wij ook nader gebracht zullen worden tot den geheel naar den eisch van het hier tentoongestelde nieuwe, d. w. z. dezen modernen tijd dus aangepasten, te bouwen volksschouwburg. Waarlijk een prachtig doel, dat door alle tooneelvrienden in ons land dient te worden toegejuicht. Doch hoe staat het met de kansen op de verwezenlijking van dit doel? Hóe is het op dit oogenblik gesteld met de belangstelling voor het theater? Is in voldoende mate reeds in ons land het bewustzijn doorgedrongen, dat goede, dat is „schoone" tooneelspeelkunst ons leven verinnigt, verdiept en ons volk dus rijker maakt?

Is in de pers, in die allergrootste kultuurmacht van onzen tijd, het besef voortdurend levendig, dat méer dan overal elders hier in Nederland, het volk de liefde voor „schoone" tooneelspeelkunst moet bijgebracht worden, omdat zij hier minder dan overal elders die liefde van huis uit in hun leven meebrengen?

Is tot dusverre op eenigszins afdoende wijze gebleken, dat men in Nederland van hoogerhand bereid is, om de „schoone" tooneelspeelkunst,

MARTIN HARDIE schrijft:

I am proud to have come to Amsterdam, as a representative of the Victoria and Albert museum, South Kensington, to attend the opening of this very important Exhibition. For our museum in London we have just acquired a collection of the work of Gordon Craig; and it is a pleasure to find in Amsterdam a place of honour given to this great artist, who is the Master of Stage Craft and the pioneer of the modern movement. It is a pleasure also to find honour given to Lovat Fraser, that gifted young genius, whose early death meant a sad loss to Art and to all his friends. Most of all, however, to us, who have come from England, this splendid Exhibition gives welcome opportunity of studying the noteworthy advance and the vitality of modern stage-craft and design among the artists of Holland and other continental nations. The whole Exhibition is full of interest and inspiration; and, speaking as one who has some experience of museum galleries and theis arrangement, I would congratulate Mr. Wijdeveld on the fine scheme of lighting and the spirited decoration which contribute so much to the success of a remarkable Exhibition.

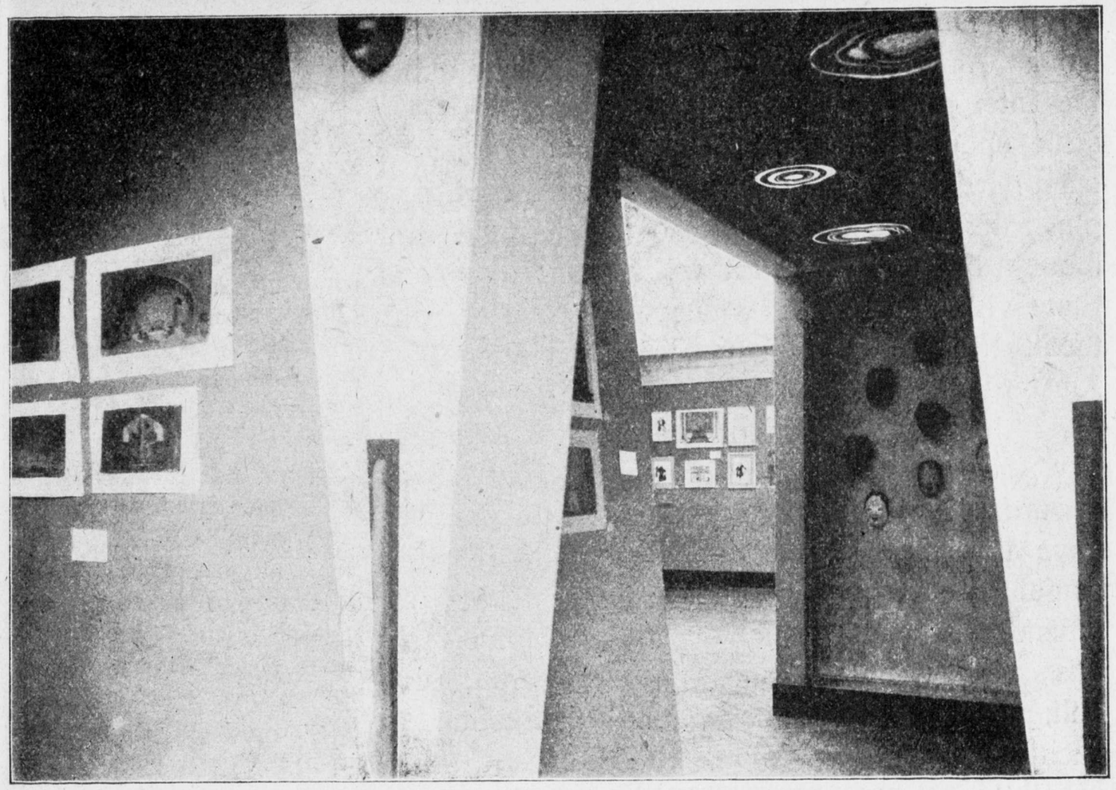

DE TENTOONSTELLINGSRUIMTEN IN HET STEDELIJK MUSEUM

PROF. FISCHEL schrijft:

Erstarrte Musik hat man die Baukunst genannt. Fliessende Architektur und rythmisch gebranntes Ornament wünschen wir für das neue lebendige Kunstwerk der Bühne. Architekten haben zur Ausstellung gerufen, mit der unsere gemeinsame Arbeit an der Erfüllung dieser Wünsche beginnen soll. Dieser Anfang wird in dem Lande gemacht, das allein in seiner Sprache ein eigenes sinnvolles Wort für das Theater hat: Schouwburg. Das soll uns von guter Vorbedeutung sein.

met voorbijzien van fiscus-belangen. e. a., zoodanig daadwerkelijk te steunen in haren strijd tegen de lagere volksgenoegens, dat hare ontwikkeling in stijgende lijn gewaarborgd mag heeten voor de komende jaren?

Liever dan het antwoord te geven op deze en andere vragen, die onwillekeurig bij de opening dezer theatertentoonstelling bij mij en allicht ook bij enkelen mijner collegaas gerezen zijn, verwijs ik naar het woord, waarmede de uit belangstelling voor deze Nederlandsche, gebeurtenis naar Amsterdam gereisde Gordon Craig het Zaterdagmiddag-auditorium in de bovenzalen van het Stedelijk Museum verraste: „We, artists, painters, architects, men of the theatre, we try to bring you the new theatre. Do you want it? If you do, you shall get it. And now, come and have a look at our exhibition!"

SHELDON CHENEY schrijft:

To an American the most impressive thing about the International Theatre Exhibition is the large scale upon which the project is carried out: the comprehensive exhibits from so many countries, plus the expenditure of so much time and money by individual artists, art societies, and State. It indicates a widespread love of the theatre among the people (or the artists) of Amsterdam, such as cannot yet be said to exist in New York or any other American city. We Americans are reaching out slowly toward a new, a more expressive theatre. We have taken some first steps toward ridding our stage of the standards of twenty years ago, as indicated in our section at the Exhibition. At this stage we very much need the broadening influence and the illuminating instruction of such a comparison of the progressive theatres in all lands as this Exhibition makes possible. While many of us begin to feel as never before that we must create our own theatre, and not merely follow or copy Europe, on the other hand we believe that the pre-war accord between theatre leaders must be restored, for mutual inspiration and helpfulness. If I may presume to speak for a moment in the name of the American artists, it is to say that we appreciate the opportunity afforded to us of exhibiting with the most progressive theatre designers ot the world, and that we hope the Exhibition may bring into closer accord the imaginative stage workers of Holland and America, of Germany and America, of England and America — of all countries where small groups of artists are striving to make the theatre expressive of modern life.

PROF. ROLAND HOLST schrijft:

Tentoonstellingen van kunstwerken, zij volgen elkaar even mistroostig en regelmatig op, als de droppels uit een goot die lekt, maar de Theater Tentoonstelling is als Tentoonstelling zelf een kunstwerk geworden.

Dit verschil alleen reeds maakt haar tot een zeldzame en verblijdende gebeurtenis in het kunstleven van Holland.

Zij bezit inderdaad de eigenschappen die ieder kunstwerk moet bezitten, zij toont bouw en overzichtelijkheid, geestelijke bedoeling en overtuigingskracht, smaak en fantasie, zij is rijk aan facetten en toch vast van grenzen, zij is noch breedsprakig noch kort van adem.

Laat ons deze zoo waardevolle eigenschap allereerst dankbaar erkennen, nog voordat wij van alle onderdeelen hebben kennis genomen.

23 Jan. 1922

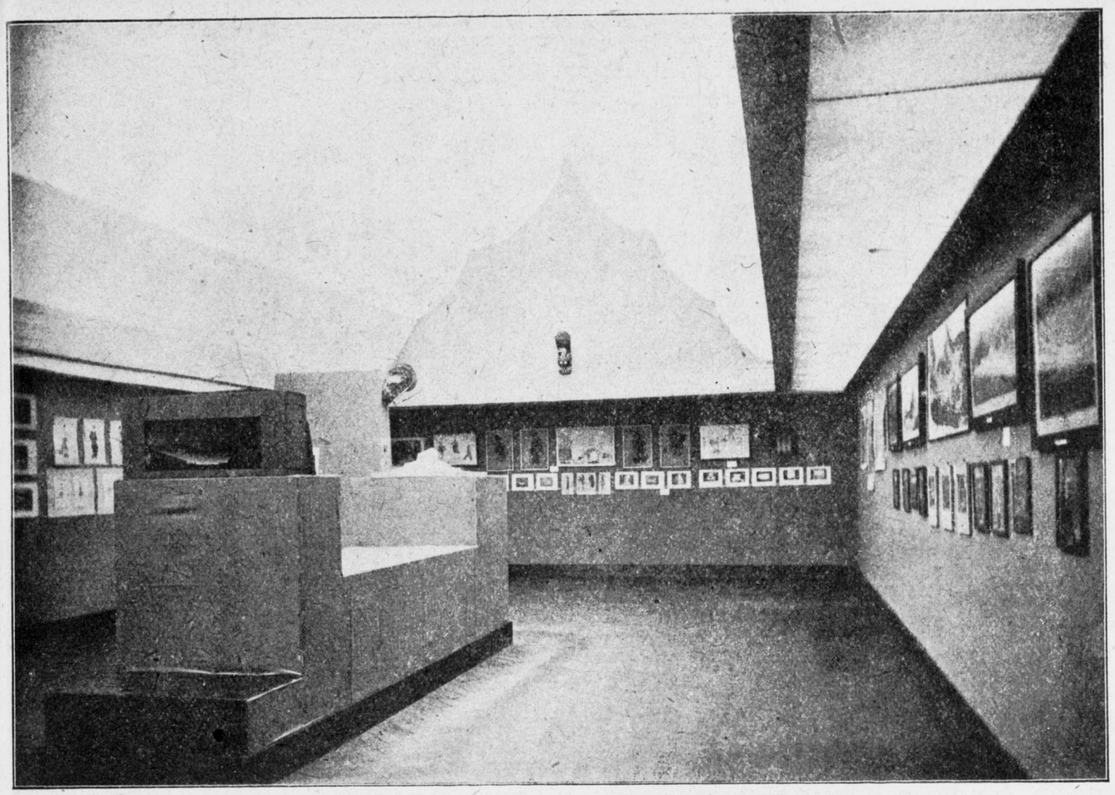

DE TENTOONSTELLINGSRUIMTEN IN HET STEDELIJK MUSEUM

De Theater-tentoonstelling heeft ons reeds thans één ding beter geleerd dan ooit: er zijn genoeg goede plannen, goede gedachten; goede werkkrachten; maar er is geen goede samenleving waarin deze samengroeien tot een levende kunst. Een herstel van het goede tooneel bestaat niet zonder een herstel der goede samenleving. Ieder mensch heeft dus zijn taak, de taak van hen die hier aan het tooneel werken blijft evenwel vóór alles: harder werken aan ons tooneel.

J. WEREMEUS BUNING

HOLLAND LEADS THE WAY!

If the art of the theatre is to take an equal place with the other arts, exhibitions like the one being held in Amsterdam must be of frequent occurence. The music, painting and literature of all countries have for many years been the possession of the whole world, but the theatre of each country, as this exhibition bears witness, has kept itself to itself. To pass from one room to the next is like passing from one country to another: each speaks a different language. —

This should not be. There is so much that we can learn from one another — and there is so much that we can learn to avoid! Holland, in planning this exhibition, has set an example which the rest of the world will surely follow, and thus, from the free interchange of ideas, will grow a Theatre that shall express the expanding culture and widening sympathies of contemporary life.

HERMON OULD

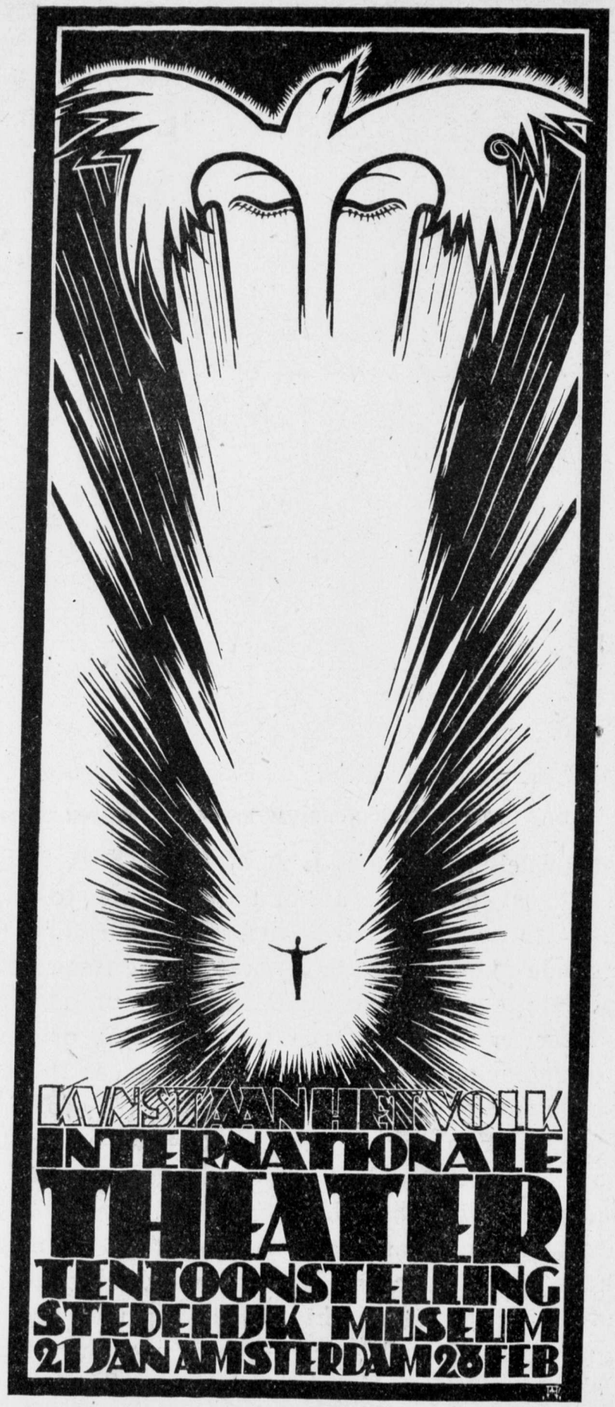

AFFICHE DER TENTOONSTELLING OP AANVRAGE AAN HET MUSEUM TE VERKRIJGEN A F 2.50 PER STUK

ARCHITECTURA

№ 6 ■ 4 FEBR. ■ 1922
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW
B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN
J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

In de vergadering van 8 Februari e.k. 's avonds 8 uur in gebouw Lux (REGULIERSDWARSSTRAAT 108) zal de schilderes Frl. Carry van Biema spreken over „Die Harmonielehre der Farbe, von Professor Dr. Adolf Hölzel", met lichtbeelden. Toegangelijk voor alle Leden en Donateurs. Introductie toegestaan.

De 1447ste ledenvergadering werd gehouden op Woensdag 25 Januari. Aan de notulen ontleenen wij het volgende:
Het ging er om niet meer of minder dan het bestaansrecht van het Genootschap. De meeste aanwezigen waren er van overtuigd, dat dat er is, maar het Genootschap meer actief moet optreden.
De heer Boeijinga betoogde het belang van een landelijke organisatie. De heer Boeken noemde A. et A. in de eerste plaats een Amsterdamsche vereeniging, wilde het Genootschap als plaatselijke vereeniging sterk maken, de rest volgt dan vanzelf. De heer Vorkink wees op de bezwaren van plaatselijke groepen, met het landelijke karakter van het Genootschap heeft het nooit recht gewild.
De heer Boeijinga wil scheiding van terrein tusschen vakvereeniging en algemeen kunstgenootschap als A. et A.
Hoewel eenige leden er aanvankelijk tegen waren, bleek op het laatst van den avond het algemeene gevoelen te zijn, dat, wil A. et A. werkelijk iets uitrichten, het niet meer mogelijk zal blijken dit zonder een eigen lokaaltje, en met. althans eenige, administratieve hulp te doen.
De heer Vorkink meende, dat er wel kans bestaat dat deze idealen binnen afzienbaren tijd vervuld kunnen worden.
Meerdere sprekers toonden aan, dat bestuursleden te veel van hun tijd moeten geven aan administratieve bijkomstigheden, zoodat er voor werkelijk belangrijke dingen tijd te kort schiet. Dit alles naar aanleiding van eenige inleidende woorden van den heer Boeijinga.
Alles tezamen een genoegelijk onder onsje over „eenige reorganisaties in het Genootschap." Te hopen, dat het voor een volgende keer minder een onder onsje is.
Er werd besloten zoo spoedig mogelijk een eigen vast bureau in te richten.
De heer Zijtsma werd in plaats van den heer Lansdorp in het bestuur gekozen.
Tot afgevaardigd lid werden door de vergadering benoemd de heeren: A. Boeken B. I., B. v. d. Nieuwen-Amstel en Jac. Ph. Wormser.
De, in vorige vergadering tot afgevaardigd lid benoemde, gewone leden: B. Hoogstraten en Jan Wils hebben deze benoeming aanvaard.
Voor 1922 bedankten de gewone- en buitenleden: H. Bonda, J. P. Postma, J. H. v. d. Bel, J. C. Meischke, J. de Vries, G.

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITEKTUR"

III.

DER BOTANISCHE GARTEN ZU DAHLEM

Eine Glasarchitektur besitzen wir bereits — und zwar in den botanischen Gärten. Der botanische Garten zu Dahlem bei Berlin zeigt, dass bereits ganz imposante Glaspaläste aufgeführt sind. Allerdings — es fehlt die Farbe. Aber in der Abendsonne wirkt das Palmenhaus und das Kalthaus so herrlich, dass man wohl einen Begriff bekommt, was zu erzielen ist, wenn die Farben auch am Tage da sind. Das Palmenhaus ist besonders interessant: aussen die freitragende Eisenkonstruktion, das das Glas haltende Holzsprossenwerk innen, so dass kein Rostwasser entsteht und das Eisen immer wieder frisch angestrichen werden kann. Das Holz ist natürlich seiner Vergänglichkeit wegen kein imponierendes Baumaterial. Das Schlimmste jedoch ist, dass die Glaswände einfach und nicht doppelt da sind; dadurch ist der Heizaufwand im Winter einfach ein enormer.
Die Direktion erzählt in einem ihrer „Führer" mit unberechtigtem Stolze, dass im Winter bei — 10° Celsius des Morgens um 8 Uhr an einem einzigen Tage ein Waggon mit 300 Zentnern bester schlesischer Steinkohle verheizt wird.
Man wird zugeben, dass das ein wenig viel ist und nicht mit Stolz betont werden dürfte. Einem derartigen Heizaufwande hätte mit doppelten Glaswänden begegnet werden müssen.

Arendzen, G. A. Roobol, J. C. van Epen, J. Smit, B. Bijvoet, J. Duiker, A. H. Wegerif. H. Abbink, J. M. M. Broekhuyzen, J. A. Wijn, A. J. Kurvers Mz., C. Houwink, J. F. Repko, K. van Leeuwen, J. Gehring, H. van Egmond, Nic Smit, A. v. Manson, W. v. d. Heide, W. J. M. v. d. Wijnpersse, P. Theunissen.

Deze leden ontvangen nog, totdat Wendingen 1921 compleet is, alle publicaties van het Genootschap.

N.b. Art. 10. § 1 der Statuten. Het Genootschapsjaar begint primo Januari en eindigt ultimo December.

Eenige leden, die zich aan het einde van het jaar als zoodanig opgaven, kregen alle nummers Wendingen 1921 toezonden en zullen dezen jaargang compleet ontvangen. Zij betalen dan evenwel volle contributie over 1921. Leden die tegen deze regeling bezwaar hebben, worden verzocht dit den Secretaris te melden en de ontvangen exemplaren in ongeschonden staat te zenden Prinsengracht 799.

J. B.

AESTHETISCHE WIJSBEGEERTE OVER KUNST

Het derde Jaarboek van Nederl. Amb. en Nijverheidskunst is verschenen en zal als belangrijke uitgave, „van bevoegde zijde" wel voldoende worden besproken. De aandacht zal daarbij dan ook wel gevestigd worden op den tekst. Het artikel van Dr. Bierens de Haan over „De geestelijkheid van het schoone voorwerp" zal wel als waardevol enz. geroemd worden. Deze schrijver schijnt een zekere naam als „aesthetisch" wijsgeer te krijgen en daar z'n artikel zóó gecompliceerd is, dat niemand er aan zal beginnen het goed en in z'n geheel kritisch te behandelen, en in besprekingen over het Jaarboek kritiek op een enkel artikel liefst vermeden wordt, zal z'n invloed nog versterkt worden.

Just Havelaar bepaalt zich in z'n Jaarboek-bespreking over dit artikel dan ook maar tot de opmerking „dat het tot uitvoerige discussies zou kunnen prikkelen", maar vindt toch dat we met een deugdelijk aesthetisch wijsgeer te doen hebben en noemt z'n beschouwing „koel en sierlijk van toon" en „geestrijk van inhoud". Het lijkt mij daarom niet onnoodig eens aan te sporen deze wijsgeerigheid wat kritisch te gaan beschouwen, daar ze zoo zoetjes aan een verschijnsel dreigt te worden dat het inzicht in de verhouding van kunst en gedachte vertroebelt.

Ze is een nuance van die bepaalde denkwijze, die zich graag „zuivere rede" noemt en denkt om *het begrip* alléén, maar ze gevoelt zich met haar gevonden abstractisch, haar begrip alleen, buiten het leven te plaatsen en zoekt nu daaraan te ontkomen door haar methode „toe te passen" op de beeldende kunst vooràl. Daar vindt ze gelegenheid aesthetisch te doen, dichterlijke uitweidingen te houden, die suggestief zijn en zoo haar halve waarheden voor vol te doen aanzien.

Het artikel van Dr. Bierens de Haan is daar een typisch voorbeeld van en ik waag de bewering dat, zooals hier gedacht wordt. nòch dichterlijke, nòch wijsgeerige gedachte spreekt. Er is een uitspraak van Prof. Bolland: geen zuiverheid van denken, zonder zuiverheid van rede, die vooral voor z'n volgers noodig moet werden aangevuld met: geen zuiverheid van rede zonder zuiverheid van woord.

Want waar gaat het met de „zuivere rede" heen als we lezen over de verhouding van begripen aanschouwing als over een „afstand" die we met ons denken moeten, „doorschrijden" een weg, ter bewandeling, die naar de schoonheid „heengeleidt"? En dat ons „intellectueel-gezinde menschen" het „beschouwelijk" temperament eigen is; dat het grootere niet begrijpelijk is in 't licht van 't kleinere, maar wel omgekeerd; dat het geheele kunstwezen „afstammen" kan van de „toebereiding" van gebruiksvoorwerpen en over het begrijpen van de „aanvangen"? We moeten een „opzicht" in overweging brengen, „vormschoon" heet 't volgend oogenblik „vormenschoon", we moeten „beschouwelijk" een antieke kast bekijken, het Universum wordt ter plaatse „aanschouwelijk" enz. enz.

Maar erger is het met de onderscheidingen van drie eigenschappen van schoonheid, als graden van geestelijkheid.

Daar vinden we Bolland's drieslag: potentialiteit, realiteit en idealiteit uit „In den voorhof der schoonheid" toegepast en moeten de 3 graden weervinden in: uiterlijken vorm, uitdrukkingswaarde en geestelijk gehalte. „Deze drie" zegt Dr. B. d. H. uitdrukkelijk, maar het blijkt met „deze drie" al dadelijk niet geheel in den haak. Want, uiterlijke vorm, zegt hij, omvat al factoren, die uitdrukkingswaarde hebben. Al die factoren worden opgenoemd en de 1ste graad van geestelijkheid moeten we vinden in die schoonheid, die deze factoren nog *niet* bevat n.l. in vormschoonheid. Om dit te verduidelijken en „om over dit punt met ons zelf tot zekerheid te komen" dient een voorbeeld, van een blik langs 't strand enz.; gedachten over schoonheid „overal waar ze te vinden is" blijkbaar, maar vormschoon blijkt daaruit weer wèl *alle* factoren te bevatten, die uitdrukkingswaarde hebben en waaraan we met vormschoon nog niet toe waren.

Telkens blijken trouwens z'n „dichterlijke" natuurbeschrijvingen te spotten met z'n wijsgeerige onderscheidingen. Zoo houdt de eene keer het stemmingsvol druilige van 'n schemeruur in een oude stadsbuurt een „aandoening" in, het „zielvolle" dat de 2e graad kenmerkt, dan weer dient een Amsterdamsche grachthoek enz. als aanleiding tot „ontroering" om de 3e graad, het „geestelijk gehalte", aan te toonen.

PAUVRE PETITE

De Redacteur van het Bouwk. Weekblad neemt deze blaadjes niet au serieux! Mede als oorzaak noemt hij mijn inleidend artikel, wat niet eens als zoodanig bedoeld was maar eenvoudig door den Hoofdredacteur daarvoor is gebruikt. Ik heb tegen deze wijze van redactie voeren geen bezwaar.

Dit sobere artikel is meen ik al meer de oorzaak geweest van misverstand Maar wat erger is, er wordt nu eenvoudig niets meer au serieux genomen. hebt ge 't goed gehoord, allen die hierin schrijven? En hebt ge het wel goed begrepen, schrijft zooveel ge wilt, op alles is reeds bij voorbaat den stempel gedrukt van zotternij door dit vermaledijde artikel en door de kleuren van de omslag met zijn aandoenlijk omslagrijm.

Sommigen kunnen zich de luxe permitteeren. dit alles onbewogen gade te slaan, hoog verheven op een solied getimmerte van een geéquilibreerd gemoed. En vanaf deze hoogte goedkeurende knikjes uit te deelen of wel minachtend de schouders op te halen. Dit staat gekleed. Maar het is toch zeer onvriendelijk tegenover hen die in schameler plunje de Bouwkunst willen beschermen, zoo'n houding aan te nemen. En dan dat „au serieux" nemen van iets, kom, kom, meent hij misschien dat we zijn beoordeeling au serieux nemen?

Begrippen als ernstig en niet ernstig, wijs en onwijs zijn zeer relatief. Wat men zich hieromtrent voor begrip vormt is het resultaat eener zeer onbetrouwbare meening waarbij het eigen ik, gevormd voor een groot deel door, laten we zeggen, toevallige omstandigheden, als maatstaf wordt genomen. En dat nog in het gunstigste geval. Bij meeningsverschillen over dingen als b.v. de beteekenis van dit weekblad is het nu eenmaal onvermijdelijk dat men een verschillende maatstaf aanlegt en dat men het over den maatstaf niet eens is.

Bij de meeste kwesties is dit trouwens het geval. Mits er geen menschenlevens mee zijn gemoeid is het een onschuldig vermaak.

Maar wat het dikwijls niet de moeite waard maakt met iemand van meening te verschillen en wat aan het nuttig effect van al die onvermijdelijke meeningsverschillen zooveel afbreuk doet, dat is het feit dat door al die geponeerde meeningen heenschemert dat de verkondiger van meening is de onbevlekte objectiviteit in erfpacht te hebben.

Hoogstens is het dan nog interessant om na te gaan wie van meening is dat hij alléén gelijk, of het recht alléén aan zijn zijde heeft. Vast staat dat deze de minst wijze is van de twee.

J. L.

DE ERNST SLAAT MIJ OM HET HART OOK IEMAND „DE ERNST VAN ERNST" OSCAR WILDE

Dan wordt het wezen van vormschoonheid verder nog nader gedefinieerd als organische eenheid en op het verband gewezen van vormschoon met doelmatigheid en moet de organische eenheid zich „vertalen" in een algemeen hulpbegrip, n.l. het *begrip* der doelmatigheid. Later heet ze echter weer de noodwendigheid in den bouw en de „uitrusting" van een voorwerp, een vrije noodwendigheid en de maker van een voorwerp van vormschoonheid moet ten slotte daarmee zijne eigen wetmatigheid scheppen, die hem „in de ziel zat" en wéér zitten we met de 1e graad in de 2e verward; want zeker zullen we die 2e graad „de zielvolle uitdrukking" er dan ook in zien.

Maar de kunstzinnigheid speelt de wijsgeerigheid de leelijkste parten, waar we ons mathematische figuren moeten voorstellen, met kunstvolle vaardigheid geteekend door de levende hand, om haar regelmaat als schoonheid van 1e graad, die, volgens Dr. B. de H. vormschoonheid, te zien.

Want àls we de schoonheidsaanschouwing van de mathematische figuur, cirkel of ellips b.v., kennen, weten we dat ze gerust „zuiver geconstrueerd" mogen zijn en dat we dan „zuivere ontroering" beleven, die, als we Dr. B. d. H.'s onderscheidingen erkenden, tot den 3den graad zou behooren.

Maar hoe kùnnen we juiste onderscheidingen verwachten van wie met z'n denken afstanden af gaat leggen, de spontaniteit van het schoonheidsgenieten tot een bepaalde werkwijze der schoonheidszin *vermindert*; formules en grondformules ontleent aan het grootere om ze aan het kleinere toe te passen in onderscheidene afdeelingen van het kunstleven, enz.?

Deze uitdrukkingen, die alle van Dr. B. d. H. zèlf zijn, karakteriseeren eigenlijk voldoende deze denkwijze, die ik dan ook niet verder kan volgen, zonder te uitvoerig te worden. Maar ik beveel zijn artikel voor kritische beschouwing ten sterkste aan, in de hoop dat meerderen zullen komen, die gewichtig-doende en schoon-klinkende frase gaan onderscheiden van werkelijk dichterlijk-wijsgeerige gedachte, opdat we in de kunstbeschouwing zoo spoedig mogelijk van de eerste verlost mogen worden. Reeds bleken er onder de kunstenaars te zijn, die dit onderscheid zien en de werkelijk dichterlijk-wijsgeerige gedachte metterdaad bevorderen, laat ons hopen dat spoedig redacties van dergelijke belangrijke uitgaven als 't Jaarboek hun voorbeeld volgen en hare uitgaven daarvoor openstellen, als ze door gedachten over kunst een verhelderende en niet een verstarrende invloed op schoonheidsbegrip èn schoonheidsaanschouwing willen bevorderen.

V. D. WEY

BOUWK. WEEKBLAD 21 JAN. 1922. Over het weekblad Architectura, door De J.: ...„Het zal" dus ernst gaan worden" met deze verschijning," het eenige ernstige ove-" rigens wat er aan is. Dit" weekblad toch is kenne-" lijk niet ernstig bedoeld." ... Vooraf even vast te" leggen, dat we deze pu-" blicatie niet auserieux" nemen ... Er is toch nog" ernst ..., zonder twijfel," ernstig bedoeld stuk..." Wat mij in deze kritiek mishaagt, is dat de uitdrukking „au serieux" niet vervangen is door het goed Hollandsche „ernstig".

J. F. S.

De Nederlandsche Vereeniging voor Tentoonstellingsbelangen meldt ons, dat van de Nederlandsche autoriteiten in Italië bericht werd ontvangen dat te Turijn in de maanden April en Mei a.s. een Internationale tentoonstelling voor het bouwvak gehouden zal worden. Tijdens de tentoonstelling zullen te Turijn congressen worden gehouden van belanghebbenden en vereenigingen in zake bouwmaterialen, hetgeen waarschijnlijk de waarde van de tentoonstelling zal verhoogen.

■ ■ ■ ■

Zaterdag 4 Februari 's avonds half 9, houdt de Heer Frits Lensvelt in de voordrachtzaal der Internationale Theatertentoonstelling, Stedelijk Museum te Amsterdam eene lezing met lichtbeelden.

ARCHITECTURA

№ 7 ■ 11 FEBR. ■ 1922

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM

■ ■ ■

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Woensdag 8 Maart lezing van den heer Jac. Jongert over: Schildertechnieken.

1. Als gewone leden van het Genootschap worden voorgesteld de heeren: Lucien la Grilliere, bouwk. teek. te Amsterdam, door H. Ch. Dekker en Ferd. B. Jantzen, en Herman Kloppers, tooneelkunstenaar, door J. F. Staal en H. Th. Wijdeveld.

2. In vergadering afgevaardigde leden, gehouden op Zaterdag 4 Februari, werden de punten 1 tot en met 4 van het rondschrijven, met kleine redactiewijzigingen, aangenomen. Er werd besloten, aan het einde van elke vergadering, een voorzitter te benoemen voor de volgende bijeenkomst. Tot voorzitter voor vergadering te houden op Zaterdag 18 Febr. werd benoemd Ir. J. B. van Loghem. In deze vergadering zullen de overige punten besproken en vastgesteld worden. Nogmaals zij er op gewezen, dat het hier zeer belangrijke besluiten betreft, die het karakter van den groep zullen bepalen, zoodat de aanwezigheid van alle afgev. leden dringend gewenscht is.

3. De heeren A. Boeken en Jac. Th. Wormser namen hun benoeming tot afgevaardigd lid aan.

4. Voor 1922 bedankten de donateurs: J. Eilers, Mr. J. H. Poienaar, Mr. Dr. H. P. de Wilde, Fa. Becht en Dyserinck, J. H. H. Rademaker, Fa. Staal en Co., Ph. Meijer, J. F. Duwaer, L. Hoost, C. J. Maks, A. Content, Fa. Staal en Haalmeijer, Mej. Phemia Molkenboer, Mej. Jac. v. Heemskerk, G. U. Hillen, H. v. Heijst, Mevr. C. Carpreau, Mr. Dr. J. Versteeg, Fa. Huijgen en Wessel, Mej. R. Faber, Mr. P. H. Ritter, Dr. J. v. Breemen, Joh. H. Bax, Th. R. van Epen, L. Bienfait en F. C. Unger.

5 Eenige leden en een donateur, wier namen met een slechte aanteekening voorkomen in de boeken van den Penningmeester, zullen dezer dagen ten tweede male een bestuursschrijven ontvangen om hen aan hun verplichtingen te herinneren. Dringend worden zij evenwel verzocht het Bestuur deze overbodige moeite te besparen en hun contributie te voldoen vóór 18 Febr. e.k.

6. Mededeeling.

De Daily Mail houdt haar periodieke tentoonstelling van bouwmaterialen en huisinrichtingen gedurende Maart, te openen 1 Maart. De stedebouwkundige afdeeling daarvan wordt georganiseerd door de International Garden Cities and Town Planning Association.

Volgens het programma zal er veel belangwekkends te zien en te hooren zijn, plus excursies in de omgeving van Londen. Zij, die wenschen deel te nemen aan de conferenties, worden verzocht zich daarvoor aan te melden bij het secretariaat van het Ned. Instituut voor Volkshuisvesting, Waag, Nieuwmarkt, waar ook verdere inlichtingen te bekomen zijn.

J. B.

MEDEDEELINGEN BETR. AFGEVAARDIGDE LEDEN

De Vergadering van Afgevaardigde Leden gehouden op Zaterdag 4 Februari 1922 te Amsterdam, werd bezocht door de volgende leden: de Bazel, Blaauw, Boeken, Boeyinga, Boterenbrood, la Croix, Dahlen, Gratama, Hamers, Hoogstraaten, de Klerk, Kramer, Hildo Krop, Ev. Kuipers, Lansdorp, van Loghem, van der Kloot Meyburg, de Meyer, Roland Holst, Roozenburg, Snellebrand, Staal, Symons, Vorkink, Westerman, Wils, Wormser en Wijdeveld.

De volgende vergadering (voorzitter J. B. van Loghem) wordt gehouden op ZATERDAG 18 FEBRUARI 1922, n.m. 2 uur in „Parkzicht," Hobbemastr. te Amsterdam. Genomen besluiten en agenda wordt den leden toegezonden. Leden, die verhinderd zijn deze vergadering bij te wonen wordt verzocht hiervan tijdig kennis te geven aan den 1e Secretaris J. F. Staal, Weteringschans 83 te Amsterdam.

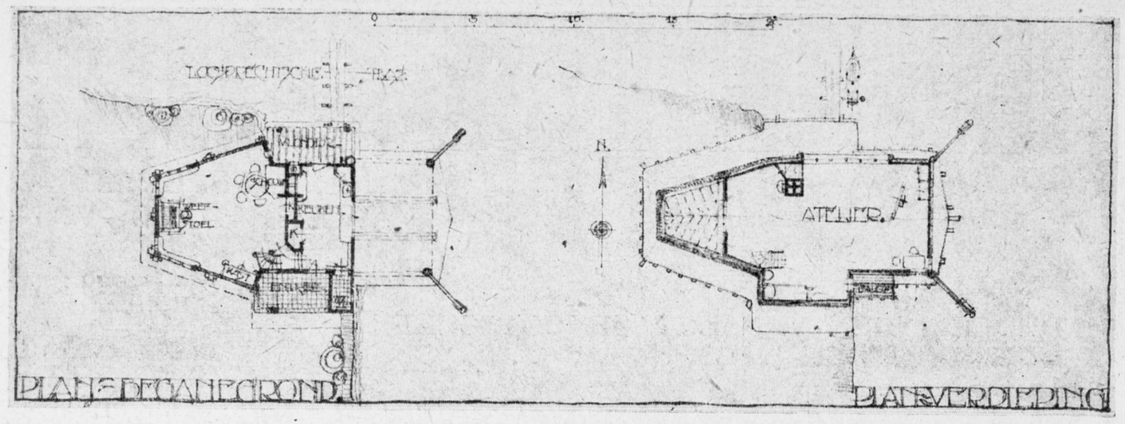

Schilders-atelier voor Ernst Leyden, te Muyeveld aan de Loosdrechtsche plassen. Arch. J. A. Snellebrand en A. Eibink

ZIJN WE ZOOVER?

DOOR J. L.

Het behoort o.a. tot de opgaven van den architect om vele onfrissche consequentie's der samenleving frisch te aanvaarden.

Een der consequentie's van de huidige samenleving is, dat de architect wellicht min of meer overbodig wordt. Een andere is het gevolg van de opvatting van sommigen die mede het aspect onzer steden bepalen, welke opvatting hier op neer schijnt te komen, dat de woonstraat een steenen verkeersgoot is van n meters lengte, wier verticale wanden dienen om menschen in te metselen (levend) en over of onder wier bodem de mensch, hetzij te voet, hetzij opeengepakt in allerlei soort vehikels een hier moeilijk te definieeren beweging uitvoert (voorzichtigheid gewenscht met het oog op Einsteins theorie). Dit naar aanleiding van de woningblokken afgebeeld in het Bouwk. Weekblad van verleden week. In de beschouwing van den Heer Boeken trof mij een welwillende neutraliteit t.o.z. van de stedenbouwkundige zijde van het woningbouw vraagstuk. Terecht werd opgemerkt dat een verdeeling in midden, hoek en tusschenpartijen als, typisch voor de paleisbouw der Renaissance en Barok, in den modernen woningbouw geen bestaansrecht vindt. Maar ook typisch voor de Renaissance en de Barok is het begrip, hetwelk vooral bij de Barok tot in het geraffineerde werd doorgevoerd, dat straten en pleinen ruimten en reeksen van ruimten zijn, wier verhoudingen opzichzelf en t.o.z. van elkaar zorgvuldig dienen te worden afgewogen. Alleen in een vergroofde cultuur geven hier utilitaire begrippen den doorslag. De moderne stedenbouwkunst heeft het omschreven begrip weer tot het zijne gemaakt. We zien weer straten en pleinen als ruimten bij het ontwerpen waarvan evenals bij inwendige ruimten, de mensch in zijn denken, zijn streven en zijn

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITEKTUR"

IV.

DIE DOPPELTEN GLASWAENDE, LICHT, HEIZUNG UND KUEHLUNG.

Da die Luft einer der schlechtesten Wärmeleiter ist, so ist die doppelte Glaswand für die ganze Glasarchitektur Bedingung. Die Wände können einen Meter voneinander entfernt sein — auch noch einen grösseren Zwischenraum haben. Das Licht zwischen diesen Wänden leuchtet nach aussen und nach innen. Sowohl die äusseren wie die inneren Wände können farbig ornamentiert sein. Wenn dabei zu viel Licht durch die Farbe verschluckt wird, so ist die Aussenwand auch ganz hell zu lassen; dann empfiehlt es sich nur, das Licht zwischen den Wänden nach aussen mit einem farbigen Glasschirm zu versehen, damit das Wandlicht des Abends auf der Aussenseite nicht einfach grell erscheint. Heiz- und Glühkörper zwischen die Wände zu bringen, wird sich in den meisten Fällen nicht empfehlen, da dadurch zu viel Wärme oder Kälte an die Aussenlust abgegeben wird.

Wohl aber kann man Heiz- und Kühlkörper in Ampelform im Innenraume unterbringen, da ja dort alle Lichtampeln zum Teil überflüssig sind, wenn die Wände das Licht spenden.

Selbstverständlich empfiehlt es sich, zunächst nur in der gemässigten Zone Glashäuser zu bauen und nicht gleich in Aequatorial- und Polargegenden; in der wärmeren Zone wird man wohl ohne weiss gehaltenes Eisenbetondach nicht auskommen, doch in der gemässigten Zone kommt das weisse Eisenbetondach nicht als Notwendigkeit in Betracht. Für die Heizung sind auch die elektrischen Heizteppiche zu empfehlen, die auch den Boden bedecken können.

WOENSDAG 15 FEBRUARI 'S AVONDS HALF 9, HOUDT DE WEENSCHE ARCHITEKT PROF. DR. OSKAR STRNAD, IN DE VOORDRACHTSZAAL DER INTERNATIONALE THEATERTENTOONSTELLING, STEDELIJK MUSEUM TE AMSTERDAM, EENE VOORDRACHT GETITELD „PROJEKT FÜR EIN SCHAUSPIELHAUS".

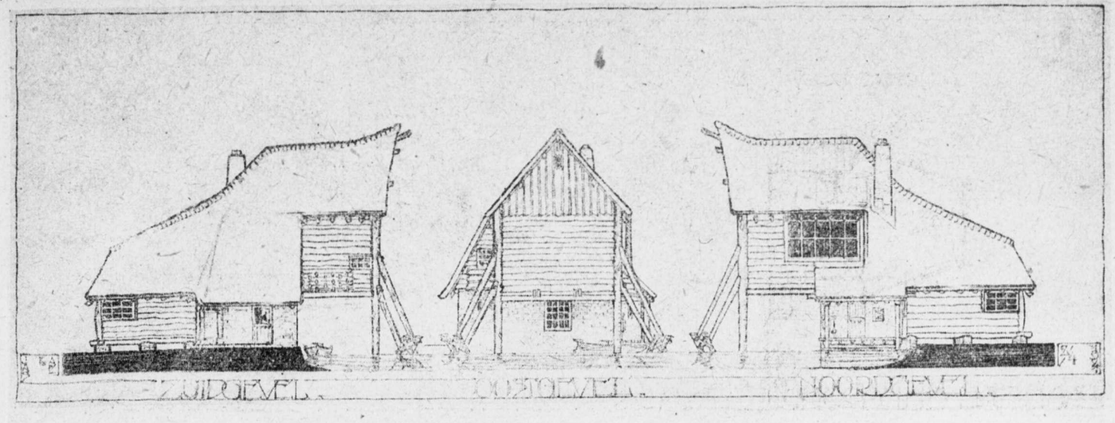

Schilders-atelier voor Ernst Leyden, te Muyeveld aan de Loosdrechtsche plassen. Arch. J. A. Snellebrand en A. Eibink

verrichtingen tot maatstaf dient. Het in dezen tijd boven alles tot uiting komende materialisme is incidenteel en kan geen maatstaf vormen, is geen bewijs voor de veranderlijkheid van het diepere menschelijk wezen en behoeft geen reden te zijn om dergelijke inzichten over stedenbouw weer te laten varen.

Laten we niet te snel besluiten dit nu wel weer eens aardig te vinden omdat in dit speciale geval bewezen is dat een goed architect het altijd nog wel interessant kan maken. Laten we er ook niet te snel in berusten met de opmerking dat dit nu karakteristiek is. Alles van dezen tijd is karakteristiek daarvoor, maar weinig is aardig.

O.a. is karakteristiek voor dezen tijd dat het sollen met die z.g. rechten van den mensch een bijna groteske vorm aanneemt.

En dan, heeft hier inderdaad de architect wel zijn gedachten over massawoningbouw kunnen uitspreken zooals de heer Boeken het voorstelt? Kan de architect dit wel ooit? Hij zal het nimmer kunnen indien niet een gedachten-associatie tot stand komt o.a. tusschen hem en de autoriteit die mede het stedenaspect bepaalt.

Nu hier aanschouwelijk wordt gemaakt tot wat we komen (teruggaan?) indien de architect inderdaad van een alszoodanig frisch aandoende consequentie het gegeven aanvaardt, nu valt hier nog eens de aandacht op de belangrijke taak van hen die belast zijn met het verzorgen van de onderdeelen van uitbreidingsplannen, het verkavelen en uitgeven van grond, enz.

Voor het volgende oude jaar leg ik hier allen die belangstellen in dergelijke vraagstukken de gewetensvraag voor die zij gelieven te beantwoorden indien de vereischte stemming als gevolg van een rumgrocje, een oliebol en kalmeerend kranten-artikel is bereikt. De vraag luidt: Vindt U die Witte de Withstraat te Amsterdam niet wat lang?

SCHILDERS-ATELIER VOOR ERNST LEYDEN „DE HOOGE WILGEN" VAN UIT DE LOOSDR. PLASSEN GEZIEN

VOORDRACHT VAN FRL. CARRY VAN BIEMA OVER „DIE HARMONIELEHRE DER FARBE" VON PROF. DR. ADOLF HÖLZEL.

Het mag hen, die niet de gelukkige gedachte hadden de lezing van Frl. Carry van Biema te gaan bijwonen, inderdaad spijten de koude niet getrotseerd, en met het ongezellige slecht verwarmde zaaltje (Lux) geen genoegen te hebben genomen. Het laatste zou mij bijna van een ongelukkige gedachte doen spreken, en het moet gezegd dat het gemis van de zaal aan de overzijde de vergaderingen en lezingen van het Genootschap den laatsten tijd niet bepaald aantrekkelijker maakt of evenwel de matigheid van opkomst daar geheel aan te wijten was, moet in het midden gelaten, en kan slechts betreurd worden.

Het onderwerp van de avond, „Die Harmonielehre der Farbe", van Prof. Dr. Adolf Hölzer, werd door de Duitsche schilderes Frl. Carry van Biema, na een korte inleiding van den heer Wijdeveld, vlot, warm en met groote overtuiging voorgedragen. Zij deed ons niet alleen kennis maken met het ontstaan en de geschiedenis van de Harmonielehre, doch illustreerde ons in den geest met talrijke en frappante voorbeelden aan oude en moderne schilderkunst, analogieën met muziek en de geluidsleer, de diepere beteekenis van kleuren en kleurverhoudingen.

Na een schets van leven en werken van Prof. Dr. Hölser, van wie spreekster leerlinge is geweest, en voor wie zij, blijkens haar rede een groote bewondering heeft, wijdt zij ons in, in het lievelingsonderwerp van Goethe, „die Farben", en schetst ons het streven van Hölzer als de voortzetting van de wijsgeerige beschouwingen van Goethe en Schopenhauer over dit onderwerp en de belichaming daarvan in zijn Harmonielehre. Aan de hand van gekleurde schema's op bladen papier, (bij gebrek aan lantaarnplaatjes tengevolge van de Spoorwegstaking in Duitschland) ontwikkelt spreekster ons de zeven stellingen, waarin Hölzer zijn bekende „Harmonielehre der Farbe" heeft opgebouwd, en doet ons weten het groote belang van deze wetenschap om de kunst in het algemeen, en om het kunstonderwijs in het bijzonder. Natuurlijk moet deze kennis gerekend worden tot een wetenschappelijk systeem, en voert als zoodanig niet onmiddellijk tot het „schoone" (om het woord kunst nu eens te vermijden) en het is allerminst deze indruk welke Frl. van Biema wenschte te vestigen.

In handen van hen, die Tao niet verstaan, is het een gevaar, want zij die weten wat Tao is, zwijgen er over.

Alles in alles een belangrijke avond, waarin Frl. van Biema er in is geslaagd de „Harmonielehre der Farbe" in een nieuw en frisch licht te zetten. Wij mogen wenschen dat de Amsterdamsche inrichtingen voor kunstonderwijs van haar buitengewone kennis en gaven zullen weten te profiteeren. Den cursus Voortgezet en Hooger Bouwkunst-Onderricht zij een cyclus van lessen bijzonder aanbevolen. J. Z.

ARCHITECTURA

Nº 8 ■ 18 FEBR. ■ 1922

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE AAN H. TH. WIJDEVELD VOSSIUSSTRAAT 50 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

De reeds in afl. 7 van het weekblaadje aangekondigde lezing van den heer Jac. Jongert over: Schildertechnieken, wordt gegeven op Woensdag 8 Maart, Heerengracht 545, 's avonds 8 uur. Deze lezing is toegankelijk voor alle leden en donateurs van het Genootschap. Introductie toegestaan, en, daar het hier een onderwerp betreft, dat ook voor leeken interessant is, ten zeerste aan te bevelen.

De 1449e ledenvergadering van het Genootschap, welke tevens jaarvergadering is, wordt gehouden, zooals reeds aangekondigd werd in Architectura van 7 Jan., op 22 Febr. Heerengracht 545, 's avonds 8 uur.

Agenda.
a. Notulen 1447e en 1448e vergadering.
b. Verslag van den Penningmeester.
c. Verslag van den Redacteur van Wendingen en Architectura.
d. Verslag van den Secretaris.
e. Benoeming commissie van verificatie.
f. Begrooting.
g. Door comm. van onderzoek wordt voorgesteld als afgevaardigd lid: Ir. H. F. Mertens B. I.
h. Ballotage van het voorgestelde gewone lid S. G. Barenbreg.
k. Installatie van de in 1447e vergadering aangenomen gewone leden A. J. Hooft, A. H. de Lathouder, C. Paans, L. Hoost, H. Lamberts en P. Schuhmacher.

1. Het gewone lid B. v. d. Nieuwen Amstel nam de benoeming tot afgev. lid aan.
2. De adressen van de leden H. G. van Swers en Dr. H. C. Muller (eere-lid) zijn onbekend. Bekendmaking verzocht.
3. Door het ongeregeld verschijnen van Wendingen ontvangen leden, na 1 Jan. 1922 lid geworden, het Maandblad niet, voordat jaargang 1921 geheel compleet is; dit zal, volgens overeenkomst met den uitgever, die eerstdaags bindend wordt, ongeveer in Juli 1922 het geval zijn. Voor bovengenoemde leden stelt de uitgever evenwel de nummers van jaarg. 1921, die in 1922 verschenen zijn, of nog verschijnen zullen, beschikbaar tegen een vergoeding van f 7.— (per postwissel over te maken aan Uitgevers Mij. „De Hooge Brug", Keizersgracht 431, Amsterdam).
4. Door het Bestuur werden als Buitenleden aangenomen de heeren H. E. Engberts, A. Wijmer en C. Donkervoet.
5. De leden, bedoeld in, op 6 en 7 na, laatste regels van Mededeelingen no. 6, krijgen dezer dagen quitantie voor bedrag hunner contributie 1921 toegezonden.
Mededeeling: Leden ontvangen het weekblaadje Architectura vanaf hun toetreden. Oude nummers zijn tot een beperkt aantal te verkrijgen bij den uitgever voor een bedrag van f 0.10 per stuk.

J. B.

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITECTUR"

V

DIE EISENGERIPPE UND DIE EISENBETONGERIPPE.

Die Eisengerippe sind natürlich für die Glasarchitektur unentbehrlich. Ein ausserordentlicher Aufschwung der Schwerindustrie muss dadurch herbeigeführt werden.

Wie nun das Eisen gegen Rost zu schützen ist, das ist noch nicht in zufriedenstellender Art gelöst. Es gibt sehr viele Mittel, dem Roste zu begegnen. Welches Mittel das beste ist, wissen wir noch nicht. Der einfache Anstrich in der bislang üblichen Weise lässt in ästhetischer Hinsicht soviel zu wünschen übrig, dass der Glasarchitekt wohl darauf bedacht sein muss, Besseres zu bieten. Dieses können wir aber ruhig der Entwicklung überlassen.

Ist man bereit, dem Gerippe grössere Dimensionen einzuräumen, womit man sich ja ohne weiteres einverstanden erklären kann, da ja nicht jeder Zoll des Glashauses aus Glas zu sein braucht, so wird man das Eisenbetongerippe wohl in Erwägung ziehen dürfen.

Der Eisenbeton hat sich ja als Baumaterial so vortrefflich bewährt, dass zu seinen Gunsten hier gar nicht weiteres zu sagen ist.

Der Eisenbeton ist auch künstlerisch umzubilden — entweder farbig zu machen oder durch Meisselarbeit ästhetisch wirkend auszugestalten

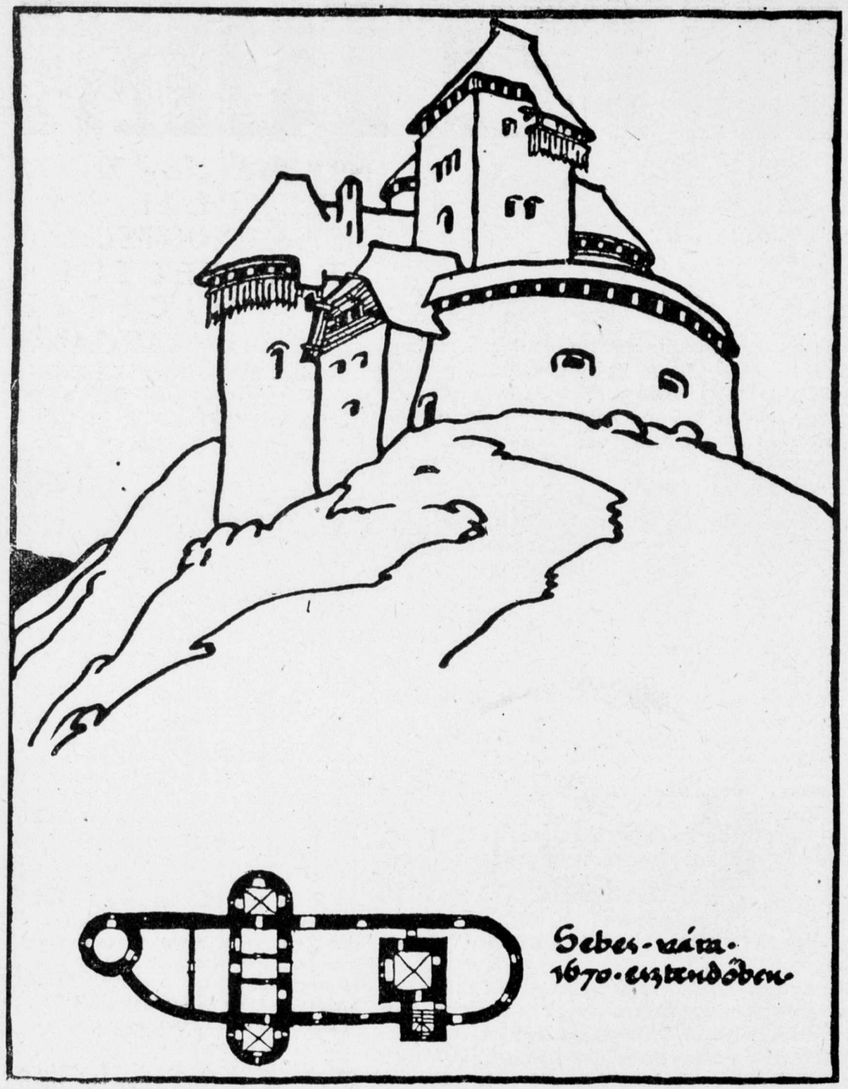

HONGAARSCHE BOUWKUNST UIT DE ZEVENTIENDE EEUW

DIE FARBE IST DAS HERRLICHSTE PHAENOMEN! GOETHE

DAS GESETZ NUR KANN UNS FREIHEIT GEBEN! GOETHE

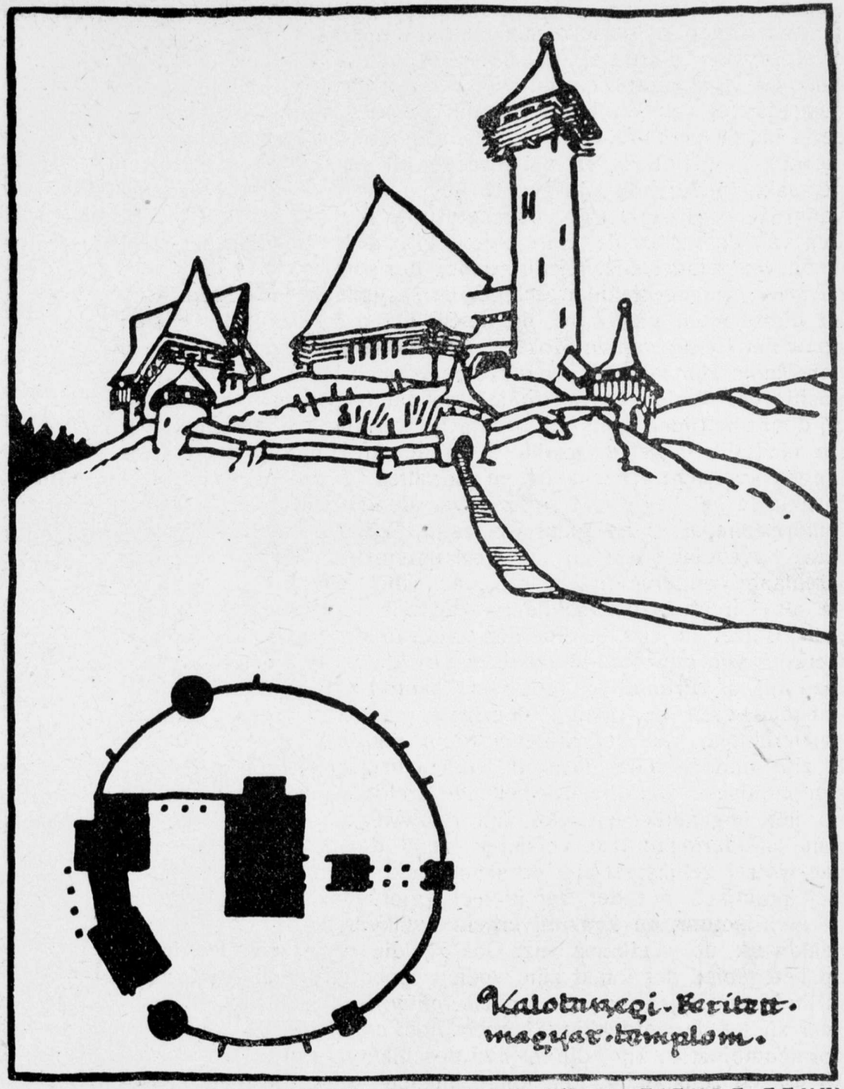

HONGAARSCHE BOUWKUNST UIT DE ZEVENTIENDE EEUW

EEN NIEUWE HARMONIELEER DER SCHILDERKUNST

De groote ellende in Duitschland heeft het geestelijke leven niet gedood, in tegendeel, het heeft een geweldige opleving ten gevolge gehad.

Er zijn nu een groot aantal intellektueelen, die meenen aan het begin te staan van een nieuwe Renaissance. Het Naturalisme is afgedaan. De weg staat open. Nog heerscht er een chaos. En nu uit zich overal het verlangen naar een Nieuwe Harmonie.

Diegenen onder de Kunstenaars,wier „Kunnen" misschien het grootst was: Leonardo da Vinci en Albrecht Dürer, hebben gezegd: „De kunst is een Wetenschap"; en zij hebben aan deze wetenschap door middel van vele geschriften en experimenten, een groot deel van hun levenswerk gewijd. Deze wetenschap, de grondslag der beeldende kunst, vroeger door den leerling tegelijk met de praktijk geleerd, wordt in den tegenwoordigen tijd bijna geheel verwaarloosd. Wel zijn er ten allen tijde groote genieën geweest, die de wetten der kosmos in zich voelden. Deze wetten van orde en regelmaat worden door de meeste schilders verwaarloosd uit onkunde. Goethe vond dat in de Beeldende Kunst „ein Generalsatz fehlte, entsprechend dem General-Basz in der Musik". Deze hoofdbasis is het, die, door den duitschen professor Adolf Hölzel thans 68 jaar oud in een leven van rusteloos vorschen werd samengesteld onder den titel van: „Harmonie der Schilderkunst". De hoogeschool te Aken verleende hem kort geleden de titel van Eeredokter, wegens de, door hem met zijn leer verkregen resultaten. Deze leer bestaat tot heden slechts uit mondelinge overlevering en wordt door eenige „Meisterschüler", het zijn er wellicht over geheel Duitschland zeven, verder verbreidt, terwijl men bezig is het groote aantal aphorismen die hij geschreven heeft en nog steeds schrijft, in boekvorm

WOENSDAG 22 FEBRUARI 'S AVONDS HALF 9, HOUDT DE BERLIJNSCHE REGISSEUR LEOPOLD JESSNER IN DE VOORDRACHTSZAAL DER INTERNATIONALE THEATERTENTOONSTELLING, STEDELIJK MUSEUM TE AMSTERDAM, EEN VOORDRACHT GETITELD „ZEITFORDERUNGEN AN DAS THEATER"

samen te vatten. De Harmonieleer is volstrekt niet een dood schema of een schoolsche opsomming van regels. Hölzel zelf legt er altijd weer nadruk op, dat het in de kunst in de eerste plaats aankomt op inspiratie en innerlijk beleven en hierin is Hölzel de tegenstander van Wilhelm Ostwald. De leer is opgebouwd allereerst uit de verhoudingen van maat en getal volgens welke de mensch is gebouwd, en ten tweede uit de studie, door Hölzel gemaakt, (gedurende zijn geheele leven,) van de groote en omvangrijke kunstwerken geproduceerd door alle volken in alle tijden. Een van de wetten der Harmonie is bijv. de verhouding der even en oneven getallen enz. ook de werking der symmetrie en de fijnere en meer samengestelde werkingen der asymmetrie, de harmoniën en dissonanten en vooral de macht der oervormen, die in den bouw der Pyramiden en Moskeeën en Kathedralen van zoo groote beteekenis zijn geweest. Op deze oervormen berust bijv. de compositie der Madonnás van Raffaël en dat is ook de rede waarom zij door alle tijden heen hun grootsche werking hebben behouden. En eindelijk is het de groote Scala der krachtige en teere werkingen van licht en schaduw en voor alles die der *kleuren*. Hölzel maakte in het begin wel gebruik van de kleurenleer van Goethe, Schoppenhauer, Oven Jones Crevreuil, Schreiber, Kandinsky e.a. maar bovendien geeft hij zeer veel oorspronkelijks uit zijn eigen jarenlange ondervindingen en practische ervaring als schilder en als Directeur der schilders-academie te Stuttgart. Dikwijls gaat Hölzel in zijn schilderijen uit, van de eenvoudige koraalwerking van den oorspronkelijken Drieklank, de Urdreiklang; die men bij de Primietiven zoo veel aantreft, maar door zijn leer ontstaan vaak de rijkste, kleurigste variaties en fugaachtige omwerkingen van verschillende door elkaar klinkende thema's. In zijn monumentale glasschilderingen bereikt hij een geweldige symphonische werking. De bekende architect Peter Behrens die op het oogenblik een van zijn bouwwerken door Hölzel met muurschilderingen laat versieren, zegd dat de kleurenharmonie van Hölzel gelijkstaat aan de schoonheid van Juweelen.

Het praktisch nut der leer is zeer groot voor de schilderkunst, de architectuur, de kunstnijverheid (vlakversiering), het kunstnaaldwerk, de weefkunst enz. Ook zij, die nog slechts leerlingen op het gebied der kunst zijn, voelen spoedig, dat zij niet meer in het donker tasten; de fantasie ontwikkelt zich vanzelf wanneer zij tot de ontdekking komen hoe *ontelbaar* de kleur- en vormcombinaties zijn, die tot hun beschikking staan. Dan worden zij vrij en zelfstandig. Een jonge musicus bijv., die niets afweet van theorie, kan misschien een enkele maal, wanneer hij geluk heeft, iets moois fantaseeren; leert hij echter eenmaal de wetten der muziek kennen, dan wordt het mogelijk voor hem, die fantasie op de juiste manier vast te leggen.

De Harmonieleer der schilderkunst is, als die der muziek aan geen bepaalden tijd gebonden; zij is nooit modern en nooit verouderd. Een cursus in de Quellinusschool te Amsterdam, over de leer van Hölzel, heeft reeds goede resultaten gehad. Maar juist kunstenaars, die al op een zekere hoogte zijn, zullen er het meeste nut van hebben.

Want iedere Harmonieleer kan men vergelijken met een taal, die men kan leeren, maar of men in deze taal iets te zeggen heeft, en *wat* men te zeggen heeft, dat hangt van den persoon af.

CARRY VAN BIEMA

Wij verheugen ons dat een studie over een nieuwe „Farben-Harmonie-Lehre", die voor ongeveer 20—25 jaar door mannen als Lauweriks, de Bazel en de Groot aangehoord en blootgelegd werd, en destijds Duitschland niet onbeïnvloed liet, nu wederom Holland binnen-vloeit en opnieuw wordt geïntroduceerd. Wij zijn vol spanning hoe deze poging hier zal worden ontvangen.

De Heer Lauweriks interesseert zich bizonder voor de poging en tracht haar te steunen door de volgende mededeeling die hij de Redactie toezond:

„Na de voordracht van mej. Carry van Biema waren er eenige leden, die zich voor de zaak interesseerden en een cursus zouden willen volgen. Mej. van Biema wil zulk een cursus gaarne geven, indien er genoeg deelnemers voor zijn. Deze cursus van 10 avonden kost f 200.-. Hoemeer deelnemers zich aanmelden, hoe goedkooper dus deze cursus wordt. De deelnemers kunnen zich opgeven aan het adres van J. L. M. Lauweriks, Frans Halsstraat 14, Amsterdam.

BERUEHREN SICH DIE IM KUNSTWERK DARGESTELLTEN MASSE UND GESETZE MIT DEN DEM MENSCHEN EINGEBORENEN MASSEN UND GESETZEN, SO NENNT ER DIE WIRKUNG: HARMONIE. HÖLZEL

ARCHITECTURA

№ 9 ■ 25 FEBR. ■ '22
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG
VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW
B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN
J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

LEZING VAN DEN HEER JAC. JONGERT, WOENSDAG 8 MAART, 's AVONDS 8 UUR, HEERENGRACHT 545.

1. Als gewone leden van het Genootschap worden voorgesteld: Mej. N. M. F. H. Snetlage, door Mej. E. C. Zeeman en N. Lansdorp en de heeren Herman Kloppers, tooneelkunstenaar, door Staal en Wijdeveld en H. van Tussenbroek, kunstnijvere, door P. Vorkink en H. C. Verkruysen.
2. Door het Bestuur werd aangenomen als buitenlid de heer J. J. van Laar.

Notulen der 1449e vergadering van Architectura et Amicitia op 22 Februari 1922.
Voorziter H. Th. Wijdeveld.
De Notulen der 1447e en 1448e vergadering worden gelezen en goedgekeurd.
Penningmeester, Redacteur en Secretaris brengen hun verslag uit.
De begrooting wordt na enkele wijzigingen goedgekeurd.
Ter vorming van Commissie van Verificatie worden met algemeene stemmen benoemd de heeren H. de Meer, G. Westra en M. Speijer, die hun benoeming aanvaarden.
Bij punt 9 van de agenda wordt de heer K. H. F. Mertens B. I. met algemeene stemmen benoemd tot afgevaardigd lid.
Bij punt h van de agenda wordt de heer P S. G. Barenbreg na ballotage aangenomen als gewoon lid, waarna de installatie van onder h genoemde leden plaats vindt.
Aan de orde wordt gesteld de uitloting van de aandeelen in de Leening 1917 aan de Uitgevers-Mij. „De Hooge Brug". De numers 90, 80, 6, 22, 81, 46, 66, 4, 40, 35, 9 en 117 worden uitgeloot.
N.B. Verkiezingen voor nieuwe bestuursleden en Voorzitter worden een volgende vergadering aan de orde gesteld.

PRIJSRAAG VOOR EEN RECLAMEBILJET. Door de „Blauwe Week Commissie" uit de Nationale Commissie tegen het Alcoholisme (Krugerstraat 25bis te Utrecht) is een prijsvraag uitgeschreven voor een Reclamebiljet waarvan het programma niet voldoet aan de A. N. P.
De P. P. C. deed eene poging om met de prijsvraaguitschrijfster in overleg te treden omtrent het programma doch mocht van haar geenerlei antwoord ontvangen, zoodat de P. P. C. zich genoodzaakt ziet de medewerking aan deze prijsvraag ten srerkste te ontraden.
Rotterdam, 9 Februari 1922. De Permanente Prijsvraagcommissie. C. N. VAN GOOR, Secretaris.

JAARVERSLAG V/D 1en SECRETARIS over 1921-31 Dec. 1921.
ZETEL. Het Genootschap bleef gedurende 1921 gevestigd in het Gebouw Heerengracht 545-547 te Amsterdam.
LEDEN. Het aantal leden bedroeg op 31 Dec. 1921 totaal:
EERE-LEDEN (niet tevens afgev. of gewone leden) 8 (vorig jaar 8). Afgevaardigde leden 57 (vorig jaar 47). Gewone leden

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITECTUR"

VII

DIE VERMEIDUNG DES HOLZES IM MOBILIAR UND IN DER INNENDEKORATION

Das Holz ist aber auch im Innern des Glashauses zu vermeiden; es passt eben einfach nicht mehr in die Situation. Schränke, Tische, Stühle usw. werden auch aus Stahl und Glas hergestellt werden müssen, wenn das ganze Milieu einheitlich wirken soll. Das wird natürlich der Holzindustrie einen empfindlichen Stoss versetzen. Man wird natürlich den vernickelten Stahl mit Email und Niello verzieren müssen, damit das Mobiliar ästhetisch so stark wirken kann — wie die durchaus verehrungswürdige Holzschnitzerei und die Holzschränke mit eingelegten anderen Holzarten nsw. usw.
Das Holz ist seiner Vergänglichkeit wegen zu vermeiden. Die Verwertung des Eisens im Eisenglasbau liegt aber einfach in der Entwicklungslinie.

304 (vorig jaar 274). Buitenleden 213 (vorig jaar 209). Donateurs 114 (vorig jaar 132).
Voor 1922 hebben bedankt totaal 23 gewone en buitenleden en 25 donateurs, terwijl overleden zijn 2 eere-leden en 1 donateur.
BESTUUR. Het Bestuur was in 1920 samengesteld als volgt: K. P. C. de Bazel, Voorzitter; H. Th. Wijdeveld, Vice-Voorzitter; J. Boterenbrood, 1e Secretaris; N. Lansdorp, 2e Secretaris; P. Vorkink, Penningmeester; M. de Klerk, Lid; B. T. Boeyinga, Lid.
COMMISSIE VAN REDACTIE. De Redactie van „Wendingen" was in 1921 samengesteld a. v.: H. Th. Wijdeveld, Hoofdredacteur; J. Boterenbrood; J. L. M. Lauweriks; J. B. van Loghem; Prof. R. N. Roland Holst; P. Kramer; H. A. v. d. Eynde en J. F. Staal.
Secretariaat Vossiusstraat 50, Amsterdam.
COMMISSIE VAN REDACTIE WEEKBLAD. K. de Bazel; C. J. Blaauw; B. T. Boeyinga; J. Boterenbrood; A. Eibink; Jac. Jongert; J. B. van Loghem; J. M. Luthmann; J. A. Snellenbrand; J. F. Staal en H. Th. Wijdeveld.

VERSLAG VAN DEN PENNINGMEESTER.
De balans winst- en verliesrekening geeft tot de navolgende opmerkingen aanleiding.
In 't algemeen zijn de baten beneden de begrooting gebleven; vooral geldt dit voor den post ¼ pCt. honorarium. Ook de post contributieën bleef beneden de begrooting, doordat verschillende leden niet aan hunne verplichting hebben voldaan; ge-

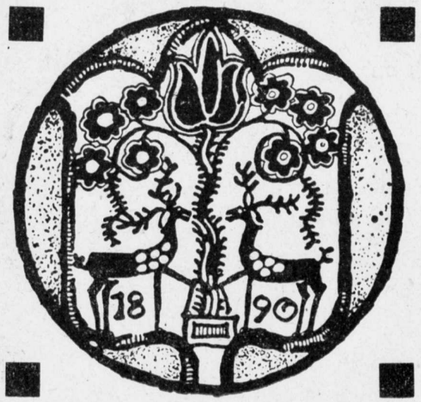

VAN DE REDACTIE AAN DE LEDEN

Naast Wendingen is dit weekblad meer in 't bizonder het orgaan van en voor de leden; de periodieke verschijning onzer meeningen en inzichten naast de gewone vereenigingsmededeelingen moeten de vraagstukken van den dag aan de orde worden gebracht. We moeten hiermee een geestelijk contact bewaren. Niet om in alles tot een roerende overeenstemming te geraken maar om een vervreemding van elkaar, een niet begrijpen, door het niet inleven in elkaars gedachten, te voorkomen. Gedachtenwisseling in schoone variaties: Van honing tot venijn. Zendt allen uw bijdrage. Zooveel mogelijk in beknopten vorm. Ook voor de illustratie's ontvangen wij gaarne teekeningen en schetsen. Elke week is daar een oppervlakte van een volle pagina voor beschikbaar. (Voor Lijncliché's)

Zaterdag 25 Febr. 's avonds 8.30 uur houdt de heer Wijdeveld een lezing in de voordrachtzaal van de Theater-Tentoonstelling, Stedelijk Museum, over HET THEATER EN HET MASKER

Sluiting van de Theater Tentoonstelling Zondag 26 Februari n.m. 4 uur

tracht wordt deze vorderingen nog, desnoods langs gerechtelijken weg, te innen.
Van de leening 1917 welke nog te boek staat voor een bedrag van ƒ 2375.—, werd dit jaar slechts een obligatie betaald. Zooals bekend is, is van deze leening bereids ƒ 1800.— uitgeloot, zoodat houders van uitgeloote obligaties nog ƒ 1175.— te vorderen hebben, waarmede bij beschikking over de kasgelden wel rekening dient gehouden te worden.
De Penningmeester P. VORKINK.

MEDEDEELINGEN BETR. AFGEVAARDIGDE LEDEN.
In de vergadering van 18 Februari waren aanwezig de volgende Leden:
Berlage, Boeken, Boeyinga, Boterenbrood, Bottema, La Croix, Crouwel, Eibink, Gratama, Hoogstraten, De Klerk, Kramer, Ev. Kuipers, Van Laren, Lauweriks, Luyken, Luthmann, Marnette, Jessurun de Mesquita, v. d. Nieuwen Amstel, Penaat, Plate, Roozenburg, Snellebrand, Staal, Vorkink, Wils, Wijdeveld, Zietsma.
Tot Voorzitter der eerstkomende vergadering is aangewezen Ir. J. Gratama.
Benoemd is een commissie, welke met den B. N. A. zal besprekingen voeren i. z. de positie van de groep, en tot leden gekozen Ir. J. Gratama, J. F. Staal en P. Vorkink.
16 afgevaardigde leden hadden bericht gezonden verhinderd te zijn.
J. F. STAAL.

LIJST VAN AFGEVAARDIGDE LEDEN
A A N V A N G 1 9 2 1

H. van Anrooy, architect, Hilversum
K P. C. de Bazel, architect, Bussum
Dr. H. P. Berlage, architect, Den Haag
C. J. Blaauw, architect, Den Haag
B. T. Boeyinga, architect, Amsterdam
Ir. A. Boeken, architect, Amsterdam
J. Boterenbrood, architect, Amsterdam
Tj. Bottema, schilder, Paris XV
G. F. la Croix, architect, Amsterdam
J. Crouwel, architect, Den Haag
Ir. Jos. Th. J. Cuypers, architect, Amsterdam
Walter Dahlen, architect, Amsterdam
A. Eibink, architect, Amsterdam
Ir. P. H. Endt, architect, Oosterbeek
H. A. v. d. Eynde, beeldhouwer, Haarlem
Ir. J. Gratama, architect, Amsterdam
B. Hoogstraten, architect, Deventer
Ph. J. Hamers, architect, Bussum
Jac. Jongert, kunstschilder, Rotterdam
M. de Klerk, architect, Amsterdam
H. v. d. Kloot Meyburg, arch., Voorburg
Ir. M. P. J. Klijnen, architect, Den Haag
N. P. de Koo, architect, Rotterdam
P. Kramer, architect, Amsterdam
W. Kromhout, architect, Rotterdam
Hildo Krop, beeldhouwer, Amsterdam
A. J. Kropholler, architect, Wassenaar
E. Kuipers, architect, Amsterdam
N. Lansdorp, architect, Amsterdam
J. van Laren, architect, Hilversum
J. L. M. Lauweriks, architect, Amsterdam
Frits Lensvelt, schilder, Veere (Walch.)
Ir. J. Limburg, architect, Den Haag
Ir. J. B. van Loghem, architect, Heemstede
J. W. Luthmann, architect, Den Haag
Ph. R. Luyken, architect, Amsterdam
P. L. Marnette, architect, Amsterdam
Dr. J. Mendes da Costa, beeldh., Laren (N-H)
S. Jessurun de Mesquita, schilder, A'dam
J. M. van der Meij, architect, Amsterdam
J. de Meijer, arehitect, Amsterdam
W. Penaat, sierkunstenaar, Den Haag
M. Plate, architect, Haarlem
C. Rol, sierkunstenaar, Den Haag
Prof. R. N. Rol. Holst, schilder, Bloemendaal
Ir. D. Roosenburg, architect, Den Haag
J. A. Snellebrand, architect, Amsterdam
J. F. Staal, architect, Amsterdam
H. F. Symons, architect, Blaricum
P. Vorkink, architect, Amsterdam
A. J. Westerman, architect, Amsterdam
Jan Wils, architect, Den Haag
Jac. Wormser, architect, Hilversum
H. Th. Wijdeveld, architect, Amsterdam
J. Zietsma, architect, Amsterdam
F. Zwollo, kunstnijvere, Den Haag

Genootschap Architectura et Amicitia — Balans op 31 December 1921

FOLIO	REKENINGEN	BEDRAGEN	FOLIO	REKENINGEN		BEDRAGEN
169	Kas	*f* 271.47½	167	Leening 1915		*f* 75.—
161	Kasvereeniging	„ 3080.55	201	Leening 1917		„ 2375.—
195	Maandblad Wendingen saldo voorschot uitgever	„ 1200.—	213	Interest nog verschuldigde coupons		„ 120.—
203	Contributie nog te innen	„ 1620.—	181	Drukwerken nog verschuldigd		„ 699.45
205	¼ % Honorarium nog te innen	„ 800.—	195	Maandblad Wendingen nog verschuldigd		„ 2830.—
213	Interest nog te betalen door uitgever	„ 72.—	173	Subsidie en Contributies nog verschuldigd		„ 60.13
			191	Winst en Verlies saldo 1919/1920	*f* 756.58	
				winst 1920/1921	„ 127.86½	
						„ 884.44½
		f 7044.02½				*f* 7044.02½

Winst- en Verliesrekening

173	Subsidie en Contributies	*f* 192.23	203	Contributie	*f* 12348.50
181	Drukwerken	„ 738.40	205	¼ % Honorarium	„ 472.89
185	Salaris bode	„ 1462.50			
195	Maandblad Wendingen	„ 9067.60			
199	Bestuursonkosten	„ 366.87½			
207	Lustrum	„ 138.48½			
209	Lezingen	„ 220.—			
213	Interest	„ 65.19			
215	Onkosten	„ 442.24½			
191	Winst en Verlies saldo winst	„ 127.86½			
		f 12821.39			*f* 12821.39

Begrooting voor het Vereenigingsjaar 1921-1922

ONTVANGSTEN		UITGAVEN	
Contributies	*f* 14000.—	Maandblad	*f* 5600.—
Entréegelden	„ 68.—	Redacteur en onkosten Maandblad	„ 3600.—
Leening 1917	„ 600.—	Bodeloon	„ 1560.—
Interest leening 1917	„ 72.—	Zaalhuur	„ 200.—
Rente	„ 20.—	Voordrachten	„ 250.—
		Leening 1917	„ 600.—
		Interest leening 1917	„ 72.—
		Verzekeringen	„ 250.—
		Belasting	„ 100.—
		Druk- en typewerk	„ 500.—
		Subsidies	„ 200.—
		Inningskosten	„ 100.—
		Bestuursonkosten	„ 500.—
		Tentoonstellingen	„ 800.—
		Onvoorziene uitgaven	„ 428.—
	f 14760.—		*f* 14760.—

De Penningmeester: P. VORKINK

ARCHITECTURA

№10 ■ 4 MAART ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

WOENSDAG 8 MAART 'S AVONDS 8 UUR

VOORDRACHT VAN JAC. JONGERT OVER SCHILDERTECHNIEKEN

GEBOUW HEYSTEE HEERENGRACHT 545

WOENSDAG 22 MAART 'S AVONDS 8 UUR HOUDT DE HEER W. KROMHOUT EEN LEZING IN HET GEBOUW HEYSTEE SMIT, HEERENGRACHT 545, OVER: STADS- EN DORPSUITBREIDINGEN.

DOOR DE GROEP VAN AFGEVAARDIGDE LEDEN WERD, ZOOWEL AAN GEMEENTERAAD ALS AAN B. EN W. VAN ROTTERDAM, HET VOLGENDE ADRES:

GEVEN MET VERSCHULDIGDE EERBIED TE KENNEN, ONDERGETEEKENDEN, AFGEVAARDIGDE LEDEN VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA, MET BELANGSTELLING HEBBENDE KENNIS GENOMEN VAN DE DOOR DE HEEREN DR. H. P. BERLAGE EN A. C. BURGDORFFER ONTWORPEN VERBETERING VAN HET HOFPLEIN EN OMGEVING TE ROTTERDAM.

VAN OORDEEL, DAT HET URGENTE HOFPLEIN-VRAAGSTUK DOOR DE PLANNEN DER HEEREN DR. H. P. BERLAGE EN A. C. BURGDORFFER, ZOOWEL IN PRACTISCHEN ALS IN AESTHETISCHEN ZIN, OP VOORTREFFELIJKE WIJZE IS OPGELOST, WAARMEDE TEVENS DE MOGELIJKHEID IS GESCHAPEN TOT VERRIJKING VAN DE VOORNAAMSTE NEDERLANDSCHE HANDELSSTAD ROTTERDAM MET EEN MONUMENTAAL VERKEERSCENTRUM.

OVERWEGENDE, DAT MET HET VERWEZENLIJKEN DEZER PLANNEN, NAAR MEENING VAN ONDERGETEEKENDEN EENERZIJDS EEN ALGEMEEN CULTUREEL, ANDERZIJDS EEN SPECIFIEK ROTTERDAMSCH BELANG GEDIEND WORDT, VERZOEKEN UW COLLEGE MET AANDRANG, HET DAARHEEN TE WILLEN LEIDEN, DAT DE NOODIGE STAPPEN WORDEN GEDAAN, TENEINDE DE UITVOERING DEZER PLANNEN TE VERZEKEREN.

AMSTERDAM, 22 FEBRUARI. WAS ONDERTEEKEND: C. J. BLAAUW, JAC. JONGERT, J. ZIETSMA, WALTER DAHLEN, PROF. R. N. ROLAND HOLST, J. VAN LAREN, MAURITS PLATE, HILDO KROP, J. BOTERENBROOD, IR. J. B. VAN LOGHEM, H. A. VAN DEN EYNDE, J. M. VAN DER MEY, B. HOOGSTRATEN, P. VORKINK, P. KRAMER, N. LANSDORP, IR. JOS. PH. J. CUYPERS, J. C. S. SNELLEBRAND, A. BOEKEN, JAN WILS, A. J. WESTERMAN, J. F. STAAL, A. EIBINK, J. LUTHMAN, JAC. WORMSER, J. CROUWEL JR., B. T. BOEYINGA, E. KUIPERS, N. P. DE KOO, J. F. LA CROIX, IR. P. H. ENDT, J. KLYNEN, IR. JAN GRATAMA, TH. R. LUYKEN, K. DE BAZEL, JAN DE MEYER, S. JESSURUN DE MESQUITA, IR. D. ROOSENBURG, H. TH WYDEVELD, IR. J. LIMBURG, H. v. d. KLOOT MEYBURG, W. F. SYMONS, M. DE KLERK, J. MENDES DA COSTA, C. L. MARNETTE.

MATEI ROUSSOU SCHREEF ONS NOG OVER DE THEATER TENTOONSTELLING:

Le Théâtre ne saurrait jamais trop remercier l'enthousiaste groupe hollandais qui organisa cette exposition internationnale, Monsieur H. Th. Wijdeveld en tête.

Des efforts individuels ont été faits partout pour injecter du sang nouveau dans les vieilles veines de notre théâtre usé. Seule une centralisation de ces efforts éparpillés peut les rendre véritablement utiles. Tous les pays qui' ont un passé théâtral, et ceux aussi qui tendent vers un avenir du spectacle, se doivent d'organiser une véritable tournée de cette exposition à travers le monde. La France, à qui la mémoire de Molière vient justement de prouver que l'importance du théâtre est considérable, devrait être la prémière à s'inscrire sur la liste.

MATEI ROUSSOU
Director de choses de théatre

REDACTIONEEL VERSLAG VAN WENDINGEN

Wendingen is een tijdschrift met allure van de bezadigde rust. Het voelt zich als een wereld opzichzelf, die geheel content is met de bestaande toestand van zoeken. Het zoekt de zoekende zelfs op, alsof zij de meest rustige persoonlijkheden zijn, die de aardbodem voortbracht. Het is vastgeroest in gemoedelijk opsporen van bronnen, die juist beginnen te ontspringen en brengt de revolutie in de kunstbegrippen door kunstbeschouwingen van omstreeks den tijd van Christus. — Het „maskert" 't „Bhuddist" het „Danst" het „Snijdhout" — het „Lithooôt" — het „speelt met architectuur" — het doet alles..., maar alles in de grootste rust... De innerlijke gemoedstoestand schijnt geheel aan te sluiten met zijn verschijnen. — Zoo nu en dan, zooals de zon wel doet; b.v. zoo onverwacht — zoo midden op een winterschen dag tegaan schijnen, met zomersche warmte, maar dan rustig en met waardigheid; — zoo ook doet Wendingen... zoo onverwacht...: juist als een oude heer. „Stil!" denkt men, „hij slaapt!" En dan gaat op eens de deur open en de oude heer komt rustig te voorschijn niet in chamberlook, neen geheel gekleed naar buiten. Wendingen is een maandblad en wil een vrij blad zijn; Wendingen is een tijdschrift en wil een boek zijn; Wendingen heeft eene Redactie en erkent maar één geest; Wendingen heeft 16 pagina's doch men vergeet, dat alles moet groeien.

Wendingen heeft een uitgever, doch Wendingen is een slechtaard en erkend de belangen des uitgevers niet. Het is zoo langzamerhand het troetelkindje van een groep die het als kunstverschijning nu eenmaal de voorkeur geven boven zooveel andere uitgaven. Het is een schoon blad, het beste tijdschrift van dezen tijd. Het schrijft de geschiedenis der kunst van dezen tijd als een kind dat schrijft in het zand aan het strand, niet beseffend dat de storm van morgen alles weer wegvaagt, maar het amuseert zich!

Het zijn kunstenaars die hier regeeren — ziet slechts de lange lijst van Redactioneele medewerkers. Er is voor gezorgd, dat zij niet vergeten worden. In ieder nummer staan zij voorin en ook de Hoofdredacteur, — (in ieder nr. minstens 6 × genoemd) — hij teekent, hij schrijft, hij geeft het blad uit, hij verzorgt nog een blad (een veelkleurig en steeds gevuld) hij spreekt, hij slaat als hij het noodig vindt met de vuist op tafel, hij zit aan groene tafels en voelt zich daar thuis, hij laat contracten opmaken met den uitgever en meent er voor te zorgen dat

VAN DE LEDEN

PRIJSVRAAG: „KLEI"

Nu de bonden van baksteen- en dakpannenfabrikanten een prijsvraag hebben uitgeschreven voor een nieuwen omslag voor hun orgaan „Klei", kan ondergeteekende niet nalaten 't volgende onder uw aandacht te brengen. In 1920 is voor „Klei" ook een prijsvraag uitgeschreven, waarin ondergeteekende als eerst-bekroonde uitkwam. De ervaringen, opgedaan bij de verdere afwikkeling der zaak zijn van dien aard, dat ik een ieder zou willen afraden aan deze prijsvraag mede te doen.

Van samenwerking tusschen principaal en ontwerper was geen sprake. Op eigen houtje werd met het ontwerp omgesprongen en het maakte, verminkt, zijn entree in de wereld. Niet dan met veel moeite werd eenigszins met mijn kleurverlangen rekening gehouden; nooit bereikte mij een afdruk van mijn ontwerp; al mijn vragen erom gaf niets. Het woord „Klei" werd van het omslag overgenomen om als kop voor het eigenlijke blad te dienen, zonder mij daarin te kennen en last not least men vertikte het gewoonweg mijn naam onder mijn werk op te nemen. Hoewel ik deze op de cliche-teekening aanbracht, is ze er door de heeren brutaalweg afgelaten. „Daar had ik geen recht op", zeiden zij.

Ik wendde mij tot een der juryleden, doch deze bleek ook geen invloed te hebben en toen gaf ik de zaak op.

Een vol jaar later, toen het bleek, dat het opschrift op het omslag eenige wijziging noodig had, ontving ik een schrijven „of ik nog eens „verzoeken wilde mijn naam onder „mijn werk te doen plaatsen, dan zou „het wel toegestaan worden en dan „kon meteen de wijziging ter hand worden genomen".

Dit vond ik het toppunt en kon m.i. niet anders doen, dan op dat schrijven niet te reageeren.

Het moreele succes der prijsvraag was dus bedroevend. In afwijking van het prijsvraag-reglement verschijnt „Klei" sinds den loop van dit jaar met het in de tweede plaats bekroonde ontwerp en nu wordt er weer een nieuwe prijsvraag uitgeschreven om er weer een ander in te laten vliegen.

VAN WENDINGEN JAARGANG 1921 VERSCHEEN BEGIN FEBRUARI ALS No. 6 EEN NUMMER GEWIJD AAN WERK VAN DEN ARCHITECT P. VORKINK. LEDEN,

Daar wilde ik even voor waarschuwen.

A'dam, Da Costak. 37. ANT. KURVERS

STUDIE PRIJSVRAGEN

Voor de bovengenoemde prijsvragen zij 't mij vergund uwe belangstelling te vragen.

Reeds eenige jaren is de studie prijsvraag van A. et A. niet meer uitgeschreven. Nadat ons vroeger weekblad door „Wendingen" vervangen werd is slechts eenmaal een studie prijsvraag gehouden, waarvan de resultaten niet gepubliceerd werden. Het verval van dit prijsvraagstelsel komt mij voor een verlies te zijn, vooral voor de jongeren in ons genootschap. Voor een gezonde ontwikkeling der bouwkunst is 't wenschelijk, dat de vele architectuur opvattingen van onzen tijd behoorlijk aan elkaar getoetst worden. Het zooveel mogelijk verzamelen van artistieke kracht en het verwekken van ruime belangstelling moeten voor de ontwikkeling der kunst van groote beteekenis zijn. De studie prijsvraag vormde een aantrekkelijkheid van het genootschap en was voor veel buitenleden de eenige gelegenheid zich op artistiek terrein te meten. Wanneer nu 't aantal prijsvragen voor de praktijk zich snel en blijvend had ontwikkeld, zou dit op de deelname aan de studie prijsvraag van invloed zijn geweest. Dit nu is niet 't geval geweest. De gelegenheid zich te uiten is thans m.i. onvoldoende. Wanneer de studie prijsvraag, in ruime opvatting, door ons genootschap weer in eere hersteld wordt, zou daar m.i. veel sympathie voor gevonden worden. De prijsvraag, die veel dood teekenwerk vereischt, zal ongewenscht zijn. In sommige gevallen kunnen ideeën-prijsvragen te verkiezen zijn. Het genootschap kan hierin een voorbeeld geven aan de prijsvragen voor de praktijk. De opvattingen over de wijze van beoordeeling, het al of niet vooraf publiceeren der jury, eventueel het kiezen de jury door de deelnemers enz. enz. zijn nog te ordenen details en slechts van ondergeschikt belang naast de groote beteekenis die er voor de ontwikkeling onzer bouwkunst aan verbonden is.

Moge ons genootschap te dezen opzichte haar traditie volgen.

Deventer. B. H.

DIE ONVERHOOPT DIT NUMMER NOG NIET ONTVANGEN MOCHTEN HEBBEN WORDEN VERZOCHT DIT PER OMGAANDE DEN SECRETARIS TE BERICHTEN.

Wendingen kan voortbestaan. — Hij geeft zijn omgeving veel last — en de Penningmeester is ook daarbij. Hij belooft veel en voert weinig uit. — Hij voert uit wat hij niet belooft en dat men niet verwacht. En dat alles in gloeiende hitte en toch verschijnt Wendingen niet.. op tijd.. of laat.. telaat? Punctuality is a thief of time. Is dat juist?

Maar de Redactie belooft beterschap.

Nu gaat het eerst goed beginnen. Met Mei is de jaargang vol en met December is de achterstand der nummers ingehaald. Een contract tusschen uitgever en Redactie heeft dat zoo bepaald. De nieuwe Actie wordt geopend met een Marionetten nummer. Zou een schooner symbolic te vinden zijn. — Actie Beweging en Marionet. Dood als het niet bespeeld wordt. Levend, vol leven zelfs, wanneer het bewogen wordt, maar eerst vol van geestesleven wanneer de draden naar een punt loopen, maar zijn de draden er? en is dat punt gevonden?

Maar na het Marionetten nr. volgt een theaterdan weer Architectuur (moderne Americaansche) een Beeldhouwnummer — Nederlandsche Architectuur. — nog eens Nederlandsche Architectuur en meer van deze schoone zaken volgen. Maar met Mei is de Jaargang 1921 gereed en met December zijn wij helaas weer geheel ingehaald. Het loopt alles prachtig. — Het is alles genoteerd. — Precies de aflevering der nrs. aan den uitgever, precies de datum van verschijnen. De vierde jaargang is nu aan het dubbelnummer 7/8 en liet verschijnen No 1/2 het werk van Willem van Konijnenburg No. 3 Petrucci verzameling. No. 4/5 Het werk der Afgev. Leden, No. 6 Het Vorkink nr. Voor de omslagen danken wij W. v. Konijnenburg, M. de Klerk, Jaap Gidding en R. N. Roland Holst.

En naast het ernstige tijdschrift huppelt nu vroolijk babbelend het jonge kleurige weekblad mede, het is opgericht om de steeds losser wordende band tusschen de leden van het Genootschap wederom strakker te spannen. Het is wellicht nog niet krachtig genoeg, het weekblad; immers van spannen of spanning is nog niet veel te bemerken.

Een stoet van vaste medewerkers. Een stroom van ingezonden stukken... en nog blijft het weekblad leeg. Maar het redactie-adres is heden veranderd. B. T. Boeyenga Hoofdredacteur van Architectura, Overtoom 524, Amsterdam. Prachtig! Dat zal helpen en nu maar weer ernstig aan het werk. Wendingen blijft rustig en het weekblad babbelt...

... en zoo doet een van de Redactie!

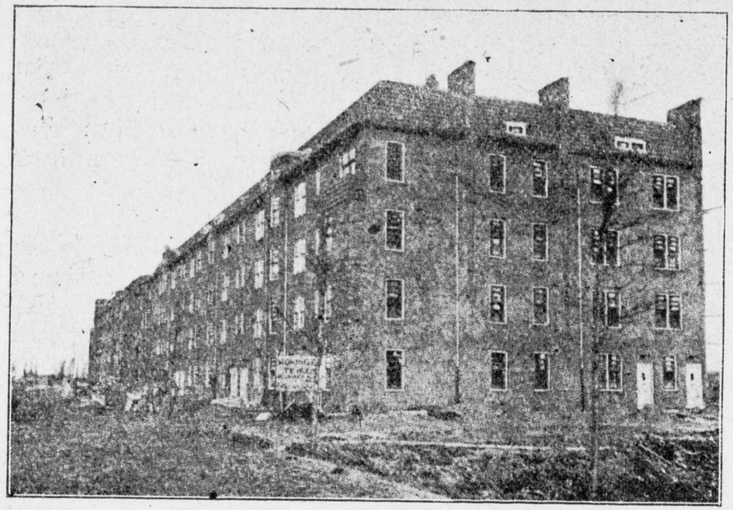

ONDERSTAANDE AFBEELDING IS NAAR EEN HOUTSNEDE VAN **S. JESSURUN DE MESQUITA.** EEN AANTAL AFDRUKKEN GROOT ± 30 × 40 cM. DOOR DEN KUNSTENAAR GESIGNEERD, IS DOOR HEM AFGESTAAN VOOR **DE HONGERENDEN IN RUSLAND,** EN VERKRIJGB. TEGEN DE MINIMUMPRIJS VAN *f* 5 PER EXEMPLAAR. DE REDACTIE ZAL GAARNE AFDRUKKEN TOEZENDEN NA ONTVANGST VAN HET VERSCHULDIGD BEDRAG, (AAN BOEYINGA, OVERTOOM 524, AMSTERDAM). **DE OPBRENGST IS GEHEEL EN ONVERMINDERD TEN BATE DER HONGERENDEN IN RUSLAND.**

WIE ZOEKT EEN WONING? ***(uit „Het Leven")***

„In dezen tijd van woningnood zal het velen verblijden te vernemen, dat thans voor enkelen weer de gelegenheid is opengesteld woningen te . . . huren.
De bekende(?) architecten Duin & van 't Eind hebben een aantal woningen gebouwd, die op architectonisch gebied geheel aan den eisch voldoen(!!!) Zij zijn gelegen in het voormalige Sloten, één minuut(?) van de oude stad. Aan het eind van den Overtoom voert een kleine brug ons naar den Hoofdweg. Wat een prachtig uitzicht, wat een heerlijke, frissche omgeving! Men is hier buiten, en men woont hier echt knus en gezellig in deze stille omgeving. Wanneer straks lijn 17 doorgetrokken wordt — en dat zal wel spoedig zijn, daar de bewoners van dit stadsgedeelte het recht hebben op een goede verbinding met de binnenstad — (van wege die eene minuut), dan zullen de bewoners nog meer kunnen genieten van hun gezellig thuis.
Intusschen hebben de bouwmeesters eer van hun werk! Zij hebben een aantal prachtige(!) (zie foto) woningen gebouwd, in betrekkelijk korten tijd en daardoor hebben ze velen aan zich verplicht! Zij, die gesteld zijn op een fatsoenlijk onderdak, een gezellig home wenschen, moeten zich nu haasten, anders vreezen wij, dat alles verhuurd zal zijn, voor men er bij is. Tal van stadgenooten wonen hier reeds maanden, en als men ze vraagt of ze hun woning zouden willen verruilen met een in het centrum, dan zij wij overtuigd een weigerend antwoord te zullen ontvangen.
De architecten Duin & van 't Eind hebben succes van hun arbeid! dit zal ongetwijfeld een aanleiding voor hen zijn ook in de toekomst te blijven voortarbeiden, mede in het belang van de duizenden, die nog steeds zoekende zijn naar een geschikt huis. Door de goede zorgen van deze architecten kan nu reeds een klein gedeelte woning-zoekers een goed heenkomen vinden; maar wat nog meer zegt: zij kunnen woningen huren, die hun verwachtingen v r zullen overtreffen, daar de huizen aan den Hoofdweg een elk blijvend zullen voldoen. Ze zijn bijzonder comfortabel, wat gaarne hier zij geconstateerd. . . . . "
Ik stel me voor dat een slachtoffer van de woningnood, hetwelk Upton Sinclair's Wildernis kent, na het lezen van bovenstaande advertentie, met een angstig hart het huurcontract zal onderteekenen. A. E.
Het tusschen ( ) en gespatieerde van mij. A. E.

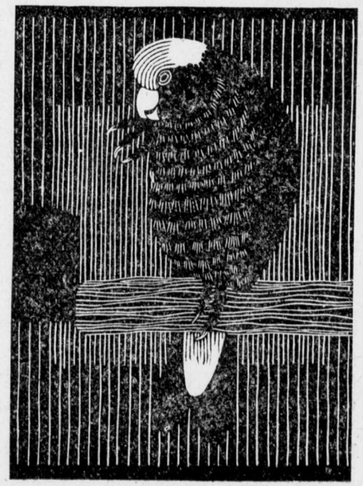

ARCHITECTURA

№ 11 ■ 11 MAART ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

DE, IN VORIGE NUMMERS VAN ARCHITECTURA AANGEKONDIGDE LEZING VAN DEN HEER W. KROMHOUT OVER: STADS- EN DORPS UITBREIDINGEN, **KAN NIET DOORGAAN,** DAAR DE HEER K. ONVERWACHTS, TEGEN DIEN TIJD, EEN REIS NAAR HET BUITENLAND MOET ONDERNEMEN. DE HEER K. VERKLAARDE ZICH EVENWEL BEREID NA ZIJN TERUGKOMST DE LEZING VOOR HET GENOOTSCHAP TE HOUDEN.

WOENSDAG 22 MAART ZAL NU EEN HUISHOUDELIJKE VERGADERING GEHOUDEN WORDEN IN HET GEBOUW HEIJSTEE-SMIT, HEERENGRACHT 545. AAN DE ORDE ZAL GESTELD WORDEN DE VERKIEZING VAN NIEUWE BESTUURSLEDEN. EEN GOEDE OPKOMST IS DUS DRINGEND GEWENSCHT. AGENDA VOOR DEZE VERGADERING WORDT IN HET VOLGENDE NUMMER VAN ARCHITECTURA AFGEDRUKT.

ALS GEWOON LID WORDEN VOORGESTELD, DE HEEREN: C. MINNES, OPZ. TEEKENAAR, DOOR VAN DONGEN EN DE MEER — A. J. DE HAAS, BOUWKUNDIGE, DOOR BOEYINGA EN WESTRA — E. ELDERENBOSCH JR., BOUWKUNDIG TEEKENAAR, DOOR LUYKEN EN MARNETTE — CAMIEL BIJL, BOUWKUNDIG OPZ. TEEKENAAR, DOOR SPEYER EN HARTMAN.

UIT: PAUL SCHEERBART'S

„GLASARCHITEKTUR"

VIII.

DAS MOBILIAR IN DER MITTE DES ZIMMERS

Dass das Mobiliar im Glashause nicht an die kostbaren, farbig ornamentierten Glaswände gestellt werden darf, wird wohl „selbstverständlich" erscheinen. Diese Revolution im Milieu ist beim besten Willen nicht zu vermeiden. Die Bilder an den Wänden sind natürlich total unmöglich.
Da wird die Glasarchitektur einen schweren Kampf auszufechten haben. Doch die Macht der Gewohnheit muss überwunden werden. Und die assoziativen Vorstellungen aus der Zeit der Grossväter dürfen nicht mehr ausschlaggebend im neuen Milieu mitwirken.
Alles Neue hat eben mit dem eingewurzelten Alten einen schweren Kampf auszufechten; es geht nicht anders, wenn das Neue sich durchsetzen will.

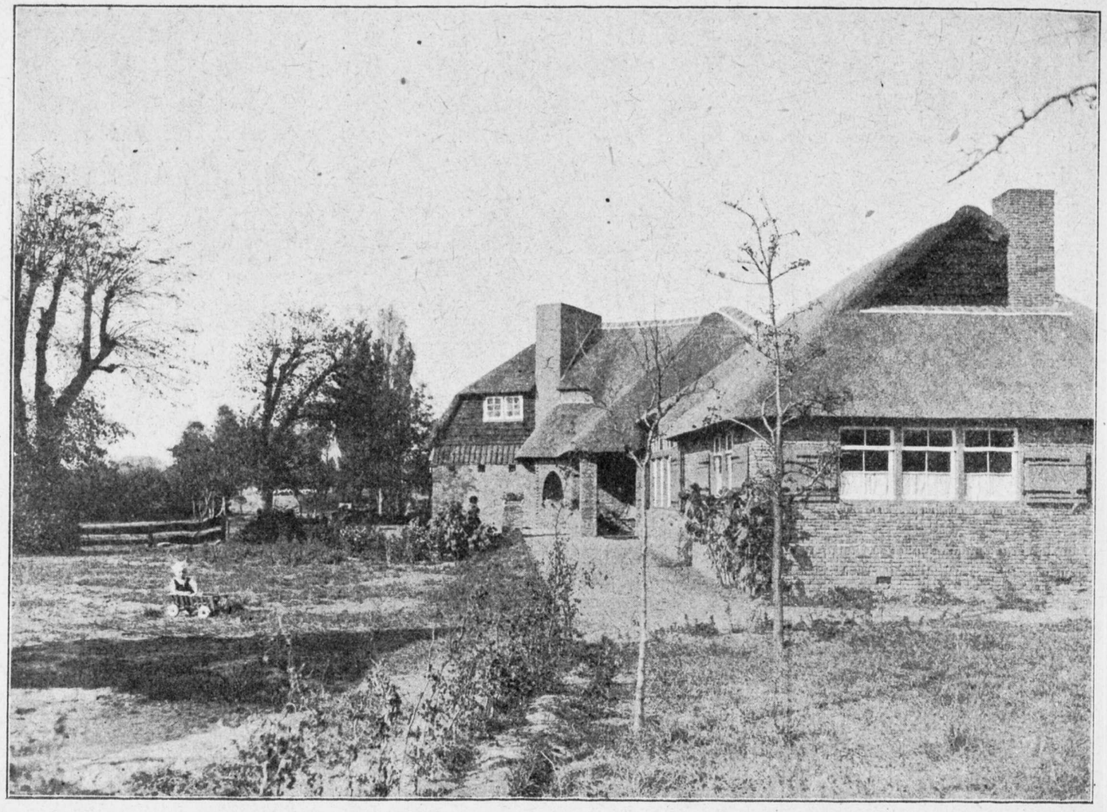

WOONHUIS MET ATELIER ONTWERP

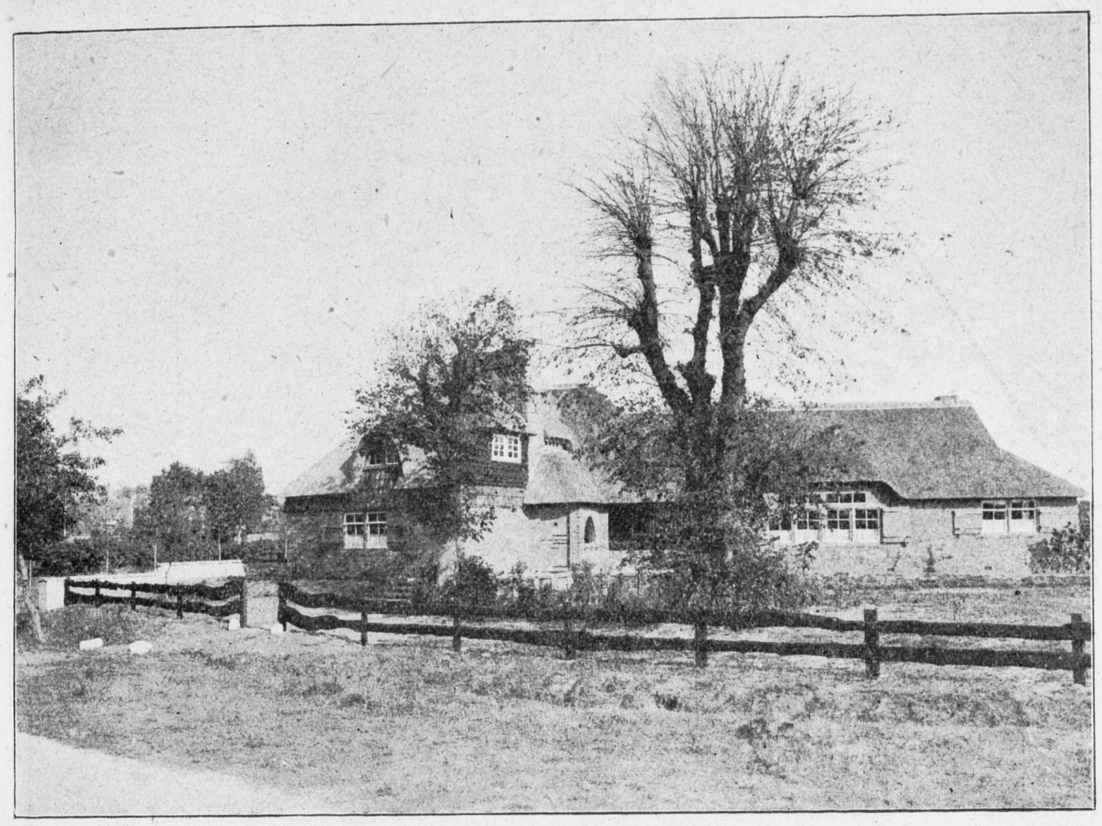

WOUTER HAMDORFF LAREN

PRO- □ □ □ □ □ □ DIA- □ □ □ □ □ □ EPI- □ □ □ □ □ □ EN □ □ □ □ □ □ ANDERE □ □ □ □ □ LOGEN □ □ □ □ □

Ik wilde juist het versche ochtendblad uit mijn zak halen, toen een welluidende stem mij deed opkijken en een uitermate verrassende begroeting, een stevig handschudden mij ineens van de wijs brachten. xoxoxo De volle ochtendtram met nette bleeke kantoorheeren en vóór half negen in lectuur verdiepte typiste-tjes was vol aandacht. Ik ben niet spoedig verbouwereerd, maar zoo onverwachts in het teeken van aller opmerkzaamheid te staan ... xoxoxo — Ken je me nog? — riep, meer dan hij vroeg de nieuwe passagier. xoxoxoxoxoxoxoxox Ik twijfelde even. — Die stem ... die stem ... xoxoxoxoxoxoxox Ik liet mijn geheugenrad in enkele secunden bliksemsnel terugloopen, tot, door de onbekende, nooit volprezen intelligentie het juiste palletje viel. Ha! ik had hem! xoxoxoxoxo — Natuurlijk, — antwoordde ik — Houthakker, zeker, Hendrik Houthakker Jr. xoxoxoxo Hij knikte. oxoxoxoxoxoxoxox — Hoe maak je het? xoxoxo Ik tuitte mijn mond en knikte. — Gaat wel. — Een beetje malaise in het vak. xoxoxoxo — Zoo. Wat ben je eigenlijk. — Journalist. xoxoxoxoxoxoxo — Ah, zoo. xoxoxoxoxoxoxox Hendrik Houthakker keek in gedachten voor zich. Ik nam hem eens op. Fijn zat hij in de spullen. Z'n ratiné jas, z'n slappe vilten hoed, z'n bottines: het was alles first class. Achteloos hield hij een glanzend bruin leeren aktentasch op zijn knieën. Ik zag boven z'n paille handschoenen een forschen manchetknoop te voorschijn komen, puur goud met een embleem van twee gekruiste ... ja, wat dat waren, ik kon het niet zien. Maar, toen mijn oog viel op zijn dasspeld zag ik het weer. Het waren twee gekruiste bijlen. xoxoxoxoxoxox Ik moet zeker nogal dom er naar gekeken hebben, want plotseling hoorde ik zijn stem weer, nu een beetje gedempt, waardoor het mooie vibrato nog sterker opviel. xoxoxoxox — Je kijkt zeker naar dat embleem. oxoxoxoxoxoxoxoxox Ik voelde me betrapt en zweeg beschaamd. xoxoxoxoxoxoxox — Zie je, wat het voorstelt. xo Nu hij zoo minzaam er op door ging deed ik mijn best, wat vrijmoediger te zijn. oxoxoxoxox — Ik geloof, het zijn twee gekruiste bijlen ..... weifelde ik. Hij knikte triomfantelijk en keek met welgevallen en stil genot naar zijn beide manchetknoopen, die prachtig glansden op het koele wit oxoxoxoxoxoxo Toen boog hij zich wat naar me toe en vroeg allerinnemenst: Weet je, wat ze beteekenen? Ik wist niet wat te antwoorden. — Mij docht een relatie met zijn naam te zeer voor de hand liggend, bijkans een profanatie, om plausibel te zijn. Maar wacht eens, daar schoot me plotseling iets te binnen ..... — Is dat niet een merk of soort van teekenpapier voor schoolkinderen ... Ik voelde, zoodra ik het gezegd had, een flater te hebben gemaakt. Helaas, de bodem van den tramwagen opende zich niet om me uit de situatie te redden. oxoxox Hendrik Houthakker Jr.'s gezicht vertrok hautain minachtend. Hij keek op zijn horloge en stond op. oxoxoxoxoxoxox — Natuurlijk, begrijp je het niet. oxoxoxoxoxoxoxoxoxoxox Uit zijn stem klonk meer medelijdende berusting dan rancune. Ik herademde. oxoxoxoxoxox Het spijt me, amice, dat ik nu geen tijd meer heb. Ik moet er uit. Maar, als je gelegenheid hebt, kom dan 's middags om vijf uur eens in Américain. Ik ben er meestal om dien tijd. Ik raad het je in je eigen belang. oxoxoxoxoxoxoxoxoxo Hij wuifde minzaam en ik zag hem over het ochtendvolle plein voornaam wegstappen. oxoxo Hierna bleef ik peinzend nadenken over de ontmoeting, waarvan de herinnering omstraald bleef door het geheimzinnig en krijgshaftig embleem. oxoxoxoxoxoxoxoxoxoxoxoxoxo Drie dagen later, onder een glaasje exquise Triple Sec, onthulde H. H. Jr. mij in vertrouwen het geheim. oxoxoxo Doch hierover een volgenden keer. oxoxoxoxo **OUTSIDER**

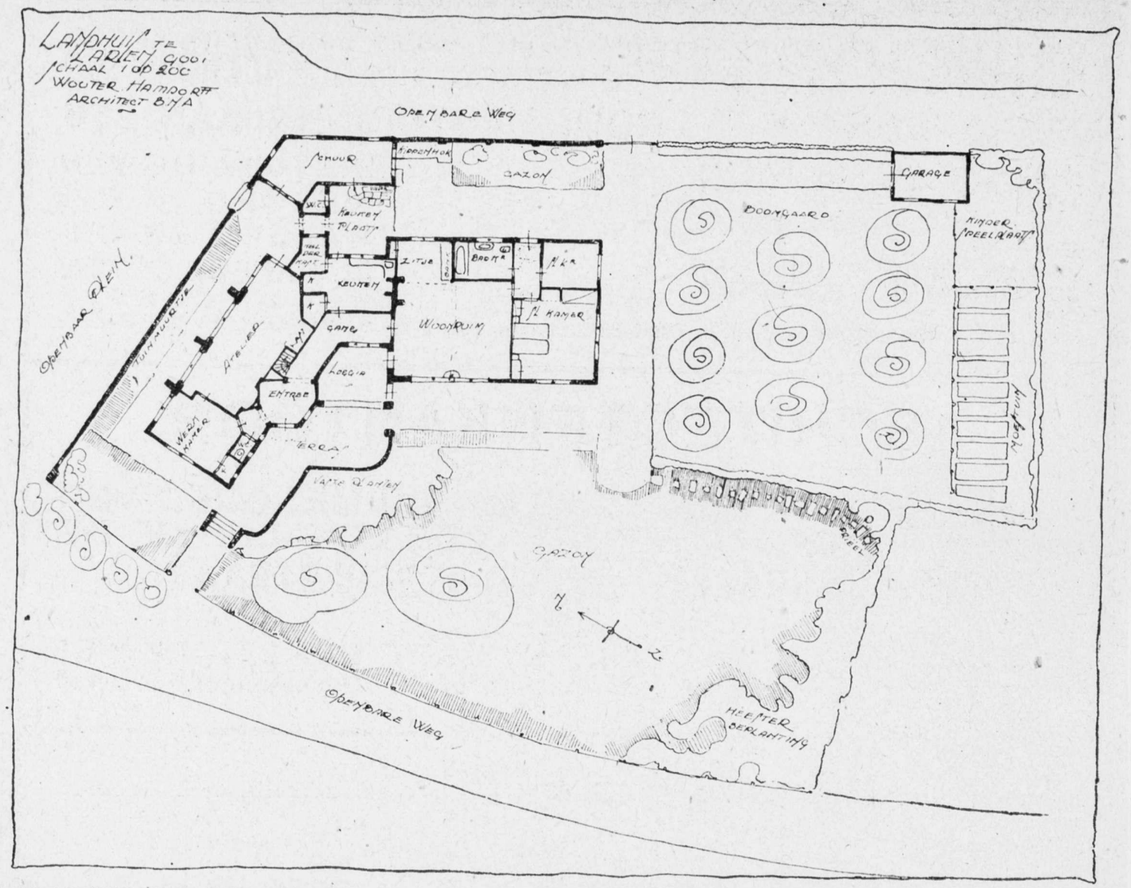

PLAN WOONHUIS MET ATELIER ONTWERP WOUTER HAMDORFF LAREN

In het Nr. van 18 Febr. meldt mej. Carry van Biema zich als één der zeven apostelen van een nieuwe harmonie leer der schilderkunst, welke mede orde zal brengen in den heerschenden chaos. Het artikel zelf doet aan die ordening nog niet mee.
Waar ons met schetterende fanfares iets absoluut nieuws wordt voorgespiegeld, hebben wij het recht te onderzoeken of dat juist is. De cursus aan de Quellinusschool door mej. v. B. voor een aantal leerlingen gehouden over deze leer, heeft aangetoond dat géén nieuwe gezichtspunten naar voren zijn gebracht, al mag geconstateerd dat mej. v. B. de leerlingen zeer heeft geanimeerd. Het degelijke en wetenschappelijke deel van mej. v. B's. betoog geeft de zelfde regels die sinds jaren de basis vormen van het onderwijs aan deze school. Het gebruik van lijn en vormschema's als grondslag voor de compositie is juist datgene wat het onderwijs aan de Q. S. karakteriseert. Het kleursysteem in den cirkel, uitgaande van de 3 primaire kleuren, de secundaire en tertiaire kleuren en hare overgangen, met zijn wetten van harmonische samenwerking van bepaalde kleurgroepen met de complementaire of ontleedde C. kleur als contrast, de harmonische samenwerking van alle kleurgroepen liggende aan de hoekpunten van elke gelijkzijdige driehoek in den cirkel te construeeren, is door mij steeds gebruikt. De beteekenis van meetkunstige verhoudingen, van rythme en tegenstelling in vorm en kleur, van licht en donkerwerking, van stemming en karakter, wordt bij iedere compositie erkend. Nu over de waarde van ons kunstnijverheid onderwijs streng geoordeeld zal worden, acht ik het noodzakelijk aan te toonen dat wij bij zijn.

J. B. HEUKELOM

ARCHITECTURA

Nº 12 ■ 18 MAART ■ '22
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG
VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

HUISHOUDELIJKE VERGADERING

WOENSDAG 22 MAART

's AVONDS 8 UUR

GEB. HEIJSTEE

HEERENGRACHT 445

Agenda:

1. **Notulen.**
2. **Verkiezing van bestuursleden, wegens periodiek aftreden van de heeren M. de Klerk en P. Vorkink. (herkiesbaar)**
3. **Verkiezing van een voorzitter uit het voltallige bestuur.**
4. **Ballotage van de voorgestelde leden: Mej. Ir. M. F. H. SNETHLAGE, B. I. OTTO VAN TUSSENBROEK, A. v. d. VORST, C. MINNIS, A. J. DE HAAS, E. ELDERENBOSCH Jr. en CAMIEL BI'L.**
5. **Studieprijsvraag.** *In No. 10 van Architectura vraagt B. H. de belangstelling deze prijsvragen. Wanneer die belangstelling er werkelijk is, zal het bestuur gaarne hierin mee werken. Het onderwerp maakte reeds meerdere malen een punt van bespreking uit op de vergaderingen, zonder dat men tot een resultaat kwam. Om nu wél tot een resultaat te geraken worden leden, die iets voor een prijsvraag voelen, dringend verzocht hiervoor voorstellen te doen, schriftelijk bij den secretaris of persoonlijk ter vergadering. Er zij hierbij opgemerkt dat volgens art. 24 der statuten prijsvragen kunnen worden uitgeschreven voor: a. openbare bouwwerken, b. particuliere bouwwerken, c. details geb. d. Bouwk., d. details geb. d. Nijverheidskunst. Wanneer dus alle voorstanders van prijsvragen hun adheasie betuigen of voorstellen indienen, is er zeker iets te bereiken.*
6. **Rondvraag en Sluiting.**

Als gewoon lid wordt voorgesteld de heer Joh. Rädecker, beeldhouwer, door de Klerk en Staal.

In No. 10 van Architectura komt een mededeeling voor over het verschijnen van het Vorkink nummer van Wendingen. Leden worden verzocht daarvan goede nota te nemen.

Reclames na 1 April ontvangen, zullen ter zijde gelegd moeten worden.

Van eenige donateurs en leden kwam reeds bericht in, dat het desbetreffende nummer niet door hen werd ontvangen.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

Ontvangen werd een schrijven van het Kunstnijverheids-Museum in Haarlem betreffende een in het Museum te houden „Lente tentoonstelling", Bloem blad en plant in de toegepaste kunst.

Inlichtingen over de bepalingen voor de tentoonstelling verstrekt de directeur van het Museum, deze zendt eveneens op aanvrage inschrijvingsbiljetten toe.

Inzendingen vóór of op 6 April.

„Voor 't Vaderland te sneven en toch te blijven leven....”

De heer Tinbergen is een belangrijke verschijning op de bouwvlakte, al zegt ie 't zelf (wekelijks in het bouwblad van het Vaderland, anders zou ik het niet weten). Het is een licht, steeds wederkeerend genoegen hem elken Zondagmorgen op nieuw te hooren verzekeren, dat zonder hem de heele bouwerij nu scheef zou staan, dat zonder hem de heele bouwbeweging uit de rails zou zijn geloopen. Daar er echter nog wel eens 'n onderdeeltje uit 't lood hangt en nog niet alles perfect gesmeerd loopt, gaat hij dóór met zijn artikelen, elken lieven Zondagmorgen in het Vaderland, niet zoozeer om de laatste hand aan der bouwkunst-volmaking te leggen, als wel om ons mede te deelen, dat hij, hij, hij reeds begonnen is zijn hemdsmouwen op te stroopen en zijn handen te wasschen om dat allerlaatste karreweitje eens voor ons op te knappen.

Na zijn laatste artikel is mijn persoonlijk genoegen niet meer onverdeeld, ik wil daarmede volstrekt niet beweren, dat ik nu andere Zondagsamusementen ga zoeken, zulks is nog verre, doch teleurgesteld ben ik wel, want ik moest tot de conclusie komen, dat Tinbergen niet belangeloos, niet zonder streven naar eigenbaat, voor de Bouwkunst, al is het ook maar de Bouwkunst van het Vaderland, strijdt. Ten einde anderen tot een gelijke conclusie te doen geraken deel ik hierbij den eigenlijken inhoud van het artikel (van 11 Maart l.l.) mede. Het artikel over De Architect en De Advertentie redeneert ongeveer als volgt: „Als je wat doet in de wereld, doe je het om de centen. Dat staat vast.” (In eris 'n vorig artikel deelde hij ons mede dat hij tot de Christelijk Historische Partij is toegetreden, maar verzweeg toen de redenen). „Berlage heeft zonder twijfel, schrijvende en sprekende, op zeer krachtige wijs voor zich en zijn werk reclame gemaakt. Dat moet hem 'n aardige duit gekost hebben, die hij eenvoudiger, en eigenlijk eerlijker en zeker voordeeliger voor de kranten, aan advertenties had kunnen besteden, om dezelfde vruchten te oogsten, die hem nu toekomen o m d a t (zegt Tinbergen), omdat hij er zich offers (dat zijn centen, volgens Tinbergen) voor heeft getroost.”

„Laten architecten (en dominé's en doktoren en profeten, maar daar spreekt hij nu niet van) dus gerust adverteeren, de kosten zijn een spierinkje om een kabeljauw te vangen, tenminste als je het in Het Vaderland doet, Rathenau zegt 't ook, en het is eerlijker, rechter door zee, en wat er meer op aan komt, het is beslist voordeeliger en beslist makkelijker ook; als je 't zelf soms niet kunt, zijn er prima reclamebureaux, enne 'n architect moet beslist 'n zakenman worden, want als zoodanig kan menig architect (er blijken Goddank uitzonderingen te zijn) zich zeker niet meten met den bekwamen koopman, o sloo, en dat is toch beslist noodig! Dacht u van niet, meneer, 't is beslist noodig. Beslisit! De Eerecode van den B. N. A. is een bordpapieren neus, zeg laten we mekaar nou geen Mietje noemen, de machthebbers daar zitten niet voor niets aan 't laadje, en het Jaarboek van de V. A. N. K., heb je ze in de gaten? En die lekkere jongens van „Wendingen”, die zouden zeker niet weten waaromme ze 't doene.... nou, reken maar!”

Als de heer Tinbergen al zijn burgerjuffen-insinuaties uit zijn daar-gaat-ie-weer-voor-niks-artikel moest waar maken, zou hij voor de eerste veertien dagen 'n leelijke pijp te rooken hebben. Maar dan bleven wij misschien voortaan van ons Zondagmorgenvermaak verstoken. En je mag wel iets voor je genoegens over hebben, al blijft natuurlijk succesvol zakendoen nummer één!

J. F. S.

VAN DE LEDEN

Studie Prijsvragen

Na het lezen van het artikel van den Heer B. H., voorkomende in het weekblaadje „Architectura” van 4 Maart j.l., zij het mij vergund ook daarover eenige woorden te schrijven.

Ik ben dezelfde meening toegedaan, en ben het volkomen eens met het voorstel van den Heer B. H. en kan dat niet anders dan toejuichen. Ik hoop dan ook dat het voorstel bij het Genootschap in goede aarde moge vallen, en het er toe over zal gaan, om de door den Heer B. H. bedoelde prijsvragen uit te schrijven.

Terecht wordt door den Heer B. H. opgemerkt dat het vooral voor de jongeren is. Voor hen zal het niet alleen een aangename, maar tevens een leerrijke studie zijn, en ik twijfel niet, ingeval het voorstel mocht worden aangenomen, of deze stap zal door velen met mij, als een stap in de goede richting worden beschouwd, en met groot gejuich verwelkomt worden bij zijn intrede in de bouwwereld. Vooral waar we thans een tijdperk doormaken van verschillende Architectonische stroomingen en opvattingen, is het m.i. van zeer groot belang voor de bouwkunst dergelijke prijsvragen uit te schrijven, om op die manier elkaar te naderen en voeling met elkaar te krijgen, waardoor tevens de genootschapsband wat steviger wordt aangehaald. Niet alleen is het uitschrijven van dergelijke prijsvragen m.i. gewenscht, maar ook noodzakelijk, zoowel voor gewone als buiten leden, daar vooral laatstgenoemde leden (zooals door den Heer B. H. wordt gezegd) de gelegenheid wordt geboden zich op artistiek terrein te bewegen. Er zal dan ook m.i. door velen van deze gelegenheid gebruik gemaakt worden.

Verder zou ik aan het voorstel van den Heer B. H. nog het volgende willen toevoegen. Ten eerste dient er een Jury benoemd te worden, welke niet alleen de ontwerpen beoordeelt, maar ook een programma voor een of ander ontwerpvaststelt. Dit programma kan in „Architectura” bekend gemaakt worden. De jury-leden moeten m.i. niet uit de deelnemers gekozen worden. Ten tweede moeten m.i. de bekroonde ontwerpen gepubliceerd worden met een rapport van de jury. in één of ander tijdschrift. En tenslotte zou het m.i. aanbeveling verdienen één of tweemaal per jaar een tentoonstelling te organiseeren, van alle ingekomen ontwerpen.

Haarlem, Maart 1922. *H. L.*

■ ■

DISCONTENT IS THE FIRST STEP IN THE PROGRESS OF A MAN OR A NATION

■ ■

IF A MAN TREATS LIFE ARTISTICALLY HIS BRAIN IS HIS HEART.

■ ■

ALL IMITATION IN MORALS AND LIFE IS WRONG.

■ ■

TO BE UNNATURAL IS OFTEN TO BE GREAT, TO BE NATURAL IS GENERALLY TO BE STUPID.

PRO- □ □ □ □ □ □ DIA- □ □ □ □ □ □ EPI- □ □ □ □ □ □ EN □ □ □ □ □ □ ANDERE □ □ □ □ □ LOGEN □ □ □ □ □

Over onze hoofden ging het stemmengeroes, het rinkelen van glaswerk, helder opklinkend in de loome atmosfeer. ■ ■ ■ ■ Hendrik Houthakker Jr. hield met sierlijk-uitnoodigend gebaar zijn zilveren cigarettenkoker voor mij opengeknipt. — Meteen begon hij. ■ ■ ■ ■ ■ ■ — Je vertelde mij den vorigen keer, dat je journalist was. — En dat je wel wat er bij wilde verdienen. ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ Ik wilde protesteeren. — Hij wuifde achteloos met zijn hand. Verbluft luisterde ik naar zijn woorden, die welgekozen, kalm en zakelijk waren en mij een nieuw perspectief deden aanschouwen. ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ Vooreerst het embleem. C'était simple comme bonjour! Houthakker! Als architect, — al zei hij het zelf — had hij verdienstelijk werk gedaan. Zijn inzicht, zijn doorzicht waren gereedelijk erkend. Zijn organiseerend vermogen, zijn tact — met permissie — hadden de aandacht getrokken. — Men had gedacht: Hendrik Houthakker is de man om de bouwende gemeente het juiste advies te geven, om de oude vaktradities van technisch-goed werk te beschermen en alle nieuwlichterij te nekken. De kopstukken van de bezadigde, gezeten bouwkunstenaars (waarvan één juist onlangs weer dakkapellen met een nieuw soort voluu je had ontworpen — volgens H. H. Jr. een der meest fijn-beschaafde geesten van dezen tijd) hadden een Verbond opgericht, men mocht wel zeggen een kunstenaarsbent tot onderlinge steun van hen, die de oeroude tradities wilden voortzetten, van hen, die het vak degelijk geleerd hadden en van theorie wisten, om zich te handhaven tegenover de knoeiers, die alle gevestigde en als beproefd erkende oplossingen van bouwkunstige problemen durfden aanranden. — Toen hebben mijn collega's — H. H. Jr.'s stem werd zacht van aandoening, toen hij dit vertelde — mij waardig gekeurd als voorzitter van die Vereeniging op te treden en ze vroegen mij als herkenningsteeken van lidmaatschap het zinnebeeld der gekruiste bijlen te mogen voeren. — De eer, zie je... het deed me toch goed, mijn verdienste (in alle bescheidenheid gezegd) erkend te zien En nu heeft ons Verbond iemand noodig, die onze denkbeelden zoo nu en dan (waar het pas geeft) wil propageeren. Af en toe moet er iets gepubliceerd worden in de pers van de nieuwlichterij en onze beproefde oeroude tradities daartegenover gesteld. Voor het goede doel. Om de goede architectuur te beschermen. — Hoeveel kost ons zooiets? ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ Ik kon m'n gedachten niet zoo ineens concentreeren. — Het terrein van werkzaamheid leek me vreemd. En bovendien riekte de opzet wel wat naar commercialisme. Ik was nooit erg snugger geweest; m'n verslaggeversbaantje aan de „Nieuwe Proletarische Krant” was allesbehalve eersterangsch, lucratief en verzekerd. Correspondenties of berichten van het platteland werden gehonoreerd met 0.006 ct. per woord en brieven uit de industriesteden met 0.007 ct. (als er van staking sprake was met resp. 0.009 en 0.01 ct.). Als je de berichten te lang maakte ging het blauwe potlood er in te keer als een razende. Zoodat een bijverdienste van een extra stuivertje mij wel aanlokte. — Nou, zeg eens wat, noodigde H. H. Jr.'s minzame stem nog eens. — Per artikeltje, per woord? Hoe wil je? ■ ■ ■ ■ ■ — Per woord murmelde ik als in een droom. ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ — Nou, laten we reëel zijn. — Je moogt een paar proefartikelen schrijven. Een dubbeltje per regel. ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ Ik drukte met innigheid de mij geboden hand. Wat een betaling! Het was phenomenaal! ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ En met aandoening moet ik gekeken hebben naar het embleem der gekruiste bijlen op de gouden dasspeld van H.H.Jr., want deze knikte mij allerhartelijkst toe en bestelde nog een extraatje, waarbij wij klonken op onze voortdurende samenwerking, tot heil der oeroude vaktradities en tot verderf van alle heillooze, wouldbe kunstbestrevende nieuwlichters. ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

Hoe ik mij (waar het pas gaf) van mijn taak gekweten heb, hoop ik — in alle bescheidenheid — U nog eens te toonen. ■ ■ ■ ■ ■ OUTSIDER

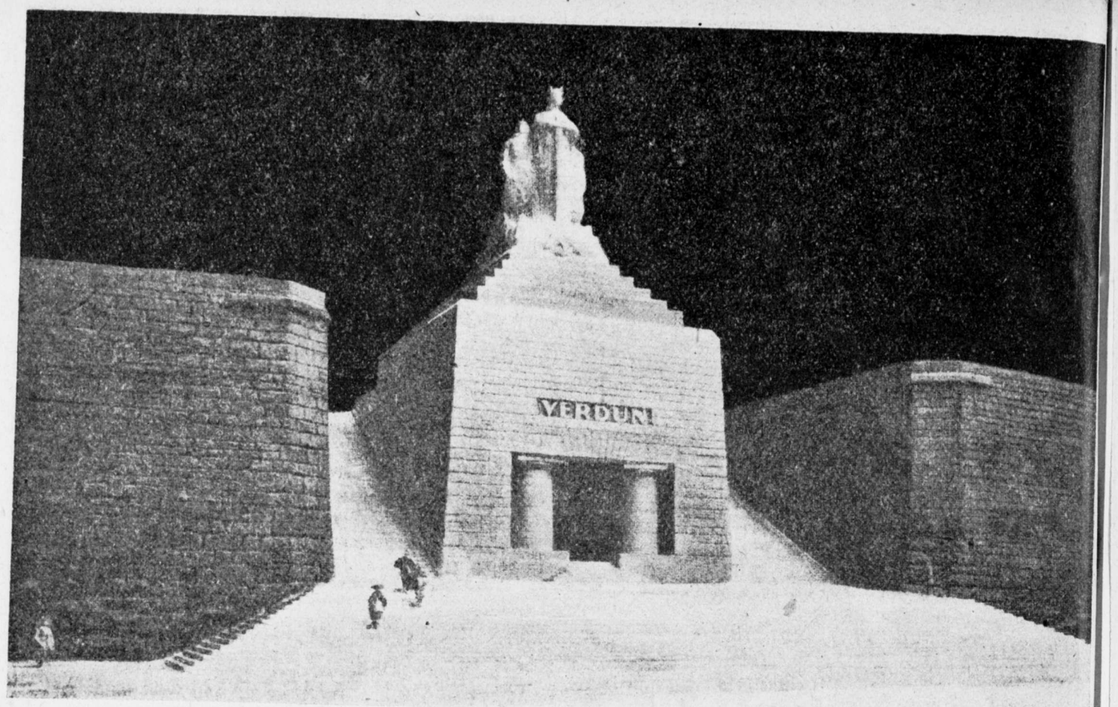

MAQUETTE DU MONUMENT AUX SOLDATS DE VERDUN
Architecten: Léon Chesnay, Sculpteur, Jean Boucher
Overgenomen uit Art et décoration Février 1922

Gezien het karakter van het hierboven afgebeelde monument, zullen de Franschen goed doen, diep in dit bouwwerk een blok graniet te plaatsen waarin zij hun uitdrukkelijke verklaring hakken dat zij dit monument gebouwd hebben, dat het ontworpen is door hun kunstenaars en dat het daar staat ter eere en vereeuwiging van hun overwinning bij Verdun.

Doen zij dit niet dan zal het Duitsche volk over 500 jaar niet beter weten dan dat zij de overwinning behaalden en dat zij eigenlijk dit monument stichtten. *A. E.*

HOUTSNEDE JESSURUN DE MESQUITA

DE REDACTIE WEKT DE GENOOTSCHAPSLEDEN OP DE HOUTSNEDE VAN JESSURUN DE MESQUITA TE BESTELLEN; TOT HAAR VERWONDERING BLEVEN DE AANVRAGEN NOG BENEDEN DE VOORRAAD. WAAR ÉÉN LID VOOR GAAT MET ZIJN WERK TE SCHENKEN VOOR EEN SCHOON DOEL, IS HET TOCH NIET MEER DAN NATUURLIJK DAT DE ANDEREN HEM HIERIN STEUNEN, DOOR ZICH ALS KOOPERS AAN TE MELDEN.
DE HOUTSNEDE IS TE BESTELLEN, ONDER TOEZENDING VAN HET MINIMUM BEDRAG VAN F 5.— BIJ BOEYINGA, OVERTOOM 524, AMSTERDAM. DE GEHEELE OPBRENGST, ZONDER EENIGE VERMINDERING IS TEN BATE DER RUSSISCHE HONGERENDEN. (ZIE AANKONDIGING IN No. 10 VAN DIT WEEKBLAD)

ARCHITECTURA

Nº 13 ■ 25 MAART ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Notulen der 1451ste Ledenvergadering.
Van het bestuur aanwezig de heeren Boeyinga, Boterenbrood, De Kerk, Vorkink en Wijdeveld.
Voorzitter de heer Wijdeveld.
De voorzitter opent met een woord van welkom aan de aanwezigen, meent echter, dat daarop volgen moet een woord van verwijt. in de eerste plaats aan de jongeren, die door hun slechte opkomst toonen, dat de, op agenda aangekondigde prijsvraag, al heel weinig hun belangstelling heeft. Vraagt vergadering een motie aan te willen nemen, waarin de teleurstelling van de aanwezige, werkelijk belangstellenden, uitgedrukt wordt over de lauwheid van hen, die het niet de moeite waard achten, zelfs terwille van een voor de jongeren zoo belangrijke zaak, aanwezig te zijn.
Alleen de goedmoedige vergevensgezindheid van de vergadering spaart hen voor een zoo geuitte kritiek.
Hierna krijgt de secretaris het woord voor de lezing der notulen van de vorige vergaderingen, die worden goedgekeurd.
Voorgelezen wordt het verslag van de verificatie-commissie, waarin den penningmeester dank gezegd wordt voor de accurate wijze, waarop de uitgaven verantwoord zijn. De secretaris doet mededeeling van het inkomen van een aantal brieven van buitenleden. die hun instemming en vreugde betuigen, dat er nu eindelijk weer eens een prijsvraag wordt uitgeschreven. Een blos van schaamte verft de kaken van aanwezigen over hen, de driehonderd Amsterdammers, die zoo gemakkelijk van eenige ingenomenheid hadden blijk kunnen geven, en er toch niet zijn.
Na dit incident wordt het minder emontinoneerende deel van de agenda afgewerkt. In het bestuur worden, met 17 uitgebrachte geldige stemmen herkozen de heeren: De Klerk en Vorkink, die deze toenoeming aanvaarden. Uit het voltallige bestnur wordt de heer De Bazel tot voorzitter gekozen.
De heer Wijdeveld deelt de vergadering mede, dat er gelukkig gunstig bericht kwam over den gezondheidstoestand van den voorzitter, die, in het buitenland zijnde, door een ongesteldheid overvallen werd, welke zich aanvankelijk vrij ernstig aan liet zien. De vergadering besluit een telegram van gelukwensch te zenden.
De heer Bruin vraagt even op de rondvraag vooruit te mogen loopen, meent, dat het wenschelijk is de notulen af te drukken in het Weekblaadje. De secretaris merkt op, dat dit, in verkorten vorm, steeds geschiedt. De heer Bruin acht een meer volledig verslag gewenscht, daar het verkorte verslag tot nu toe steeds aan zijn aandacht is ontgaan. Meerdere volledigheid wordt toegezegd.
Zes van de voorgestelde nieuwe leden worden met alge-

Zie vervolg op pag. 8.

CORRESPONDENTIE

Aan A. W. tc den H. en anderen. Nieuw toegetreden leden ontvangen het weekblad vanaf den datum van toetreding.
Voorzoover de voorraad strekt stelt de uitgever de ontbrekende nummers beschikbaar tegen toezending van 10 ct. p. nummer.

DE LEDEN EN DE ADVERTENTIE'S.

Het is voor het voortbestaan van ons weekblad van belang, dat de advertentiepanina's ook worden gevuld. Den leden wordt verzocht hiermede bijvoorkomende gelegenheid rekening te willen houden en hun leveranciers te wijzen op hun belang bij het plaatsen van 'n advertentie in dit blad, dat door den uitgever aan alle leden, buitenleden, donateurs, verschillende technische gemeentebureaux enz. wekelijksch wordt toegezonden. Opgave van advertentie's zullen daarom gaarne ook door de redactie worden ontvangen (Overtoom 524). Bij vermeerdering van het aantal adaertentie's is ook uitbreiding van het blad mogelijk.

TENTOONSTELLINGSRAAD VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN. ▪ HET ORGANISEEREN VAN PERIODIEKE TENTOONSTELLINGEN.

In het begin van het jaar 1922 besloten de verschillende Vereenigingen van kunstenaars op het gebied der Bouwkunst en verwante kunsten, zulks op initiatief van de Nederlandsche Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst, zich te vereenigen tot een duurzame samenwerking op het gebied van tentoonstellingen voor bouwkunst, decoratieve schilder- en beeldhouwkunst en ambachts- en nijverheidskunst.

Een voorloopige commissie uit de samenwerkende vereenigingen, zijnde de Bond van Nederlandsche Architecten (B.N.A.), het Genootschap Architectura et Amicitia (A. et A.), de Nederl. Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunstt (V.A.N.K.), de Kring van Beeldhouwers en de Opbouw, ontwierp een schema voor de door genoemde vereenigingen te organiseeren periodieke tentoonstellingen, waarna door de genoemde vereenigingen werd samengesteld een definitieve commissie voor het organiseeren van gezamenlijke tentoonstellingen, genaamd de TENTOONSTELLINGSRAAD VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN.

Uit de afgevaardigden constitueerde deze Tentoonstellingsraad zich als volgt:

Dagelijks Bestuur: Ir. J. DE BIE LEUVELING TJEENK, B. N. A., Voorzitter. C. J. BLAAUW, A. et A., Secretaris; J. GIDDING, Opbouw, Penningm.; W. PENAAT, V. A. N. K.; THEO VAN REYN, Kring v. B.

Leden: G. VERSTEEG, B. N. A.; J. L. POSTMA, B. N. A.; J. LUTMAN, A. et A., E. EIBINK, A. et A.; Prof. R. N. ROLAND HOLST, V. A. N. K.; W. H. GISPEN, V. A. N. K.; A. OTTEN, Opbouw; TJ. VISSER, Kring v. Beeldh.

De Tentoonstellingsraad is inmiddels met het voorbereiden van de plannen zoover gevorderd, dat zij thans het oogenblik gekomen acht om voor dit Nederlandsche cultuurbelang (de vereenigde demonstratie der nijverheidskunsten) de belangstelling te vragen van allen, die genoeg voor de Moderne Nederlandsche Bouwkunstt en verwante Kunstvakken gevoelen, om te willen medewerken aan regelmatig terugkeerende, goed georganiseerde tentoonstelingen op dit gebied.

De Tentoonstellingsraad heeft het vertrouwen, dat het aan belangstelling en daadwerkelijken steun voor haar omvattend streven van de zijde van het publiek niet zal ontbreken en evenzeer heeft zij dit vertrouwen ten opzicht van Regeering en andere bestuurslichamen, die voor de Bouwkunst en verwante Kunsten ongetwijfeld dezelfde belangstelling toonen als voor de vrije beeldende kunsten, welke tot op heden in het bijzonder de aandacht trokken, dit temeer daar de Tentoonstellingsraad is samengesteld uit vertegenwoordigers van de vereenigingen, waarin alle vooraanstaande kunstenaars op het gebied der Bouwkunst en verwante Kunsten georganiseerd zijn.

De Tentoonstellingsraad heeft het voornemen DRIEJAARLIJKSCHE TENTOONSTELLINGEN VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN afwisselend te Amsterdam en te Rotterdam (te Amsterdam in 1923, te Rotterdam in 1926, te Amsterdam in 1929, etc.) te organiseeren.

De tentoonstellingen zullen omvatten: bouwkunst, meubel- en interieurkunst, beeldhouwkunst en de grafische kunstvakken (voor zoover binnen het kader van deze tentoonstelling vallende), wandschilderkunst en verder werken op het gebied van het weven, borduren, metaal-, glas- en aardewerk.

Aan de tentoonstellingen zullen, zoo mogelijk toegevoegd worden inzendingen uit het buitenland op dit gebied. Er zal ernstig naar gestroofd worden de synthese van de kunsten n.l.: BOUWKUNST, WANDSCHILDER- EN BOUWBEELDHOUWKUNST te demonstreeren in harmonische groepeering van conceptie's, waarin deze verwante kunstvakken tot een werkelijke samenvatting gegroeid zijn. In verband hiermede zal gepoogd worden om een KERN te vormen, waarin deze synthese op waardige wijze naar voren zal komen.

Naast deze kerngroep zullen de verschillende vakken groepsgewijze geëxposeerd worden. De werken voor de tentoonstellingen zullen worden verkregen, ten eerste door keuze van bepaalde werken, onafhankelijk van de omstandigheid of de maker al of niet lid van een der samenwerkende vereenigingen is en ten tweede door vrije inzending door de leden van de samenwerkende vereenigingen, onder voorbehoud van goedkeuring door een jury.

Voor elke tentoonstelling wordt een plaatselijke commissie gevormd. De verhouding tusschen deze commissie en den Tentoonstellingsraad zal nader worden geregeld.

Het is de bedoeling van den Tentoonstellingsraad om de tentoonstellingen niet te verbinden aan eenig commercieel doeleinde; zoo zal verkoop van kunstwerken op de tentoonstelling niet toegelaten zijn en zal het publiek voor inlichtingen naar het persoonlijk adres der kunstenaars verwezen worden. De

COMMISSIE VAN ONDERZOEK TOT HET VOORSTELLEN VAN AFGEVAARDIGDE LEDEN.

Zooals reeds eerder werd aangekondigd houdt bovengenoemde commissie haar eerstvolgende vergadering in de maand April (in de week voor Paschen).

Leden die tot Afgevaardigd-lid willen worden benoemd, worden verzocht vóór 8 April de in art. 6 § 2 bedoelde stukken in te zenden bij het Bestuur. (Teekeningen enz. te adresseeren aan de Quellinusschool Frans Hallstraat Amsterdam).

Het desbetreffend statuten-artikel luidt: Afgevaardigde leden. Art. 6.

§ 1. Als Afgevaardigde Leden van het Genootschap kunnen worden aangenomen: Gewone Leden, die den leeftijd van 23 jaar hebben bereikt, van wien de technische en aesthetische bekwaamheid aan de hierna te noemen Commissie van onderzoek moet gebleken zijn en die zich beschikbaar stellen voor het vervullen eener functie, waartoe de Ledenvergadering hen benoemt, als Bestuurs- of Redactielid, als Lid eener Jury of als Commissielid van elke commissie, wier werkzaamheid zich op het gebied der Bouwkunst of aanverwante kunst uitstrekt.

§ 2. De Candidaten richten daartoe een schriftelijk verzoek tot het Bestuur, waarin de noodige gegevens omtrent levensloop en studie moeten zijn vermeld en waarbij verwezen moet worden naar uitgevoerd werk of eigenhandige ontwerpen moeten worden overgelegd, alles van de laatste 5 jaren.

§ 3. Door de nader te noemen Commissie van onderzoek worden deze stukken beoordeeld en wordt door haar rapport uitgebracht aan het Bestuur.

Als basis van beoordeeling voor deze Commissie gelde: dat uit het ingediende werk voldoende vakkennis blijkt en dat het beeldend vermogen aanwezig is, zoodanig, dat in het werk, als geheel en in onderdeelen, de door den ontwerper gewilde uitdrukking zichtbaar is geworden.

§ 4. Adviseert de Commissie tot toelating van den candidaat, dan wordt van dit advies door het Bestuur kennis gegeven aan de Afgevaardigde Leden, die schriftelijk binnen twee weken hunne mogelijke bezwaren tegen den voorgestelde bij het Bestuur kunnen indienen. Zijn er geen bezwaren ingekomen dan kan het lidmaatschap door de Ledenvergadering worden verleend.

§ 5. Zijn er wel bezwaren, dan doet het Bestuur daarvan mededeeling aan de Commissie van onderzoek, die alsdan een nader advies uitbrengt.

§ 6. Adviseert de Commissie niet tot toelating van den Candidaat, dan is beroep open op de Ledenvergadering.

§ 7. Afgevaardigde Leden uitsuitend zijn benoembaar in een der functies genoemd in § 1 van dit artikel en hebben overigens dezelfde rechten en plichten der Gewone Leden.

§ 8. Een Afgevaardigd Lid, dat bevonden wordt niet langer te voldoen aan de voorwaarden, die tot zijn aanneming hebben geleid, kan door het Bestuur, gehoord de Commissie van onderzoek, van het lidmaatschap vervallen worden verklaard. Beroep is open op de Ledenvergadering.

§ 9. Het aantal Afgevaardigde Leden zal minstens 20 bedragen.

§ 10. Behalve door mededeelingen in het Genootschapsorgaan, worden de Leden op de hoogte gehouden van de namen der gekozen Afgevaardigde Leden door minstens een jaarlijksche toezending van een geregeld bijgewerkte lijst.

PRO- DIA- EPI- EN ANDERE LOGEN

Het Bestuur van het Verbond van Nederlandsche Houthakkers (V.V.N.H.) heeft de eer den weledelgeboren heer Outsider uit te noodigen tot het bijwonen van de huishoudelijke vergadering te houden in Huize „Oud-Holland" op Woensdag a.s. U wordt verzocht deze uitnoodiging als bewijs van introductie mede te brengen. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Namens het Bestuur, E. Houtkruyer, Secretaris. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Dit was het briefje, op geschept van Gelder, met fraaie Gotische letter gedrukt (versierde aanvangskapitalen in rood) dat ik op een avond ontving, toen ik druk bezig was een kort bericht uit te werken voor de krant. Mijn vrouw keek me over haar breikous en haar brilleglazen vol ontzag aan en vervolgens voelden we ons beiden ten zeerste gevleid. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Ik wil echter Uwe nieuwsgierigheid niet op de proef stellen en zonder uitweiding (en dit beteekent iets voor een penny-a-liner) iets vertellen van die vergadering in Huize „Oud-Holland", een zeer deftige oude behuizing aan een onzer grachten, met hooge hardsteenen pui en stoep, imposante lantarens en weidsche vensters met authentiek-paarse ruiten. Het vergaderlokaal bleek navenant. — Dikke tapijten, Renaissance meubelen, geëlectrificeerde kaarsenkroon, goudleeren behang, grisaille dessus de porte en oude schilderijen in deftige, diepe, donkere lijsten. Ik voelde me in m'n confectiepakje niet op m'n gemak. H. H. Jr. zag me direct en kwam minzaam naar me toe, waarna hij me joviaal de hand drukte. Daarna werd ik aan eenige bestuursleden en gewone leden voorgesteld, allen even deftig en eerbiedwaardig. Het viel me op, dat ze bijna zonder uitzondering rechtop zaten of stonden en dat hun borst zoo opvallend gewelfd was, hetgeen me aanvankelijk docht te zijn een gevolg van de jongste voorjaarsmode voor heerenkleekleeding, doch wat mij later meer voorkwam als een fysiologische afwijking. — Ik verdiepte mij hierin echter niet, luisterde na de opening der vergadering, hoe de Secretaris de notulen las met plechtige stem. Hij deed verslag van de kwesties, die in de Houthakkerij waren voorgekomen en meerendeels tot minnelijke schikking waren gebracht. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

De volgende agendapunten waren strikt geheim en alléén de aanwezigen met den totem op insigne, dasspeld, manchetknoopen of schoengespen mochten blijven. Met het oog hierop werd punt 11 der agenda: Aanstelling van een bezoldigd propagandist eerst aan de orde gesteld. ▪ Voorgedragen werd door het Bestuur den heer Sebastiaan Outsider, Journalist, van onbesproken levenswandel, met veelzijdige ontwikkeling en uitgebreide connecties, vlot stijlist, goed propagandist, tactisch en handig polemist, enz. enz. Men scheen mij de goede eigenschappen van alle mogelijke en onmogelijke-isten te hebben toegedacht; alléén miste ik épicurist, futurist en ventriloquist, doch mijn aangeboren en in mijn vak ontwikkelde bescheidenheid belette mij hierop den voorzitter opmerkzaam te maken. ▪ Met algemeene stemmen werd ik benoemd. Het begin van een nieuwe aera was thans ingeluid. ▪ ▪ OUTSIDER

tentoonstellingen zijn gedacht als zuivere kunstdemonstraties, weergevende de algemeene waarde van het NEDERLANDSCHE KUNNEN op het gebied van de Bouwkunst en verwante Kunsten.

Aangaande de financieele basis der tentoonstellingen zij vermeld, dat de samenwerkende vereenigingen besloten hebben tot het formeeren van een tentoonstellingsfonds, bestaande uit door de vereenigingen te storten jaarlijksche bijdragen. De Tentoonstellingsraad zal pogen de overige gelden te verkrijgen uit subsidiën van Rijk en Gemeente benevens uit de door vereenigingen en particulieren te verleenen steun. Zij heeft het vertrouwen, dat deze pogingen zullen slagen, daar door de tentoonstellingen h.i. een algemeen Nederlandsch belang gediend wordt. Zoo de plannen van den Tentoonstellingsraad de algemeene medewerking, die zij ten volle verdienen, mochten verkrijgen, wordt de EERSTE DRIEJAARLIJKSCHE VOOR BOUWKUNST EN AANVERWANTE KUNSTEN GEHOUDEN TE AMSTERDAM IN 1923.

Deze tentoonstelling kan mede een voorbereiding vormen voor de te verwachten BELANGRIJKE BUITENLANDSCHE KUNSTTENTOONSTELLINGEN, in het bijzonder de Internationale Tentoonstelling voor Architectuur en Dekoratieve Kunsten te Parijs, in 1924, waaraan naar wij verwachten, door Nederland zal worden deelgenomen.

In verband hiermede kan gewezen worden op hetgeen reeds thans in het buitenland geschiedt.

De in de laatste jaren gehouden „Salons" in Parijs, de Tentoonstelling voor Dekoratieve Kunsten te Lausanne in 1922, de voorgenomen Tentoonstelling in Turyn van eenzelfde karakter, zoo ook ten slotte de Gewerbeschau 1922 te München moeten beschouwd worden als voorbereidingen voor de genoemde Internationale Tentoonstelling te Parijs in 1924, welke voor de ontwikkeling der genoemde Kunsten in de verschillende landen van het grootste belang beloofd te worden.

Een breede ervaring, opgedaan met de in 1923 te houden Nederlandsche driejaarlijksche voor Bouwkunst en verwante Kunsten, zal het Nederlandsche volk in staat stellen met goed voorbereide en door ervaring getoetste inzendingen NEDERLAND IN HET BUITENLAND OP WAARDIGE WIJZE TE DOEN VERTEGENWOORDIGEN.

De Tentoonstellingsraad van de samenwerkende vereenigingen: B. N. A., A. et A., V .A. N. K., Kring van Beeldhouwers en Opbouw, roept allen, die belangstellen in Nederlandsche cultuur op, om mede te werken aan het tot stand komen van de NEDERLAIDSCHE DRIEJAARLIJKSCHE VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN.

Het doel dezer tentoonstellingen: demonstratie van de eenheid van Bouwkunst en verwante Kunsten, die in het Maatschappelijk leven een zoo het volkskarakter teekenende en cultiveerende plaats innemen, het vereenigen van alle produceerende en steunende krachten in deze, het tegengaan van de versnippering in een ontal van kleine kunsttentoonstellingen is een veel omvattend doel waarvoor ieder belangstelling gevoelen moet. Laat niet de „tijdsomstandigheden" een rem zijn voor dit streven, laat veeleer deze tijdsomstandigheden een spoorslag zijn om een plaats in te nemen in de rij der cultuurvolken. Te veel reeds wordt onder het motto „tijdsomstandigheden" het veredelende, het schoone, prijsgegeven.

Laat men tot het besef komen dat Nederland iets presteert op het gebied van Bouwkunst en verwante Kunsten, minstens zooveel als op het gebied der vrije beeldende kunsten.

Welnu men steune de poging om deze prestatie's op goed geor-

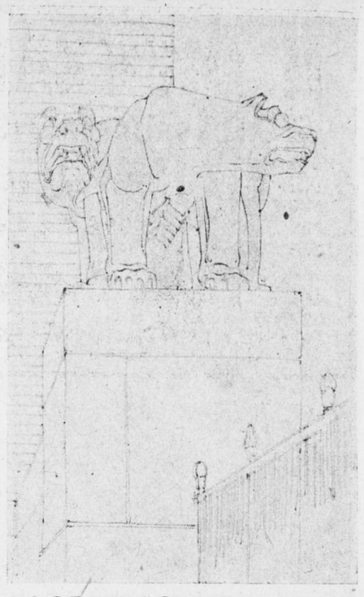

POORTWACHTER BIJ DE TECHN. HOOGESCHOOL IN STOKHOLM
(UITGEVOERD IN GRANIET)
BEELDHOUWER
CARL MILLES
SCHETS VAN J. BOTERENBROOD

ganiseerde wijze te demonstreeren in de DRIEJAARLIJKSCHE VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN.

DE TENTOONSTELLINGSRAAD VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT HET MAKEN VAN WERKEN IN **GEWAPEND BETON**
'S-GRAVENHAGE - GROOT-HERTOGINNELAAN 258
TELEGRAM-ADRES: BETONIJZER
TEL. MARNIX 3830 - 3831 EN 3832
IMITATIE-RUBBERVLOEREN
NAADLOOZE VLOEREN:
DOLEMENT D. R. P.
ONTWERPEN EN BEGROOTINGEN WORDEN OP AANVRAGE KOSTELOOS VERSTREKT
UITVOERING VAN WERKEN IN GEWAPEND EN ONGEWAPEND BETON MET OF ZONDER BIJKOMENDE WERKEN

2/8

1/8 | 1/8

2/8

meene stemmen als zoodanig gekozen, de heer de Haas met een stem blanco.
Aan de orde is punt 4 van de agenda. Studieprijsvraag.
De heer Bruin vraagt het woord voor een voorstel.
De voorzitter merkt op, dat het wenschelijk is het geval eerst algemeen te stellen: is er nl. werkelijk behoefte aan die prijsvragen? De vergadering protesteert. De heer Speyer vraagt, of het bestuur niet reeds, zonder meer, een prijsvraag uit kan schrijven. De voorzitter geeft dit toe.
De heer Boeyinga merkt op, dat in statuten vermeld is: . . . aan leden wordt de gelegenheid gegeven hiervoor onderwerpen op te geven. De heerB. toont aan, datwanneer, zooals geschied is, de prijsvragen opnieuw belangstelling beginnen te krijgen geprobeerd moet worden door een uitschrijving of die belangstelling werkelijk een fond heeft.
De voorzitter is bevreesd voor een bodemloos vat, waar alle zorg en moeite, noodig voor de voorbereiding van een prijsvraag, te vergeefs in geplengd wordt.
De heer Boeyinga blijft bij zijn meening, dat het in elk geval geprobeerd moet worden.
De heer Speyer wil, wat hij zou willen doopen, een prijsvraag in de ruimte, n.l. een, met een niet al te nauw omschreven programma. De heer Smijtink meent dat het programma er niet zoo heel veel toe doet, de ideëele kant van het geval moet echter zooveel mogelijk naar voren gebracht worden. De heer Vorkink toont aan, dat de tijd vooral niet te krap moet worden genomen. De heer De Klerk merkt op, dat ook de beantwoording van de vragen vaak te kort voor datum inzending plaats vindt. De heer Kurvers meent, dat voeling gezocht moet worden bij Rijk of Gemeente, waardoor prijsvragen uit te schrijven zouden zijn met een scherp omschreven doel als richtsnoer.
Betoogt de wenschelijkheid van een groote en een kleine prijsvraag tegelijkertijd.
De voorzitter is nog steeds niet optimistisch gestemd, meent, dat kans op succes vrij gering is.
De heer Bruin wil een zuivere ideeën prijsvraag, alleen een plaats bepalen, de aard van het getouw, en dan niets eischen dan eenige perspectieven. Spreker acht een actueel onderwerp als een raadhuis voor Amsterdam bij uitstek geschikt. Meerdere sprekers komen daartegen op, zij achten een dergelijke opgave te veel omvattend.
De heer De Klerk, noemt het een slag in de lucht en meent, dat een prijsvraag voor een dergelijke opgave moet steunen op nuchtere zakelijke gegevens. Spr. toont evenwel aan, dat het zeer bezwaarlijk is gegevens voor een aannemelijk programma, van een raadhuis, bedoeld voor een bepaalde stad en een bepaalden tijd, te verkrijgen. De heer Bruin repliceert. De heer de Klerk wil prijsvraag binden aan mogelijkheden. De heer Boeyinga merkt op, dat de mogelijkheden voor een studieprijsvraag beter geconstrueerd kunnen worden naar wat men bereiken wil. De heer Jansen acht in elk geval een zeer scherp gesteld programma hoofdzaak. De Voorzitter betwist dit. De heer Boeyinga merkt op, dat daar het, hoe ook gesteld, altijd een wedstrijd blijft en het dus noodzakelijk is, een basis voor beoordeelingen te scheppen.
De voorzitter merkt op, dat, nu de zaak van alle kanten belicht is, het raadzaam zal zijn, wat besproken werd, met een omslagkleed in de kleur der hope den leden toe te zenden, af te wachten wat er nog uit groeit en welke voorstellen er nog los komen, dan kunnen op een volgende vergadering definitieve besluiten genomen worden. De heer Speyer, nog min of meer ontdaan over de afwezigheid van ruim zeshonderd zeventig leden, wil een protest, van de aanwezigen aan de afwezigen. Tot besluit wordt dit protest van alle kanten bekeken, bevoeld en geknuffeld, om tenslotte, met het hautaine, dat een besluiten nemende collectiviteit van zeventien, tegenover een zwijgende van zeshonderd en zeventig geeft, in den hoek achter den vleugel gezet te worden, waar het mogelijk een volgende keer nog is, ter beschikking voor de liefhebbers. J. B.

Den leden wordt verzocht, ten spoedigse voorstellen te doen, eenigszins omschreven, van onderwerpen voor uit te schrijven prijsvragen. Deze voorstellen worden in het weekblad opgenomen. RED.

Dit blad was reeds ingedeeld en gedeeltelijk gezet, toen door het besluit van de ledenvergadering dit uitgebreide verslag nog geplaatst moest worden.

UIT EEN BRIEF AAN ONZEN SECRETARIS

Het weder op de kunst-litteraire vlakte verschijnen van het morsdood gewaande „Architectura", elders nader aangeduid als een weekblad van „malligheid" en „niet ernstig bedoeld", was mij en laat ik hopen, velen, een waarachtige verheuging. Immers, het Genootschap bewijst hierdoor het rijk der schijndoodheid te hebben verlaten, iets wat menig buitenlid wel zoo bij intuïtie verwachtte dat te gebeuren stond.
We wisten wel, dat er nog leven in zat! Ik acht zoo'n weekblad voor het Genootschap noodzakelijk om het verband te bevorderen. Men kan de leden nu eenmaal niet evenals „Wendingen" (dat gelukkig weer af en toe verscheen, in raffia banden; een andere band is noodig, en wanneer die iedere week opgefrischt wordt, nu dan zal, trots de calamiteuse tijdsdure het oude Amsterdamsche Genootschap zijn goede functie in het kunstleven wel blijven vervullen. Eenige heeren die indertijd het Genootschap verlieten, „omdat het toen zoo'n dooie boel was", willen weer lid worden. Ik wenschte hen hierbij als buitenlid voor te dragen.
Ik hoop, „dat wij plezier van hen mogen beleven".
Den Haag *W.F.B.W.*

ARCHITECTURA

Nº 14 ■ 1 APRIL ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND - J. F. STAAL EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Als gewoon lid wordt voorgesteld A. H. VAN LEEUWEN, architect, leeraar M. O., door Crouwel en Blaauw.

Blijkende, uit het als onbestelbaar terugkomen van de weekblaadjes, zijn zelfs voor de post nog steeds onvindbaar de heeren J. Luinge, J. Wildeboer, Han Wegerifen Dr. H. C. Muller. Opgave van juiste adressen verzocht.

Woensdag 26 April voordracht van den heer P. ALMA getiteld: Kunst in een revolutionaire periode, met lichtbeelden. Het materiaal voor de lichtbeelden werd door den heer A. verzameld op een reis door Rusland.

CORRESPONDENTIE

De heer de L. te Den H. Zooals reeds medegedeeld werd ontvangen leden, na 1 Jan. '22 lid geworden, Wendingen pas nadat jaargang 1921 compleet zal zijn. Voor een bedrag van *f* 7.— zend de uitgever hen evenwel alle nummers jaargang 1921 toe, die reeds in 1922 verschenen of nog verschijnen zullen.

ADVERTENTIE
uit één der plaatselijke bladen:

Practisch onderwijs in het
Bouwkundig teekenen
Ook kan men leeren
VLAAMSCH VERBAND
goed berekenen. Dat zulks heden ten dage hoog noodig is, getuigen de jongste bouwwerken gewis. JOH. JANSEN, Bouwk., Wilsonsplein 4.

Ziehier de verborgen poëzie:

Praktisch onderwijs
In het bouwkundig *teekenen.*
Ook kan men leeren
Vlaamsch verband goed be*rekenen.*
Dat zulks heden ten dage hoog
noodig *is*
Getuigen de jongste bouwwerken gewis

Na de lezing van deze poëtische mededeeling heeft onze aesthetische recherche zich met het Bureau van den heer Jansen terstond in verbinding gesteld en is tamelijk voldaan van haar inspectie terug gekomen. Voor gegadigden zij hier medegedeeld, dat de heer Jansen ook lessen geeft in andere technische problemen, als daar zijn: Het berekenen van Omgekeerdstaand Verband, het periodiek berekenen van verband [1]), waarover men in gezelschap gewoonlijk niet spreekt en het berekenen van een ezelsrug (wat heden ten dage gewis noodig is).... Aan welke bouwkunstwerken de methode van den heer Joh. Jansen gewis gevolgd is geworden, konden wij van ZEd. nog niet vernemen, vermits zulks tot de vakgeheimen behoorde, waarvan men alleen in advertenties een aanduiding geeft. Indien eenig lid van A. et A. in deze iets kan ophelderen, zal dit den Redacteur van dit blad ten zeerste verplichten, die zich bereids een kwarto cahier heeft aangeschaft om een en ander te verzamelen. Men schrijve zulks dus gewis.
P.S. Zoo juist ontvangt de Redactie van den heer Jansen bericht, dat hij bereid is zijn vinding te demonstreeren voor de leden van A. et A. in een lezing met lichtbeelden te houden tegen een vergoeding van 30 ct. per uur, waarbij ZEd. echter verzoekt te willen bevorderen, dat van Walen de lantaarnplaten niet meer op dezelver kop vertoont, zooals onderlaatst, toen Berlage sprak. Dit ter wille van het juiste verband. OUTSIDER.

[1]) Noot van de redactie. Staan de *woorden* hier ook al uit hun verband?

VAN DWAZE ILLUSIES IN EEN ONVRUCHTBARE SAMENLEVING

Wij menschen zijn illusiewezens en elk van ons streeft er naar, de zijne te verwezenlijken.

Hoe verschillend is echter de illusie van den een met die van den ander; vandaar ook misschien, dat zoo weinig tot een schoone werkelijkheid uitgroeien.

Wij voelen het als een heerlijk wonder, hoe alles in het leven tot beelden groeit, hoe dat groeien het leven-zelve is. Het helderste begrip vermag nog niet het leven in zijn diepste wezen te verklaren, want we zijn MEER dan we begrijpen, MEER dan het schoonste dogma. (Vandaar ook wel, dat de diepstgaande begrippen paradoxen zijn).

Is het niet juist in de ernstige en meest verheven oogenblikken, dat we waarachtig lachen kunnen? En zijn ZIJ wel de waarachtig ernstigen, die dit lachen niet „au serieux" nemen?

Manchmal ist es verrückt, weise zu sein.
Und manchmal weise, verrückt zu sein.

Wie de dwazen zijn, och, dat maken wij-menschen toch nooit uit. Zijn ZIJ de verstandigen, de ernstigen, die de middelen aanwenden om HUN illusie te verwezenlijken, de illusie, dat na dezen grooten oorlog de verre en rijke gewesten verdedigd moeten worden ten koste van de illusie van anderen?

De rekening van menige met gepaste ernst en zuinigheid opgemaakte begrooting haalde reeds een streep door de rekening van menig met ongepaste ernst voorbereid plan.

Och, ja, waarom ZOU Holland zijn Parlementsgebouw, zijn Academie, Rotterdam zijn Hofplein, Den Haag zijn Museum, Amsterdam zijn Stadhuis bouwen, als misschien straks de tot perfectie verwezenlijkte illusies onzer ernstige regeerders onze aardsche gebouwen van uit hoogere sferen (alleen daar schijnen illusies tot werkelijkheid te worden) toch weer tot puin schieten. Maar we zijn nu eenmaal tot wettelijk samenleven met elkaar gedwongen. Hoe zelden, helaas, vermag in dit gedwongen huwelijk het in overgave gestorte zaad het berekenend gemoed van onze regeerders bevruchten.

En — indien al bevrucht — menige abortus is door het politieke mes der bezuiniging straffeloos geprovoceerd.

En tóch: is het niet het allerschoonste, onze tegenstanders te ontwapenen door de ernst van ons willen, van ons verlangen, beseffend, dat wij menschen nimmer zullen weten, wat goed en wat kwaad is en dus ook niet oordeelen kunnen?

misschien, dat wij in dit nederig beset — dat tegelijk verheven is, omdat wij méér zijn, dan wij beseffen kunnen — het Paradijs weer zullen binnentreden.

„Croire c'est vivre" aldus Balzac.

Maar wie van ons heeft de kracht, heeft de moed, in dezen tijd van doodende analyse, van „mechanische aesthetiek" (horribile dictu!) in zulk een kinderlijke overgave te gelooven? MAX SPEYER.

KANTOORGEBOUW DER SPOORWEGEN TE UTRECHT

Van de overkant der gracht, het gelaat van het gebouw door de boomtakken gezien, door een fijne open voile beschoten met bloemfiguren als een bevroren ruit. De zachtkleurige verschijning, gemaakt van zonsopgangmaterialen, verteederend geblanket met ochtendnevels, is stil en reukeloos. Het muizen van den tijd aan het kaaskorstrestje van mijn leven heeft opgehouden en ik ben gelukkig, in de eeuwigheid, roerloos tusschen herinnering en verwachting. Ik glijd nu over de zachtademende zee in slaap, naar den morgen van een vage verre kust, de wind der nieuwsgierigheid steekt op en ik word benieuwd of daar Finland ligt, ik vaar nu in een troika over besneeuwde wegen en de maan is over ons, mijn ogen plukken de sterrenbloemen uit de hemelweide, mijn ooren oogsten de klanken der klinkelende arrenbellen, Ring-ring-ring, E-li-el, Rinring-ring, Saa-ri-nen.

Nabij gekomen is de herinnering verzonken, en uit de verwachting regenen baksteenen en raamkozijnen, terwijl meneer van Heukelom belet laat vragen voor een zakelijke conferentie.

Ik ben echter vandaag niet thuis. J. F. S.

VAN DE LEDEN

STUDIE PRIJSVRAGEN.

Onder de jongeren. Zaterdag 5 uur „de posssst"; Ah, zeker ons blaadje „Architectura". Vlug de trap afgerold en buiten adem kom ik met dat lief blaadje „onder den arm", mijn kamer binnen.

Altijd vol van verrassing, niet alleen de inhoud, maar meer nog de kleur van den omslag. Steeds meende ik de kleur vooruit te kunnen bepalen, steeds mis; nu komt dan rood of...., neen absoluut ik weet het, rood komt ditmaal en vol spanning wacht ik op Zaterdag 5 uur.

Nu gelezen. — Huishoudelijke vergadering enz. Punt 5 „Studie prijsvraag"; ik spring op en denk direct: dat is iets voor mij. 't Is alsof er een electrische vonk op mij overslaat en mijn enthousiasme doet ontvlammen. Gedachten snellen en fantasieën duikelen reeds op, lijnen en driehoeken vliegen over het schot. Programma's en verordeningen schenen in den hoek getrapt, en ik beleefde eenige oogenblikken van hoog idealisme.

Rrrrrrt! weer Post? Neen, een vriend, een echte vriend-collega; we zeggen elkaar goed de waarheid en worden nooit kwaad.

Ik direct: blaadje al gelezen? Je betuigt zeker ook adheasie voor die studie prijsvragen! Hij spottend:

Ik? Neen hoor, vroeger was ik één

Wat?.... niet?.... niet?

Neen! vroeger was ik vol enthousiasme, maar thans is het net andersom. Hoe komt dat, vraag ik al heel teleurgesteld.

Ik zal het je zeggen; 't zijn mijn jonge ervaringen. — Bij de laatste Lustrum prijsvraag van A. et A. had ik me ook schroomvol opgegeven als mededinger. De medewerking bleek verrassend, zoo geleek het althans; bijna 100 in getal. Vergadering volt, programma vrij of omlijnd, alsmede tijd van inzending, wordt bepaald, mededingers gaan absoluut accoord en allen beloven gewichtig zich te binden.

Ik had gewerkt en geploeterd om op tijd klaar te zijn. Rrrrrt....: „posssst," bericht: inzending 2 maanden uitgesteld. Heet van opwinding (storm in een glas water).

Enfin, inzending volgt later. Resultaat is: slechts 25 inzendingen of 60% der toegezegde medewerkers blijft zonder opgaaf van redenen absent. — Wat! roep ik, hadden die medewerkers dan zoo weinig....

Pssssst, zwijg, geen oordeel, maar voor uitschrijfster A. et A., Jury en medewerkers een geweldige teleurstelling. Gevolg: tentoonstelling, uitgaaf Wendingen en verdere afwikkeling vielen in het water.

Nu ja, zeg ik troostend, „In Holland is het eenmaal overal water". Maar mag ik die inzending eens van je zien. Wat! zien? Ik wacht nog altijd op terugzending. En je had reeds op.... Ja, voor 31 Aug. 1920 had ik reeds ingezonden, vlug hé.

Begrijpen doe ik je, maar als uitschrijfster en mededingers zich verder beslist aan hun verplichtingen binden, doe je toch zeker weer mee!

Nu, dan, ja vooruit!

En ik ook.

A'dam L. A.

Een prijsvraag-voorstel. — Omdat niet alle leden op de laatste vergadering aanwezig waren, wil ik ook in ons beste weekblad mijn prijsvraag-voorstel gaarne aan critiek onderwerpen.

Een raadhuis voor Amsterdam. Schrik niet!

Door een a.s. ingrijpende verbouwing van het bestaande raadhuis-complex zal dat weer 30—40 jaar mee kunnen. De kwestie is dus niet urgent en ik bedoel dan ook niet doorwrochte plan-

PRO- □ □ □ □ □ □ DIA- □ □ □ □ □ □ EPI- □ □ □ □ □ □ EN □ □ □ □ □ □ ANDERE □ □ □ □ □ LOGEN □ □ □ □ □

Alvorens mijn belofte in te lossen, kan ik niet nalaten U een droom te vertellen, die ik kort geleden beleefde. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Na mijn installatie, moet U weten, had ik dienzelfden avond, om wat te bekomen van de doorgestane emoties, met mijn vrouw een paar kopjes anijsmelk gedronken. Maar dit keer scheen mij dat niet goed bekomen te zijn, althans mijn slaap was zwaar en door droomen gekweld. Eén daarvan wil ik U vertellen. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Ik bevond mij in een zaal, waar vergaderd zou worden, doch niet zoo'n deftige als in „Oud-Holland". Integendeel, het was een kille, steenen gelegenheid en het licht was niet gedempt, zooals ginds, maar hinderlijk-indirect, ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Er kwamen steeds meer bezoekers binnen en ik werd bang, dat men mij zou zien. Maar niemand merkte mij op. Toch vond ik het veiliger, mij achter een der langs de wanden hangende grijze gordijnen te verschuilen. Door de mazen hiervan kon ik het gezelschap goed observeeren. Er hing een geroes van stemmen in het vertrek en hier en daar klonk gelach. ▪ ▪

Ik voelde mij knus veilig achter het gordijn, doch stierf bijna van schrik, toen ik plotseling op mijn schouder den druk van een hand voelde. Ik keek terzij en daar stond me „Lucifer", de Vorst der duisternis. Hij grijnsde me toe en trok streelend aan zijn lange, spitse sik. ▪ ▪

— Schrik maar niet Outsider, — zei hij zoetsappig. — Ik ken je toch wel. Jij bent weer bezig. het mes aan twee kanten te laten snijden, ha, ha, ha. ▪ ▪

Ik keek angstig om me heen. Onsnappen kon ik niet. En ik was bang, dat men ons zou ontdekken. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

— Wees maar gerust, — ging Lucifer door, — die daar (hij wees met zijn gruwelijke hand) merken toch niets. Maar, beste Bastiaan, ik heb schik in je. Je wordt wel wat. Eerst die Houthakkers, hè, en nu die hier . . . ja, ja. Maar ik mag zooiets wel, ha, ha, ha! ▪ ▪ ▪

Ik wilde nu toch toonen, dat ik niet met me liet spotten en ondanks den sulferstank, die me tegen kwam, zei ik hoogh artig: — Ik begrijp U niet. U hebt het mis Ik weet niet eens, waar ik op het oogenblik ben.

Dus Uw gevolgtrekkingen . . . — . . . kunnen wel eens juist zijn, viel hij spottend in. — Maar beste Outsider, tracht me maar niet te misleiden. Ik zal je eens wat laten zien. Zie je dezen knop? Nou, die beteekent een veer voor een geheime deur. Daarachter is een trap van staal en dan kom je in een dwarsstraat. Zoo kun je altijd hier komen, wanneer je wilt en ongemerkt de vergaderingen bijwonen. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Lucifer grijnsde me vriendelijk toe; het was net Jan Musch in „Mariken van Niemeghen". Een vlam, wat rook en hij was weg. Het kon me niets schelen. In een droom hebben we voor de dingen een andere waardebepaling, dan in het alledagleven. Ik ging kalm door het gordijn gluren. De vergadering was begonnen. De voorzitter, lang niet zoo deftig als H. H. Jr. ving aan te spreken. Ik keek de aanwezigen eens één voor één aan. Het waren voorzeker heterogene elementen. Ze zaten niet eens rechtop. Sommigen hadden manchester sovjetpakken aan; één droeg een gekleurd hemd van sepiabruin met een bloedroode das en groote zilveren spelden met knoppen als muurrozetten in zijn boord; weer een ander droeg een hemd, dat van blauwgeruite theedoekenstof gemaakt scheen; een derde, met een overigens goed verzorgden, blonden baard, scheen iets van een geblokte beddentijkstof te hebben aangedaan, ja, als ik goed keek, zag ik gekleurde hemden in allerlei schakeering, vooral veel miskleurig tot appelbloesem. Ik werd afgeleid door een zware stem, die verstoord ging spreken over het Verbond van Nederlandsche Houthakkers en deszelfs werken en streven, toen het was, of ik plotseling uitgleed en . . . met een por tusschen mijn ribben, ik ontwaakte. Mijn vrouw waarschuwde me, dat ik allerlei wartaal aan het uitkramen was en dat ik vergeten had, onzen wekker op zomertijd te verzetten. Het was juist twee uur. Ik stond rillend op. Toen ik den zomertijd ingesteld had, bleef ik, nog bevangen van mijn droom, naar buiten staren, waar over de verre weilanden een dikke sneeuwlaag wit afstak tegen de donkere lucht. ▪ ▪ OUTSIDER

nen te laten maken, die over 40 jaar waardeloos zijn, maar mogelijkheden, ideeën naar voren te laten komen. In 't Bouwk. Weekblad van 11 Febr. hebben Heineken en Kuipers een ontwerp-situatie gepubliceerd, die door Hulshoff aanmerkelijk verbeterd is (zie 't nr. van 4 Maart). Dat is één plan en geen bijster gelukkige vondst, m.i. Is het geen dankbare opgave een plaats te zoeken in onze goede stad, waar een nieuw raadhuis voortreffelijk zou staan en in schetsen vorm te geven aan zijn gedachten van een raadhuis op dat uitgezochte punt? Ook als men een raadhuis slechts als een zeer groot administratiegebouw ziet.

Gegeven zou moeten worden: de ongeveer benoodigde vloeroppervlakte van het geheel en de vloeroppervlakten van de voornaamste onderdeelen; niet veel meer. De hoogte moet vrij zijn; de oppervlakte van het gebouw regelt zich daarnaar.

Gevraagd zou moeten worden: een situatie 1 : 1000 (schaal van de kaart van Amsterdam), een of meer schematische plattegronden en een of meer gevels 1 : 200, ev. kleiner en een of meer perspectieven.

De ontwerper heeft dan vrijheid om zoo veel of weinig schetsteekeningen te maken als hij noodig acht om zijn visie te toonen.

't Teekenwerk moet weinig tijd vragen, maar er moet geruimen tijd worden gegeven om 't plan uit te broeden.

't Criterium zou moeten zijn: welk ontwerp geeft de beste stedebouwkunstige en de beste architectonische oplossing, welk plan vooral geeft de beste synthese, of anders: welk ontwerp voegt de beste architectuur op de beste wijze in 't stadsbeeld (leelijk woord, maar ik weet geen beter).

Bezwaren: 1. De opgave is te zwaar. Voor wie? Niet elke prijsvraag behoeft voor beginnelingen geschikt te zijn. Die een volgende keer iets anders.

2. 't Is een prijsvraag alleen voor Amsterdammers. Maar elk lid kent toch de stad? En is een verkenningstocht, gecombineerd met een altijd interessante A. et A.-vergadering geen aantrekkelijk uitstapje....?

A'dam W. B.

INGEKOMEN PERIODIEKEN

De moderne Hollandsche Architectuur heeft over belangstelling in den vreemde niet te klagen.

Onze Zuiderburen beschouwen in hunne bouwgids het Hollandsch bouwwerk.

Onevenwichtig lang wordt stilgestaan bij de OMGEVING en het landhuis „de Bijenschans", Arch. Wegerif om dan EENIGE woorden te wijden aan de tweede „Hersteld Apostolische Kerk" te Amsterdam, Arch. Symons „EEN BOUWWERK DAT ONS ENKELE JAREN VERDER IN DE ONTWIKKELING VAN DE MODERNE BOUWKUNST VOERT" om in hetzelfde artikel te eindigen met eene waardeering voor de arbeiderswoningen van Arch. Gatama & Versteeg en Lansdorp. (Herinner u de tent. St. Museum) waar men tevens de gelegenheid aangrijpt het streven van het Amst. Gem. Bestuur als voorbeeld te stellen aan Antwerpsch Schepenen. De schrijver gaat dan breedvoerig in op de verschillende werkwijzen hier toegepast, maar doorziet niet voldoende hoe het komt dat men niet slaagde.

Waarom zoovele onderwerpen in één artikel oppervlakkig aangeroerd, waar men toch blijk geeft sympathiek tegenover het modern Hollandsch streven te staan. Beter geeft v. d. W. in een Hollandsche brief, wat hier gebeurt en woelt weer, en wijst er terecht op dat de Ministerieele bepalingen, het geboren worden wel eens in den weg staat.

Wij doorbladeren verder „Garden cities & town planning en ontmoeten aldra „Amsterdam past and presence" waar Dr. Berlage zijn uitbreidingsplan bespreekt. Als schril contrast viert de Renaissance bouworde en de namaak Indische bouwstijl in deze aflevering hoogtij.

J. A. S.

CORRESPONDENTIE

Mej. Bé B. Dank voor Uw zending houten breinaalden. Helaas, mijn vrouw gebruikt ze meestal van staal. Ze koestert bepaald een voorliefde voor staal. Voor het materiaal, bedoel ik.

Huismoeder. Zooals U ziet, is de redactie van dat merk bouillonblokjes afkeerig geworden. Never mind. Haar eetlust heeft er niet onder geleden. *OUTSIDER.*

ERRATA

Het stukje: „Uit een brief aan onzen Secretaris" in No. 13 werd ongecorrigeerd geplaatst waardoor de volgende fouten bleven staan: bevorderen inplaats van bewaren, banden inplaats van binden, tijdsdure inplaats van tijdsallure.

BERICHT UIT DE BLADEN

De begrooting van Kunsten en Wetenschappen is kleiner dan de kosten voor het onderhoud der

LEGERPAARDEN

Ik heb wel al lang gedacht, dat die bezuinigingspoging onzer regeering een paardenmiddel is, dat ons duur te staan komt. Nu maar niet verder vertellen, anders weet straks iedereen het.

WENDINGEN IN FINLAND

Overgenomen uit de Bouwwereld

Onlangs vergaderde „Finlands Architekiförbund" in het hotel Kämp te Helsingfors. De vergadering hechtte haar goedkeuring aan het besluit van het bestuur, om een verzameling van afbeeldingen van nieuwe Finsche gebouwen bijeen te brengen en die met een daarbij behoorende tekst, aan het Nederlandsche bouwkundigetijdschrift „Wendingen" te zenden, De commissie, welke de keuze zal doen, bestaat uit de architecten W. G. Palmquist, J. S. Sirén en G. Toucher. Aan de commissie werd overgelaten, of de verzameling al dan niet in Finland zal worden tentoongesteld, eer zij naar Nederland gaat.

ARCHITECTURA

Nº 15 ■ 8 APRIL ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

WOENSDAG 26 APRIL. Voordracht van den heer J. ALMA, getiteld: Kunst in een revolutionaire periode, met lichtbeelden.

Op een nader bekend te maken datum zal de heer F. W. HUDIG een voordracht houden over: De stad Sienna, met lichtbeelden.

Ontvangen werd een schrijven van den heer J. F. Staal, waarin deze bedankt als redactielid van Architectura.

Als buitenlid werd door het bestuur aangenomen de heer A. STAAL.

CORRESPONDENTIE. Mej. S. te A. Leden ontvangen het weekblaadje vanaf den datum van hun toetreden. Zoolang de voorraad strekt zijn losse nummers verkrijgbaar bij den Uitgever ad fl. 0.10 per stuk. Abonnement à fl. 10.— per jaar bij vooruitbetaling. Aan te vragen bij de Uitgevers-Mij. „De Hooge Brug", Keizersgracht 431, Amsterdam.

Door de Bouwkundige Vereenigingen zijn bij meerderheid van stemmen gekozen tot lid van de Permanente Prijsvraag-Commissie de heeren. C. N. van Goor en H. A. Reus, terwijl de V. A. N. K. als derde lid in die commissie heeft aangewezen den heer W. F. Gouwe te 's-Hage.

DE „LICHT EN LUCHT" RECLAME

In „in en om de woning" treffen we een „licht en lucht" artikel aan van de hand van den Ingenieur J. v. d. Bregge. De wijze van bespreken is hier zeer verwant aan het onderwerp zelf. Er wordt n.l. licht en lucht gesproken over licht en lucht. Wat trouwens een algemeen verschijnsel is en waarom we er hieraan ook gaarne enkele zinnen willen wijden. Zoo eenvoudig is het toch niet Heer Ingenieur. De bestrevingen van de eigenbouwers, waaraan ze hun licht- en luchttheorie dienstbaar maken, kennen we. Die zijn trouwens

De vergadering van de Commissie van Onderzoek tot voorstellen van afgevaardigde leden is nader vastgesteld op 25 APRIL a.s. 2.30 a/d Quellinusschool.

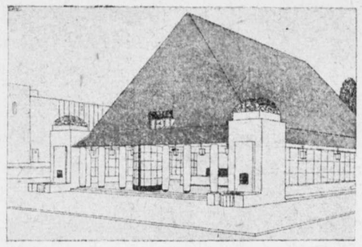

HALLES

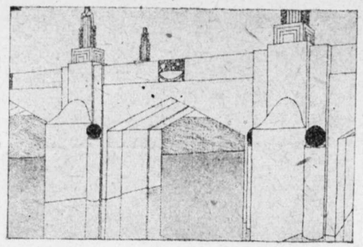

PONT

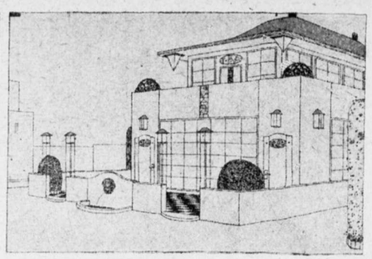

RESTAURANT THÉ

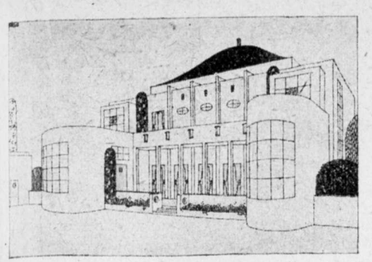

CERCLE POPULAIRE

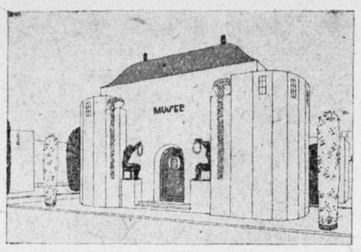

MUSEE

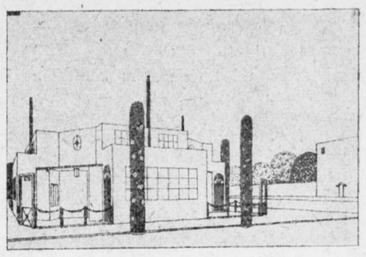

MAISONS OUVRIÈRES

UNE —— CITÉ —— MODERNE

DESSINS DE ROB. MALLET-STEVENS, ARCHITECTE

32 TEEKENINGEN MET EEN VOORD VAN FRANTZ JOURDAIN

Na er op gewezen te hebben dat de moderne beschaving een Galilée niet meer op de brandstapel zet, maar hem beschimpt, bespot, belastert, hoont en hem „aan uitschers verkocht" verklaart, — zegt Jourdain in de voorrede van deze uitgave verder nog, dat de smaad welke hij ondervond in de 15 jaar dat hij zijn overtuiging (een stem in de woestijn) naar buiten bracht, hem geenszins berouwd heeft, daar het in smadelijk storte zaad belooft eindelijk te zullen kiemen en een rijke oogst te werpen. - - - - - - - - - - Dat nu ook in Frankrijk — een Westersch China terend op ouden roem — symtomen zijn te nemen die gelukkig wijzen op een terugkeer naar een eenvoudige en gezondere vormgeving — op welke basis zich slechts een nieuwe stijl kan ontwikkelen — toonen ons deze — wat kinderlijk opgezette — teekeningen van de Fransche architect Rob. Mallet-Stevens. - - - - - - - - M. Sp.

EGLISE

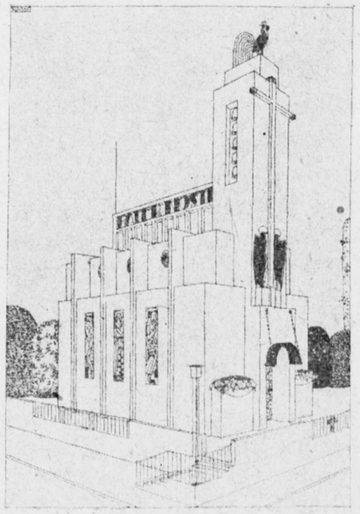

MAISON DE RAPPORT

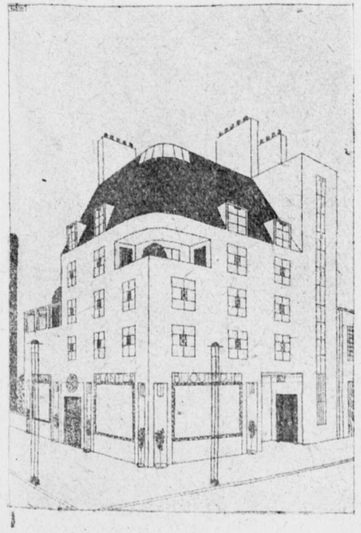

doorzichtig genoeg. Een „groot kozijn" is voor hun een goedkoope metselaar (en stukadoor en voeger en behanger). Maar van U mogen we, als U dit onderwerp ter sprake brengt, een minder oppervlakkig betoog verlangen. Want waar vinden we de consequentie's van uw, zonder verdere begrenzing of concrete aanwijzingen, gestelden eisch?: In een huis geheel van glas, waarvan tevens alle deelen beweegbaar zijn Want dan hebben we een maximum van licht en lucht Of . . . . . zouden we dan eigenlijk maar niet liever nog in de buitenlucht bivakkeeren. □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Natuurlijk moeten we in een woning genoeg licht en genoeg lucht hebben. Wie zou dat tegen willen spreken. Niemand toch. Onnoodig om er dan over te spreken. Een architect die aan dien eisch niet voldoet, moet het bouwen màar verboden worden. Dat is zeker de bedoeling en we zijn het daarmee volkomen eens. Maar . . . . . wat is genoeg. Het zou wel prettig zijn dit eens van een „licht en lucht" prediker te vernemen. Maar dat is niet zoo eenvoudig. Vooral niet als er dan rekening gehouden wordt met alle praktische feiten. Laten we b.v. eens de aandacht schenken aan het praktisch gebruik van de, als gevolg van de oppervlakkige licht en lucht reclame, aangebrachte verlichting van woningen. □ □ □ □

Elk raam is ter halver hoogte afgedekt met een „lancaster" (1e laag), vitrage's in meer of minder rechte of sierlijk kromme plooien bedekken nagenoeg het geheel (2e laag), overgordijnen met „lambrequins" en „lambrassen" en hoe dat fraais verder mag heeten, bedekken weer èèn tot vijf achtste deel van het „lichtoppervlak" (3e laag). □ □

Overweeg bij dit geval de oneconomische factoren. Het gedeelte dunne buitenwand (glas, raamhout, enz.) dat niet naar zijn doel benut wordt, geeft overbodige verkoeling des winters, dat dus overbodig bestreden moet worden met verwarming en overbodige verhitting des zomers (wat dikwijls energie ontnemend kan werken). De lappen (om een algemeene benaming voor die diverse bekleedingen te kiezen) verhoogen de kosten van bewoonbaarmaking niet weinig en zijn op die plaatsen juist zeer aan slijtage onderhevig. □ □ □ □

En waar blijft bij de, als natuurlijk gevolg van de „te groote" lichtoppervlakte aangebrachte lappenwinkel, de doelmatig aangebrachte luchtverversching. Neen, daarvoor vinden we uit of houden aan: de ondoelmatige onderschuifraamventilatie. Tenzij wet en verordening dit „domme" gebruik van naar wijs inzicht aangebracht verlichting en ventilatie beletten, is die wijsheid dus gedoemd slechts theori te blijven. Voor het praktische leven hebben we dan ook meer aan overwegingen die zich aansluiten bij de praktische eischen van dezen tijd waarbij met alle factoren rekenning wordt gehouden. Niet te weinig doch ook niet te veel. En we wachten op de juiste vaststelling, met als logisch gevolg, naast de minimum bepaling in de bouwverordeningen (die veelal reeds te hoog is) de maximum bepaling. En voorloopig zal elk architect goed doen zich niet door de schoonschijnende licht- en luchtphrases te laten beinvloeden. We gaan, niettegenstaande deze dingen, de goede kant reeds uit. □ □ □ □ B. T. B.

TENTOONSTELLING

„Het Bestuur van het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem heeft mede in verband met den bloei der voorjaarsgewassen, besloten van 12 April tot ult. Mei in de zalen van het Paviljoen Dreef, eene tentoonstelling in te richten van voorwerpen op het gebied der toegepaste kunst, waarin de plantaardige natuur verwerkt is of welke geinspireerd zijn op bloem, blad of plant." - - - - - - - - - - - - - - -
Bovenstaande uitnoodiging verplaatste mij in de sfeer van 10 à 15 jaar geleden en ik zag de kunstwilligen van die tijd met als symbool in de linkerhand een afgesneden bloem, stervende, en in de rechter een blad papier waarop het gestyleerde conterfeitsel van die bloem, dood. - - - -
Toch vind ik haar wel goochem gevonden deze reden om ten toon te stellen. Immers zij verzekert ons in ieder geval vier tentoonstellingen in het jaar, en voorgoed, want elke Lente is een nieuwe Lente en dat geld ook voor de overige jaargetijden. - - - - -
Ik hoop dat deze tentoonstellingen met nauwgezette ijver verzorgd en druk bezocht zullen worden, want heusch, zooveel en zoo hard mogelijk tentoonstellen alleen, kan ons van de tentoonstellingsziekte genezen. - - -
Of ik ook wat in wil zenden? - - - -
Neen, — ik heb niets waaraan, — in of — op plantaardigheden voorkomen, maar wanneer het bestuur nu reeds kan besluiten om, „mede in verband" met het slechte weer in de herfst een najaarstentoonstelling van regen, wind en modder in de toegepaste kunst te houden, zou ik daarmede misschien rekening kunnen houden. - - - - - - -
Ik ben er echter van overtuigd dat dit soort tentoonstellingen niets anders doen dan de kunstvoorwerpen 20 pCt. (tent.st. onkosten) verder buiten bereik van de gemeenschap brengen, aan de kunst kunnen zij niets af- of toedoen.

A. E.

PRIJSVRAGEN

Naar aanleiding van verslag vergadering betreffende studieprijsvraag, geef ik gaarne als mijn meening: De prijsvraag steune op zakelijk programma. Erkennende het nut van ideële opzet, kan toch resultaat voor de bouwkunst pas ontstaan als deze idealen op bouwkunstig mogelijke wijze verwerkt kunnen worden. We moeten de voeten op den grond houden. De onderwerpen die zich voor de prijsvraag zouden leenen, kunnen zeer verschillend zijn: Voor groote opgaven zouden ideeën prijsvragen 't meest gewenscht zijn, terwijl voor kleinere een gedetailleerd programma aanwezig moet zijn, 't welk echter zekere afwijkingen die aan bruikbaarheid niet schaden, moet kunnen toelaten. - - - - - - - - - - - -
Voor ideeën of groote prijsvraag zouden misschien kunnen dienen: Kunstenaarshuis, Monument, Museum, dorpsplan voor de droog te leggen Zuiderzee of bouwkunstige fantasie. Kleinere onderwerpen: school, landhuis op hellend terrein, woningcomplex enz. Zonder twijfel zullen betere onderwerpen mogelijk zijn. - - - - - -
Hoofdzaak lijkt me echter de prijsvraag uit te schrijven in gegronde verwachting dat zorg en moeite beloond zullen worden. Als de eerstvolgende vergadering, in besef ook voor buitenleden te spreken, met voorstellen voor commissie of jury zal komen, zal hopen we ook blijken dat de toevertrouwde taak met liefde zal vervuld worden. - - - - - - - - - - - - - - - - -

H.
Deventer

PRIJSVRAGEN

Ter voldoening aan het desbetreffend tot de leden gericht verzoek wilden wij een der navolgende onderwerpen voor een stijdieprijsvraag voorstellen:
1e. een *raadhuis voor kleinere gemeente;* - - - - - - - - - - - - - - - - -
2e. een *Bad- en zweminrichting,* - - -
3e. een *vereenigingsgebouw in groote stad,* (b.v. voor algem. kunstenaarsvereeniging) met expositie-, gehoor- en sociëteitszalen. - - - - - - - - - - -
Om meerdere deelname en welslagen te bevorderen zal o.a. gewenscht zijn:
a. een vast omlijnd programma; hierdoor toch worden utopische oplossingen en een te heterogeen of onoverzichtelijk resultaat voorkomen, omdat een basis voor begin en verder werken voorhanden was, terwijl eene goede vergelijkende beoordeeling meer gemakkelijk gemaakt is; - - - - - - - -
b. eene Jury te benoemen uit Architecten die, over het noodige optimisme omtrent de resultaten beschikkende, het prijsvraagsysteem, om het groote belang dat daarin voor de Bouwkunst en voor de jongere beoefenaren dezer kunst is gelegen, in alle opzichten bleven toegedaan; - - - - - - - - - - -
c. in elk geval *de lente-zomer en zomer-vacantiemaanden der deelnemers te sparen.* (Het programma direct na de vacantie, dus begin September, in zee en geen latere inleveringstermijnen stellen dan half April). - - - - - -
d. een vlotte afdoening te bewerkstelligen.

H. L. ENGBERT
A. WIJNIER, H. B. BERN WOUTERS
Den Haag, 3 April 1922. J. J. v. LAAR

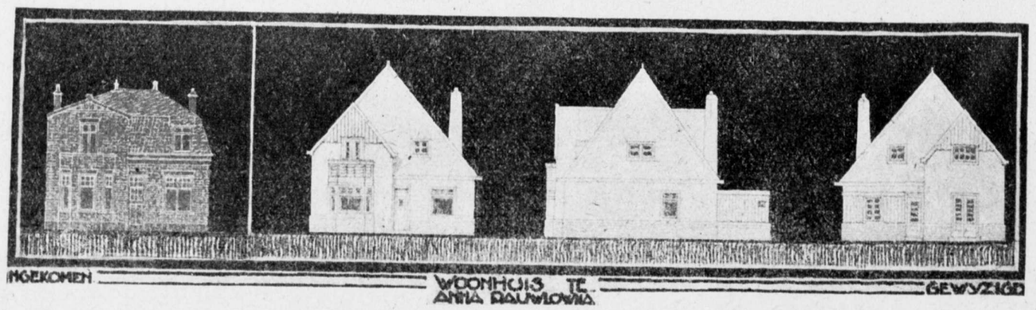

ADVIESCOMMISSIE VOOR BOUWONTWERPEN EN UITBREIDINGSPLANNEN IN NOORD-HOLLAND

ARCHITECTURA

Nº 16 ■ 15 APRIL ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Woensdag 26 April Voordracht van den heer P. Alma, getiteld: Kunst in een revolutionaire periode, met lichtbeelden.

Op nader aan te kondigen data lezingen van de heeren F. H. Hudig, onder-directeur van het Nederlandsch Museum. over: De stad Siena, en Peter Behrens over: „Werbender Wert der Baukunst", beide lezingen met lichtbeelden. □ □ □ □ □

Als gewoon lid worden voorgesteld de heeren: M. Vreugde, beeldhouwer, door Grootes en van Beaumont, en Th. A. Vos. beeldhouwer, (tot nu toe buitenlid) door v. d. Eynde en Theo van Rijn. □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

MEDEDEELINGEN BETR. AFGEVAARDIGDE LEDEN. De Vergadering van Afgev. Leden, gehouden op 10 April 1922 te 's-Gravenhage werd bijgewoond door Gratama (voorzitter), Berlage, Blaauw, Boeyinga, Boterenbrood, la Croix, Jos. Cuypers, Eibink, Endt, v. d. Eynde, de Klerk, Klijnen, de Koo, Kramer, Kropholler, E. Kuipers, v. Loghem, Luthmann, Limburg, Meyburg, Penaat, Roozenburg, Rol, Snellebrand, Staal, Vorkink, Wils, Wijdeveld. □ □ □ □ □ □
De bindende bepalingen voor Architecten-Afgevaardigde Leden zijn aangenomen. □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □
Dr. H. P. BERLAGE werd benoemd tot Voorzitter der volgende vergadering, welke gehouden wordt te 's-Gravenhage.
J. F. STAAL, □ □ □ **1e Secretaris Afgevaardigde Leden.**

ES BILDET EIN TALENT SICH
■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ IN DER STILLE
SICH EIN CHARAKTER IN DEM
■ ■ ■ ■ ■ ■ STROM DER WELT
■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ GÖETHE

COPIEËN. NIET ZELDEN ONTMOET MEN COPIEËN VAV GROOTE MANNEN; EN DE MEESTE MENSCHEN, ZOOALS DIT OOK MET SCHILDERIJEN HET GEVAL IS, HOUDEN MEER VAN DE COPIËEN DAN VAN DE ORIGINEELEN ■ ■ ■ ■ ■ FR. NIETZSCHE

Uit het Bouwkundig Weekblad (25 Mrt. 1922, blz. 118) verneemt men welke B. N. A.-leden, door den B. N. A. aangewezen, zitting hebben in schoonheidscommissies in Nederland: „De volgende leden, daartoe aangewezen door den B. N. A., hadden zitting in de Schoonheidscommissies: Te Amsterdam: H. G. Jansen, Ir. D. F. Slothouwer, B. J. Ouëndag en E. J. Kuipers als lid, Ir. J. B. van Loghem, Foeke Kuipers, G. Versteeg en D. Heineke als plaatsvervangend lid. - - - Te Schiedam: A. van der Lee en A. Otten. - - - - - - - - - - - - - - - - - Te Laren en Blaricum: P. J. Houtzagers en H. v. Eyden. - - - - - - - - Te Zandvoort: M. Plate, A. P. Smits, L. Zwiers, als lid, J. v. d. Ban, J. P. Mieras en J. Molenaar, als reserve. Te 's-Gravenhage: Han Groenewegen, Ir. D. Roosenburg en A. J. Kropholler. - - - - - - - - - - - - - - - - - Te Voorburg: A. J. Hekker, S. Franco en H. Thunissen. - - - - - - - - - - - - Te 's-Hertogenbosch: J. Stuivinga, J. v. d. Valk en R. Schüngel, als lid, D. Heusinkveld, L. P. J. Kooken en J. Kayser, als plaatsverv. lid. - - - - Te Ouderkerk: M. J. Lippits, D. Heinike, A. Moen als lid, E. J. Kuipers, J. Molenaar en W. Noorlander, als plaatsverv. lid. - - - - - - - - - - - - - - Te Huizen: G. J. Kruisweg, H. A. v. Anrooy. - - - - - - - - - - - - - - - - - Te Baarn: E. Verschuyl. - - - - - - - Te Rijswijk: R. C. Mauve en J. C. Speelman." - - - - - - - - - - - - - - - Indien men de Afgevaardigde Leden van Architectura van deze lijst verwijdert, zou men dan niet gelooven dat hier sprake is van Leden van Huurcommissies? Waarop grondt de B. N. A., voorgelicht door zijn Bestuur, het vermoeden, dat een aantal der benoemden bevoegd zouden zijn gemeentebesturen te adviseeren inzake bouwkunst-aesthetica, waar werk dier architecten volkomen onbekend is, wat voor hen o.a. deze zijde heeft, dat wij het nu op een hoogte zetten (bedenkelijk bij het vriespunt) met dat van ons wel bekenden en beruchten op bovenstaand lijstje. - - - - - - - - - -

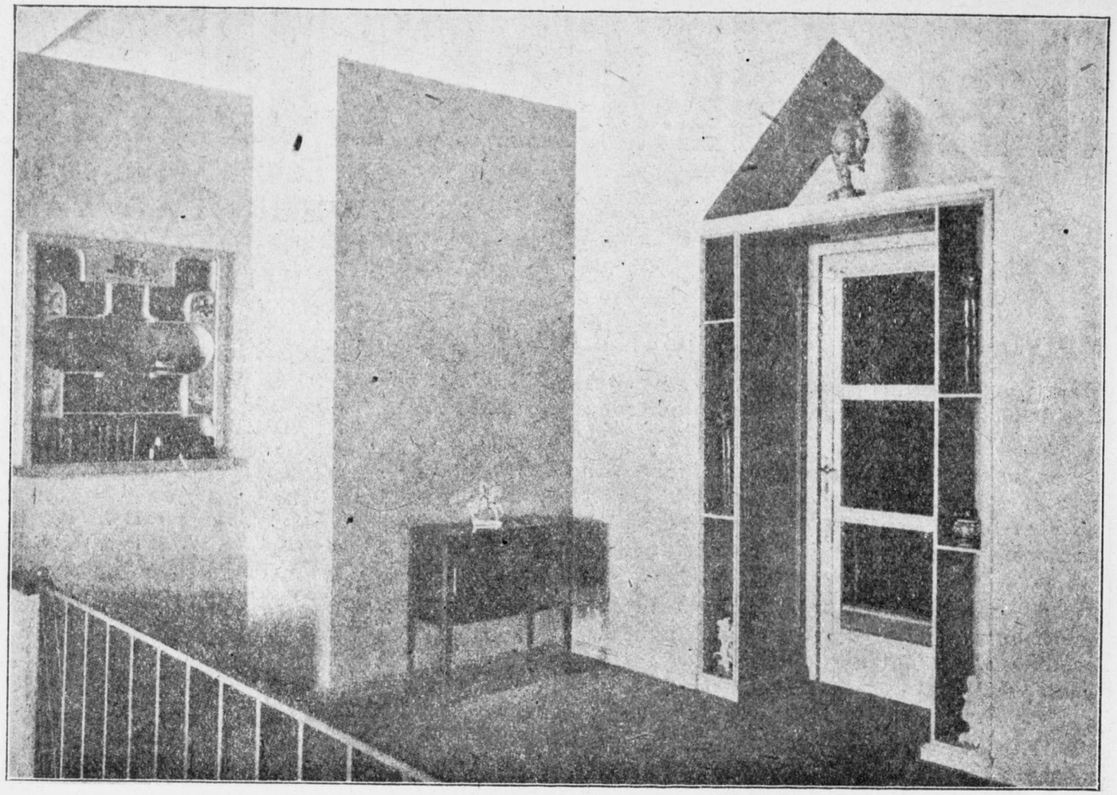

LE CORBUSIER, ARCHITECT

INTERIEUR

NIET IN GROOTE BEWONDERING VOOR HET ONTWERP DOCH MEER IN AANSLUITING OP ONS LAATSTE LE CORBUSIER, WELKE IN DE „WENDINGEN" DES

Welk, zich op civiele prijs schattende architect zou deelnemen aan een Prijsvraaag, welker Jury was samengesteld als deze schoonheidscommissies, terwijl thans de eerste onzer kunstenaars bouwende te Baarn of te Ouderkerk, gedwongen kan worden van de beminnelijk-onnoozele meeningen dier mijnheeren nota te nemen. - - - - - -
Indien de B. N. A., leden voor Schoonheidscommissies inderdaad niet aanwijst volgens loting, of alphabetisch, of naar het inkomen, zou het dan geen zaak zijn dat hij zich verantwoordt, op controleerbare gronden verantwoordt, b.v. door eens het werk te openbaren van architecten, die zich bevoegd laten verklaren, arbeid van anderen op aesthetische waarde te schatten? - - - - - - - - - - - - - -
Indien de B. N. A. geen bekwame leden bezit om de plaatsen in Schoonheidscommissies naar behooren te bezetten, zou het dan niet beter zijn dat hij dien taak, én de verantwoordelijkheid, overliet aan de Gemeentebesturen van Ouderkerk, Baarn, 's-Hertogenbosch enz., die het er naar menschelijke berekening toch niet bedenkelijker af zouden brengen? Want dat de B. N. A. zich, in zijn onzekerheid i.c. zou wenden tot de behoorlijk gekeurde en gecontroleerde Afgevaardigde Leden van Architectura, is niet te verwachten omdat zijn gevoel van eigenwaarde nu eenmaal (of meermalen) grooter is dan zijn gevoel voor bouwkunst. - - - - - - - - - - - - - -
Wij zijn er niet onbekend mede, dat voor het commissoriaal adviseeren i.z. het handhaven der welstandsbepalingen uit politieverordeningen en anderzins (het eigenlijke werk van schoonheidscommissies) aanbeveling verdient het gebruik maken van takt, van bezadigdheid, van welbespraaktheid, van welgemanierdheid en wat dies meer zij. Wij ontkennen dus niet de wenschelijkheid dat zich onder de bouwkunstbeoefenaars, die schoonheidscommissies behooren te formeeren, 'n zekere aanleg voor takt, bezadigdheid, welbespraaktheid, welgemanierdheid en wat dies meer zij bevinde en ontplooie. Wij ontkennen wijders niet, dat het geoorloofd is een paté de foie gras gering te schatten, al lijdt men zelf aan een leverkwaal, maar voegen er aan toe dat dusdanig recht van kritiek ontleend is aan het, zeer ondiepe, recht tot in-gebruikneming. Doch wij keuren af, wij keuren ernstig af, dat niet wordt begrepen of althans niet openlijk wordt erkend, dat dansmeesters of commissarissen van politie of kanselredenaars, van hoogerhand en rechtswege, eigenaren van matelooze kwantiteiten takt, bezadigdheid, welbespraaktheid, welgemanierdheid en wat dies meer zij. de laatst-geroepenen zijn om de architectuurverschijning te beinvloeden. Wij wenschen de stelling aangenomen, en desnoods aangeplakt te zien, dat architectuurbeoordeelaren, van Overheidswege toegerust met welk schimmetje van macht ook, hebben te bewijzen door hunne ontwerpen, dat zij als medelevenden deel uit maken van het korps, dat de hedendaagsche architectuur het aanzien verleent, dat gedenken doet. Omdat zij het, controleerbaar, niet anders kunnen bewijzen dan door hunne ontwerpen, omdat zij hunne superioriteit of gelijkwaardigheid den beoordeelden, op voegzame wijze, langs geen anderen weg kunnen kenbaar maken. - - - - - - - - - - - -
Dit eenmaal aangenomen, maken wij ons over eventueel ontbreken van bezadigdheid, enz., enz. (overigens eigenschappen bij de menschen zoo weinig zeldzaam en zoo weinig aangeboren als confectie-pakken en Bataschoenen), niet de minste zorg meer.

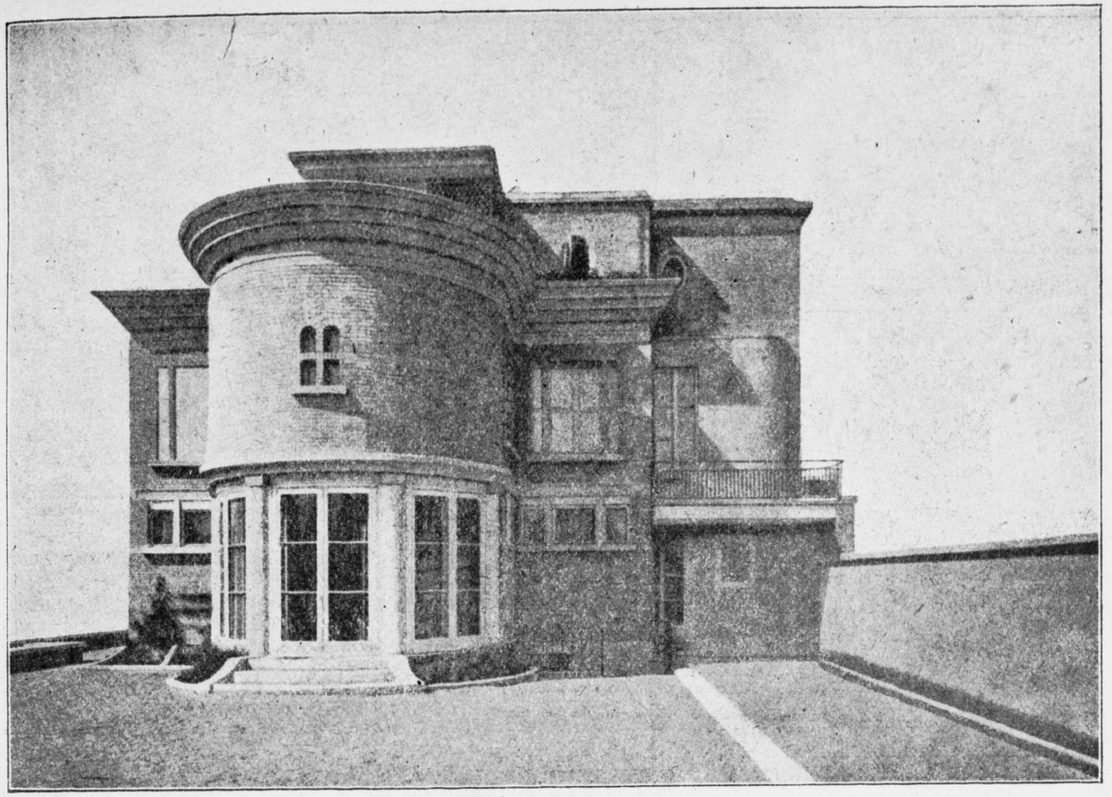

EXTERIEUR

EEN VILLA (1916)

REPRODUCEEREN WIJ DEZE, IN BETONIJZER UITGEVOERDE VILLA VAN DEN FRANSCHEN ARCHITECT VOOR FRANKRIJK KENMERKEND MAG HEETEN

VAN DE LEDEN
PRIJSVRAGEN

Als ik mij niet vergis, is er niet alleen in Amsterdam, maar in alle groote steden van ons land gebrek aan een groot turn- of sportgebouw, waarom het mij dan ook wel van praktische waarde lijkt dit als onderwerp voor een direct uit te schrijven prijsvraag te kiezen. - - - - - - -
Naar ik meen is er bij P. W. van Amsterdam reeds een project hiervoor in voorbereiding maar daar de tijdsomstandigheden voor de gemeente een dergelijke uitgave wel niet zullen gedogen, is het, met het oog op de Olympische Spelen in 1928, misschien niet onmogelijk, dat zoo'n gebouw gesticht wordt door den een of anderen sportbond of door het particulier initiatief. - - - - - - - - - - - - - - - -
Zooals reeds gezegd, geldt zoo'n gebouw niet alleen Amsterdam en als opgaat voor „ruimte"-schepping, lijkt mij dt vraagstuk wel interessant. - - -
Of het gebouw, turnhallen (met amphietheaters voor het publiek), zwemzaal, overdekte tennisbanen, enz., enz. moet bevatten, dus het programma voor zoo'n gebouw, lijkt mij een kwestie van later, waarom ik hierop dan ook niet verder in zal gaan. - - - - - - - - - - - - - - - - - -
A'dam. P. HARTMAN

■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■

MOTTO „GEEN RAADHUIS"
Tot mijn spijt kan ik absoluut niet meegaan met het voorstel van den heer W. B. - - - - - - - - - - - - - - - -
Voorstel: ontwerp stadhuis? Alweer een raadhuis, nog geen babbelhuizen genoeg? Het schijnt speciaal een Hollandsche kluif te zijn, ontwerpen hocus pocus, maar de verwezenlijking? Vrouwe Architectura, laten we U toch niet meer hoonen en treiteren. Wat hebben ze u in de laatste jaren al niet voor prachttrillende objecten voor oogen gespiegeld. Maar in dezelfde raadhuizen wordt u alles ontrukt, daar worden of werden die alle, door kunstenaars doorwrochte plannen als losbandigen vertrapt en als een vod in de papiermand gedeponeerd. Geen vlijmender herinneringen. Vroeger toen de gilden daar hunne stemmen verhieven.... ja toen.... maar nu? - - - - - - - - - - - - - - - -
Neen, geen raadhuizen, ze zijn niet van ons en onzen tijd. Afgezien nog het practische bezwaar, om een behoorlijk programma vast te stellen, alsmede de geweldige tijd die een dergelijke goed doordachte opgaaf zal eischen, lijkt me een dergelijke opgaaf absoluut ongewenscht. Verder zullen de buitenleden slecht hiermede gebaat zijn en hoeveel zal het aantal inzendingen zijn? en hoevele vruchten zal het afwerpen? alles nihil. - - - - - - -
Als Amsterdam eens, eens zijn nieuw raadhuis krijgt, dan.... architect.... makelaar.... eigenbouwer.... strijken, dus.... verspillen. - - - - - - - -
Maar kan men zich, naar mijn bescheiden meening, niet beter tot z.g. klein-ontwerpen bepalen, welke voor het opnoemen zijn. En bij een Lustrum een meer groot ontwerp. Laat ik als klein ontwerp eenige noemen, misschien komen we dan tot een vergelijk. Bijv.: gevel aan een onzer grachten, een brug, lantaarns, waterplaatsen, transformatorenhuisje, kiosken enz., misschien eens een omslag voor „Wendingen". - - - - - - - - - -
Zouden dergelijke onderwerpen niet meer van zich afwerpen; want toch door de dingen te zien, te bezien en te laten zien, kunnen we komen tot een hooger aesthetisch homogeen idee. — Deze dingen kunnen en worden gebouwd, maar een raadhuis?
A'dam. L. ANDREA

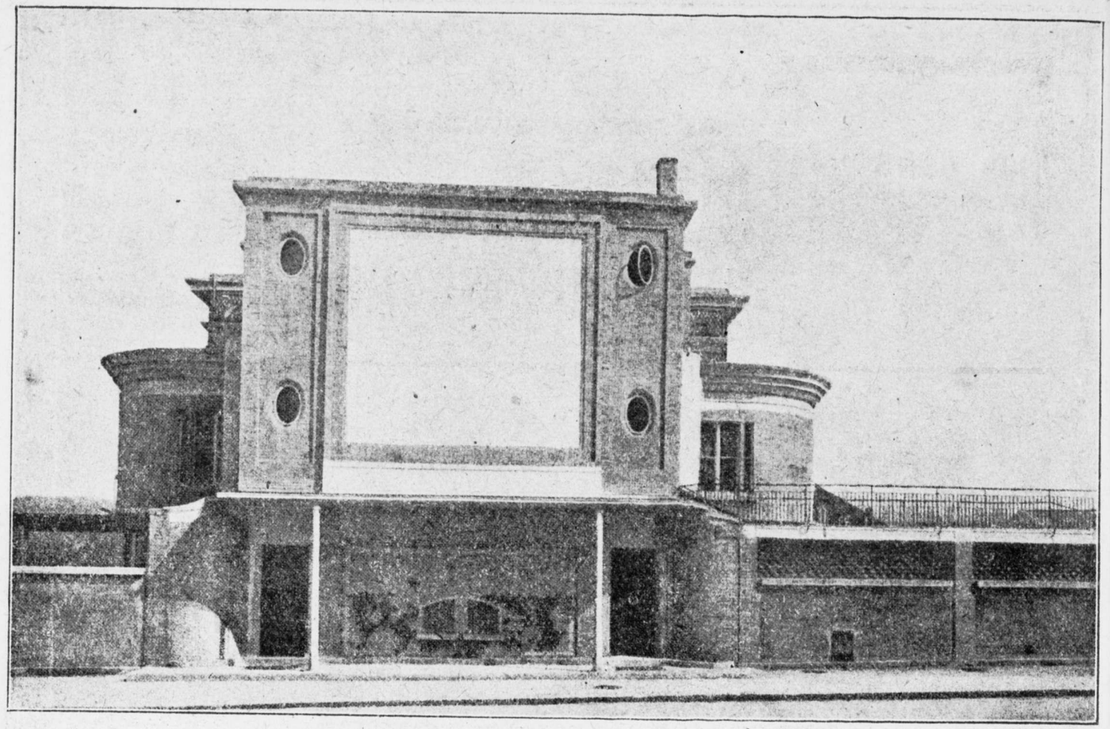

EEN VILLA LE CORBUSIER, ARCHITECT (1916)

ARCHITECTURA

Nº 17 ■ 22 APRIL ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTER-ENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

WOENSDAG 26 APRIL VOORDRACHT VAN DEN HEER P. ALMA OVER: KUNST IN EEN REVOLUTIONAIRE PERIODE (MET LICHTBEELDEN) 'S AVONDS HALF NEGEN GEBOUW HEYSTEE HEERENGRACHT 545-549

DE FOTO'S VOOR DE LICHTBEELDEN WERDEN DOOR DEN HEER ALMA VERZAMELD OP EEN REIS DOOR RUSLAND

RAYMOND UNWIN ZAL 29 APRIL A.S. TE AMSTERDAM, DES NAMIDDAGS OM 3 UUR, IN DE VERGADERZAAL HEYSTEE, HEERENGRACHT 545—549, OP VERZOEK VAN HET INSTITUUT VOOR VOLKSHUISVESTING EEN LEZING HOUDEN OVER ENGELSCHEN STEDENBOUW. HIJ WORDT ONTVANGEN DOOR HET INSTITUUT EN DEN B. N. A. VOOR BELANGSTELLENDEN, NIET-LEDEN VAN HET INSTITUUT OF DEN B. N. A. ZIJN TOEGANGSKAARTEN TE VERKRIJGEN AAN HET SECRET. VAN HET INSTITUUT WAAG, NIEUWMARKT

VAN DE LEDEN

STUDIE-PRIJSVRAGEN

Ha! De bindende bepalingen voor architecten-afgev. leden zijn aangenomen!! Dát kan iets beteekenen voor de toekomst van den architect! Néén burgers, néén brave B.N.A.ers! Niet in de eerste plaats. In de eerste plaats zal dit iets beteekenen voor de architectuur! ᔓ ᔓ „Was schert mich" d'architect; wat maakt mij zijn welvarendheid? Wat doet 't er toe of hij goed of minder goed is gekleed, of hij op z'n „tandvleesch" loopt dan wel in 'n „Conduite Interieur" zijn goed of overgoed gesitueerde klanten bereist? Wèg architect als onderwerp van de belangstelling; wèg wat de Bouwkunst in den weg treedt. Wèg auto, wèg goed beklante practijk, wèg pracht-privé-kantoor, wèg staf van teekenaars, wèg boekhouders en huisknecht-in-livrei! Wèg, wat ons het uitzicht beneemt tot 't zien van 't eeuwige in 't tijdelijk verschijnsel. ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ Wij, wij, wij afgevaardigde leden, wij wenschen allen en ieder, wij wenschen ondanks tegenstand en tegengestribbel, ondanks leegte en leugen, ondanks zot gedaas en gedoe, de Bouwkunst te verheffen door de bekwaamheid harer beoefenaren op te voeren. Al wie ons in den weg komt zullen wij verpletteren. Met onze teekenhaken zullen we hameren op de hoofden van hen die onzen voorttocht willen belemmeren. Met onze scherpgepunte Koh-i-Noor priemen we hèm in 't hart, die zijn op geld gerichte klauw uitstrekken durft, en den walgelijk riekenden muil welke zich tegen ons zal durven opsperren zullen we

Zeergeachte Redactie. Het meest voor de hand liggend idee zou naar mijn meening wel zijn, tot onderwerp voor de studie-prijsvraag te kiezen het een of ander grootsch monument. Ik wil echter bescheidener blijven en als onderwerp naar voren brengen: een ontwerp van een modern armhuis. Misschien zou dit van vele kunstenaars een niet onpartijdig verlangen zijn. ᔓ ᔓ

FRANS WERNER

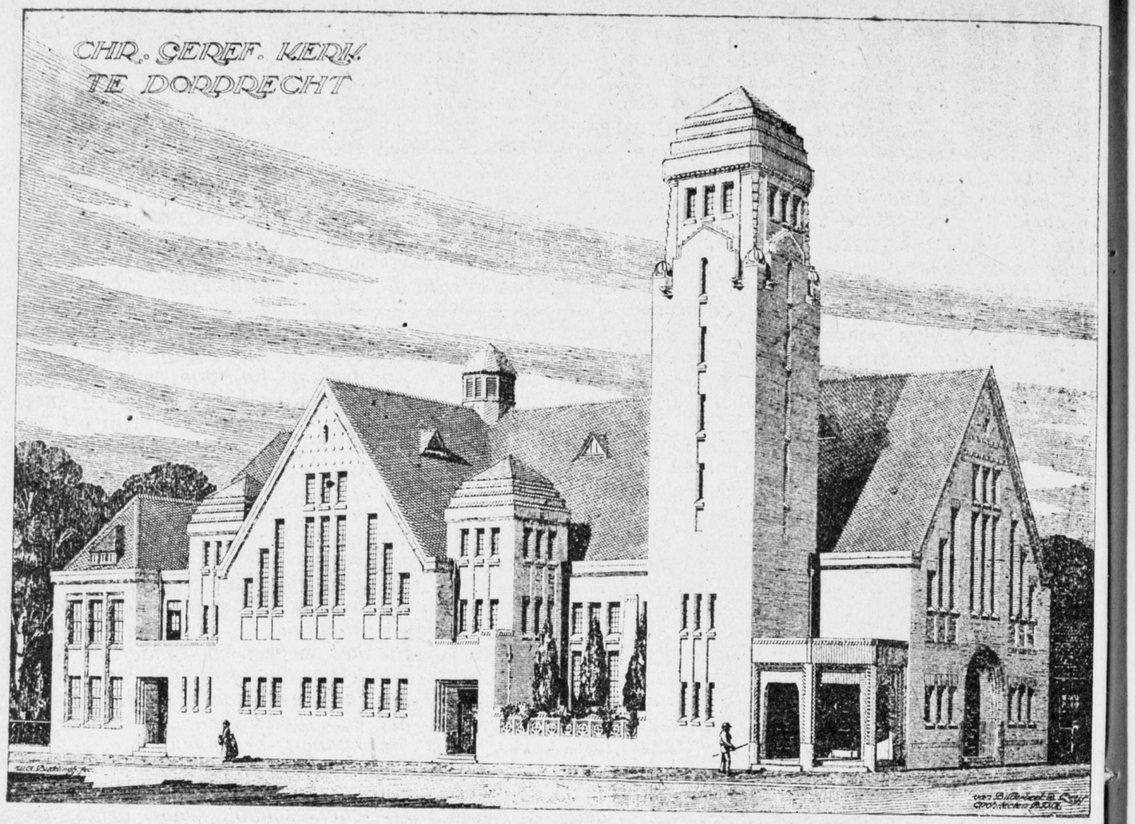

KERKGEBOUW TE DORDRECHT - ARCH. H. A. REUS - OVERGENOMEN UIT HET BOUWKUNDIG WEEKBLAD

Hierbij laat de heer B. v. B. zijn waardeeringen in het Bouwkundig Weekblad uit, zorgzaam als een renteniertje zijn hondje. Wij kijken toe: „In den uitwendigen vorm is getracht de inwendige indeeling logisch en duidelijk te doen spreken", welwillend-lachend licht hij in, en herhaalt daarmede wat sinds Anno 1900 in elke kritiek of beschrijving van een bouwwerk heeft gestaan. Enfin, als 't dan maar waar is! Als 't waar is, zien wij, van uitwendig naar inwendig, beginnende links: 2 kamers een vertikale suite vormende, waarnaast een beschadigd vertrek onder een balconkamer. Vervolgens een driedeelige brievenbus en stalling voor 3 paarden, onder een hal met onbegaanbare dubbele trap, gekroond door een bus voor de luchtpost. Het geheel geflankeerd door 2 transformatorenhuisjes. Nu een kamer met entresol, achter een zoölogischen tuin met 3 boomen en 1 beer. Verder naar rechts, een overdaad van gemakken (waaronder riante), toegang gevende tot een ruime portiersloge. Een rooktafeltje, en als hoofdmoment een koetshuis met 3 goed verlichte zolderverdiepingen. Op de nokkruising een theekoepeltje - - - „Door den terreinvorm ontstond vanzelf de hoofdvorm van het geheele plan ‚zijnde een kruisvorm." Rationeel bouwen is toch maar alles, het voert tot de gehoorte van bedwelmendnieuwe vormen, als zijnde de kruisvorm voor een kerkplan. „Behalve de symbolische beteekenis, heeft de groote toren een practische bestemming, n.l. als toegang tot de hoofdgalerij." Dewelke dus ruim 10 M. boven den nok van de kap schijnt te verblijven. - - - - - - - - - - - - „De trapvormige afdekking van de torens bedoelt het massieve in den bouw te behouden", en de niet-trapvormige afdekking der groote ruimten bedoelt denkelijk het tegenovergestelde Of de trapvormige ramen in de topgevel moeten het nu bedoelen? - - - - - - - - - - - - - „....Waarbij de kleine torens ondergeschikt blijven aan het overheerschende dakvlak." Onderscheid moet er zijn, waar zou 't heen moeten! Maar waarom is dan dien rampzaligen daghitjes van kleine torens gepermitteerd dezelfde fraaie en vlugge hoed te dragen als mevrouw, boven hun stand te leven en een borst op te zetten? (Als vrij staande bouwdeelen). Foei! Er staat geschreven (hoewel niet in deze verklaring van B. v. B.) „die zichzelven verhoogt, zal vernederd worden." Inderdaad verdienen die eigenste traptorentjes, tot bovenkant portiek, vernederd te worden. - - - - - „Het architectonisch effect is gezocht in een goede massawerking der onderdeelen." - - - Maar collega! Ben jij nu gek, of ben ik 't? Ik tel minstens, zij aan zij, 6 zelfstandige bouwwerkjes, die 'n dagje vrij hebben. Ik zie nergens, precies nergens, dat in den ontwerper een nevelachtige herinnering schemert aan een ver-vergeten vermoeden van de mogelijkheid der aan-een-sluiting van bouwdeelen. En dan wou u van massa-werking komen te spreken? Kan de toren van dit gebouwsel niet overal geplaatst worden? (Ik zou 'm, op z'n kant, binnen bergen). Het geheel heeft zooveel massawerking als 'n handjevol knikkers. - - - - - - - - - - - - - - - - Een kind kan zien, dat de ontwerper een betrouwbaar bouwkundige is, opgedroogd door het werken in zanderige détailletjes, waaruit hij, zijn leven lang, gemeend heeft zoo iets als een bouwwerk op elkaar te kunnen scheppen! - - - - - - - De toekomst van ontwerper en verslaggever ligt in de Ambachtsschool, waar beide heeren, als leeraren, het hart van den Inspecteur-Generaal van het Vakonderwijs zullen stelen. Ons stelen zij ons goed humeur. *J. F. S.*

---

de gifangelen uitrukken en de kaken door spalking beletten zich nog éénmaal te bewegen in dienst van het verderf! Niettegenstaande onze beminnelijkheid, zal onze donderende tred, de veerkrachtige, overhoop loopen alles wat met loggen kruipgang ons het voortgaan zal bemoeilijken! Wij heffen beide handen op en betuigen dat wij, afgevaardigden, beoogen niet ons zelven te bevoordeelen, niet jagen naar een „goede positie", niet verlangen een rol te spelen, waarin wij persoonlijk kunnen uitkomen, niet een groep te vormen die de economische belangen van den architect voorstaat, maar dat wij wenschen te dienen, met geheel ons vermogen, met al ons kunnen en willen — de Bouwkunst en in haar de menschheid!

H. F. SYMONS

In No. 16 van dit ons geringe weekblaadje las ik iets over schoonheidscomm. en er werd in dat art. aandacht gewijd aan de wijze van benoemen der leden door den B. N. A. Is er echter reden tot klagen als in dat artikel? Zijn zij niet allen mannen die de Bouwkunst willen dienen? Of heb ik het mis en zijn er onder, wier namen in den loop der jaren, voor het publiek een zekeren klank hebben verkregen welke ook der-bouwkunst-goedgezinde gemeentebesturen aangenaam in d'ooren klinkt. Is die klank dan niet leidend en maatgevend tevens? Of is het, dat die klank veroorzaakt wordt door het onhandig gebruik door

PUBLIEKE BELANGSTELLING EN BOUWKUNST. - - -

Een belangrijk onderwerp voor de bouwkunst-beoefenaren is dit stellig, en niet alleen voor hen. 't Valt me moeilijk in te denken dat niet alle bouwkunst-beoefenaren dit zullen moeten toegeven en niet ook gaarne al wat in hun vermogen is zouden willen doen om de bouwkunst meer als een uiting van geheel ons volk te zien gesteund en begrepen. - - - - - Gaan we echter eens na hoe in 't algemeen het publiek, en in vele gevallen maar al te dikwijls de toonaangevende kringen staan tegenover de karakteruitingen van onze kunst dan moeten we ons zelf bekennen, dat al is ook toenadering te bespeuren toch nog veel gedaan zal moeten worden om aan de bouwkunst haar juiste waardeering te doen geven. - - - - Het groot aantal verschillende uitingen, dat onze bouwkunst vertoont, maakt het begrijpen en waardeeren niet gemakkelijk, doordat die uitingen aan het publiek een zoo moeilijk te volgen ontwikkelingsbeeld te aanschouwen geven. Ieder bouwkunstenaar van dezen tijd kan dagelijks ondervinden dat zijn uitingen niet begrepen worden. - - - - - - - - - - - - - Nu is het evenwel niet te ontkennen dat in sommige gevallen het werk zoo buitengewoon gewild aandoet, dat onnoozelen, of door handig luiden door den drager van het instrument zelve? Maar dán moeten de afgev. leden onmiddellijk een eind maken aan dat geklingel en geklungel! Dan moet *openbaar* gemaakt hoe de zaken zich verhouden. Kunnen wij er ons niet op beroemen, dat de Bazel en Berlage, die dan toch maar in binnen- en buitenland als *Bouwkunstenaars* erkend worden (en niet zoo dwaas zouden zijn zich tot afgev. Lid te laten benoemen of zooals de Bazel mede te werken aan de vorming van dien groep, indien zij niet met het streven van dit lichaam accoord gingen) tot de afgev. Leden van „A. et A." behooren? Zal dat niet een krachtig argument zijn voor den belangstellenden leek? Zullen ze ons niet gelooven als wij hun zeggen dat de Bouwkunst alléén met vrucht gediend kan worden door wie haar liefhebben en verstaan? We moeten het den volke verkondigen dat alléén bekwaamheid, niet naam, relatie, gladde tong, geslepenheid, koopmanschap, kan gelden. Zoo zullen we dan niet meer klagen maar aan ieder, óók aan gemeentebesturen den weg wijzen welke met goed vooruitzicht te bewandelen is. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ En voor de dolenden, die het niet tot ridder konden brengen, zullen we een tehuis inrichten waar ze buiten het genot van vrije kamer met lief behangetje, kunnen rekenen op kost en bewassching plus het heelhouden van de hun overgebleven schamele kleedij. H. F. SYMONS

TENTOONSTELLING

Het onvriendelijke stukje van den heer Eibink in het weekblad van 8 April verdient zeer zeker een kort antwoord, niet om zijn aanval op het Bestuur van het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem, dat in de laatste jaren meer dan duidelijk blijk heeft gegeven van met den nieuwen tijd mede te gaan, maar wel om zijn veronderstelling *dat men het doode geometrische ornament en de slappe bloemetjes van 10 à 15 jaar geleden terug verlangde!* Niets is minder waar dan dat en het schijnt aan des heeren Eibink's begrip te boven te zijn gegaan dat velen der modernen en ultra-modernen (getuige verschillende omslagen van „Wendingen" (sic!) zich juist inspireeren op bloem, op blad of plant en het is dan ook wel zeer noodlottig dat hij bij zijn quasi-naïef zelf-onderzoek of hij op deze Tentoonstelling zal inzenden een blijkbaar voor hem vanzelf-sprekend „neen, ik heb niets!" het antwoord is!

Welk een slag voor de inrichters dezer Tentoonstelling! Hij zal zich zeker de moeite niet willen getroosten van een reis naar Haarlem om zich ervan te overtuigen dat menig werk van vooraanstaande jongeren het tegendeel leert van hetgeen hij zoo pleizierig meent te moeten opmerken. Het is niet erg maar erger is wel het volgende: Dat het kriebelig-smalle kolommetje en het kleine blok-lettertje *) waarin zijn onbenullig stukje in ons weekblad gezet is, *in ons land opnieuw als symbool kan gelden van de treffende kleinzieligheid waarmede zij, wier belangen samen gaan, elkaar herhaaldelijk en altijd noodeloos bestoken en bevitten zóó, dat er van krachtig samenwerken geen sprake meer kan zijn.*

Juist in dit geharrewar van belanghebbenden onderling moet de oorzaak gezocht worden van de onverschilligheid van overheids-lichamen en publiek voor hetgeen de kunstenaren geven en waarover zij zelf altijd om het hardst klagen!

Moge de heer Eibink beseffen dat hij door dergelijk „gemodder" niet verder komt, maar ook ..... de beweging welke hij toch mede voor moet staan, afbreuk doet en *ongemotiveerd schaadt!*

De jury van toelating der inzendingen:
THEO VAN REIJN
A. P. SMITS
OTTO VAN TUSSENBROEK

Haarlem
April 1922

*) *Vraag van onzen zetter. Is een smalle kolom en kleine letter het kenmerk van kleinzieligheid? Mag ik dan breedere kolommen maken met grootere letters? Ik zal ook een breed geranden hoed dragen met groote das, want ik wil niet graag voor kleinzielig gehouden worden.*
Excuseer het afdrukken van deze eenvoudige vraag van onzen zetter. REDACTIE

niet zonder meer het begrijpen van zulk werk verlangd kan worden. Ook onze moderne bouwkunst heeft modeverschijnselen en uitwassen en zeker zal 't later blijken dat niet al het werk wat we modern willen noemen goed is en blijvende kunstwaarde zal bezitten. - - -
De moderne vormgevingen met haar sterke uitdrukkingswijze geven maar al te licht aanleiding om tot mislukkingen te voeren, veel eer dan middelmatige, weinig of geen eigen karakter vertoonende bouwsels uit het verleden. - - - - - - - - - -
Zou in 't eerste geval een blijvende aanstoot ontstaan, in 't tweede geval kan 't al niet veel erger worden dan dat 't werk geen aandacht waard is, doch passief blijft. - - - - - - - - - -
De beelding in de bouwkunstige vormen heeft een groote ontwikkeling ondergaan als gevolg van minder beperkte constructieve mogelijkheden. De bouwkunstige uitbeelding is dus zeer sterk uitgebreid, en de karakterbeelding der moderne kunst is vrij dikwijls gelegen op 't gebied van een vormgeving die vroeger niet mogelijk was. Het groote publiek kende in werken van vroeger cultuur en tot voor kort dus niet anders dan overgeleverde bouwvormen. Deze vormen verlieten gewoonlijk niet de eenvoudige constructiewijze die het beperkt aantal bouwmaterialen toeliet en dus was de bouwkunstige ontwikkeling niet veel verder gevormd. Het behoefde dus niet te verwonderen dat de nieuwe en vooral onbegrepen uitbeelding werd veroordeeld en tegengewerkt. Hoe komt 't nu, dat we nog steeds dat weinig begrijpen en waardeeren aantreffen en hoe kunnen we ten bate van een goede en normale bouwkunst-ontwikkeling deze kloof overbruggen? - - - - - - -
We zullen moeten uitgaan van het feit, dat niet zonder dat er ernstig voor gewerkt wordt, bij de groote massa een juist begrip van de bouwkunst zal ontstaan. - - - - - - - - - - - - - -
Wanneer de bouwkunst weer zal worden de kunst van de gemeenschap die ze vroeger was, dan moet begonnen worden vooral in ons jonge volk een vruchtbaren bodem te bereiden. - - - - - - - - - - - - - -
Hoe meer van meetaf goede bouwkunst-begrippen worden aangekweekt hoe beter en zuiverder zal zij zich kunnen ontwikkelen en de juiste afspiegeling zijn van dat steunend begrijpen. - - - - - - - - - - - - - -
Het zuivere begrip zal het onmisbare fundament voor verderen opbouw moeten vormen. ieder onzer toch voelt, dat wanneer op dit oogenblik reeds het publiek en vooral de toonaangevende personen juiste bouwkunst-begrippen bezaten, het copieeren van vroegere bouwstijlen en het slaafsch verwerken van die vormen niet meer mogelijk zou zijn geweest. De opdrachten voor de grootste bouwwerken van de laatste jaren toonen het te kort van dit juiste begrip voldoende aan, al blijft ook te wijzen op belangrijke ontwerpen voor welke een moderne uitbeelding werd aangewezen. - - - - - - - - - - - - -
Een langzame wending in moderne richting is dan ook wel aanwezig. Om echter het fundament voor een gezonde kunstopvatting te verkrijgen moest reeds op de scholen begonnen worden met het vormen van een goede smaak. Op de lagere scholen, heel eenvoudig, en goed rekening houdend met bevattelijkheid. Aan onze middelbare-, nijverheids- en andere onderwijs-inrichtingen met verder gevoerde ontwikkeling is het vormen van goede bouwkunstbegrippen mogelijk en noodzakelijk. - - - - - - - - - - -
Het moet toch te doen zijn, dat aan breede lagen van ons volk iets van de fundamenteele begrippen der bouwkunst wordt bijgebracht, evenals dit op andere kunstgebieden mogelijk is. - - - - - - - - - - - - - - - -
Het tegenwoordige kunstonderwijs moet een meer levend onderwijs worden en niet een lesje waar de bewondering voor dit of dat voorgeschreven wordt. - - - - - - - - - - - - - -
Het zal echter weinig leeraren gelukken met eenig succes leerlingen de karakteristiek en de waardeering voor de bouwkunst bij te brengen en daarom leek het me meer de weg dat de kunstenaars-zelf hun steun geven. - - - - - - - - - - - - - -
Het houden van exposities en het geven van lezingen voor scholen, cursussen enz. lijkt me een bruikbaar middel om het gevoel voor goede kunstbegrippen te verbreiden. - - - - - -
Onder onze kunstenaars en kunstkenners zullen voldoende krachten aanwezig zijn om dit te verwezenlijken. - - - - - - - -
Wanneer het groote belang, dat hiermede gemoeid is in breede kringen ernstig gevoeld werd, zou dit op eenvoudige wijze te bereiken zijn. - - - - - - - - -
Dat dit groote belang aan de leidende krachten in ons volk aanleiding moge geven om, hetzij op deze of op andere wijze, ook aan de bouwkunst de belangstelling en steun te geven die ze noodig heeft en zoo zeer waard is. Nadat deze beschouwing op papier vastgelegd was kwam mij onderstaand krantenbericht onder oogen. - - - -
„In Duitschland bestaat een „bond die zich ten doel „stelt kunsttentoonstellingen op „scholen te organiseeren. In „het afgeloopen jaar heeft hij „te Berlijn reeds twaalf maal „en te Stuttgart éénmaal in een „schoollokaal een tentoonstel„ling gehouden. - - - - - - - -
„Voor dit jaar zijn reeds veer„tig aanvragen uit Berlijn inge„komen. Op deze tentoonstellin„gen worden leeraren, ouders „en leerlingen door kunste„naars rondgeleid. Dat het „doel van den bond wordt ge„waardeerd blijkt wel uit het „feit dat alle vereenigingen van „leeraren en kunstenaars van „eenige beteekenis er bij zijn „aangesloten en verder nog „veertig andere vereenigingen „met 200.000 leden." (Telegr.)
Geldt het hier niet hetzelfde gevoel dat tot het werk van dien bond dreef, en zullen we daarin niet een goed voorbeeld moeten zien? - - - - - - - - - -
Deventer. B. HOOGSTRATEN

Door het laat binnen komen van copie werd een betere typografische indeeling onmogelijk. RED.

Zie vervolg op pag. 8

1/8

2/8

CIVIEL-INGENIEUR STELT ZICH BESCHIKBAAR VOOR HET MAKEN VAN TECHNISCHE BEREKENINGEN. BRIEVEN LETT. C. I. UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ DE HOOGE BRUG, KEIZERS GRACHT 431 AMSTERDAM

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT HET MAKEN VAN WERKEN IN **GEWAPEND BETON**

'S-GRAVENHAGE - GROOT-HERTOGINNELAAN 258

TELEGRAM-ADRES: BETONIJZER
TEL. MARNIX 3830 - 3831 EN 3832

IMITATIE-RUBBERVLOEREN

NAADLOOZE VLOEREN:
DOLEMENT D. R. P.

ONTWERPEN EN BEGROOTINGEN WORDEN OP AANVRAGE KOSTELOOS VERSTREKT

UITVOERING VAN WERKEN IN GEWAPEND EN ONGEWAPEND BETON MET OF ZONDER BIJKOMENDE WERKEN

2/8

1/8

1/8

2/8

ARCHITECTURA

Nº 18 ■ 29 APRIL ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW
B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN
J. A. SNELLEBRAND
EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Als gewone leden worden voorgesteld: Mej. J. de Jong, leerares M. O. door Staal en Wijdeveld, F. J. Klompers, architect, door Heijkoop en Boeyinga en Otto Baarda, bouwkundig opzichter-teekenaar, door H. Baarda en Jac. Bot.

De heer H. F. Mertens B. I. aanvaardde zijn benoeming tot afgevaardigd lid.

De lezing van den heer Peter Behrens over: „Werbender Wert der Baukunst" heeft plaats op 26 Mei, 's avonds te half negen in het Gebouw Heystee Smit. Introductie toegestaan.

De Commissie van Onderzoek tot voorstellen van afgevaardigde leden, behandelde in de vergadering van 25 dezer de ingekomen aanvragen. De ingezonden teekeningen en werkstukken zijn ter beschikking van de inzenders en zullen voor zoover ze niet voor WOENSDAG A.S. zijn afgehaald, worden teruggezonden. Belanghebbenden ontvangen verdere mededeelingen van het Bestuur.

OPGAVE VAN NIEUWE LEDEN. ADRESVERANDERINGEN ENZ. ALLEEN AAN DEN SECRETARIS J. BOTERENBROOD, PRINSENGRACHT 799, AMSTERDAM.

■ ■ ■

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITEKTUR"

XVIII

Die schönheit der Erde, wenn die Glasarchitectur überall da ist

Die Erdoberfläche würde sich sehr verändern, wenn überall die Backsteinarchitektur von der Glasarchitektur verdrängt würde. Es wäre so, als umkleidete sich die Erde mit einem Brillanten- und Emailschmuck. Die Herrlichkeit ist gar nicht auszudenken. Und wir hätten dan auf der Erde überall Köstlicheres als die Gärten aus tausend und einer nacht. Wir hätten dann ein Paradies auf der Erde und brauchten nicht sehnsüchtig nach dem Paradiese im Himmel auszuschauen.

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT HET MAKEN VAN WERKEN IN **GEWAPEND BETON**

'S-GRAVENHAGE - GROOT-HERTOGINNELAAN 258

TELEGRAM-ADRES: BETONIJZER
TEL. MARNIX 3830 - 3831 EN 3832

IMITATIE-RUBBERVLOEREN

NAADLOOZE VLOEREN:
DOLEMENT D. R. P.

ONTWERPEN EN BEGROOTINGEN WORDEN OP AANVRAGE KOSTELOOS VERSTREKT

UITVOERING VAN WERKEN IN GEWAPEND EN ONGEWAPEND BETON MET OF ZONDER BIJKOMENDE WERKEN

2/8

1/8

1/8

2/8

ARCHITECTURA

Nº 18 ■ 29 APRIL ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW
B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN
J. A. SNELLEBRAND
EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Als gewone leden worden voorgesteld: Mej. J. de Jong, leerares M. O. door Staal en Wijdeveld, F. J. Klompers, architect, door Heijkoop en Boeyinga en Otto Baarda, bouwkundig opzichter-teekenaar, door H. Baarda en Jac. Bot. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

De heer H. F. Mertens B. I. aanvaardde zijn benoeming tot afgevaardigd lid. ∞ ∞ ∞ ∞

De lezing van den heer Peter Behrens over: „Werbender Wert der Baukunst" heeft plaats op 26 Mei, 's avonds te half negen in het Gebouw Heystee Smit. Introductie toegestaan.

De Commissie van Onderzoek tot voorstellen van afgevaardigde leden, behandelde in de vergadering van 25 dezer de ingekomen aanvragen. De ingezonden teekeningen en werkstukken zijn ter beschikking van de inzenders en zullen voor zoover ze niet voor WOENSDAG A.S. zijn afgehaald, worden teruggezonden. ∞ ∞ ∞ ∞ Belanghebbenden ontvangen verdere mededeelingen van het Bestuur. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

OPGAVE VAN NIEUWE LEDEN. ADRESVERANDERINGEN ENZ. ALLEEN AAN DEN SECRETARIS J. BOTERENBROOD, PRINSENGRACHT 799, AMSTERDAM. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

■ ■ ■

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITEKTUR"

:::::::::: XVIII ::::::::::

Die schönheit der Erde, wenn die Glasarchitectur überall da ist

Die Erdoberfläche würde sich sehr verändern, wenn überall die Backsteinarchitektur von der Glasarchitektur verdrängt würde. :::::: Es wäre so, als umkleidete sich die Erde mit einem Brillanten- und Emailschmuck. :::::::::::::::::: Die Herrlichkeit ist gar nicht auszudenken. :::::::: Und wir hätten dan auf der Erde überall Köstlicheres als die Gärten aus tausend und einer nacht. :::::::::::::: Wir hätten dann ein Paradies auf der Erde und brauchten nicht sehnsüchtig nach dem Paradiese im Himmel auszuschauen. ::::::::::::::

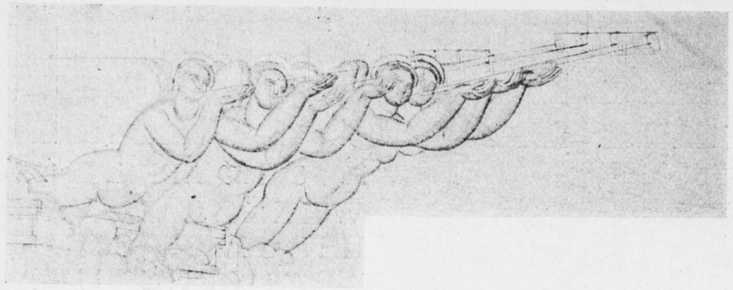

HET KUNSTLEVEN TE PARIJS

TENTOONSTELLING VAN MARCEL LENOIR

Er zijn twee soorten van bouwkunst (decoratieve kunst inbegrepen). De eene zoekt in het interieur de manifestatie der oneindige ruimte. Zij weet door middel der lijnen en verhoudingen het gevoel van vrijheid, van openheid, op te roepen en de ziel het beginsel der oneindigheid in zich te doen vinden. Het is de kunst der tempels. De andere soort is juist het omgekeerde. Zij roept de intimiteit, het gevoel van beslotenheid

PAIS

MARCELENOIR

ETDE

LE COURONNEMENT E LA VIERGE (CARTON)

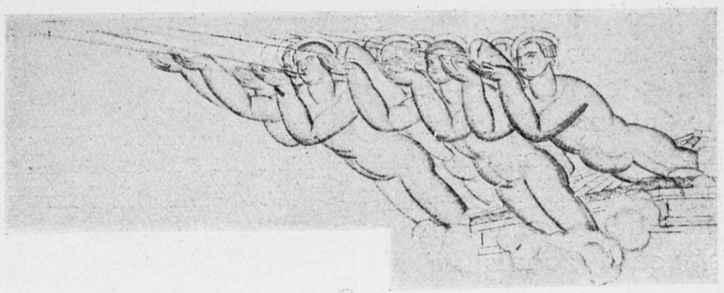

te voorschijn; zij wil de oneindige ruimte buitensluiten. Hierin hervindt men zijn materieel eindig zelf. Het is de bouwkunst van het woonhuis. Marcel Lenoir werkt en leeft slechts voor de eerste soort. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

„Le silence du cloître ou j'oeuvre à cette heure n'altère aucunement ni mes haines, ni ma puissance d'amour, mais il m'interdit de me distraire sous aucun prétexte de la tâche entreprise."

Met dit motto noodigt hij het Parijsche publiek uit tot een bezoek aan zijn „manifestation d'

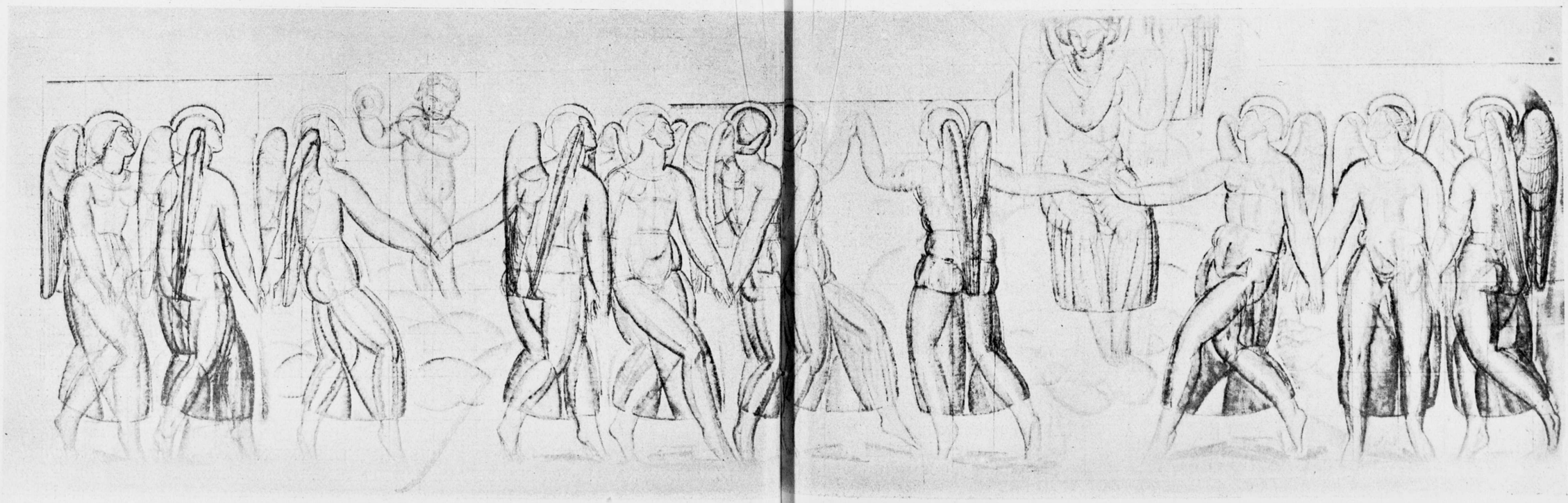

atelier", waar hij de cartons tentoonstelt voor z'n fresco's te Toulouse. Welk een verschijning tusschen het „potjes", „blommetjes" en „nu"-fokkende Montparnasse. Hier een man, die als mensch en als artist zich geheel geeft, zich zelf geheel in harmonie brengt met de opgenomen taak. Die zijn leven construeert, zooals hij z'n fresco's doet; die lijn brengt in z'n bestaan, zooals de lijn basis is voor zijn composities. Die de lijn lanceert als meest ideaal en ijl uitdrukkingsmiddel om de ruimte in te manifesteeren. Want de ruimte is zijn religie. De kleur heeft hij tot de tweede plaats terug gebracht en dient als klankbord om de lijnwerking te versterken. Zij is in harmonie met de ruimte, nu ijl blauw, dan ver rood of atmospherisch grijs. En het timbre der kalkkleur helpt hem in zijn bedoeling. Hij steunt (misschien onwetend) op z'n materiaal. Want de enkele portretten in olieverf, die hij exposeert, even cordaat van teekening, vertoonen niets van de kleurwerking der fresco's. Het zwart in de kalk geschilderd is hoog en edel van toon. In z'n olieverf blijft het vet en dik. Lenoir is voorbeschikt voor het fresco. Parijs heeft naast Lenoir nog een erkend groot kalkschilder. Het is de eminente beeldhouwer Bourdelle. Zijn fresco's in het „théatre des Champs Élysées" zijn van een wondere schoonheid, van groote levendigheid en een sublieme opvatting der decoratieve kunst. Een eigenaardig verschil vertoont zich tusschen deze twee artisten. Terwijl Bourdelle levendig en warm is, mist men bij Lenoir, hoe breed van compositie, steeds „le cri de la vie". Hoewel dit voor hem op den weg, dien hij ingeslagen is, geen fout beteekent, plaatst hij zich in ons gevoel op een geheel ander plan: „Bourdelle bemint men, Lenoir bewondert men." Dit sluit alle critiek op Lenoir's werk in. TJERK BOTTEMA

EEN PRIJSVRAAG VOORSTEL.

Laat me den heer Andrea even van antwoord dienen op zijn stukje motto „Geen raadhuis" in Nr. 16, dat mijn prijsvraag-voorstel (in Nr. 14 te vinden) bestrijdt. De heer A. heeft me blijkbaar geheel verkeerd begrepen. Ik vroeg geen „goed doordachte opgaaf" (lees: ontwerp) die „geweldige tijd" eischt, ik vroeg geen bestekteekeningen voor een nieuw raadhuis, maar raadhuisfantasiën, wat toch voldoende blijkt uit het aantal teekeningen dat, naar ik meen moet worden ingezonden: een situatie, één of meer schematische plattegronden, één of meer gevels en één of meer perspectieven. Dus minstens slechts vier schetsteekeningen, maar zooveel als ontwerper „noodig acht om zijn visie te toonen". Een ideeënprijsvraag bedoel ik, ideeën voor de situatie, aangevuld met ideeën van de architectuur. Dat raadhuizen „niet van ons en onzen tijd" zijn, is een phrase en dat ze niet meer gebouwd worden is onzin en spreekt de heer A. dan ook zelf tegen. En of „Vrouwe Architectura" liever een waterplaats dan „prachttrillende objecten voor oogen gespiegeld" krijgt, lijkt me sterk de vraag. Tenslotte beveel ik dus nog eens mijn voorstel ter overweging aan; gaarne zie ik adhaesiebetuigingen. Daarnaast ondersteun ik een voorstel van den heer Andrea: een omslag voor Wendingen.

Amsterdam. W. BRUIN.

ARCHITECTURA

Nº 19 ■ 6 MEI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Woensdag 26 April hield de heer P. Alma zijn lezing over: kunst in een revolutionaire periode. Het is in deze dagen, waarin systemen met groote draagwijdte in één uur opgebouwd, om in het volgende weer afgebroken en door nieuwe vervangen te worden, een genot, een werkelijk overtuigde te hooren spreken. Een overtuigde als de heer Alma, die U, bij elk woord het „waarom" van zijn overtuiging en hoe die past in het wereldgebeuren, zooals dat door hem gezien wordt, weet voor te leggen. Of iets van die overtuiging ten slotte overging op zijn toehoorders? Och, ieder voor zich toetste de gegeven beschouwing aan eigen opvatting, wikte en woog, of zag zelfs het zwaartepunt van sprekers betoog op een andere plaats dan waar hij het wilde doen zien. Maar, waar spreker ongetwijfeld in geslaagd is, dat is iets te doen zien van zijn, een nieuwen horizon, wat alleen een warme overtuiging vermag. Het was een van die lezingen, die de vreugde geven van het hooren spreken over wat jong en teer is, over iets, waarvan men de groeikracht slechts kan vermoeden, maar waarin men toch zoo graag gelooft, omdat het de voorwaarde is van elk nieuw kunstleven, zooals het de eerste voorwaarde is voor het leven zelf. Zeer vele projectiebeelden lichtten sprekers woorden toe, of waren er zoo nu en dan niet onvermakelijk mee in tegenspraak; een collectie photo's van kunstwerken, met moeite bijeengebracht, waarbij enkele zeer schoone exemplaren. Een warm applaus van een goed gevulde zaal beloonde ten slotte spreker.

N.B. Van eenige leden werd bericht ontvangen, dat ze boven aangehaalde lezing gaarne hadden bijgewoond als ze er maar vanaf geweten hadden.

Grappenmakers? In elk geval:

De lezing van prof. Behrens over: „Werbender Wert der Baukunst" heeft plaats op Vrijdag 26 Mei 's avonds te half negen in het Gebouw Heystee Smit. Het initiatief voor de uitnoodiging van prof. B. ging uit van de Rotterdamsche vereeniging „Opbouw". In Amsterdam houdt prof. B. deze lezing voor den B. N. A. en voor A. et A.

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITECTUR"

XX

HELLAS OHNE GLAS, ORIENT MIT AMPELN UND MAJOLIKAFLIESEN

IM ALTEN HELLAS WAR DAS GLAS ZIEMLICH UNBEKANNT. DOCH SCHON VOR DER HELLENISCHEN KULTUR GAB ES IN DEN LÄNDERN AM EUPHRAT UND TIGRIS VIELE BUNTE GLASAMPELN UND GLÄNZENDE MAJOLIKAFLIESEN. SCHON UM 1000 VOR CHRISTUS. DER VORDERASIATISCHE ORIENT IST ALSO DIE SOGENANNTE WIEGE DER GLASKULTUR. - - - - - -

atelier", waar hij de cartons tentoonstelt voor z'n fresco's te Toulouse. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ Welk een verschijning tusschen het „potjes", „blommetjes" en „nu"-fokkende Montparnasse. Hier een man, die als mensch en als artist zich geheel geeft, zich zelf geheel in harmonie brengt met de opgenomen taak. Die zijn leven construeert, zooals hij z'n fresco's doet; die lijn brengt in z'n bestaan, zooals de lijn basis is voor zijn composities. Die de lijn lanceert als meest ideaal en ijl uitdrukkingsmiddel om de ruimte in te manifesteeren. Want de ruimte is zijn religie. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ De kleur heeft hij tot de tweede plaats terug gebracht en dient als klankbord om de lijnwerking te versterken. Zij is in harmonie met de ruimte, nu ijl blauw, dan ver rood of atmospherisch grijs. En het timbre der kalkkleur helpt hem in zijn bedoeling. Hij steunt (misschien onwetend) op z'n materiaal. Want de enkele portretten in olieverf, die hij exposeert, even cordaat van teekening, vertoonen niets van de kleurwerking der fresco's. Het zwart in de kalk geschilderd is hoog en edel van toon. In z'n olieverf blijft het vet en dik. Lenoir is voorbeschikt voor het fresco. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ Parijs heeft naast Lenoir nog een erkend groot kalkschilder. Het is de eminente beeldhouwer Bourdelle. Zijn fresco's in het „théatre des Champs Élysées" zijn van een wondere schoonheid, van groote levendigheid en een sublieme opvatting der decoratieve kunst. ∞ ∞ ∞ ∞ Een eigenaardig verschil vertoont zich tusschen deze twee artisten. Terwijl Bourdelle levendig en warm is, mist men bij Lenoir, hoe breed van compositie, steeds „le cri de la vie". Hoewel dit voor hem op den weg, dien hij ingeslagen is, geen fout beteekent, plaatst hij zich in ons gevoel op een geheel ander plan: „Bourdelle bemint men, Lenoir bewondert men." Dit sluit alle critiek op Lenoir's werk in. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ TJERK BOTTEMA

EEN PRIJSVRAAG VOORSTEL.

Laat me den heer Andrea even van antwoord dienen op zijn stukje motto „Geen raadhuis" in Nr. 16, dat mijn prijsvraag-voorstel (in Nr. 14 te vinden) bestrijdt. De heer A. heeft me blijkbaar geheel verkeerd begrepen. Ik vroeg geen „goed doordachte opgaaf" (lees: ontwerp) die „geweldige tijd" eischt, ik vroeg geen bestekteekeningen voor een nieuw raadhuis, maar raadhuisfantasiën, wat toch voldoende blijkt uit het aantal teekeningen dat, naar ik meen moet worden ingezonden: een situatie, één of meer schematische plattegronden, één of meer gevels en één of meer perspectieven. Dus minstens slechts vier schetsteekeningen, maar zooveel als ontwerper „noodig acht om zijn visie te toonen". Een ideeënprijsvraag bedoel ik, ideeën voor de situatie, aangevuld met ideeën van de architectuur. Dat raadhuizen „niet van ons en onzen tijd" zijn, is een phrase en dat ze niet meer gebouwd worden is onzin en spreekt de heer A. dan ook zelf tegen. En of „Vrouwe Architectura" liever een waterplaats dan „prachttrillende objecten voor oogen gespiegeld" krijgt, lijkt me sterk de vraag. Tenslotte beveel ik dus nog eens mijn voorstel ter overweging aan; gaarne zie ik adhaesiebetuigingen. Daarnaast ondersteun ik een voorstel van den heer Andrea: een omslag voor Wendingen.

Amsterdam. W. BRUIN.

ARCHITECTURA

Nº 19 ■ 6 MEI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Woensdag 26 April hield de heer P. Alma zijn lezing over: kunst in een revolutionaire periode. ∞ ∞ ∞ Het is in deze dagen, waarin systemen met groote draagwijdte in één uur opgebouwd, om in het volgende weer afgebroken en door nieuwe vervangen te worden, een genot, een werkelijk overtuigde te hooren spreken. Een overtuigde als de heer Alma, die U, bij elk woord het „waarom" van zijn overtuiging en hoe die past in het wereldgebeuren, zooals dat door hem gezien wordt, weet voor te leggen. Of iets van die overtuiging ten slotte overging op zijn toehoorders? Och, ieder voor zich toetste de gegeven beschouwing aan eigen opvatting, wikte en woog, of zag zelfs het zwaartepunt van sprekers betoog op een andere plaats dan waar hij het wilde doen zien. Maar, waar spreker ongetwijfeld in geslaagd is, dat is iets te doen zien van zijn, een nieuwen horizon, wat alleen een warme overtuiging vermag. Het was een van die lezingen, die de vreugde geven van het hooren spreken over wat jong en teer is, over iets, waarvan men de groeikracht slechts kan vermoeden, maar waarin men toch zoo graag gelooft, omdat het de voorwaarde is van elk nieuw kunstleven, zooals het de eerste voorwaarde is voor het leven zelf. ∞ ∞ ∞ ∞ Zeer vele projectiebeelden lichtten sprekers woorden toe, of waren er zoo nu en dan niet onvermakelijk mee in tegenspraak; een collectie photo's van kunstwerken, met moeite bijeengebracht, waarbij enkele zeer schoone exemplaren. Een warm applaus van een goed gevulde zaal beloonde ten slotte spreker. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ N.B. Van eenige leden werd bericht ontvangen, dat ze boven aangehaalde lezing gaarne hadden bijgewoond als zé er maar vanaf geweten hadden. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ Grappenmakers? In elk geval: De lezing van prof. Behrens over: „Werbender Wert der Baukunst" heeft plaats op Vrijdag 26 Mei 's avonds te half negen in het Gebouw Heystee Smit. Het initiatief voor de uitnoodiging van prof. B. ging uit van de Rotterdamsche vereeniging „Opbouw". In Amsterdam houdt prof. B. deze lezing voor den B. N. A. en voor A. et A.

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITECTUR"

XX

HELLAS OHNE GLAS, ORIENT MIT AMPELN UND MAJOLIKAFLIESEN

IM ALTEN HELLAS WAR DAS GLAS ZIEMLICH UNBEKANNT. DOCH SCHON VOR DER HELLENISCHEN KULTUR GAB ES IN DEN LÄNDERN AM EUPHRAT UND TIGRIS VIELE BUNTE GLASAMPELN UND GLÄNZENDE MAJOLIKAFLIESEN. SCHON UM 1000 VOR CHRISTUS. DER VORDERASIATISCHE ORIENT IST ALSO DIE SOGENANNTE WIEGE DER GLASKULTUR. - - - - -

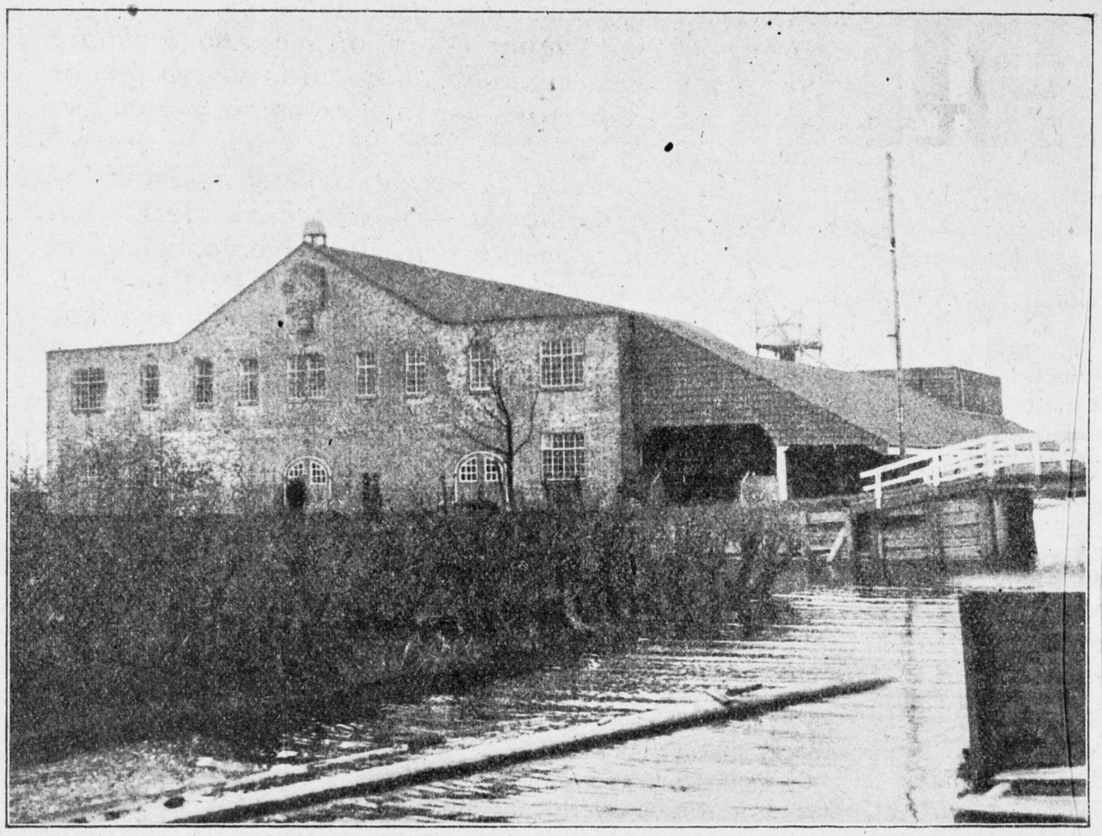

HET VEILINGGEBOUW TE AALSMEER, hierbij afgebeeld, is niet gebouwd door den soliden dorpstimmerman, die timmert wat hem te timmeren wordt gegeven, niet door een welgemoed ingezetene der gemeente, die een apenliefde voor het bouwen heeft, niet door een op-sterven-na-dooien officier der genie of een eerzuchtigen opzichter van het dorpelijk Bouwtoezicht, die door persoonlijk voorbeeld hebben willen meewerken tegen de malle fratsen der moderne bouwerij, en niet door een rentenierend archivaris of oudheidkundige, zooals, al naar men kijkt, de architectonische vormgeving zou doen vermoeden. Ook niet door een van-de-wijs gebrachten jongeling, die in de gang der Amsterdamsche School door het sleutelgat naar losse phrasen over hangende pannen heeft geluisterd. zooals men geneigd zou zijn te meenen. Dit onbehouwen brok logheid, dat niet breed is en niet hoog, dat niet beweegt en niet staat, dat geen dak heeft en geen plat en geen plat en geen dak, dat geen vlak heeft en geen lichaam en toch helaas aanwezig is, dat niet spreekt en niet zwijgt, doch binnensmonds dof-moppert tegen zijn triesterig bestaan, deze jammerende onmacht en onmachtige jammering, dit beklagenswaardig stuk oorlogsinvalide met stompjes armen en beenen en driekwart afgeschoten hoofd, dit met alle denkbare bouwkwalen behept stuk ongeluk, deze onmogelijke sta-in-den-weg voor menschelijke vreugd, deze houten pelerine om alle levenlooze architectuur, deze ten Aalsmeerschen hemel bulkende baksteenen os zonder hoornen en zelfs zonder staart, deze zakkerige onverschilligheid en zoutelooze onbekwaamheid, deze hangbuik, deze waschzak, deze stopverven ruïne, deze verzoeking tot brandstichten, tot rameningooien, tot vuilnis-neerwerpen en andere ongeoorloofdheden, is van den, onweerspreekbaar, grootsten bouwer, dien de tegenwoordige architectuurperiode gebaard heeft.

Het dramatisch gedicht Julia van Kloos en Verwey is maar een fluweelzacht ironietje tegen de onbekwame kritiek geweest, waaraan wij even moeten denken bij verklaren van deze gebeurtenis. Van welken schrikverwekkenden omvang is hiernevens de donderende en neerbliksemende hoon die deze kunstenaar heeft losgelaten tegen alles dat onbevoegd zich met kunst bemoeit. Dit gebouw is de, bedaard en hartstochtloos toegebrachte, zwaarste slag, die ooit op bemoeizucht van opdrachtgevers, van gemeentelijke en rijksambtenaren en verdere horde van architectuurbedervers kan worden neergehamerd. Het is angstig zich te denken welk heroïsch verantwoordelijkheidsgevoel de man moet bezitten, die dit bouwwerk heeft durven stichten, met offering zijner hoogste waarden. Dit bouwwerk is de levensgroote, monumentale afbeelding van de domme, doffe, stompe domper, waaronder de blinde krachten der samenleving, het licht en de warmte van kunstenaars dooven. En de ongeneeselijke blaar waarop de soberheid-aanstichters van heden hebben te zitten. Van deze fluim, van duizenden kubiek-meters inhoud, zal het tegenwoordig geslacht zich moeielijk kunnen reinigen voor het open oog der nazaten.

Naar wij vernemen, waren bij de opening van het Veilinggebouw aanwezig de Koningin en de Minister van Landbouw, ondermeer, om den bouwmeester de hand te drukken. Verschillende collega's hebben hunne bewondering geuit, en de couranten gekletst, zooals gewoonlijk. *J. F. S.*

HET GOEDE EN HET SCHOONE

De kunstenaars verheerlijken voortdurend — zij doen niet anders —: en wel al die toestanden en dingen, van welke de roep uitgaat dat bij hen en in hen de mensch zich eenmaal goed of groot of dronken of vroolijk of wel en wijs gevoelen kan. Deze keur van dingen en toestanden, wier waarde voor het menschelijk geluk beslist en vastgesteld is, zijn de onderwerpen voor kunstenaars: zij liggen voortdurend op den loer dergelijke te ontdekken en ze te leiden binnen de grenspalen der kunst. Ik bedoel: zij zelf zijn niet de schatters van het geluk en de gelukkigen, maar zij verdringen zich steeds in de nabijheid dezer taxateurs met de grootst mogelijke nieuwsgierigheid en blijdschap, om zich deze schatten aanstonds ten nutte te maken. - - - - - - - - - - - - - - - Zoo zullen zij, wijl zij behalve hun ongeduld ook de krachtige longen van den heraut hebben en de voeten der hardloopers, steeds ook onder de eersten zijn, die het nieuwe goed verheerlijken en vaak zal het schijnen of zij het zijn, die het 't allereerst goed prijzen en als goed taxeeren. Dit is echter, zooals ik zei, een dwaling: zij zijn alleen vlugger en luidruchtiger dan de werkelijke taxateurs. — En wie zijn dit dan? — Het zijn de rijken en de luiaards. - - - - - - - - NIETZSCHE

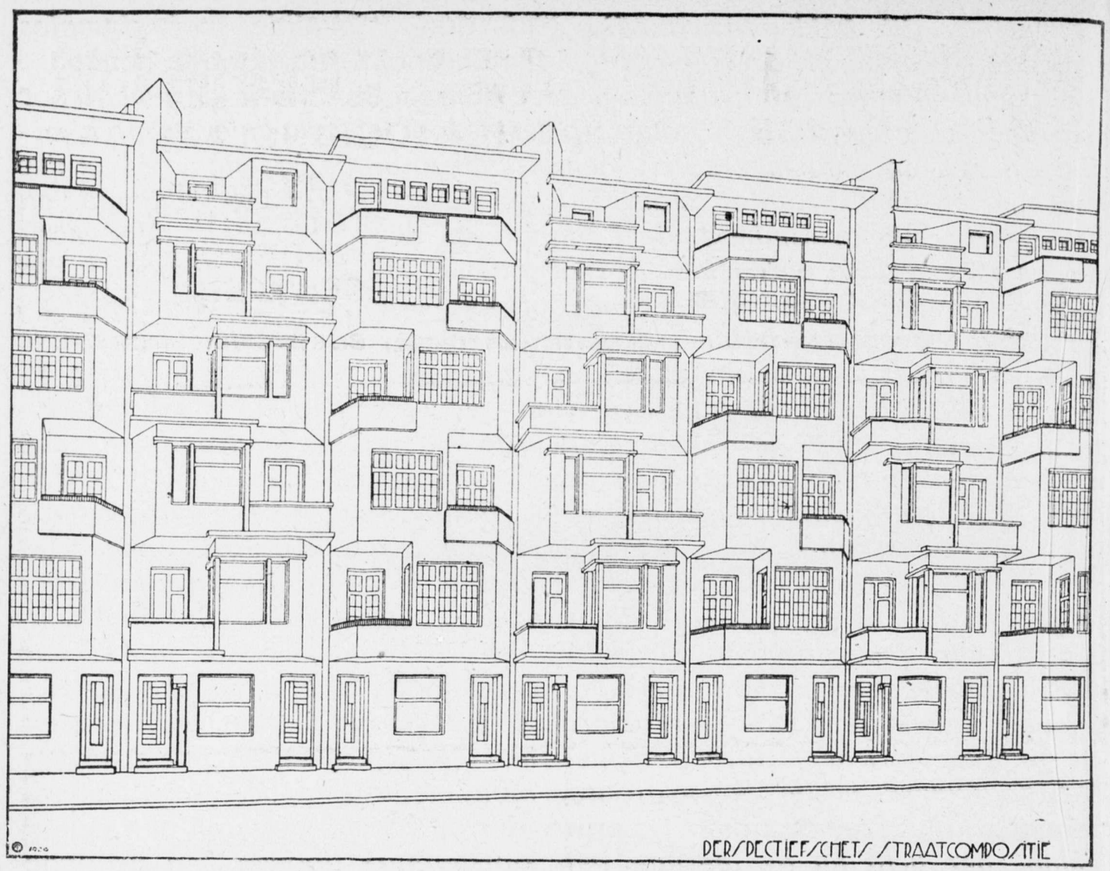

STRAATCOMPOSITIE ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ **ALF. FRANCKEN ARCHITECT (BELGIË)**

REISVERSLAG VAN ONZE ZUIDER-COLLEGA'S

Donderdag, Amsterdam. Te negen ure Voormiddag, broederlijke ontvangst ten stadhuize van Amsterdam door Heer Schepen Wibaut, die ons het programma opgeeft van wat we dien dag zullen af te werken krijgen, onder geleide van Heer Keppler, ingenieur hoofdbestuurder der gemeentewerken, een echt hoffelijk man. - - - - - - - - -

Opdat we des te beter voelen zouden en zien, wat onwaardeerbaar geluk de werkersbevolking van Amsterdam is tebeurtgevallen, welk onberekenbaar voordeel, in stoffelijk als zedelijk opzicht, die bevolking geniet, dank aan het Nationale werk van woningverbetering in Holland, brengt Heer Kepler ons eerst naar de wijk „Uilenburg" het Amsterdamsche jodenkwartier, een echt uilenkot. - - - - - - - - - - - - -

Die verpestende stegen, waar huisgezinnen opeengepakt zijn in woningen, echte nesten, als stinkende haringen in een vettige kast, wekken deernis en medelijden. Diepe ellende, lichamelijk en zedelijk verval staan te lezen op de aanzichten van zuigelingen als van onderlingen, van spelende kinderen als van volwassenen; mismaakt en misvormd, ziekelijk en uitgemergeld, een echt vervallen, diep vervallen ras draagt hier zichtbaar de sporen, de droevige sporen van slechte, ongezonde huisvesting, die sinds geslachten duurt en voortduurt, van geslacht tot geslacht de kwalen verergerende, die daaruit voortspruiten. - - - - - - -

Het huidige Amsterdamsche Stadsbestuur bleef echter niet ongevoelig aan dien droeven toestand en nam dan ook afdoende maatregelen; gansche van die infecte stegen, werden afgebroken; al de andere zijn bedreigd en talrijk krijgen we, op die verpeste woningen, schrifplaten te lezen, meldend: „Onbewoonbaar verklaard". - - - - - - - - - -

Voorzorgen, maatregelen van belang werden dan ook tijdig genomen tot huisvesting van al die uitgejaagde, neen, van die uit de hel der verpesting en miserie verloste ongelukkigen. - - -

Heer ingenieur Keppler brengt ons naar „Transvaalburg", een gansch nieuwe cité, minstens 3 kilometer buiten de stad opgericht in een gezonde, luchtige landstreek, vormend alreeds een soort voorstad van Amsterdam, zoo important alreeds. Hier immers hebben we een grootsch algemeen plan met lanen en straten en liefelijke openbare plaatsen en woningen, zoo net, zoo schilderachtig mooi, binnen ingedeeld naar gansch praktische methode met inachtneming van al de voorschriften van esthetiek en gezondheidsleer. - - - - - - - - - - - -

Na een bezoek aan „Spaarndammerbuurt", schooner nog van inrichting dan „Transvaalbuurt", brengt de extratram, die ons uit de hel naar den hemel, d.i. uit Uilenburg naar Transvaalbuurt had gebracht, naar het „Hôtel de l'Europe".... - - - - - - -

Per extratram nu naar de kade en per boot naar 't Y. - - - - - - - - - -

't Y is een schiereilandje aan den overkant van de Amstel, een zandachtige, drooge strook grond waar zeelucht u tegenwaait, en die zich gansch leent tot oprichting van werkliedenkwartiers. Hier vinden we dan nogmaals woningengroepen, gebouwd en geordend in city, met regelmatige verdeeling in straten en pleintjes, gemeene speelplaatsen voor kinderen der buurt, voetbalplein, badhuis en meer. Neen, dit al hadden we niet durven denken; in België werd nooit iets dergelijks verwezenlijkt. Wij allen, afgevaardigden van verschillende organismen, hebben hier voorgenomen, ieder in de mate van 't mogelijke en, naar gelang der omstandigheden, waarin het hem is geoorloofd en mogelijk te werken, krachtdadig en overtuigd te willen nastreven wat we, hier in Nederland, te bewonderen kregen.

Als afscheid biedt ons heer Wibaut, namens de Amstersche „édiles" een thé in het Casino van 't Y, in de Amstel zelf op houten pilasters gebouwd.

ARCHITECTURA

Nº 19 ■ 6 MEI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW
B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN
J. A. SNELLEBRAND
EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

DE LEZING VAN PROF. BEHRENS OVER: WERBENDER WERT DER BAUKUNST WORDT GEHOUDEN OP VRIJDAG 26 MEI, 'S AVONDS TE HALF NEGEN IN HET GEBOUW HEYSTEE SMIT, HEERENGRACHT 545-549. INTRODUCTIE TOEGESTAAN. -

Van de Advies-Commissie voor Bouwontwerpen en Uitbreidingsplannen in Noord-Holland ontvingen wij het jaarverslag over 1921. In een volgend nummer komen wij hierop nader terug.

OPGAVE VAN NIEUWE LEDEN. ADRESVERANDERINGEN ENZ. ALLEEN AAN DEN SECRETARIS J. BOTERENBROOD, PRINSENGRACHT 799, AMSTERDAM. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

UIT: PAUL SCHEERBART'S

„GLASARCHITECTUR"

XIX

Die gotischen Dome und Burgen

Die Glasarchitektur ist nicht ohne die Gotik zu denken. Damals, als die gotischen Dome und Burgen entstanden, hatte man auch eine Glasarchitektur gewollt. Sie kam nur nicht ganz zur Ausführung weil man noch nicht das unerlässliche Eisenmaterial zur Verfügung hatte. Dieses erst gestattet, den ganzen Glastraum zu realiseeren. - - - Zur Zeit der Gotik war das Glas in den meisten Privathäusern noch ganz unbekannt. Heute ist das Glas in jedem Hause bereits ein Hauptfaktor der Architektur. Allerdings: ihm felht noch die Farbe. Aber auch die Farbe wird kommen.... - - - - - - - - - - -

KERK TE PARREGA

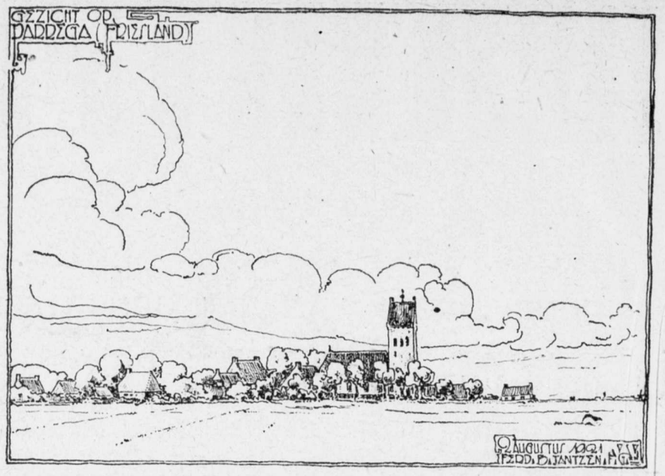

PARREGA (TUSSCHEN WORKUM EN BOLSWARD)

IN DE ACHTERAF-HOEKEN VAN DE PROV. FRIESLAND
REISSCHETSEN VAN FERD. B. JANTZEN TE AMSTERDAM

I. **De kerk van Parrega** *omgeven door een hoog gelegen kerkhof, afgesloten door een haag, dateert uit de 13e eeuw en heeft een toren met de typische zadeldakvorm. Inwendig is weinig meer van het oorspronkelijke overgebleven. Alleen de kooruitbouw bezit nog zijn oorspronkelijke dakbinten en heeft nog het typische profiel met overstekend dak. De kerk is opgetrokken uit prachtig bontgeele kloostermoppen, de toren, uit later tijd, is opgetrokken in meer roodbonte steen.* ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ ᔓ

II. **Parrega,** *tusschen Workum en Bolsward, vormt een nog zeer goed bewaard gebleven type van Friesch dijkdorp, met als centraal punt voor de weg landwaarts in, een hooge terp waarop gebouwd een oorspronkelijk Romaansch kapelletje; de bijna nog ongerept gebleven Friesche boerderijen maken het tot een fraai geheel.*

III. **Angterp,** *eene noordelijker gelegen boerderij, is nog een prachtig voorbeeld van een groote Friesche terpboerderij, met laag gelegen goot en enorm dakvlak, de nok eindigend in de z.g.n. „uilenborden". De woning of „het voorhuis" dateert uit lateren tijd daar het oorspronkelijk tijdens een onweer in asch werd gelegd.*

KOP- OF SPINKOPMOLEN

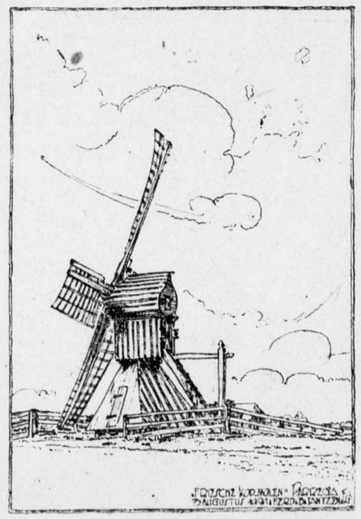

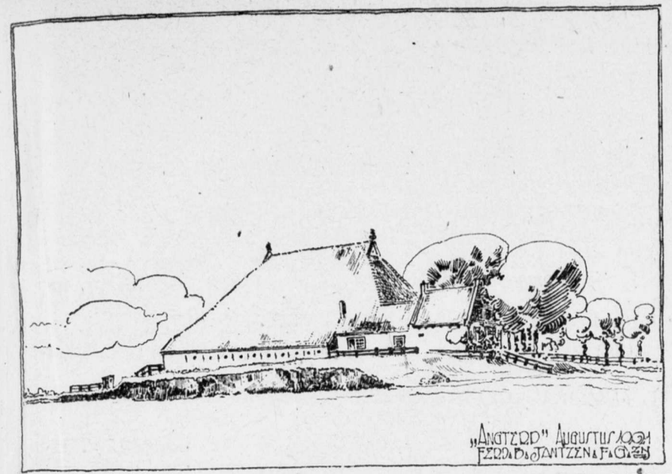

ANGTERP

OLIEMOLEN BIJ WORKUM

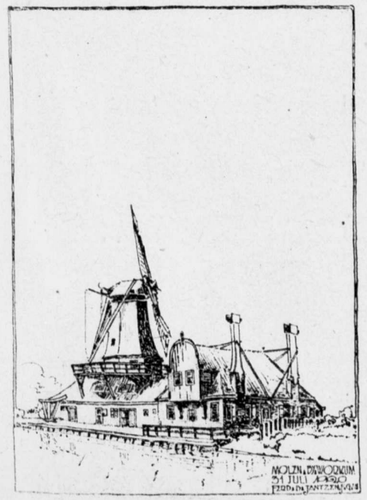

BOERDERIJ

DUB. KLOKKEST. TE KATLIJK

IV. **De dubbele klokkestoel te Katlijk** *(oostelijk deel van Friesland) vormt een der weinige nog overgebleven houten dubbele klokkestoelen, dateerende uit de Romaansche tijd; bij de oprichting der kapel ontbraken geldelijke middelen tot bouw van een steenen toren, en zijn blijkens nog steeds niet voorhanden geweest.*

V. **Kopmolen ook wel spinkop molen** *genoemd naar den eigenaardigen vorm, dienend tot malen van meel of wel ingericht tot waterbemaling. In den kop het raderwerk en in ondergelegen ruimte de maalsteenen. De kop met trapje toegankelijk; aan de achterkant een stel vaantjes tot zuiver afstellen voor de windrichting.*

VI. **De oliemolen bij Workum** *vastgebouwd aan het huis voor den molenaar en zijn knecht, geeft een typisch voorbeeld van economische noodzakelijkheid in fraaien aesthetischen vorm. Achter de overgebouwde houten topgevel met een trap van buiten af bereikbaar de z.g.n, „theekamer". De hooge schoorsteengevaarten zijn geheel van hout gemaakt en herinneren ons nog aan dergelijke gevallen als die der vroeg Renaissance. Aan den wal een houten kraan met zware houten stijlen en dubbele kromhouten bovenligger en een merkwaardig groot houten rondsel verbonden aan de windas.* ᔓ ᔓ ᔓ

WORDS, WORDS!

Geef ons liefde in plaats van bloeiende industrieën, kolonies, patriotisme, welvaart en oorlogen. N. v. Suchtelen

Mechanische Aesthetiek: deze ongelukkige formule klinkt zooiets als b.v.: het geloof van den Duivel in God.
Het is o.a. uit de stad, waar eens een groot Duitsch genie woonde, dat deze formuleering tot ons komt. als zou daarin samengevat kunnen worden de richting of de vorm waarin de nieuwe stijl zich ontwikkelen zal.
Hoe het mogelijk is na dezen ontzettenden wereldkrijg nog te gelooven in de bloei van een nieuwe kunst in de centra van industrieën en fabrieken (de munitiefabrieken niet te vergeten) afhankelijk van de enkel technisch-wetenschappelijke ontwikkeling is schier onbegrijpelijk. De wijze waarop getracht wordt deze tot stokpaard verstarde overtuiging aan ons te „openbaren" getuigt soms van een begrensdheid, welke men van een famulus-Wagner zou verwachten, die even weinig begreep van de diepe klacht van Faust als de heer van Doesburg — althans in zijn woorden — van het ontstaan van kunst.
Zijn er nu heusch zooveel woorden noodig om de onopzettelijke schoonheid (dus natuurlijke schoonheid mhr. v. D.: uw analyses schijnen dus toch niet geheel te kloppen) van auto's, schepen, vliegmachines, technische werktuigen en voorwerpen aan ons te openbaren?
Doodt dat eeuwig-durende geanalyseer juist niet eer de kracht tot genieten, het gevoel van het wonder dat het leven-zelve is?
„Ma vie dans un plateau de la balance, la pensée dans l'autre. Au diable la pensée!
„Aussi qu'est il besoin de se comprendre toujours? disait Christophe. J'y renonce. Il n'y a qu'à s'aimer. (R. Rolland).

MAX SPEIJER

INGEZONDEN (BUITEN VERANTWOORDING DER REDACTIE)

Vaag herinner ik mij dat er een tijdschrift bestaat dat wel „Wendingen" genoemd wordt, en ja, tijdschrift is wel het goede woord want er is in de 1e plaats tijd, heel veel, te veel tijd. - - - - - - - -
Maar had ik niet gelezen in No. 10 van ons geliefd weekblaadje dat met Mei, jaargang 1921 gereed zou zijn? om nog niet te spreken van een geheel ingehaald zijn met December. Zeer terecht staat er bij December dan ook geen jaartal genoemd. Toch geloof ik in de goede bedoelingen van den schrijver. - - - -
De manier waarop is toch hoogst vreemd. In de stad loopend ontdek je plotseling bij den één of anderen boekhandel een nieuw Wendingen. Hé, dat is typisch, even informeeren. Ja hoor, 't is er eindelijk, maar wat er komt.... niets voor ons doodgewone buitenleden. -
Briefkaarten pennen en geen antwoord krijgen is aan de orde van den dag, en dan na veel tijd ('t is toch nog steeds een tijdschrift) komt er in No. 12 van het weekblaadje te staan: „Reclames na 1 April ontvangen zullen terzijde gelegd moeten worden. -
Dat klinkt erg dramatisch maar 't lijkt inderdaad veel op een behandeling die je alleen in de Jodenbreestraat verwacht. - - - - -
Het wordt angstig om mijn hart, had ik maar per aangeteekende brief geschreven. Wie bewijst mij dat die briefkaart wel goed ontvangen is en al is die ontvangen.... - - - - - - - - - - - -
Intusschen is 't Mei en 't Vortink nummer blijft weg. - - - - - -
Maar plotseling schrik ik op bij de gedachte dat dat Vorkink nummer met een 6 gemerkt is. - - - - - - - - - - - - - - - - - - -
De maand Mei zal ons dus een 6 dubbel tijdschrift moeten brengen wil werkelijk jaargang '21 compleet zijn. - - - - - - - - - - - -
Hoe beschouwt men nu ons weekblaadje? Als het er niet was zou ik reeds lang vergeten zijn dat ik nog lid van een vereeniging was die „Architectura" gedoopt is. - - - - - - - - - - - - - - - -
Als we eens een vergadering hielden op het eind van de Pier op Scheveningen en heel weinig spraken en veel deden? - - - - - - -
Laten we het voorbeeld geven en ophouden met voorstellen en nog eens voorstellen te pennen voor een prijsvraag maar er een uitschrijven, kort, krachtig en doelmatig met een praktisch nut: een omslag voor het 6 dubbel dikke Wendingen. - - - - - - - - - - -

Den Haag A. W. KUILES

Wie ook een honderd meter ver gaat zonder sympathie, loopt in een doodskleed in zijn eigen begrafenisstoet.

WALT WHITMAN.

Spreekt sprekers, zingt zangers!
Delft diep, vormt groot, stapelt hoog de woorden der aarde!
Arbeidt, eeuwen na eeuwen, want niets zal verloren gaan,
Misschien zal uw arbeid lang hebben te wachten, maar zeker zult gij er de wel-daad van zien,
Wanneer de bouwstoffen allen bereid en gereed zijn, zullen de bouwmeesters verschijnen.
Ik zweer u, de bouwmeesters zullen verschijnen onafwijsbaar.

WALT WHITMAN.

ARCHITECTURA

Nº 21 ■ 20 MEI ■ '22
WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA
EERSTE JAARGANG
VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD
ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

LEZING VAN PROF. PETER BEHRENS OVER: „WERBENDER WERT DER BAUKUNST"

VRIJDAG 26 MEI

'S AVONDS TE HALF NEGEN IN HET GEBOUW HEYSTEE SMIT, HEERENGRACHT 545-549. - - INTRODUCTIE TOEGESTAAN.

Leden worden dringend verzocht, steeds den secretaris bericht te zenden van hun adresveranderingen. - - -

Opgave verzocht van de juiste adressen van de leden: P. A. Ebeling, C. D. Kuipers, Han Hegerif, J. Wildeboer, Dr. H. C. Muller en A. Staal. - - - - - - -

Als donateur trad toe de heer H. J. de Langen. - -

TENTOONSTELLINGSRAAD VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN.

Het uitvoerend comité van de Nederlandsche Tentoonstelling, welke in Juli en Augustus van dit jaar te Kopenhagen zal worden gehouden, heeft zich tot den Tentoonstellingsraad gewend met het verzoek om de leiding op zich te nemen voor het bijeenbrengen van een beknopte inzending moderne toegepaste kunst. Overwegende, dat naast het hoofddoel van den Tentoonstellingsraad (het organiseeren van periodieke tentoonstellingen hier te lande) ook het medewerken aan buitenlandsche inzendingen tot zijn arbeidsveld behoort, heeft de Tentoonstellings-Raad na kennisneming van de voorwaarden waaronder ingezonden zou kunnen worden, besloten aan het verzoek te voldoen. - - - - - - - - - - - - - - - - - - -
In een afzonderlijk paviljoen ter grootte van ongeveer 10 x 30 M. zal een indruk worden gegeven van het peil, waarop de Nederlandsche bouwkunst, kunstnijverheid, grafische kunst en de meer gebonden beeldhouwkunst zich thans bevinden. Zoowel de beschikbare ruimte als de korte tijd van voorbereiding deden de Tentoonstellingsraad besluiten, de inzending door keuze bij elkaar te brengen en daarbij uitsluitend te letten op de aesthetische waarde, om aldus in Denemarken te laten zien het allerbeste, dat naar zijn meening in den laatsten tijd werd gemaakt, waarbij het werk van de leden van den Tentoonstellingsraad à priori werd uitgesloten. - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

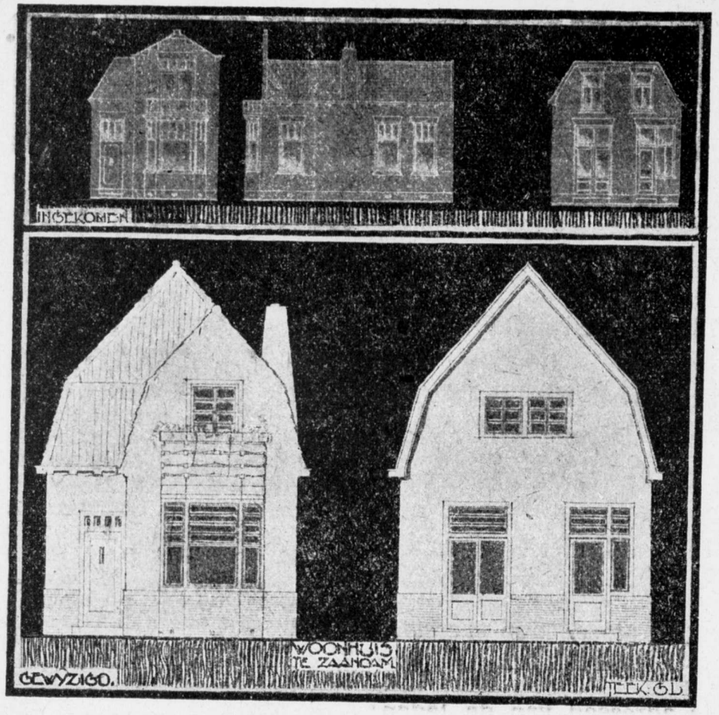

ADVIES-COMMISSIE VOOR BOUWONTWERPEN EN UITBREIDINGSPLANNEN IN NOORD-HOLLAND - - - -

Hierbij reproduceeren wij eenige afbeeldingen van het werk dezer commissie. Uit het ons toegezonden jaarverslag over 1921 halen wij het volgende aan: - - - - - -

De Commissie verloor in het jaar 1921 een harer leden door het overlijden van den heer J. H. W. Leliman b. i. De architect G. F. la Croix, welke zich voor de Watersnoodcommissie reeds verdienstelijk had gemaakt, werd uitgenoodigd de opengevallen plaats te bezetten en nam deze uitnoodiging aan. (De Commissie is nu als volgt samengesteld: Mr. Dr. J. Versteeg, voorzitter, A. Keppler c.i., secretaris, G. F. la Croix, architect, W. M. Dudok, architect, Jhr. G. de Graeff c. i., A. J. Zevenhuisen, architect, J. F. Staal Jr.. architect, G. Versteeg, architect, A. W. Weissman, architect, en D. E. Wentink, Insp. v. d. Volksgezondheid.) - -

Door de groote uitbreiding van het aantal ingekomen plannen moest de Commissie hare werkwijze eenigszins veranderen. De architect van den Gemeentelijken Woningdienst te Amsterdam, de heer B. T. Boeyinga, werd daarom uitgenoodigd zich als architect (leider van het bureau) aan de Commissie te verbinden. Bovendien werden in 't laatst van 1921 aan den architect J. H. Mulder Jr. herhaaldelijk opdrachten verleend om ingezonden plannen voor de Commissie te behandelen. - - - Ten opzichte der behandelde plannen bracht het jaar 1921 een zeer belangrijke wijziging. In de vorige jaren werden, hoofdzakelijk in verband met het feit, dat de particuliere bouw bijkans stilstond, zeer weinig plannen ingezonden. De oplevende bouw, tengevolge van de premieregeling, bracht daarin verandering. De Regeering stelde namelijk bij de premieverleening den eisch, dat de plannen aan aesthetische eischen zouden voldoen. De regeering maakte voor die plannen, welke naar hare meening daaraan niet voldeden, van de Advies-Commissie gebruik. - - - Nadat het aantal plannen tn de maanden Januari en Februari nog gering was geweest, kwam de grootere toevloed in de maand Maart. In totaal werden 228 plannen behandeld. Deze werden naar hun gehalte als volgt gerangschikt: ontwerp onvoldoende of onvolledig 23, zeer slecht 37, slecht 98, zwak 32, onvolkomen, doch met geringe wijziging goed te keuren 3, onbelangrijk, doch geen motief om af te keuren 3, vrij goed 14, goed 10, zeer goed 6, advies inzake meervoudige opdracht 2. - - - De arbeid der Commissie had tot gevolg dat: voor 179 gevallen werden door de Commissie gevelwijzigingen gemaakt, 25 gevallen werden door de Commissie goedgekeurd. In 9 gevallen werd door de Commissie na eenige geringe wijziging een plan goedgekeurd. In 3 gevallen werd een plan ongewijzigd teruggezonden, omdat het onbelangrijk was, doch niet in aanmerking kwam voor afkeuren. Op 2 gevallen werd door de Commissie advies gegeven aan opdrachtgevers bij keuze uit meerdere plannen. In 6 gevallen werd door bemiddeling der Commissie een plan aan een architect opgedragen. In 4 gevallen kwam een plan niet in behandeling of werd niet in behandeling genomen. Het was de Commissie niet mogelijk van alle gevallen het resultaat van hare bemoeiingen te vernemen. Van de 179 plannen, waarvoor een gevelwijziging werd geleverd, is bekend dat: in 117 gevallen het advies gevolgd was of zou worden; in 18 gevallen het advies niet gevolgd is; in 14 gevallen de bouw niet doorgng of zou doorgaan, terwijl van 30 gevallen géén bericht inkwam, dat de voorgestelde wijziging gevolgd is of zou worden. - - -

Het zooveel grootere aantal behandelde plannen in vergelijking met vorige jaren geeft reden tot tevredenheid. De Commissie is ervan overtuigd, dat door haar arbeid vele gemeenten in Noord-Holland voor vele ontsieringen gespaard zijn gebleven. Naast dit meer negatieve feit meent de Commissie te mogen vaststellen, dat in vele gevallen gemeeeten met een aantrekkelijk gebouw zijn verrijkt, dat den zin voor het schoone in de bouwkunst bij de bevolking kan wekken. - -

De Commissie mag evenwel niet blind zijn voor het feit, dat de groote meerderheid der plannen de Commissie niet bereikte door toedoen van belanghebbenden of de betrokken gemeentebesturen, maar omdat verbetering van het plan als voorwaarde van de premieverleening werd gesteld. - - - Naast de opgave van de behandelde bouwplannen kan geen, ook maar eenigszins volledig overzicht worden verstrekt, omtrent de wijze, waarop de bouw is uitgevoerd. De daarvoor gevraagde inlichtingen werden onvoldoende beantwoord. - *(Wordt vervolgd)*

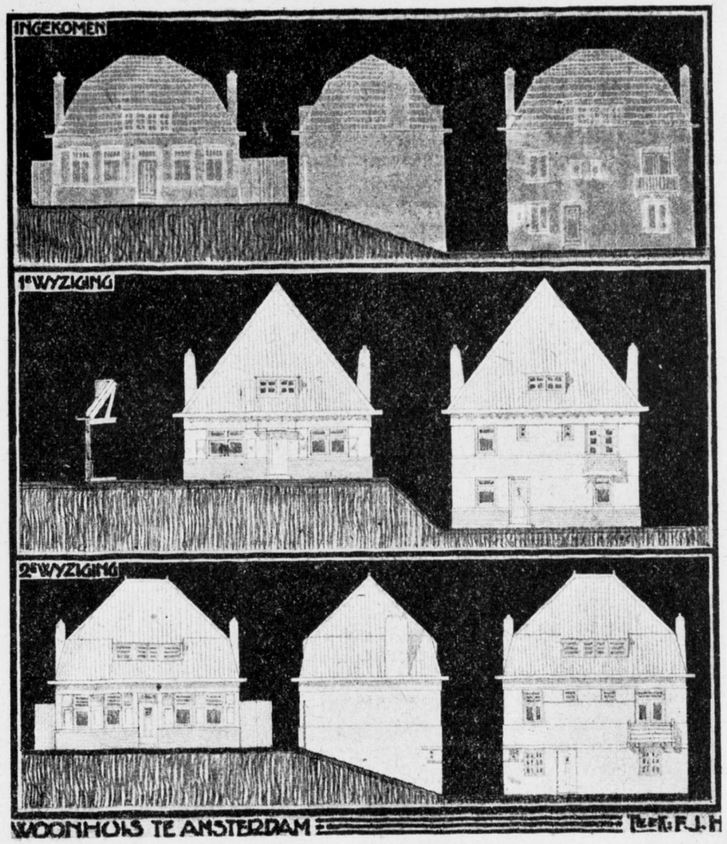

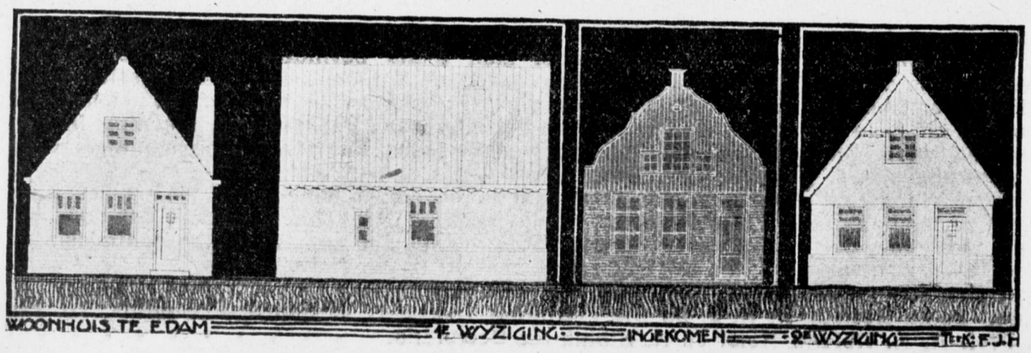

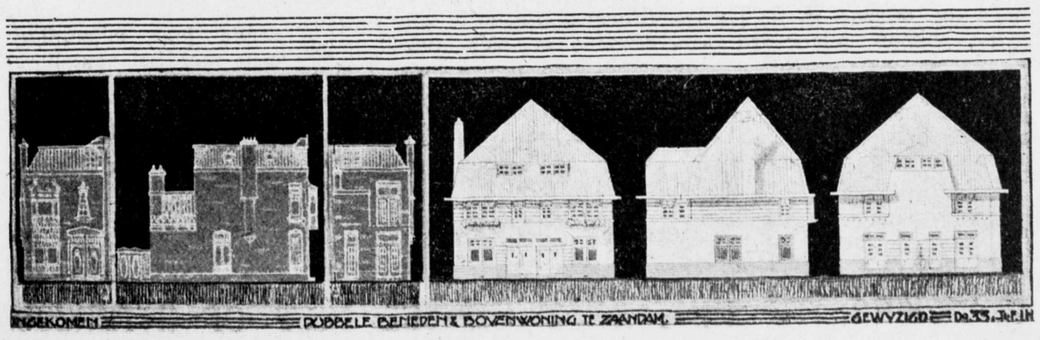

UIT DE HOOFDSTAD
MODEPRAATJES

Welk blad kan tegenwoordig nog zonder een moderubriek? Niet één dunkt ons en daarom zullen we onder bovenstaand hoofd de door velen betreurde leemte in ons blad aanvullen. Of vergissen we ons, als we meenen dat enkele notities van wat Vrouw Mode eischt en wat vooraanstaande coupeurs creeëren, velen die ons blad niet lezen, welkom zal zijn? Te meer nu de Genootschaps-Weldon in lang niet is verschenen. - - - - - - - - -

Vele jaren, eeuwen haast dicteerde Parijs de mode en ofschoon het sinds lang dat modemonopolie verloren heeft, nog geven de staatsiecostuums en -gebouwen onzer ministers — de staat als zoodanig is nu eenmaal behoudend — een zwakke afspiegeling van de Fransche mode der achttiende eeuw. - - - Naast Parijs werd Weenen toonaangevend en ook Engeland sprak een woordje mee en Amerika, vooral Amerika. Onze mode is thans echter niet in hooge mate afhankelijk van het buitenland, maar wordt allereerst beheerscht door de altijd geestige, altijd pittige creaties van Maison de Klerk en door de dikwijls even aantrekkelijke nouveautés van enkele andere huizen te dezer stede; al kan niet worden ontkend, dat ook de modeplaten van onze Oostelijke buren en die van den overkant, van Wright hun invloed hebben doen gelden op wat vele firma's te onzent in de laatste jaren hebben gelanceerd. - - En komen we nu tot wat de allerlaatste tijd ons deed zien en wat het komende seizoen vraagt, dan moeten we constateeren dat de tentoonstelling van najaarsmodellen in het Stedelijk Museum hen heeft teleurgesteld, die hunkeren naar etwas nie dagewesenes. De creatie van Blaauw zal dezen het meest bevredigd hebben. - - - - - - - - -

Ongetwijfeld petillanter was de Modeshow in 't Theater Tuschinsky, waarvan de opening voor kort plaats had. Verbluffende effecten bleken daar in veelkleurige en veelsoortige stoffen bereikt. - - - - - Nuchterder, in 't koele daglicht zijn sinds kort eenvoudige japonnen, „jurken" voor den middenstand aan den Amsteldijk geëtaleerd. Hier treft ons dat de vrouwelijke ontwerpster volle ronde vormen en een gezonde kleur vertoont en bijna al haar mannelijke collega's aan bleekzucht en geelzucht lijden. Men vergeve ons deze vergelijking. - - - - Stellig is geel de kleur van het aanstaande seizoen: geel in alle nuances van Isabellakleurig tot oranje en leverkleurig; voor de garneering schijnt paars, vooral als breede zoom van onderen, aangewezen. Aan de Takstraat, waar het vooraanstaand Modehuis de Klerk & Kramer reeds een expositie van najaarmodellen inricht, trof ons een geestige, leverkleurige japon, van voren en van achteren diep uitgesneden, maar met roode kraag en plastron, waarop een groote à jour bewerkte ivoren hanger. We betwijfelen niet dat deze trouvaille opgang zal maken. - - - - - - - - -

Van snuisterijen gesproken: we willen even verklappen dat de pittige ijzeren filigrainbroches, die toch zoo flatteus stonden en zich overal lieten aanbrengen, niet meer gedragen worden. Wel ziet men nog ijzeren gespen, die goedkooper zijn. - - - - - - - - -

Voor bescheiden beurzen is aan te bevelen — 't is latest fashion — het zelf verven van goedkoope stoffen; oranje, sterk groen en blauwzwart schijnen zich daartoe het best te leenen. Daarop een ijzeren gesp en een fleurig effect is al heel goedkoop verkregen. De toepassing van dit procédé ligt trouwens geheel in de lijn des tijds. De dege degelijkheid van vroeger kennen we niet meer; elk seizoen vraagt iets nieuws en ook met een kleine beurs wil men graag goed voor den dag komen. Wie zou dan nog bijna onvergankelijke stof en afwerking kunnen eischen? In de lijn des tijds ligt ook — en daarom behoeven we niet te rouwig te zijn — het toepassen van sobere dessins, zooals we die zagen aan den Amsteldijk; men wil geen kant, geen prutseltjes en frutseltjes meer. Aan te bevelen zijn tailor made pakken en simpele, aansluitende robes van goeden snit in prettige kleur: geel — ik zeide het al — met een spaarzame maar pittige versiering, van een schoonheid dus, die nagenoeg zonder kostenverhooging kan worden gediend. - - - - - - - - -

Dit modepraatje zou niet volledig zijn als niet ook nog even aandacht werd geschonken aan de dessous. In de buurt van de Viottastraat zagen we er geëtaleerd, die opgewerkt waren met borduursel, dat het schaakbordmotief vertoonde: witte en zwarte blokjes. Gloednieuw is deze garneering niet, we zagen ze voor weinig jaren van de Timbertown-follies en in 1916 in Longchamps voor parasols. Daar bracht het volgende jaar camouflagemotieven; met belangstelling wachten we af of Maison Warners, dat deze lingeries ontwierp en op eigen ateliers uitvoerde, dat voorbeeld zal volgen. -

WIRGÉE BRUNI.

DROOMEN — MEN DROOMT IN 'T GEHEEL NIET OF INTERESSANT. ZOO MOEST MEN OOK LEEREN WAKKER TE ZIJN: IN 'T GEHEEL NIET OF INTERESSANT.

ARCHITECTURA

Nº 22 ■ 27 MEI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Leden worden dringend verzocht, steeds den secretaris bericht te zenden van hun adresveranderingen. - - - - -

Opgave verzocht van de juiste adressen van de leden: P. A. Beeling, C. D. Kuipers, Han Wegerif, J. Wildeboer, Dr. H. C. Muller en A. Staal. - - - - - - - - - - - - - - - - -

Van Wendingen verscheen een Marionettennummer 7 en 8 jaarg. 1921. Leden, die onverhoopt dit nummer nog niet ontvangen hebben, worden verzocht dit den secretaris mede te deelen. - - - - - - - - - Prinsengracht 799, A'dam

COMMISSIE VAN ONDERZOEK TOT HET VOORSTELLEN VAN AFGEVAARDIGDE LEDEN. - - - Enkele leden die naar het oordeel der commissie te weinig werk inzonden voor een juiste beoordeeling zullen, na vaststelling van den datum van de eerstvolgende vergadering, worden uitgenoodigd meerdere gegevens te verstrekken. - - - - - - - -

PRIJSVRAGEN. - - - Door de provincie Antwerpen wordt een wederlandsche openbare wedstrijd uitgeschreven, ten einde de beste ontwerpen te bekomen voor den aanleg, in openbaar park, van het onlangs aangekochte domein „Rivierenhof" te Deurne, hebbende een uitgestrektheid van 87 Hectaren. *N.B. De onderdanen van landen welke met België in oorlog geweest zijn worden van den wedstrijn uitgesloten.* **- - De provincie Antwerpen zal op aanvraag, en mits den prijs van fr. 25, den mededingers de noodige stukken verschaffen van af 18 April 1922. - - - De wedstrijd wordt geopend op 18 April 1922 en zal op 29 September 1922 gesloten worden. Volgende premiën zullen toegekend worden: Een eerste prijs van fr. 10.000, een tweede prijs van fr. 8000. Buitendien zal eene som van fr. 7000 ter beschikking gesteld worden van den keurraad ten einde, naar behooren, verdeeld te worden; gebeurlijk om de mededingers schadeloos te stellen voor een deel hunner werken. - - - De som van 25 frank, waarvan spraak in artikel 2, zal terugbetaald worden, op aanvraag, aan hen die deel hebben genomen aan den wedstrijd. -**

BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP TE ROTTERDAM zal binnenkort drie prijsvragen uitschrijven. Prijsvraag I. Een landverhuizershotel. Prijsvraag II. Een ingang van een bankgebouw. Prijsvraag III. De opmeting van een bouwwerk. Als prijzen worden besckikbaar gesteld: 1ste prijs f 50 + bronzen medaille, 2de prijs f 25 + eervolle vermelding, 3de prijs eervolle vermelding. De jury wordt nader bekend gemaakt. Inlichtingen en programma zijn binnenkort te verkrijgen aan het Secret. Claas de Vrieselaan 27a, Rotterdam.

BONDGENOOTEN

Het is zeker niet onaardig kennis te nemen van het navolgende „bondgenootschap", waarop de „Gooi- en Eemlander" het licht doet vallen: - „Het aspect van de Havenstraat te Hilversum is niet weinig verbeterd door den bouw van het café „De Roemer", dat is verrezen op een terrein Havenstraat hoek Ruitersweg dat reeds lang de straat ontsierde. Het café dat van buiten zeer goed voldoet heeft een interieur dat een bezoek aan „De Roemer" verdient. Een keurige beschildering, fraaie wandstofeering en een practische meubileering vormen een mooi geheel en doen den architect Alb. Croes, die een trouwe bondgenoot vond in den aannemer J. Sikking, alle eer aan. Zij hebben getoond smaak te bezitten en ook met bescheiden middelen iets moois tot stand te kunnen brengen. Ook het vergaderlokaal naast het café ziet er keurig uit." - - - - De uitwerking van dit aanbevelingswaardig „bondgenootschap" is voor een ieder ter bovengenoemde plaatze vrij te controleeren. - - - - - Hilversum - - E. G. MIDDAG.

HONGAARSCH BOUWKUNST UIT DE ZEVENTIENDE EEUW

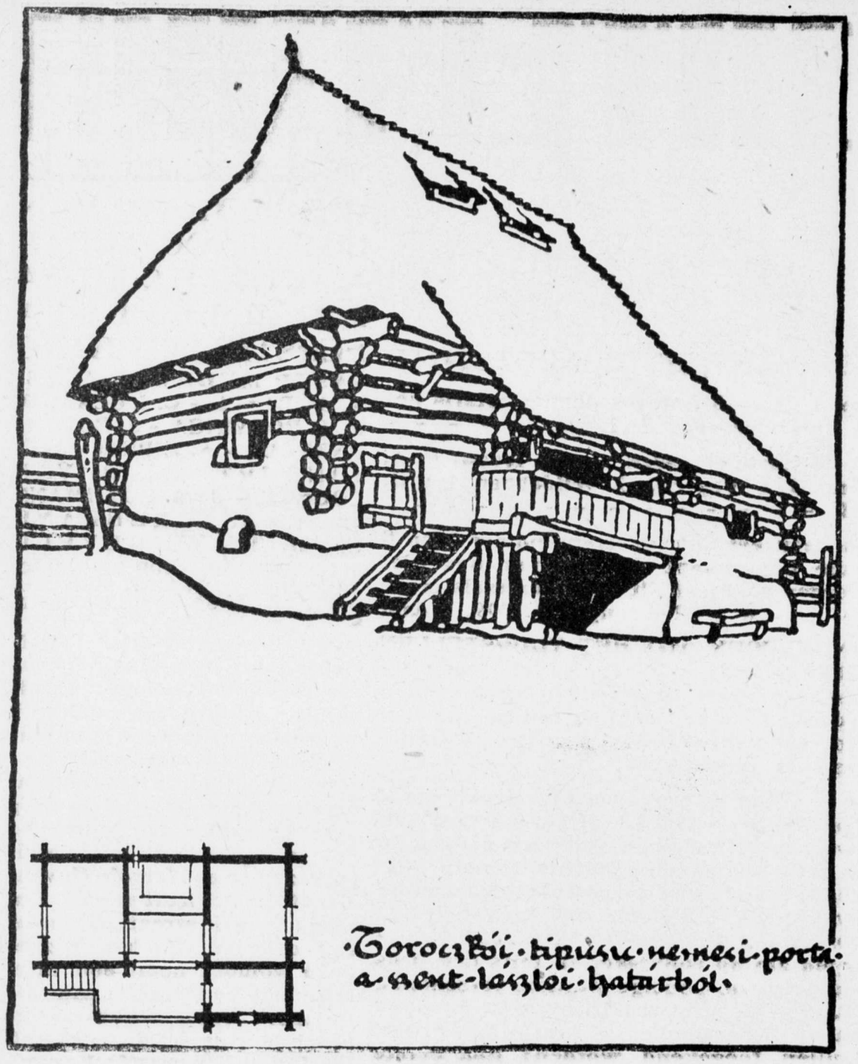

·Toroczkói·tipusu·nemesi·porta·a·szent-lászlói·határból·

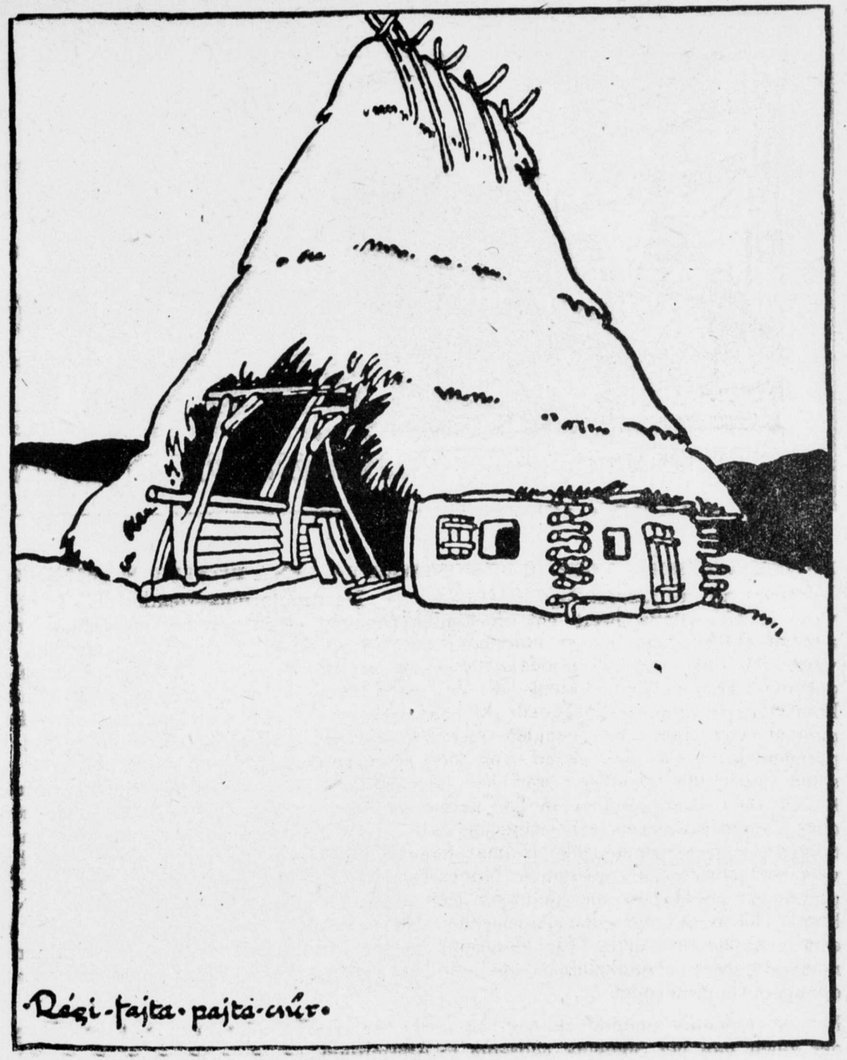

·Régi·fajta·pajta·csűr·

PRO-, DIA-, EPI- EN ANDERE LOGEN

Op een middag in Américain werd ik door Hendrik Houthakker Jr. voorgesteld aan een langen deftigen heer, Stadtbaurat Oede, een geestig, zeer wellevend man en aangenaam causeur. Hij droeg het gewraakte embleem op zijn das en behoorde alzoo tot de *Camerata*. Na het eerste *apéritief* (het Verbond heeft een beduidende 'post voor intèrieurkunst op zijn begrooting) heeft Herr Stadtbaurat ons doen genieten ,door een beschrijving te geven van zijn tactiek, hoe hij met bokkenschietende, halfwas-stuntelige, en hyper-moderne-misbakseling-architecten omgaat, hetgeen ons soms deed schudden van het lachen, ofschoon tevens in mij een diep gevoel van bewondering rees voor zooveel geest, zooveel kennis, zooveel inzicht, zooveel tact en zooveel plichtsgevoel. - - - Ik gevoelde me des avonds zoo op dreef, dat ik getracht heb zijn verhalen wat te kneden, aan te lengen, er wat zuurdeesem — van mezelf — aan toe te voegen en gaar te stoven voor de propaganda voor het Verbond van Nederlandsche Houthakkers. - - - Het resultaat was een entrefilet, dat door de connecties van H. H. Jr. geplaatst werd in ons meestgelezen dagblad, het op-één-na meestgelezen dagblad, enz.

DE UITBREIDING MESOPOTAMIË.

- (tusschen-twee-stroomen-land). -

Men schrijft ons: - - - Met den bouw in deze uitbreiding schiet men thans flink op. Het particulier initiatief gaande hand-in-hand met wijs regeeringsinzicht toovert daar een nieuwe stadswijk te voorschijn, als in de laatste tientallen jaren niet gedroomd zou worden. - - - Volgens gezaghebbende ambtenaren heeft het echter heel wat tact en moeite gekost, alle buiten-issigheden te weren, bij te slijpen, af te vijlen en te kortwieken, die door jonge, deels onervaren, deels rücksichtlose, streberige bouwkunstenaars zouden zijn voortgebracht. - - - Bedoelde ambtenaren, die de verantwoordelijke taak hebben, te voorkomen, dat de door onze schoonheidswachters nauwkeurig bekeken plannen, op eenigerlei wijze niet correct zouden worden gevolgd, verdienen zeker in alle opzichten onze erkentelijkheid. Het is niet in de laatste plaats aan onzen Stadtbaurat en zijn staf te danken, dat allerwege bij een onpartijdigen beoordeelaar de bewondering plaats maakt voor een warm gevoel van waardeering. - - - Om onzerzijds dit gevoel kenbaar te maken, mochten we het genoegen smaken met den Stadtbaurat een onderhoud te hebben op zijn bureau. Op diens bekende bescheiden manier vertelde hij iets van de moeilijkheden, die te doorworstelen waren, alvorens bereikt werd, wat heden aanschouwd kan worden. Zoo noemde ZEd. ons het geval van een architect, die een weliswaar, niet onverdienstelijk plan had geleverd, doch de onbezonnenheid had, art. 888 van de Stedelijke Keure op het Bouwen onachtzaam te behandelen. Hij had n.l. in de Saharadwarsstraat de hoogte der bebouwing doorgevoerd als aan den Piet Hein Boulevard, terwijl zulks slechts mocht over een lengte van 16 Parijsche Standaardmeters. Herr Stadtbaurat bracht hem bereidwillig onder het oog, hoe zorgvuldig zijn plan behandeld was. Immers, de dienst met zijn staf ambtenaren en derzelver maatstaven, lancetten en pincetten hadden het plan bekeken, gemeten, getoetst, gevierendeeld, opnieuw bekeken, doorzocht, gemikroscopiseerd, opengeknipt, uitgeplozen, be-analyseerd en weer secuur dicht gemaakt. De architect bleek hierover dan ook zeer tevreden, doch met terzijdestelling van art. 888 wilde hij twee meter frauduleus op de oorspronkelijke hoogte den bouw doorzetten. Bedoelde architect zag later zelf zijn fout in en als tegemoetkoming heeft hij in zijn oorspronkelijk ontwerp op de openvallende vierkante meters aangeboden te projecteeren een postduivenstation voor de Centrale Recherche, of een couveuse voor ondoordachte bouwprojecten, dan wel een museum voor buiten gebruik gestelde broodkaarten, een kweekkastje voor de Aucuba's van den Burgemeester, een observatorium voor verkeersagenten of iets dergelijks. Onze dienst zal hem in alle opzichten zijn steun geven en blijft tot voortdurende samenwerking bereid, doch zijn devies moet blijven: *„Correctheid tot in tien decimalen!"* - - - Diep onder den indruk verlieten wij het bureau van den stadtbaurat, in de overtuiging dat de technische, aesthetische en andere belangen van onze stad in de beste handen zijn gelegd. - - - OUTSIDER

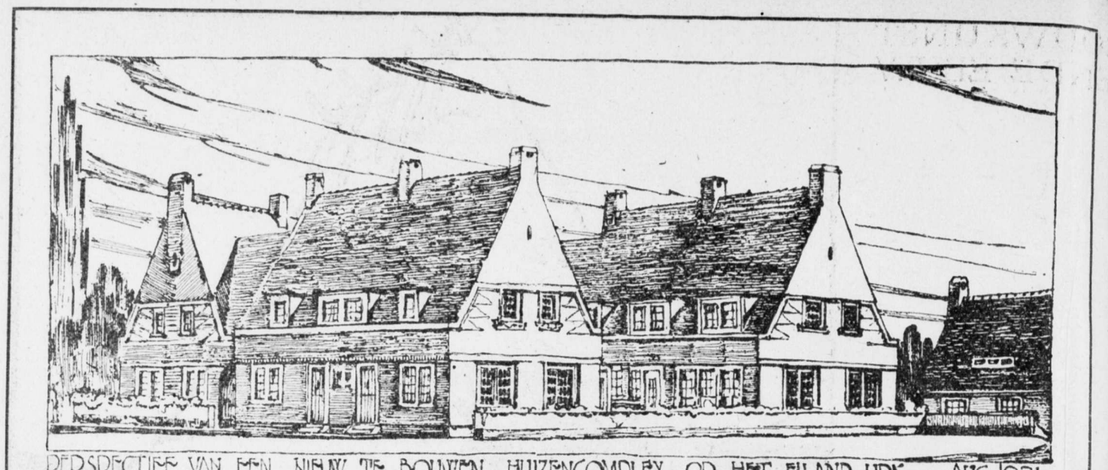

PERSPECTIEF VAN EEN NIEUW TE BOUWEN HUIZENCOMPLEX OP HET EILAND URK. AUG. 1921.

J. H. MULDER JR. — ARCHITECT.

ADVIESCOMMISSIE VOOR BOUWONTWERPEN EN UITBREIDINGSPLANNEN IN NOORD-HOLLAND

Vervolg van het jaarverslag 1921. - - - De groote uitgestrektheid van het gebied van werkzaamheid van de Commissie heeft het onmogelijk gemaakt — in verband met den daarvoor noodigen tijd en de aanmerkelijke onkosten — voldoende contrôle op de uitvoering uit te oefenen. - - - Het spreekt wel van zelf, dat ook dit noodzakelijk is om werkelijke goede resultaten te bereiken. Indien er niet wordt gecontroleerd, zullen dikwijls de door de Commissie geleverde ontwerpen niet geheel tot hun recht komen, zelfs wanneer de goede wil aanwezig is. Dit is echter lang niet altijd het geval, omdat de wijzigingen meermalen met eenigen tegenzin worden aanvaard, indien deze zijn opgelegd in verband met premieregeling of op grond van de bouwverordening. Het is dus ook zeer wel mogelijk, dat bouwers soms opzettelijk afwijken van het gegeven voorbeeld, versieringen aanbrengen, waar dit niet gewenscht is, of zich niet houden aan de aanbevolen kleurstelling. Dit is ongetwijfeld een punt, waarop het werk der Commissie nog verbetering behoeft. - - - De tweede zwakke plek van de Advies-Commissie en tevens de meest belangrijke is haar financieele zijde. In de eerste jaren van het bestaan der Commissie was het subsidie der provincie Noord-Holland bijna de eenige bron van inkomsten. Ondanks herhaalde pogingen mocht het niet gelukken een belangrijk bedrag van andere zijde te verkrijgen. Alleen van den bond Heemschut en den Algemeenen Nederlandschen Wielrijdersbond mocht de Commissie meermalen een subsidie ontvangen. Op aandrang van het Provinciaal Bestuur, hetwelk hernieuwing van het subsidie min of meer afhankelijk stelde van het welslagen van deze pogingen, werden nogmaals de krachten daarvoor ingesprnnen. - - -

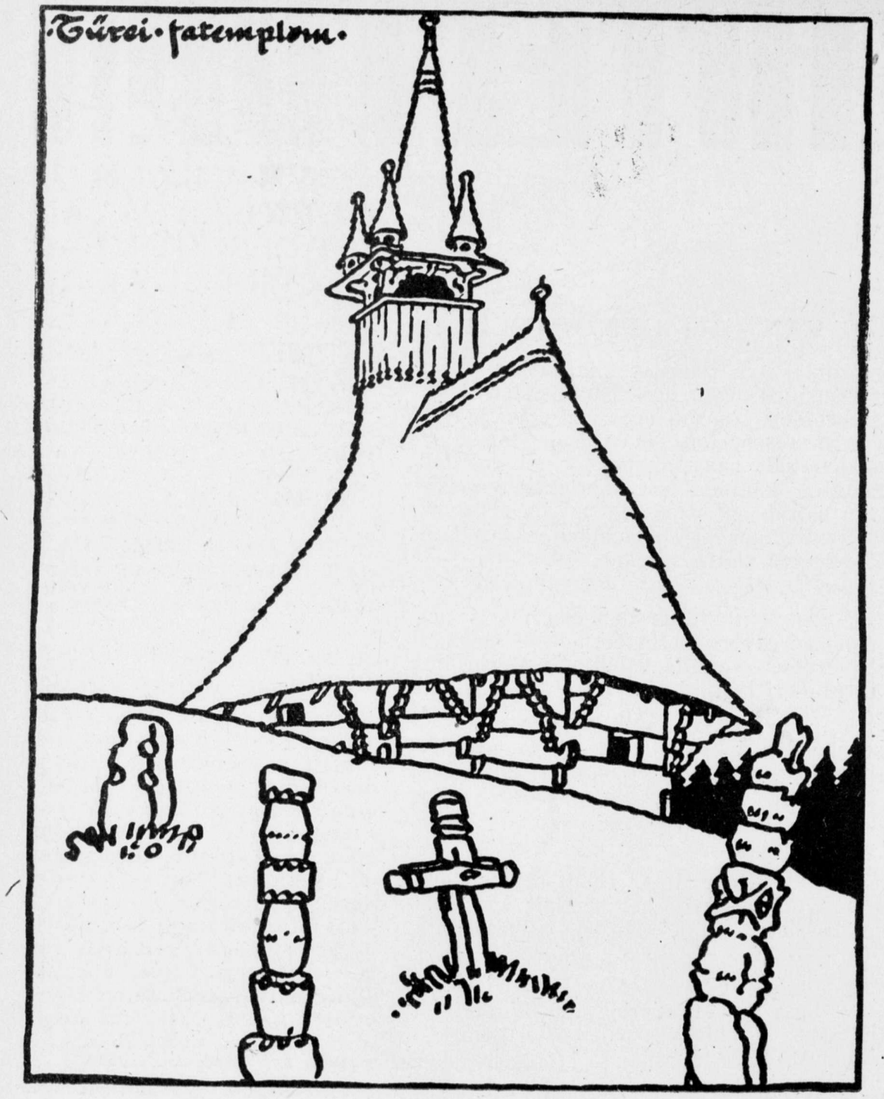

HONGAARSCHE BOUWKUNST

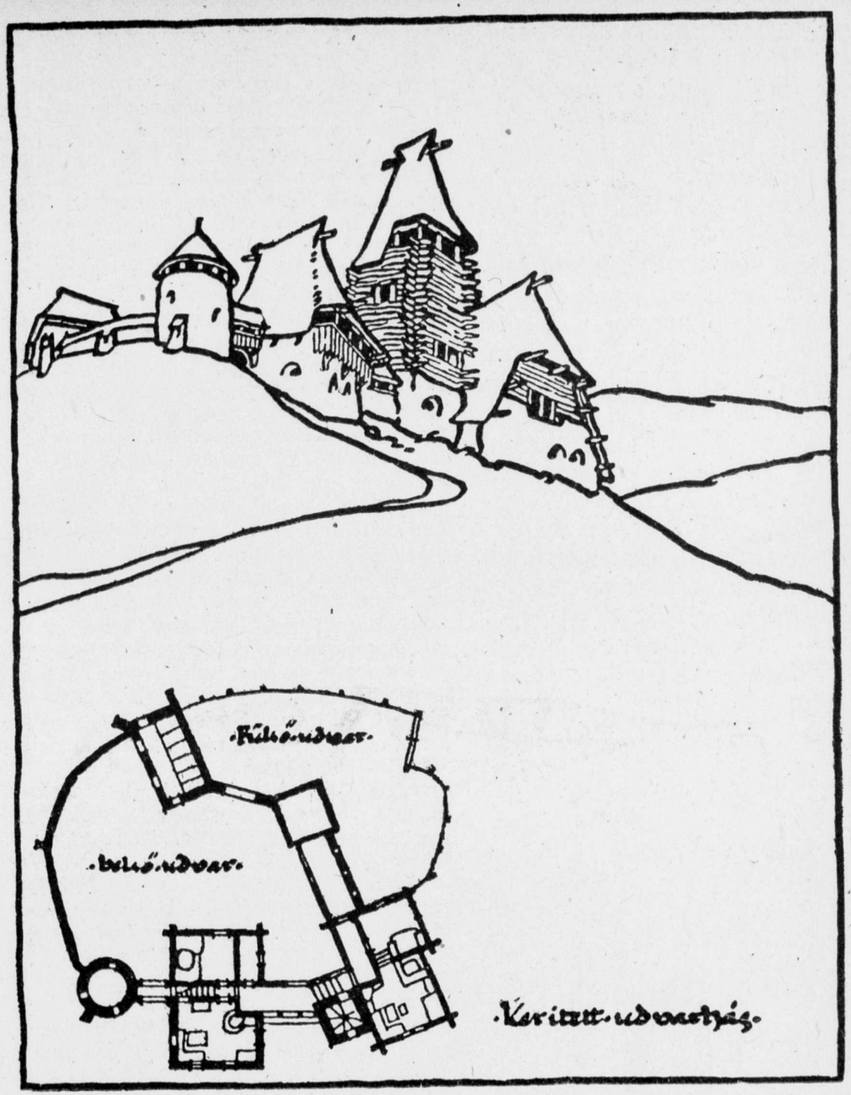

PRIJSVRAGEN -

De secretaris van *Bouwkunst en Vriendschap* bericht ons dat hij de ontijdige publicatie van de prijsvragen betreurt en tevens dat het bericht, wat de prijzen betreft, onjuist is. - - - Deze zijn: Voor het Landverhuizers hotel 1e prijs zilveren medaille plus *f* 200.—; 2e prijs bronzen medaille plus *f* 100.—; 3e prijs eervolle vermelding plus *f* 50.—. - - - Voor de ingang van een Bankgebouw 1e prijs bronzen medaille plus *f* 50.—; 2e prijs eervolle vermelding plus *f* 25.—; 3e prijs eervolle vermelding. Voor de opmeting 1e prijs bronzen medaille plus *f* 50.—; 2e prijs eervolle vermelding *f* 25.—; 3e prijs eervolle vermelding.

PRIJSVRAAG „TEGELFABRIEK SCHIEDAM"

Op deze prijsvraag zijn ingekomen 179 inzendingen. Er is dus wel animo voor deze prijsvraag geweest — en ongetwijfeld zijn vele der jongere architecten bezig aan de mededinging naar de loopende prijsvragen. — Zou het wel noodig zijn nu ook weer „A. et A."-prijsvragen uit te schrijven?? - - - - - - - -

INTELLECTUEELE VROOMHEID OF RELIGIEUS PROFANISME - - - - - - - - - - - - - - - - - -

In de C. O. T. B. orgaan van de christelijke opzichters- en teekenaarsbond vinden we een beschouwing over „de lijn" en „de hedendaagsche tijd." Hier volgt een gedeelte. - - - *Het is ontegenzeggelijk waar, dat de heerschende vorm van de lijn het karakter typeert van haar tijd. Geeft de horizontale en rondboog lijn van het Romaansche tijdperk niet de heidensche gezindheid en de spitsboog en vertikale lijn der Gothische stijl de meer verheven godsdienstige gevoelens der middeleeuwen weer? De S en C vorm der lijnen uit het Renaissance tijdperk typeert den strijd der geesten van dien tijd. Nu eens forsch getrokken, dan weder slap en futloos, lost ze zich niet ten slotte op in de Empire stijl, in een verstarde geestlooze vorm, die alleen geëvenaard wordt in de 80er jaren van de 19e eeuw? Een tijd van geen stijl en geen lijn? Doch Gode zij dank er is 'n reveil. De menschheid herstelt zich en wordt ondanks zichzelven zijn Goddelijke roeping zich bewust. Hij (zij) poogt zijn (haar) karakter te hervormen. Een nieuwe lijn? Zeker, zooals een oude lijn nieuwe levensuiting geeft wanneer zij getrokken wordt door waarheidslievende karakters. De rechte lijn is een eeuwigheidsidee, is waarheid. Reeds Adam trok zijn voren recht, toen hij*

Groeiend, evolueerend, blijft toch de mensch zich zelven gelijk en het is de genade der kunst die diepere gelijkheid levend te openbaren.

JUST HAVELAAR.

Wie kunst niet heeft leeren zien, die zal met al zijn gevoelens en gedachten niets dan schimmige lucht-kasteelen weten op te bouwen. Onder zien versta ik aesthetisch zien, het bewust verstaan van de taal der kunst. Immers, wat in het kunstwerk niet aesthetisch verwezenlijkt werd, heeft slechts negatieve waarde. De schoonheid, zij alleen, is het wezen en mysterie van elke kunst.

JUST HAVELAAR.

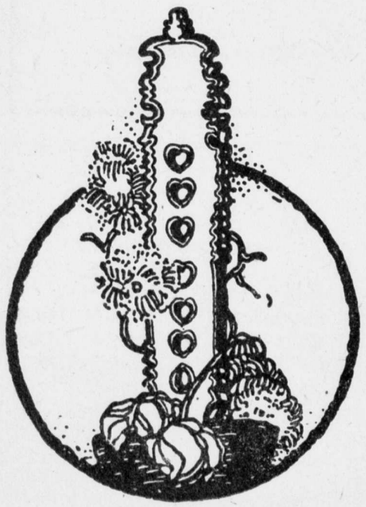

in het zweet zijns aanschijns zijn brood moest verwerven. Recht-op is de gang der menschen, horizontaal de gang der dieren. Recht is de heerschende lijn der boomen, recht de stalaktieten, gevormd door eeuwen arbeid. En is het niet opmerkelijk, dat de fijn geornamenteerde kristallen der sneeuwvlokken zijn gevormd door een samenstelling van fijne rechte lijntjes? Recht is het doel-bewuste, het strak-op-zijn-doel-gerichte. Recht zijn de wegen des Heeren, dus volmaakt. Als de rechte lijn overheerschend is, typeert dit het karakter harer eeuw. - - - Wij zien ook nu weder de rechte lijn overheerschen. En toch, is er een tijd geweest waarin men minder waarheidlievend was dan nu? Let op, zie hoe zij schokkend opwaarts voert, dan weder neder tuimelt om zich weder op te heffen en in horizontale richting verder te bewegen. - - - Is dit niet de geest van onzen tijd? Schokkend heft hij zich op, doch niet hoog genoeg. Hij beweegt zich verder horizontaal. Staan niet de bouwwerken in de aarde geworteld of ze zeggen willen: laat ons hier tabernakelen Hoe geheel anders wortelt een boom, Gods werk, in de aarde. Hij verheft zijn kruin statig in de hoogte om als 't ware zijn Schepper en Bouwmeester te loven. - - - De hedendaagsche mensch wil ook omhoog, als 't kon tot Godheid opklimmen, maar hij kan dit niet; hij verliest zich ten slotte in de horizontale lijn. Bewijs zijner aardsche gezindheid. In den bouwstijl van het heden is de horizontale lijn sterk overheerschend, vooral van een zekere groep bouwmeesters. Recht schieten de lijnen voorwaarts: er zit gang in; men wil vooruit. En toch zit in dit alles een zekere gedruktheid, een zich vastklemmen aan den grond alsof ze niet wil loslaten. Maar men weet wat men wil, er zit vastheid in, een stoerheid, waar een zekere bekoring van uitgaat. De gaven Gods, uitgedeeld in de gemeene gratie, toonen hier haar goddelijken oorsprong, zooals zelfs de satan niet ontkomen kan aan den wil Gods. - - - De geest van dezen tijd wendt zich van den God der Schriften af. Wel is er een opleving te bespeuren van geestelijk leven, doch dit wil zich richten naar menschelijke lijn. Recht, horizontaal, niet opwaarts, laat ons h i e r tabernakelen bouwen. - - - Deze aardsche gezindheid drukt zich niet alleen uit in de lijn, doch ook in kleur en vorm. De aestetica is zoo geheel anders. - - - In kleur en vorm ziet men soms een wildheid, die demonisch aandoet. Van een zekere schoonheid niet vrij te pleiten, huivert men onwillekeurig. Duivelsch mooi, zegt men, en ongeacht zegt men daarmede een groote waarheid. - - - Bezie eens sommige schilderijen, teekeningen of bouwwerken, ge bemerkt een hartstocht, een verbeten woede tegen het bestaande, tegen alle orde in. Een demonische lijn. Is dit niet de geest die het geslacht van heden kenmerkt? Is 't niet de parallel loopende lijn met de aarde? 't Laag-bij-de-grondsche wat het menschdom beheerscht? - - - Wij doen het zonder God. Geen banden van harmonische orde, weg daarmee. Wild vliegen de motieven daarheen, 'n warwinkel. Men noemt dit futurisme. Men is geen kunstenaar meer bij de gratie Gods. Men is zijn eigen heer en meester, eigen lijn volgen. Men wordt futurist, cubist, dadaïst of hoe men zich noemen wil als aanhanger van een dezer uitwassen. Het wordt een chaos van lijnen en kleur, waar elke verheven gedachte aan gespeend is. Men kan het aardsche leven nog zoo mooi bezingen of belijnen, het blijft aardsch wanneer het geloof er niet in doorstraalt. Het schokt wat op en neer, gelijk een zigzaglijn, doch het blijft ten slotte parallel met de aarde. - - - Nu weten we het. 't Is immers ook heel eenvoudig. Als je maar zoo gelooft. Dan heb je blijkbaar ook het recept voor Goddelijke-aardsche-schoonheid. - - - Zou dergelijke intellectueele vroomheid voor veel „christenen" bekoring hebben? - - - - - - - - - - - - - - - - -

ARCHITECTURA

Nº 24 ■ 10 JUNI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

De heer H. Zondag werd door het bestuur aangenomen als buitenlid.

De heer F. R. de Boer landscapearchitect Denvur zal een lezing met lichtbeelden houden over: -

STADSUITBREIDINGEN IN WEST-AMERIKA

17 Juni 's nam. 3 uur, vergaderzaal Heerengracht 445—449. - - Deze lezing is toegankelijk voor alle leden en donateurs van het Genootschap en wordt in het Hollandsch gehouden. - - - Het initiatief voor de uitnoodiging van den heer de Boer ging uit van het Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting. -

PRIJSVRAGEN - - - Wij ontvingen het programma van de „BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP" Prijsvragen. Dit programma is kosteloos verkrijgbaar bij den secretaris Claes de Vrieselaan 27a, Rotterdam. - - - Als aanvulling van onze reeds gedane mededeeling over deze prijsvragen nog het volgende: De jury wordt gevormd door de architecten: Ir. J. Duiker te Zandvoort, H. van der Kloot Meijburg te Voorburg, C. N. van Goor te Rotterdam, Ir. M. J. Granpré Molière te Rotterdam en P. Schmidt te Rotterdam. De stukken moeten vóór of op 15 November a.s. ingezonden worden. Inlichtingen kunnen worden gevraagd tot 15 Juli. -

AMSTERDAMSCHE STADHUISPLANNEN - - - B. en W. van Amsterdam komen in een schrijven aan den Raad terug op een vroeger reeds gemaakt verbouwingsplan van het complex gemeente eigendommen dat „Raadhuis" heet. De uitvoering van dat verbouwingsplan wordt geraamd op *f 1,171.000*. B. en W. stellen nu den Raad voor hen tot dezen *„verbouw"* te machtigen. - - - Dus weer een kleine 1½ millioen verknoeien aan die gammele geschiedenis daar aan de grachten. Is een nieuw Raadhuis en verkoop van al dat gemeente eigendom, dat met elkaar de naam van Raadhuis reeds lang genoeg gedragen heeft, (en dat toch zeker een 2½ millioen opbrengt), niet de meest praktische en op den duur meest economische oplossing? Wij zullen hopen, dat in den Raad deze overwegingen zullen gelden en in elk geval, vóór het nemen van een besluit, nogmaals in die richting naar een oplossing zal worden gezocht. - - - In elk geval lijkt het ons beter nog enkele jaren zich in den toestand, zooals die nu is, te schikken, dan in dezen economisch moeilijken tijd een besluit te nemen dat een betere oplossing voor geruimen tijd, voor het nu levend en voor eerstvolgende geslachten, onmogelijk maakt.

WONINGNOOD EN DE AMSTERDAMSCHE DAMESKRONIEK

Mevrouw weet een „uitkomst". - - - Het zal den leden van A. et A. nu al wel bekend zijn dat er woningnood heerscht. In hoeverre het tevens bekend mag wezen dat van dezen ernstigen nood door menig kruidenier, bakker en (meerdere) schoenmakers, welke zich niet bij hun leest houden, een vette deugd wordt gemaakt, weet ik echter niet. - - Kent u b.v. mhr. P.-J. Kok uit Schoten? Niet? Naar ik verneem handelt hij in kruidenierswaren en... huizen, een meer voorkomende combinatie in onzen tijd en... nog wel „huizen die bereikbaar zijn." Wat dat precies beteekent moet u maar eens vragen aan mevr. Anna van Gogh Kaulbach, want die zult u toch wel kennen? Welnu: mevr. is gaarne bereid u — en nog wel op zeer onderhoudende wijze — inlichtingen te verstrekken omtrent huizenbouw (in casu die van het bouwbureau P. J. Kok), waar ze niets van afweet en in deze zalige onwetendheid dus heele lieve artikelen over schrijven kan. Dat doet mevr. dan ook en wel: in de „Amsterd. Dameskroniek van 22 April j.l., alwaar ze u gezellig vertelt van de woningnood (een toestand mevrouw!) en nog gezelliger doorkeuvelt over Schoten (zoete herinnering uit haar jeugd) welke inleiding achteraf een soort onschuldige hors d'oeuvre schijnt te wezen ten einde de eetlust op te wekken voor de kwalijk riekende gerechten welke na komen. - - - - Mevrouw heeft dan in Schoten kennisgemaakt met „de praestaties van het Bouw- en Woningbureau P. J. Kok" en vond al dadelijk „iets bewonderenswaardigs in de energieke manier, waarop hier de woningbouw wordt aangepakt, oogenschijnlijk op bescheiden schaal," waarna mevr. verder verklaart dat dc „deugd" van deze woningen niet zoozeer bestaat in hun „artisticiteit" (wat u zegt!) want ze zijn „eenvoudig van uiterlijk — dan wel in hun „soliditeit, waarvoor de prijzenswaardige strengheid van het Schotensch bouwtoezicht borg staat." - - - Mevrouw kan het weten! - - - Ze zijn dan niet „artistiek" (alweer dat mishandelde woord) want „artistieke" huizen van „moderne" architecten zijn immers duur" zegt Mevrouw en de huizen van die meneer Kok zijn toch o zoo goedkoop, want „hier is gedacht aan weinig extra kosten." - - - Inderdaad mevr., aan heel weinig, „extra" kosten, zóó weinig zelfs dat nu reeds sommige buitendeuren zoodanige barsten en scheuren vertoonen, dat ons al dadelijk eenig „doorzicht" wordt gegeven in de door mevr. zoo geroemde soliditeit om nog niet te spreken van de armzalige balconhekjes, de beschieting tegen onderkant goot tusschen de duims boeiingkjes en de muur en de verdere algeheele „afwerking", waarvoor mevr. eens enkele der gedupeerde bewoners moet gaan raadplegen. - - - Ik weet niet of de kruidenierswaren van den heer Kok van even slechte kwaliteit zijn als deze „huizen, die bercikbaar zijn" (ook per tram vertelt mevr. heel welwillend: gaat ze dus zien!) Maar dat ze uit denzelfden geest voortkomen, als dien waaruit de beruchte Pijp en Kinkerbuurt is ontstaan, weten we maar al te goed. - - - Het welbekende „riante" uiterlijk plus de reclame strooit den leek op het eerste gezicht het noodige zand in de oogen om de knoeirommel te verbergen, welke voor een vakman maar al te duidelijk een droevig beeld geeft van de liefdeloosheid, waarmede het bouwbureau Kok te werk gaat. Misschien is het dien meneer Kok moeilijk kwalijk te nemen. Onzin! Erwten, boonen, huizen, waarom niet? Handel is handel! Maar dat U mevrouw — en nog wel op een reclametoon voòr een minderwaardig ersatzartikel — deze armzalige bouwsels een soort „uitkomst" noemt, stemt droef in onzen toch al zoo cultuur-armen tijd! - - - - - - - - - - - - - - - - Een werkelijke uitkomst in den woningnood en in elken nood, verkrijgen we veeleer door opwekking van de liefde voor het vak, de liefde voor het werk van architect; timmerman, metselaars en van elkeen welke mee moet helpen bouwen. - - - De mooist uitgedachte plannen, hoe voordeelig ze ook in opzet schijnen, lijden schipbreuk, wanneer niet tevens de uitvoerders van het werk voldoende in de plannen meeleven om een goede tot stand koming volgens de bedoeling van den ontwerper mogelijk te maken. - - - Of gelooft u heusch mevrouw dat zulke huizenbouw met een minimum van liefde en een maximum bezuiniging een „uitkomst" beteekent? Kan ooit iets wezenlijk een „uitkomst" zijn, dat zonder liefde tot stand is gekomen? Maar och, dat weet U toch wel mevrouw? - - - Uw waardeering voor het „artistieke" werk van ons „moderne" architecten zou ik op prijs kunnen stellen als ze niet iet of wat leek op de waardeering welke Markus Antonius voor Brutus heeft: „and sure, he is a honorable man"*) - - - Wat intusschen verder in het „brein van den jongen ondernemer leeft" en wat deze zich voorstelt (als de voorstelling dank zij de kostelijke rijkssteun en de reclame nu maar door gaat!) vèrtelt mevr. — die daarvan blijkbaar goed op de hoogte is — ons ook nog: in den zelfden „geest" zullen nog 350 anderen woningen gebouwd worden. - - - Inmiddels bedankt voor uw minzame inlichtingen want u wekt hiermede de belangstelling voor het zeer vreemde geval, dat men in den Haag het toch al zoo beperkte beschikbare geld voor rijkssteun toestaat aan dergelijken bouw zonder dat zelfs de gevelontwerpen ter goedkeuring naar de Adviescommissie van Noord-Holland zijn verwezen. - M. S.

*) A propos mevrouw: ziet u de dingen zóó klein, dat u heusch nog denkt dat het bij ons om „artistieke" of „moderne" (we hebben die woorden nu eenmaal!) producten te doen is? Meer waard voor onzen tijd dan „mooi" of „leelijk" is karakter en geest is liefde voor ons werk: de schoonheid ontwikkelt zich dan wel van zelf. - - - - - - - -

PLAN VOOR EEN GARAGE MET WONING AAN DE [illegible]LEGHENSTRAAT HOEK ALEXANDERBOELESTRAAT:

GARAGE
ARCHITECT H. MULDER
AMSTERDAM

PLAN BEGANE GROND

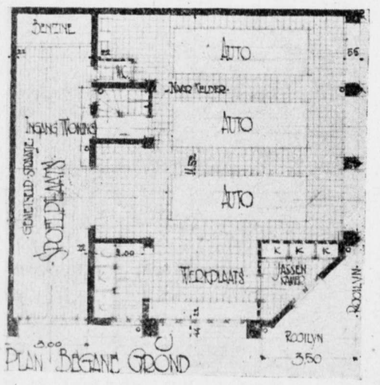

PLAN VERDIEPING

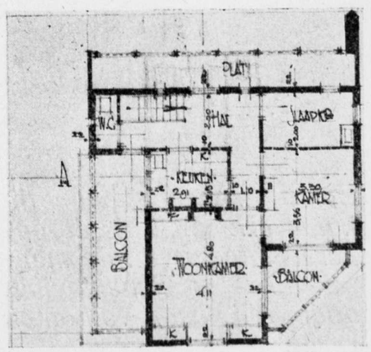

TOUT EST PRÊT; L'ÉQUIPE DE MANŒUVRES EXÉCUTE, AVEC LES MATERIAUX RAVIS AUX SENS, L'ŒUVRE DESTINÉE PAR L'ESPRIT. IL FAUT AU GRAND ARCHITECTE DE BONS OUVRIERS QUI SACHENT LEUR MÉTIER ET NE MÉNAGENT POINT LEURS FORCES. LA CATHÉDRALE S'ACHÈVE. - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Er is geen stilstand en nimmer kan er stilstand zijn
Indien ik, gij en de werelden en alles beneden en op haar oppervlak zouden worden herleid tot een bleek gedobber in het Al, 't zou niets hinderen op den duur,
Wij zouden zeker opnieuw komen waar wij nu staan,
En zeker zoover komen als wij gekomen zijn en dan verder gaan en verder.

WALT WHITMAN.

WENDINGEN - - - - Een bijzonder keurig uitgevoerde prospectus werd ons toegezonden. De inzage hiervan geeft ons een vluchtige herinnering aan wat de verschenen jaargangen ons gaven. Wij worden daardoor als 't ware aangemaand om de opgeborgen jaargangen nog weer eens voor den dag te halen en door te bladeren en . . . . daarvan te genieten. De uitgever zegt trouwens in den prospectus, dat de eerste jaargangen alleen meer antiquarisch te verkrijgen zijn. En wij, leden van Architectura, verheugen ons in een zoo goedkoop verworven bezit. - - - De volgende week zal de heer Wijdeveld 't een en ander meedeelen omtrent zijn verdere plannen, terwijl een statistisch overzicht van het verschenene zal worden afgedrukt. - - - De loopende jaargang wordt compleet met een dubbel nummer van de Internationale Theater-tentoonstelling, een nummer van het ontwerp Rijks-academie van Beeldende Kunst van de architechten Duiker en Bijvoet en een nummer gewijd aan het laatste werk van den Amerikaanschen architect Frank Lloyd Wright. Deze nummers zijn alle nagenoeg persklaar.

Eerst wanneer wij de kunst erkennen als de opperste bloem van de menschelijke samenleving, doen wij haar volkomen recht.

A. ROLAND HOLST.

ARCHITECTURA

Nº 25 ■ 17 JUNI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

In een Donderdag 22 Juni 's avonds 8 uur in Pulchri Studio te 's-Gravenhage door de Vereeniging voor Handel, Nijverheid en Gemeentebelangen te houden Algemeene Vergadering zal de heer K. P. C. de Bazel een voordracht met lichtbeelden houden over het onderwerp: De aesthetische en de technische zijde van het door B. en W. ingediende raadhuisvoorstel. - - - - - -

WENDINGEN. - - - In verband met het geringe aantal nog beschikbare exemplaren van de verschenen nummers van den jaargang 1921 is het den uitgever niet mogelijk aan de nieuw toetredende leden nog exemplaren toe te zenden. - - - - -

VERSCHENEN NUMMERS VAN HET MAANDSCHRIFT WENDINGEN

EERSTE JAARGANG

1918 No.	AANT. BLZ.	OMSLAG VAN	SCHRIJVERS	INHOUD
1	18	J. L. M. LAUWERIKS	H. TH. WIJDEVELD A. R. HULSHOFF J. F. STAAL H. C. VERKRUIJSEN J. L .M. LAUWERIKS	DANS-BOUWKUNST INTERIEURS-VITRINEPOPPEN ENZ.
2	16	M. De KLERK	H. TH. WIJDEVELD J. B. v. LOGHEM J. C. BLAAUW H. C. VERKRUIJSEN H. TH WIJDEVELD R. H. ROLAND HOLST	BEELDHOUWKUNST SCHILDERKUNST NEGERPLASTIEK ENZ.
3	16	HILDO KROP	J. M. v. d. MEY J. L. M. LAUWERIKS AIB. VERWEY JAN GRESHOFF P. H. ENDT	VILLA-BOUW BEELDHOUWKUNST DECORATIEVE KUNST
4	16	J. C. BLAAUW	H. TH. WIJDEVELD M. J. GRANPRE MOLIÈRE JAN GRATAMA E. KUIPERS H. A. v. ANROOY	TOONEEL-DECORS ARCHITECTUUR DECORATIEVE KUNST
5	18	R. H. ROLAND HOLST	J. DE BIE LEUVELINGH TJEENK J. M. v. d. MEIJ A. J. KROPHOLLER J. B. VAN LOGHEM J. F. STAAL	JAARBEURS-STANDS ARCHITECTUUR TENTOONSTELLINGS-INTERIEUR
6	16	H. A. v. ANROOY	J. L. M. LAUWERIKS J. C. BLAAUW JAN WILS J. M. v. HARDEVELD J. F. STAAL	DECORATIEVE KUNST BEELDHOUWKUNST BOUWKUNST
7	14	E. J. KUIPERS	P. H. ENDT H. E. VISSER H. A. v. ANROOY P. KRAMER H. TH. WIJDEVELD	BRUGGENBOUW DECORATIVE KUNST
8	20	LION CACHET	H. TH. WIJDEVELD	BOUWKUNST TE BERGEN
9	14	JAN SLUITERS	JAN BORGMAN M. J. GRANPRE MOLIÈRE B. C. v. d. STEENHOVEN J. C. BLAAUW	BEELDHOUWKUNST
10	16	J. DE MESQUITA	J. M. v. d. MEY J. L. M. LAUWERIKS E. J. KUIPERS	VILLA BOUW INTERIEURS POSTZEGELS
11 en 12	42	WILLEM VAN KONIJNENBURG	H. TH. WIJDEVELD B. H. MOLKENBOER R. N. ROLAND HOLST ALBERT VERWEY H. P. BERLAGE JAN VETH JOHAN DE MEESTER A. J. DER KINDEREN ALBERT PLASSCHAERT GERARD BROM	DE SCHILDER JAN TOOROP

TWEEDE JAARGANG

1919				
1	22	K. P. C. DE BAZEL	W. J. G. VAN MEURS C. A. LION CACHET H. C. VERKRUIJSEN	THIBETAANSCHE SCHILDERINGEN INDISCHE TEMPELS PERZISCH AARDEWERK
2	18	TOON POGGENBEEK	K. P. C. DE BAZEL W. J. G. VAN MEURS J. F. STAAL	ARCHITECT M. DE KLERK
3	24	JAN SLUYTERS	H. TH. WIJDEVELD SOEWARDI SURIA NINGRAT SOORJO-POETRO JAAP KOOL G. KRAUSE A. VAN COLLEM	DANSKUNST
4	16	MEJ. P. BOLKEN	J. L. M. LAUWERIKS J. B. . LOGHEM J. F. STAAL	ARCHITECTUUR
5	22	J. B. v. HEUKELOM	R. N. ROLAND HOLST P. H. ENDT L RONNER	AFFICHES

DERDE JAARGANG

1919 No.	AANT. BLZ.	OMSLAG VAN	SCHRIJVERS	INHOUD
6	18	JOHAN LUGER	J. L. M. LAUWERIKS J. C. BLAAUW JAN POORTENAAR JAN WILS H. A. v. d. EYNDE	MEUBELS EN INTERIEURS
7 en 8	54	R. N. ROLAND HOLST	R. N. ROLAND HOLST	HOUTSNEDEN
9 en 10	54	JAN TOOROP	HENRIETTE ROLAND HOLST H. TH. WIJDEVELD FRANS COENEN ALBERT PLASSCHAERT H. KLOPPERS LAMON TRIP DE BEAUFORT HERMAN ROSSE	THEATER EN TOONEEL
11	14	HILDO KROP	A. EIBINK HANS POELZIG	ARCHITECTUUR
12	12	J. F. LA CROIX	JAN DE MEYER P. H. ENDT	ARCHITECTUUR

VIERDE JAARGANG

1920				
1	18	D. ESSERS	H. A. v. d. EYNDE J. L. M. LAUWERIKS	BEELDHOUWKUNST
2	20	TJERK BOTTEMA	MAX EISLER	DE SCHILDER GUSTAV KLIMT
3 en 4	38	M. DE KLERK	H. TH. WIJDEVELD PETERS BEHRENS B. v. CALCAR	WONINGBOUW
5	12	JOZEF CANTRÉ	HONGAREN	HONGAARSCHE KUNST
6 en 7	24	R. N. ROLAND HOLST	H. TH. WIJDEVELD H. KLOPPERS B. BOORDA R. N. ROLAND HOLST HERMAN ROSSE	MASKERS
8 en 9	28	H. A. v. d. EYNDE	J. BOTERENBROOD MAX EISLER JOSEFF HOFFMANN	DE ARCHITECT JOZEFF HOFFMANN
10	14	H. TH. WIJDEVELD	J. F. STAAL Dr. OSKAR BEYER	ERICH MENDELSOHN
11 en 12	16	JAC. JONGERT	H. P. BERLAGE	GEMEENTE MUSEUM VOOR DEN HAAG

VIJFDE JAARGANG

1921				
1 en 2	32	W. v. KONIJNENBURG	ALBERT PLASSCHAERT	DE SCHILDER WILLEM VAN KONIJNENBURG
3	24	M. DE KLERK	HENRI BOREL KARL WITH HERMAN KEYSERLINGH A. VECHT	OOST-AZIATISCHE KUNST
4 en 5	28	R. N. ROLAND HOLST	REDACTIE	ARCHITECTUUR VAN DE AFGEVAARDIGDE LEDEN VAN A. ET A.
6	14	JAAP GIDDING	J. F. STAAL	LANDHUIS DOOR DE ARCHITECTEN VORKINK EN WORMSER
7 en 8	32	LION CACHET	H. TH. WIJDEVELD GORDON CRAIG WERUMEUS BUNNING PAUL CHAVEL HEINRICH VON KLEIST P. KAHLE	MARIONETTEN

DEZE NUMMERS ZIJN IN DRUK

9 en 10	36	FRITZ LENSVELT	H. TH. WIJDEVELD GORDON CRAIG GEMIER ADOLPHE APPIA OSKAR FISCHEL MAC-GOWAN BATY GEORGE NATHAN JESSNER	INTERNATIONALE THEATER TENTOONSTELLING.
11	18	I. DUIKER	A. J. DERKINDEREN	RIJKS-ACADEMIE VAN DUIKER EN BIJVOET
12	18	EL LISSITZKY	H. P. BERLAGE	DE ARCHIT. FRANK LLOYD WRIGHT

which has been transferred from Amsterdam to the Victoria and Albert Museum, Mr. Cecil Palmer is forging an other link between the two countries by starting an English edition of the well-known Dutch art magazine „Wendingen", one of the most striking periodicals of the kind in the world. Published at intervals of about six weeks, each issue of Wendingen is devoted to one phace of art — modern work in painting, sculpture, the theatre, dancing, and so on — particular attantion being devoted to architecture. The accompanying illustration is a study for a building for wireless telegraphy by J. Luthmann, and is reproduced from the architectural issue, which is to form one of the first three numbers of the English edition. A special number is being prepared on the Theatre Exhibition, which opens here on June 2 for a period of six weeks." - - - (Hierbij was de bekende illustratie overgenomen uit het z.g. Afgev. leden No.) - - - - - - - - - - - - - -

■ ■

THERE ARE MOMENTS WHEN ONE HAS TO CHOOSE BETWEEN USING ONE'S OWN LIFE FULLY, ENTIRELY, COMPLETELY, OR DRAGGING OUT SOME FALSE, SHALLOW, DEGRADING EXISTENCE THAT THE WORLD IN ITS HYPOGRISY DEMANDS.

■ ■

TO KNOW THE VINTAGE AND QUALITY OF A WINE ONE NEED NOT DRINK THE WHOLE CASK.

■ ■

ALL BEAUTIFUL THINGS BELONG TO THE SAME AGE.

HOLLANDSCHE MARIONETTEN. Geachte redactie! - - - Bij het verschijnen van de jongste aflevering van het maandschrift „Wendingen", het marionettennummer, hebben velen uit de kunstenaarswereld met verwondering kennis genomen van het feit, dat zelfs niet één enkele plaats is ingeruimd voor de Hollandsche marionet. De redactie van een kunsttijdschrift welke laatste zijn weerga in het land niet vindt, heeft de Hollandsche marionet en met haar, haar ontwerpers de meest verfijnde en daardoor de meest treffende beleediging aangedaan, welke hij doen kon, door hen dood te zwijgen! Een beleediging welke zij niet verdiend hebben, er zijn immers wel degelijk moderne Hollandsche marionetten welke zich kunnen meten met de beste van de buitenlanders, welke in de genoemde aflevering vertegenwoordigd zijn. In stede van de plaats te gunnen aan den primus interpares uit de Hollandsche schimmen en marionettenwereld, vindt men als eerste afbeelding een wajangpop welke weliswaar ongeëvenaard van ontwerp is, maar waarvan de meeste lezers reeds honderden gezien hebben, en welke niets nieuws brengt! — Het recht van den Hollandschen kunstenaar is hier aangetast. In een tijdschrift dat door kunstenaren in het leven geroepen is en dat geestelijk en materieel door hen wordt ondersteund, doch waarin veler werk, (men denke aan de omslag ontwerpen) onder dankzegging veelal wordt geweigerd, moet er plaats zijn voor al wat werkelijk op kunstgebied vooraan staat. Al is er dan sprake van een tweede marionettennummer van „Wendingen", dan voelt men toch dat, zij wier werk voor opname in het eerstverschenen nummer onder een of ander voorwendsel niet in aanmerking kwam, zeer zeker niet aan het volgend nummer zullen geven aan de uitnoodiging om reproducties af te staan. - - - Men kan in ons kleine land en in de nog kleinere kunstenaarswereld, niet veel buitensporige sprongen maken zonder op de te gevoelige teenen van een of ander „gearriveerd" kunstenaar terecht te komen, maar toch kan het nut hebben, de mentaliteit van deze nietige lichaamsdeelen eens terdege te beproeven. - - - - - - - - - - - - - - Met dankzegging voor opname - - - - - - - - JAN VOSKUIL

Niet aldus mijnheer Voskuil, was de bedoeling van de Redactie: maar evenzeer als het schande is, dat u van een zoo simpele en onvolmaakte uitgave die „Wendingen" heet, moet zeggen dat het „zijn wêerga in 't land niet vindt" evenzeer was het voor de Redactie een teleurstelling dat zij in Nederland niets van de marionetten heeft gevonden waarvan u met zooveel ophef spreekt. - - - U zult toch niet bedoelen de hier en daar verschijnende vitrinepoppen, die noch beweging in zich dragen, noch ons in bewogenheid doen verkeeren? U bedoeld toch niet het geesteloos gedoe der negerplastiek, — bevlieging van enkele jongere, — gewild primitivisme? - - Wanneer u de bronnen van die Hollandsche marionetten-stroom kent, houdt de Redactie zich aanbevolen voor mededeeling van uw geheim.... en wanneer daardoor de wenschelijkheid ontstaat van een nieuw marionetten-nummer,.... dan vreest zij geen oogenblik voor medewerking van uw geheime vrienden, omdat die kunstenaars door de warmte van ons pleidooi de overtuiging zullen krijgen van onze groote liefde voor de moderne marionet, voor de waarachtige vertegenwoordiger van het Dramatisch element in het synthetisch-spel. - - - En wat betreft de angst, bij uw luchtsprongen neêr te komen op gevoelige teenen: — vrees niet..... de Redactie van „Wendingen" heeft deze lichaamsdetails bij de aanwending van haar taak laten amputeeren. - H. TH. W.

ARCHITECTURA

Nº 26 ■ 24 JUNI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

WAAROM TE LAAT EN TOCH OP TIJD

Een minder vriendelijke ontboezeming van een Redacteur.

Wendingen is het vergeefs zich wenden naar alle richtingen. Wendingen is het wentelen in wolken van stof en vuil. Wendingen is het eten van kruimels eener reeds gegeten pastei en pulken aan het gloeiend brood des levens dat nog ongaar is. Wendingen is een groffe vloek, in aristocratische taal. Wendingen is een verzuchting in doodsnood. Wendingen is een kiezelsteen op den spoorbaan gevonden, beademd, en snel opgewreven en weer beademd en weer opgepoetst, en daardoor is Wendingen mooi, het is een litanie, het is gevierd en het is verdoemd, echter, dat alles beteekent niets, het is.... te laat!! Wendingen is vervloekt te laat!!!

Maar wilt ge het op tijd hebben, — gij, in uw wijden vlucht naar het onmetelijk Groote, in uw razende vaart naar het Nieuwe? Het zal u volgen en trachten u bij te houden in uw matelooze drang naar den heilbrengende bron van schoonheid. Het zal u volgen door deze maatschappij, die als een kwal uit de Levenszee op het strand der tijdelijkheid geworpen is en daar nu ligt te stinken in de verschroeiende zon der meedoogenloosheid; wachtende op den vloed, die het vuil met kristallen zand zal wegwisschen en nieuwe werelden zal scheppen. Het zal u volgen op uw wegen door dit labyrinth der onmogelijkheid; immers gij zijt het, die vol vuur vooraan gaat op weg naar de bevrijdende uitgang. Het zal u luidruchtig volgen, of zingend, of schreiënd, of wel het zal in stilte medegaan, en als het niet meer kan, zal het verdwijnen,... om toch weer te verschijnen; omdat het steeds opnieuw beademd zal worden, en steeds weer opgewreven.

Maar waar is dan dat gloeiende vuur van hen die zich kunstenaars noemen? Waar is de grootsche optocht uit de landen der phantasie naar de reëele werkelijkheid? — Is dat alles wat ge te bieden hebt, pseudo Architecten, Beeldhouwers, Schilders, Musici, Dichters, Acteurs,.... die lamlendige, pietluttige kleinigheden, met uw verdraaide gezichten van welwillende venijnigheid? Weet ge waarheen het met u gaan moet, aleer er iets zal veranderen? De hemel bewaar me als ik het zou verraden. Voort maar, u volgen, het beteekent immers als steeds, langs de wegen dweilen zonder ooit te vinden. Komt sloome duikelaars, leuter maar over de kleinste details, de groote

MEDEDEELINGEN VOOR DE LEDEN VAN HET GENOOTSCHAP

De school der „Architectural association" te London zal, onder auspiciën van de Vereeniging voor voortgezet en hoogerbouwkunstonderricht, het werk harer deelnemers tentoonstellen in de groote gehoorzaal der Rijksacademie van beeldende kunsten, Stadhouderskade 86 te Amsterdam, van Zaterdag 24 Juni tot en met Zaterdag 8 Juli.

De heeren H. E. J. de Groot en F. Spronk worden verzocht hun juiste adres op te geven. □ □

Door het bestuur werd als buitenlid aangenomen de heer W. Kerkhof, B. T.

CONTRIBUTIE OVER 1922.

Heden is een aanvang gemaakt met de inning der contribuiie voor het loopende genootschapsjaar: De Penningm.

lijn ontgaat u toch. Er is niets meer te verliezen .... en het is goed zoo! Alles gaat weer voort zooals voor den oorlog, we preeken weer over geloof en godsdienst en kunst in den zelfden, eeuwig zalvenden toon. Is er dan wel iets in de mentaliteit veranderd? Gij komt bijeen in uw vergaderingen en dun als water ontgaat u alle vastheid. Oh! Beweeglijk te zijn als water, alles te kunnen doorvloeien, vervlieden, veranderen, doordringen, bestormen of machtig vernielen .... en toch stil-te-staan als een bewegenloos, doorschijnend niets.

Is dat uw taak architecten? „Neen!" roepen ze. „We wachten als wijze intellectueelen. Eens komt de tijd, onnoozele, ongeduldige dweeper, knoeisel van een anderen geest, . . wacht zooals wij wachten, Wij ageeren niet, het is nutteloos; wij vechten niet, het is vermoeiend; wij werken niet, het is dwaas; wij veranderen niet, wij vloeken niet, gooien niet, vernielen niet, ... het komt vanzelf wel."

Maar kunstenaars willen en kunnen niet wachten!

Ga, neem zitting in een bestuur en als men iets wil doen, iets wil bereiken, begin dan maar den strijd in eigen kring. Ga, neem plaats in een commissie en als men zijn meening uit, heeft men vier vijanden meer. Ga, wordt lid van een jury en men heeft een illusie minder. Ga, verzorg een tentoonstelling en men zal zijn beste vrienden verliezen. Ga, doe niets, maar dan eerst recht zal men alles vervloeken. En is u dat niet genoeg, ga dan eens naar wijdere streken, naar de cultuur volkeren der Groote landen. Ga naar Londen en Parijs, ga naar Berlijn of Weenen, ga naar New-York of Chicago, . . . ga naar Rome. Ziet, hoe de metropolen daar gloeiend, in heet vuur liggen te branden. Zij zijn de koortsknobbels, zij zijn de open wonden, zij zijn de giftketels, zij zijn de etterbuilen onzer samenleving. Zij doorschokken door hun koortseilen de geheele wereld en verwilderd staren wij naar het verloop der ziekte. Het is alles zoo geraffineerd fijn uitgemarteld ons bestaan; overal pestilente stank, overal verdrukking. Maar het ergste is, in deze benauwenis te moeten wachten, . . . wachten.

Want ziet ge niet de millioenen winkels met hun uitstalkasten, die uitpuilend op straat,u opdringen de glinsterende, lokkende vuiligheden van het winstzoekende „Individu" van den „Handel," van den „Chaos"? Ziet ge niet hoe de Reclame hoogtij viert en het slechtste, dat ge u denken kunt aanprijst; hoe zij sloppen en stegen tergd, die hun menschelijken inhoud uitstorten tusschen het vuil dezer winkel-octopus? Hier ligt een verknoeiing van energie die ziek maakt; een alle leugens lokkende chaos; een decentralisatie die verbazen doet, en dat alles opgevoerd tot hyper-intellectualisme. Slechts „Intellect" is de factor waar 't op aan komt, „Karakter" is vuiligheid, achterlijkheid, wordt alleen nog gevonden

MUZIEK

... „Let us look less on the perfect, styled and artistic in interpretation, and more on the intensity and quality of the spiritual fluid which should penetrate interpretation"...

Walter Rummel

...Pianists! — Let us live Selfridges, Wertheim, skyscrapers, mitraillienses and 150 horsepowers, let us live Broadway's moving hell at noon and Bond-street's vacuum void on Bank-Holiday, the rise and fall of the dollar. Let us live our commercialised, machine-made culture, and then.... play!

Walter Rummel

TENTOONSTELLING VOOR BOU
In aansluiting op het eerste bericht betref op de Nederlandsche Tentoonstelling, die kan — hoewel omtrent enkele inzendinge bericht, dat in hooftzaak werk van de volge

A R C H I T E C T U U R
K. P. C. de Bazel; Dr. H. P. Berlage, M. de Klerk; P. Kramer & Ir. W. A. de Graaff; J. M. van der Mey; J. F. Staal en Vorkink; & Wormser.

G R A F I S C H E K U N S T
Walter van Diedenhoven; Leo Gestel; Jac. Jongert; C. A. Lion Cachet; Jan Toorop; Jan Sluyters en H. Th. Wijdeveld.

Een affiche voor de tentoonstellin

THEATER

...„The drama that the theatre needs is a symbolic-, social- and cosmic-drama, not a drama of the debating-hall and dissecting-room. Such a drama will come as soon as we have interpreted Ibsen and have killed the fatal heresy that art is imitation!...

Huntly Carter.

...The burden of this struggle is on the shoulders of the dramatists. It is useless and and unworthy for them to complain that the public will not stand sincerity, that they cannot get sincere plays acted, and so forth. If they have not the backbone to produce what they feel they ought to produce without regard to what the public want's then good-buy to progress of any-kind!...

Galsworthy.

NST EN VERWANTE KUNSTEN
een inzending moderne toegepaste kunst zomer te Kopenhagen gehouden wordt, overleg wordt gepleegd — thans worden unstenaars is aangewezen en toegezegd:

UNSTNIJVERHEID
. P. C. de Bazel; Th. Colebrander; G. W. ijsselhoff; M. de Klerk; G. J. Lanooy; C. Lion Cachet; Bert Nienhuis; Mej. E. Sietsz van Reesema; Johan Thorn Prikker; A. van der Weij en Wouda.

EELDHOUWKUNST
C. Altorf; H. A. van den Eijnde; Hildo rop; Dr. J. Mendes da Costa; J. Polet; Raedeker en L. Zijl.

rd ontworpen door W. Arondéus.

bij dwazen, bij wilden, bij primitieve volkeren die nauwelijks den strijd tegen de natuur-elementen kunnen voeren. Visie en onbewuste-drang zijn remmers. Ziet ge niet hoe alles een oneindig voortdurende verlokking tot misdaad is geworden . . . en de hemel zij dank, de criminaliteit stijgt met den dag en het behoeft niet lang meer te duren of ge voelt, ge merkt, ge wéét dat er niemand meer is die geen misdaad op zijn geweten heeft. Ja! Toch wellicht nog enkele en zij zijn het en zullen het blijven, die de verwoesting voorkomen. Maar zullen zij de steden niet verlaten? „Who are these men?" I said to my glittering leader. „The Poets", my fancy answered. „The poets and artists." „Why do they steal away?" I said to him. „And why are the poeple glad that they have gone?" He said: „It must be some doom that is going to fall on the city, something has warned them and they have stolen away. Nothing may warn the poeple." En niets kan meer waarschuwen . . . wachten! Slechts duizend jaar . . . tot dit alles in zijn tegendeel veranderd zal zijn. Maar dwazen kunnen nu eenmaal niet wachten . . . hun God verbiedt het, die ook de God der kunstenaars is. Wachten! Neen! Duizendmaal neen! We weten het wel, de kernachtige ouden hebben rust gekregen; zij mogen uitbreidingsplannen ontwerpen, met straatjes en pleintjes, met hoekjes en grachtjes en bruggetjes, net zooals de nòg oudere zongen ..... Maar over de steden-omwerkende gedachte mogen zij niet spreken, geen woord over de doorstraling der steden met wijde-wegen, ... dwars hen door den ouden benauwden kern, geen groei der aderen, geen verruiming voor de bloedsomloop .... geen toevoer van lucht en licht en groen en bloemen, . . . met ruimte voor allen en zelfs, — als het dan voorloopig nog moet, — voor het verkeer in het razende tempo waarmede den mensch van nu, zijn tijd verspild. Zij mogen gaan als krabben, zij mogen op z'n best Museumtje spelen, en Raadhuisje tot de laatste ademhaling is gehaald.

We weten het wel, al zien we vol verwachting naar de Jongere, die veelbelovend werken en scheppen .... ook voor hen blijft niets anders over, dan ten slotte nog hoopvol te verlangen naar den ouden dag, die de gróóte kans kan brengen, ... en zij beginnen, wij allen beginnen, den weg van dit verlangen in te slaan en zijn rustig bezig met het borduren van gevel-schortjes voor de revolutiebouwers, voor de dikbuikigheid die „Woning" heet, maar die gevuld is met het embryo van ondragelijke ellende en strijd. We weten het, gij allen moogt u doodwerken in alle kunsten: In het Theater, dat verlaagd is tot administratie en intrige. In den sensatie-roem die het muzikale Amerika biedt, Hoera! voor de Sensatie! Hoera! voor de Jazzband en voor Bach De pers zal wel helpen. Is er sensatie, . . .

zij zal de spijs wel aanprijzen en warm-opdisschen; maar als bij het consumeeren blijkt dat de maaltijd kwalijk riekt, als de vóórspijs van „Weet u dat . . .” reeds vunzig bedorven is, dan zwijgt zij; . . . haar taak is vervuld en de advertenties betaald. Sensatie was er . . . en het volgend „Theater” wordt aangevangen, en het Damhotel, en de Atlantabouw, en het Haagsch-museum, en het Hofplein en de oorlogsbegrooting . . . en de bezuiniging. En de architecten zwijgen, en de kunstenaars onder hen zijn moede, en niemand die het noodig oordeelt te protesteeren tegen het Rijks-academie schandaal. De jury der prijsvraag zwijgt, — de directeur is timide, de onderwijs autoriteiten weten van niets, — de schilders, de beeldhouwers zijn stom, de Vereenigingen en Bonden zijn dood. Morsdood! . . . Of is het goed zoo? God mag 't weten. Wat zou het onderwijs in dit bouwwerk eigenlijk wel zijn, in dit bouwsel van rechtlijnig romantisme? Is er wel een systeem, of wordt het geënt op de oude Academie, of op de hooge-school in Delft? Het zal wel gaan als in England bij de Opening der Internationale Theater-tentoonstelling. Diner! Speeches! Vijf! zes! „Wij Engelsche gaan vóór, wij hebben het Wereld-drama in handen. Wij eischen een „Nationaal-Theater! One million Pounds!” Maar, in de tentoonstellingszalen, hangt geen enkel project als bewijs van den onstuimigen drang naar dien onmeetbaren taak. Sénsatie! Sensatie! Het Nieuwe Drama! Oh! Heiligschenners, die vermetel genoeg zijt dit uit te spreken. De nieuwe Dichters van het groote Drama zijn nog ver, zeer ver. Het Volks-drama is zelfs nog niet ter wereld gekomen. . . En toch kunnen we niet meer wachten!! . . Over de geheele wereld broeid het, is de taak reeds verdeeld voor de enkelen die niet meer wachten willen en kunnen. Zelfs hier in dit kleine land, dat geen Land is, dat de oermoeder Aarde nooit gekend heeft; — een vorming van slip uit verre streken, van leem uit bergen die het nooit zag, van veen uit doode planten, een aangespoelde tijdelijkheid. Al bouwen we hier op modder waarin we verzinken zullen; — toch is ook hier een taak te vervullen. Nu zullen we aanvangen, nu voortzetten en omwentelen, nu, vernietigen, wat vernieuwing behoeft. We zullen het vinden, zelfs in het gedruisch der machines, in het geraas van den motor, in de wijde beton-spanningen der fabrieken, in de glazen-hallen en ijzeren-bruggen, in de Nieuwe Beelding, in gebogen—of in rechtlijnig romantisme. . . En slagen we niet, welnu dan nog zullen we weten te lachen en onze ziel verheugenis brengen door onze liederen, onze zangen, door ons spel, door onze fantasie. . . zelfs al zou het zijn als voor Hecuba: „What's Hecuba to him, or he to Hecuba, That he should weep for her?”

H. Th W.

NIEDER DER SERIOSISMUS!

(Een inleiding voor Bruno Taut's „Frühlicht”).

Weg mit den Sauertöpfen, den Tran- und Trauerklössen, den Stirnrunzelnden, den ewig Ernsten, den Säuerlichsüssen, den immer Wichtigen! „Wichtig! Wichtig!!” Verfluchte Wichtigtuerei! Grabstein- und Friedhofsfassaden vor vierstöckigen Trödel- und Schacherbuden! Zerschmeisst die Muschelkalksteinsäulen in Dorisch, Jonisch und Korinthisch, zertrümmert die Puppenwitze! Runter mit der „Vornehmheit” der Sandsteine und Spiegelscheiben, in Scherben der Marmor- und Edelholzkram, auf den Mühllhaufen mit dem Plunder! „Oh! unsere Begriffe: Raum, Heimat, Stil —!” Pfui Deuwel, wie stinken die Begriffe! Zersetzt sie, löst sie auf! Nichts soll übrig bleiben! Jagt ihre Schulen auseinander, die Professorenperücken sollen fliegen, wir wollen mit ihnen Fangball spielen. Blast, blast! Die verstaubte, verfilzte, verkleisterte Welt der Begriffe, der Ideologien, der Systeme soll unsern kalten Nordwind spüren! Tod den Begriffsläusen! Tod allem Muffigen! Tod allem, was Titel, Würde, Autorität heisst! Nieder mit allem Seriösen! Nieder mit allen Kamelen, die nicht durch ein Nadelöhr gehen! mit allen Mammom- und Molochanbetern! „Die Anbeter der Gewalt müssen vor der Gewalt zu Kreuze kriechen!” Uns ist übel von ihrem Blutsaufen — Katzenjammer im Frühlicht. In der Ferne glänzt unser Morgen. Hoch, dreimal hoch unser Reich der Gewaltlosigkeit! Hoch das Durchsichtige, Klare! Hoch die Reinheit! Hoch der Kristall! und hoch und immer höher das Fliessende, Grazile, Kantige, Funkelnde, Blitzende, Leichte, — hoch das ewige Bauen!

EEN ONBELANGRIJK PERSBERICHTJE

DE KASTANJEBOOMEN TE PARIJS ZULLEN DOOR PLATANEN, OLMEN, CEDERS EN ANDERE BOOMEN WORDEN VERVANGEN, DAAR ZIJ NIET BESTAND BLIJKEN TE ZIJN TEGEN DE BENZINESTANK EN DE STOFWOLKEN DER BOULEVARDS.

ARCHITECTURA

Nº 27 ■ 1 JULI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

De tentoonstelling van „The Architectural Association” die onder auspiciën van de „Vereeniging voor Voortgezet en Hooger Bouwkunst Onderricht” hier in de Rijks Academie voor Beeldende Kunsten aan de Stadhouderskade wordt gehouden, werd Zaterdag l.l. geopend. De heeren Robertson en Yerbury, respectievelijk voorzitter en secretaris van the A. A. waren hiervoor uit Engeland, als vertegenwoordigers van hun vereeniging, overgekomen. Verder waren aanwezig behalve het bestuur van de Vereeniging v. V. en H. B. O. de Heeren Prof. Derkinderen, Mr. Kranenburg, Ir. A. Keppler en een groot aantal genoodigden w. o. vele leerlingen en oudleerlingen van ons Hooger Bouwkunst Onderricht. - - - In brochurevorm, in het Hollandsch gesteld, wordt een uiteenzetting gegeven van de organisatie van het onderwijs, aan „de School van het Bouwkundig genootschap”. Wij laten deze hier in zijn geheel volgen: - - - - - - - -

THE ARCHITECTURAL ASSOCIATION

Beschermheer Zijne Majesteit Koning George V

34, 35 & 36 BEDFORD SQUARE, LONDEN, W. G. 1

„Reeds zoo lang geleden als in het jaar 1847 vormde zich een groep architecten van het Architectonisch Genootschap met het doel hun kennis der bouwkunde te verrijken door een zekeren vorm van onderlinge opleiding en samenwerking. Destijds werd opleiding in de bouwkunde beperkt door de toepassing van het leerling stelsel,

volgens hetwelk de pupillen in de leer kwamen gedurende een zeker aantal jaren bij een zijn bedrijf uitoefenenden bouwkundige en in ruil voor hun geld en diensten, onderricht ontvingen en ervaringen opdeden die afwisselden van slecht tot goed naarmate der kennis van hunnen leermeester. - - - Tegenwoordig is dit stelsel met de veelvuldige misbruiken er van uitgestorven in de meeste deelen van Engeland. In de plaats er van bestaan de beroemde Scholen der Bouwkunde welke bezig zijn zich eene traditie ten opzichte van opleiding te verwerven en welke van het leerlingstelsel de nuttige lessen die daaraan te ontleenen waren in toepassing brengen. De Scholen maken er geen aanspraak op dat zij de toestanden der werkelijke Professioneele praktijk weergeven noch kan er eene volledige bouwkundige ervaring in deze Scholen worden verworven. Doch zij verschaffen voorbereiding voor de practijk, en gedurende de School opleiding wordt aan de leerlingen bijstand verleend in alle opzichten om hun onderricht te suplementeeren door perioden doorgebracht op de bureaux van architecten, zoodat tegen het eindigen hunner opleiding zij de geschiktheid bezitten om plaatsen van betrekkelijke verantwoordelijkheid te bekleeden. Met hunne degelijke School opleiding als achtergrond, munten zij spoedig uit, in elke branche, boven hunne minder bevoorrechte concurrenten, en de vraag naar assistenten die eene School opleiding hebben ontvangen heeft meer dan alle verwachtingen gerechtvaardigd. - - - De School cursus van het Bouwkundig Genootschap neemt een tijdsbestek van vijf jaren in beslag. Het Genootschap is van oordeel dat geen dergelijke opleiding in een korter tijdsbestek kan worden gegeven. Behalve deze volledige cursus in Bouwkunde verschaft het Genootschap een afzonderlijken cursus in het bijzonder onderwerp Decoratie voor degenen die het plan hebben Decoratie als hun beroep uit te oefenen. - - - De voltooiing van dezen cursus brengt een Diploma met zich mede. Het Diploma van den vijfjarigen cursus in Bouwkunde geeft den ontvanger automatisch den titel van gezel (Associate) van het Koninklijk Instituut van Britsche Architecten. - - - Het werk der School strekt zich uit, van onderricht in elementaire meetkunde, teekenen, het ontwerpen van modellen en bouw constructie gedurende het eerste jaar tot groote ontwerp schema's, versiering, het maken van uitbreidingsplannen, en gevorderde wetenschappelijke constructie problemen gedurende het vierde en vijfde jaar. Voor zooverre het ontwerpen betreft, bepaalt het onderwijs zich gedurende de eerste twee jaren tot historische traditie, en van dien tijd af staat het den pupillen vrij hun kennis van vroegere perioden op zoodanige wijze verkregen, in toepassing te brengen bij de ontwikkeling van hun eigen opvattingen en verbeeldingsvermogen. - - Alvorens het Diploma in Bouwkunde kan worden uitgereikt moet een pupil minstens zes maanden hebben doorgebracht op het bureau van een architect of zich onledig hebben gehouden met werkelijk bouwwerk. De onderwijzers van het Bouwkundig Genootschap zijn architecten, ingenieurs en schilders in practijk; de pupillen hebben daarom voortdurend tot hunne beschikking de ervaring welke in de practijk is opgedaan en aandacht wordt steeds geschonken aan de toepassing van theoretische teekening en constructie ten opzichte der afwisselende eischen waaraan Architectonische studenten gedurende hun later leven zullen moeten voldoen. - - - Het onderwijs dat op de Scholen van het Bouwkundig Genootschap verschaft wordt stelt zich ten doel de toepassing eener combinatie der meest bevredigende kenmerken die aangetroffen worden bij de beste instituten van dergelijken aard in dit land en in andere landen. Bij de bestudeering en bij het uitwerken van ontwerpen wordt den pupil steeds aangemoedigd dè lessen van alle voortreffelijke tradities van het verleden in zich op te nemen; met dit als basis, tracht de School het vermogen tot logisch denken en de beredeneering welke noodzakelijk is voor het oplossen van moderne architectonische problemen te ontwikkelen, gepaard met de techniek die noodig is voor de uitvoering van zoodanige oplossingen. De School stelt zich geenszins ten doel welke bijzondere stijl of werkwijze ook in de bouwkunde te vereeuwigen, doch moedigt oorspronkelijke gedachte aan, beseffende dat de individualiteit van den architect even veelzijdig is als de problemen die hij later zal geroepen worden om op te lossen. - - - De School staat geheel onder het beheer van den Raad van het Bouwkundig Genootschap, bestaande uit architecten in de practijk, jaarlijks gekozen door de leden van het Genootschap, waarvan het aantal ongeveer 1.600 is. Zoowel de Directeur van Onderwijs en het Hoofd, als het meerendeel Onderwijzers en docenten zijn eveneens practiseerende architecten. Het Genootschap bezit een gebouw in Bedford Square, Londen, dat aangekocht werd in 1917 en vóór dien tijd was het gehuisvest in het Koninklijk Architectonisch Museum, Westminster. Het tegenwoordig gebouw bestaat uit drie groote huizen gebouwd in 1780 naar teekeningen van Thos. Leverton, een tijdgenoot der Gebroeders Adam, de invloed van hun werk duidelijk merkbaar zijnde in de plafonds, schouwen en andere details. Deze huizen zijn geadapteerd om te voorzien in de behoeften van het Genootschap en worden door vele Londensche architecten als een club gebruikt. Een groot complex van ate-

INTERNATIONAL GARDEN CITIES & TOWN PLANNING ASSOCIATION.
3, Gray's Inn Place, Gray's Inn, London, W.C. 1.

TOUR OF ITALIAN TOWNS.
September 14th to October 1st, 1922.

Milan, Bologna, Florence, Rome, Pisa, Genoa and Turin will be visited in the order named. Six days will be spent in Rome. ■

The outward route will be via Dover-Calais to Paris and thence via the Simplon Tunnel to Milan. Lausanne will be reached by 9.20 a.m., and the best hours of daylight will be spent in travelling round the shore of Lake Geneva along the wonderful valley of the Rhone and through the Italian Alps, passing Lake Maggiore, to Milan. From Milan the route will be through the heart of Northern and Central Italy to Rome. The return journey will be made by the Coast Route to Pisa and Genoa and from thence to Turin. From Turin to Paris the journey will be made by the Mt. Cenis Tunnel Route, the first part of which, to Modane, will be by electric railway. ■

In arranging the programme of the tour night travelling has been kept down to the lowest possible limits; the only occassions on which it will be necessary will be between Paris and Vallorbe on the outward journey. Early morning departures, except from London, and late evening arrivals have been avoided for the whole of the tour. ■

The cost of the tour will be approximately £ 38. This is, of course, calculated on the basis of the present rates of exchange. Unless there are any violent changes in these rates it is not expected that the cost will exceed the amount stated. It will include first class fares on steamers, second class on railways, tips, porterage on luggage from and to stations, delegate's fee to the International Congress, and all meals except luncheons in Rome. A limited number of sleeping compartments, at an extra charge, can be obtained for those who require them if applications are received early enough. ■

Arrangements can be made for joining the party and route if full details are sent. ■

liers is achter het gebouw gebouwd en daarin is de School onder dak gebracht. - - - Een groot aantal maatschappelijke en sportclubs zijn verwant aan het Genootschap, en daardoor en door de faciliteiten die aan architecten worden geboden in Londen, worden de pupillen voortdurend in aanraking gebracht met practiseerende architecten en de bouwwereld in het algemeen." - - -

— — — — — — — — — — — — —

Verder zijn de resultaten van het onderwijs te zien in de tentoongestelde uitgebreide collectie teekeningen. Opgehangen naar de volgorde der leerjaren en verduidelijkt met bijschriften toonen ze duidelijk de methodische werkwijze der school. In een volgend nummer willen wij, aan de hand van enkele reproducties, hierop nog terug komen.

— — — — — — — — — — — — —

Na een verblijf van enkele dagen gaven de Heeren Robertson en Yerberg in een kort stukje voor ons weekblad, hun indrukken weer van Holland en zijn architectuur (hoofdzakelijk Amsterdam) wat we hiernevens afdrukken. - - -

Architecture in Holland appears to be full of vitality. - - Amongst the intellectuals and even amongst the shopkeeping class there is a surprising knowledge and interest in architects and their work, more so than is the case in England. The modern work, particularly Housing, is in advance of anything we have seen as far as originality and daring is concerned. The commercial buildings are less satisfactory, but the schoolbuildings are very interesting in architectural expression. - - - - The executed work of the younger school of architects is generally successful, perhaps there is rather a self conscious striving after originality and a lack of symplicity in details; and there seems to be a danger that the work of clever men might be imitated by those who copy the forms without understanding the spirit of the leaders of the modern school. - - - We are impressed by the care which is bestowed on all the small details of desigin by Dutch architects. The bridges, the park railings, the kiosks, the temporary structures on the canals, show greater thought and care than we are accustomed to see in England. One of the chief charms of Dutch cities and villages lies in the simple and natural use of colour which is present every where in the buildings, the boats and even in the pavements of the streets. - - - - The courtesy and kindness of Dutch people of all classes is a constant pleasure to the foreigner. An Englishman feels more at home in Holland in a few days than is possible in any other foreign country.

- - - HOWARD ROBERTSON, M. S. A., S. A. D. G. - - - - - - - - - - - - - - - F. R. YERBURY, Architectural Association. - - - -

ADVIES-COMMISSIE VOOR BOUWONTWERPEN EN UITBREIDINGSPLANNEN IN NOORD-HOLLAND. — — — — — — — — — — — DE REEDS EERDER AANGEKONDIGDE TENTOONSTELLING VAN HET WERK VAN DEZE COMMISSIE WORDT GEOPEND ZATERDAG 8 JULI A.S. DES N.M. 3 UUR IN HET STED. MUSEUM IN DE PAUL POTTERSTRAAT TE AMSTERDAM (TUINZAAL). BELANGSTELLENDEN HEBBEN VRIJE TOEGANG. DE TENTOONSTELLING BLIJFT 14 DAGEN GEOPEND.

ARCHITECTURA

Nº 28 ■ 8 JULI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

EEN SMULPASTEI VOOR „PRIJSVRAGERS"

Uit de Telegraaf van 4 Juli (vertaald)

100.000 DOLLARS IN PRIJZEN UITGELOOFD AAN ARCHITECTEN

„The Chicago Tribune" was opgericht den 10 Juni 1847. Ter herinnering aan haar 75-jarig bestaan heeft zij het plan opgevat een schitterend nieuw „home" te stichten, dat zij hoopt te zullen maken tot een monument van alles overtreffende schoonheid, een bezieling voor uitgevers van nieuwsbladen wijd en zijd, en tevens een „home", waardig aan 's Werelds Grootste Nieuwsblad". - - - Teneinde tot een zoo goed mogelijk plan van dit gebouw te geraken, stelt „The Chicago Tribune" 100.000 dollars aan prijzen beschikbaar voor architecten. - - - De mededinging is open en tevens internationaal. - - - Van elken mededinger wordt geëischt teekeningen, weergevende een west- en zuid-aanzicht benevens een perspectief van het zuidwesten gezien; uitgewerkte plannen van onderdeelen zijn echter niet vereischt. - - - Inschrijvingen voor toelating dienen vóór 1 Augustus 1922 aangevraagd. De teekeningen moeten vanaf dien datum tot 1 November 1922 ingezonden worden. - - - Architecten welke volledige inlichtingen en aanvragen tot toelating wenschen, wenden zich rechtstreeks tot Colonel R. R. Mc Cormick en Captain Patterson, Uitgevers van de „The Chicago Tribune" aan het bureau van „The Chicago Tribune's European Edition", 5 rue Lamartine, Paris, France. - - -

„THE CHICAGO TRIBUNE" 's Werelds Grootste Nieuwsblad!!

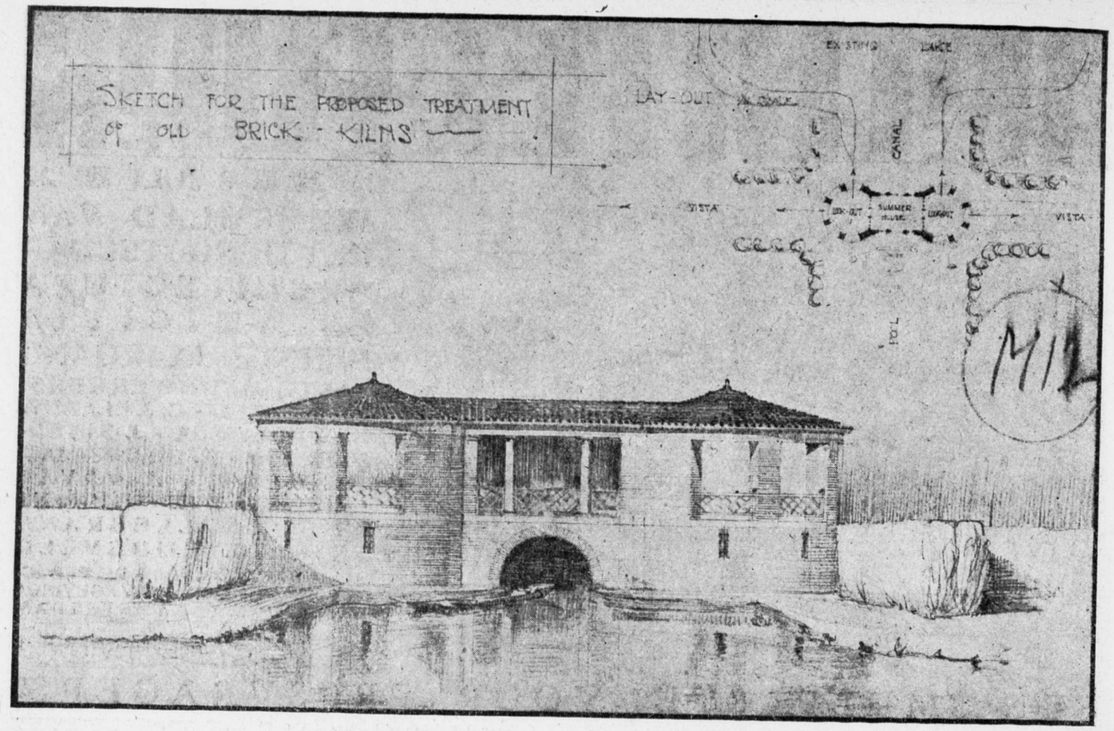

4e en 5e jaar. — SCHETS. — Uw cliënt heeft het terrein van een in onbruik geraakte baksteenbouw aangekocht en is van plan een uitgestrekte tuin aan te leggen. - - - Een gedeelte van het bestaande metselwerk, nog in goeden staat, bestaat uit twee cirkelvormige ovens, van 23' uitwendige diameter en 12' hoog, de opgaande muren 2'3'' dik. Ovens op 12 voet afstand. - - - Maak een schets om uw cliënt een gedeeltelijke tuinaanleg te toonen, welke genoemde bepalingen bevatten, en schrijf uw cliënt een brief teneinde hem te overtuigen dat uw plan goed is. - - - Vereischte teekeningen: Schets schaal 1 a 4 en oplossing plan. - - - - - - - - - - - - - - - - - -

TENTOONSTELLING „ARCHITECTURAL ASSOCIATION"

Hierbij reproduceeren wij een tweetal ontwerpen van de door de school van de „architectural association" tentoongestelde. In het Bouwkundig Weekblad van verleden week troffen wij ook reeds enkele reproducties aan met een beschouwing van P. J. M. (ieras). Hierin werd duidelijk uiteen gezet waarom die tentoonstelling belangrijk is. Natuurlijk missen „wij" hier iets. Wij wisten echter vooraf dat we dat „iets" hier niet zouden vinden. Dat baart ons dus geen teleurstelling. Maar het is verrassend te zien, in welk fijngestemd millieu de architect hier zijn opleiding geniet en met welke universeele bedoelingen getracht wordt de kunstenaars aanleg te ontwikkelen. Geen cultureele exessen, geen naar grafische voorstelling wilde zigzag lijn met enkele mijlen hooge punten, maar ook lage, erg lage, diepe dalen, maar een in breedheid zich staag voortbewegende lijn, een lijn, niet snel maar toch naar boven gaand. Dat is de Engelsche architectuur en de afspiegeling vinden wij in dit schoolwerk. 't Zou zeer nuttig zijn meerdere van deze tentoonstellingen over en weer te organiseeren. Want dat de Engelschen niet blind zijn voor het waardevolle van onze architectuur bleek ons o. m. uit het kleine stukje dat de Heeren Robertson en Yerbury verleden week voor ons schreven. Zij zien het zelfs heel goed. Misschien beter nog dan wij, die in opgewondenheid voor het geestvol levende werk van enkele onzer excellente geesten, vergeten welke excessen daar het gevolg van zijn en wat daarnevens nog als onrijp vuil in massa verschijnt. - - Eén zwaluw maakt nog geen zomer. - - - Wij meenen dat in beginsel reeds besloten is tot uitwisseling van werk en zien met belangstelling verdere berichten hierover tegemoet.

B. T. B.

DE TENTOONSTELLING VAN DE ADVIES-COMMISSIE VAN BOUWONTWERPEN EN UITBREIDINGSPLANNEN WORDT HEDENMIDDAG 3 UUR GEOPEND IN HET STEDELIJK MUSEUM, PAULUS POTTERSTRAAT ALHIER. DE TOEGANG IS KOSTELOOS. DE TENTOONSTELLING BLIJFT TWEE WEKEN GEOPEND. - - - - - - - - - - - - - - - -

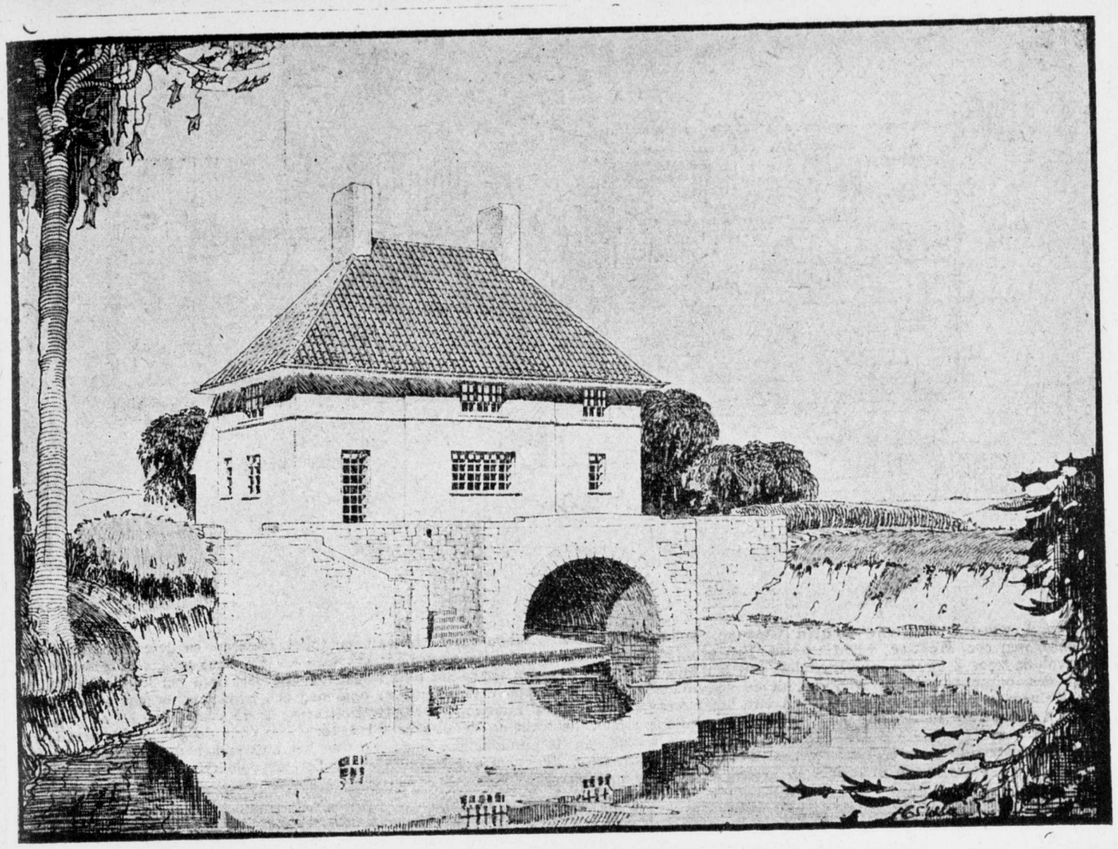

3e jaar. — 3e graad. — EEN HOOFDJACHTOPZIENERSHUIS OP EEN UITGESTREKTE BEZITTING. — Het hoofdjachtopzienershuis te bouwen op een uitgestrekt landgoed, gelegen op een hoogte waarvan mooi en ruim vergezicht, terwille van de uitoefening van des jachtopzieners beroep. - - - De ligging is in de nabijheid van een van de neveningangen van de bezitting. Geheel afgezonderd, vormt het met zijn eigen tuin een op zichzelf staand geheel. Van af het huis is de neveningang zichtbaar, de naburige boschpaden, en tevens een vijver of klein meer de hoogte bekronend en aan den oever waarvan het huis zal gebouwd worden. - - -

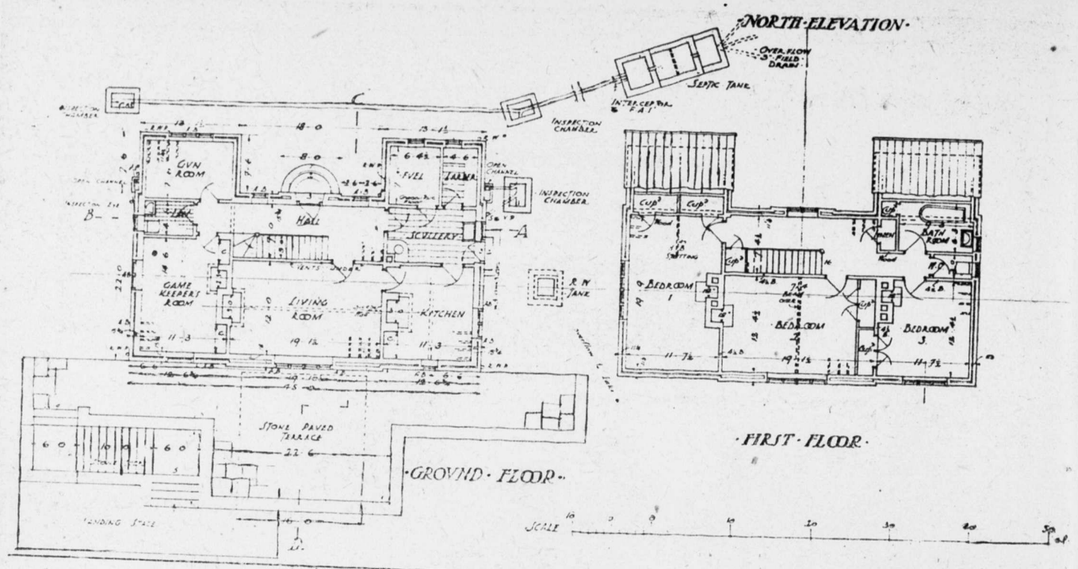

Verlangd wordt: Begane grond: Ingang, jachtopzienerskamer, woonkamer, keuken en toilet. Geweer- en gereedschapkamertje, kolenberging enz. Eerste verdieping Een groote en twee kleinere slaapkamers, bad, W. C. - - - Er dient tevens voorzien in een bootenhuis voor 2 booten, onafhankelijk van het huis of anders beneden tegen het huis zelve. De voordeur van het huis geeft uitgang naar een ontgonnen land, waarvan uit de verschillende paden het domein doorkruisen; ook mag een trap aangebracht worden naar een kleinere landingsplaats aan de rand van het meer. - - - Maximum afmeting — zonder buitentrap is 45 voet. - - - Verlangde teekeningen: In schets: beg. grond en verdieping plan, aanzicht en detail schaal 1 à 16. - - - Voor de afgewerkte teekening: het zelfde op 1 : 8. - - - De begane gronde geve tevens aan de onmiddelijke omgeving van het huis (enkel voor de afgew. teek.). Het bovenstaande ontwerp zal tevens dienen tot basis voor de constructieteekeningen welke ter volmaking van het plan zullen volgen. - - - Teekeningen in te leveren in één kleur. - - -

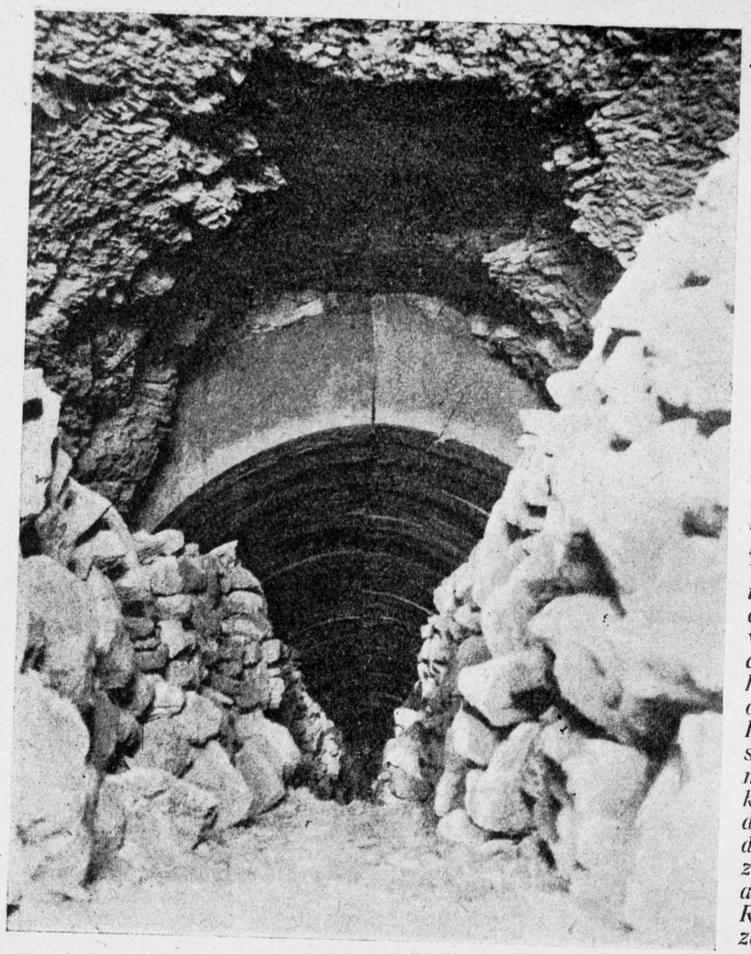

FIG. 1

□ □ □

DE OUDST BEKENDE SPITSBOOG. - - - Het is van algemeene bekendheid dat de oudste spitsboog, die als siervorm gebruikt werd, aan den Nijlmeter bij Kaïro te zien is, al werden in de vele eeuwen oudere Assyrische koningspaleizen, ook reeds min of meer regelmatig als spitsboog overwelfde afvoerkanalen gevonden. Nauwelijks is er echter de aandacht op gevestigd dat reeds in den graftempel van Koning Mentuhotep te Deïr el Bahari, in boven-Egypte, reeds 4000 jaar geleden, een 150 M. lange tunnel voorkomt, gedeeltelijk in zuiveren spitsboogvorm, van eigenaardigen bouw, zooals fig. 1 en fig. 2 te zien geven. - - - Het eerste deel van dezen toegangsweg tot de kamer van de Ka is ruwweg in de rots gehouwen. Verderop, waar het

het referendum voor de bestuursverkiezing wordt bekend gemaakt. Herkozen zijn de h.h. Jongert en Penaat; in de plaats van den afgetreden ondervoorzitter H. Fels, is gekozen de heer Jaap Gidding. De voorzitter herdenkt het vele dat, vooral in vroegere jaren door den heer Fels voor de V.A.N.K. is gedaan en betreurt het dat gebrek aan tijd den ondervoorzitter allengs belette dezelfde zorgen aan de vereeniging te blijven wijden en hem thans zelfs heeft genoodzaakt uit het bestuur te treden. De vereeniging moet het motief eerbiedigen, doch kan den heer Fels niet uit het bestuur zien gaan zonder een woord van dank voor wat hij als bestuurslid voor de actie gedaan heeft. De voorzitter heet vervolgens den heer J. Gidding in het bestuur welkom. - - - Wat de redenen betreft welke den voorzitter hebben genoopt tot aftreden te besluiten, verwijst hij naar de mededeeling daaromtrent in het orgaan gedaan. Het heeft hem verheugd verschillende belangrijke zaken nog mede te hebben kunnen afwikkelen. - - - Het is hem een voldoening te kunnen mededeelen, dat in het referendum ter voorziening in de vacature door zijn aftreden ontstaan, de heer Van Royen tot bestuurslid is gekozen. - - - Overgegaan wordt tot verkiezing van den nieuwen voorzitter. De vergadering kiest tot voorzitter den heer Mr. J. F. van Royen, met groote meerderheid van stemmen. (De heer Van Royen heeft deze benoeming aanvaard). De heeren Jansen, Jongert en Rol vertolken de gevoelens der vereeniging bij het aftreden van den heer Penaat als voorzitter; zij herdenken het vele dat hij voor de vereeniging en voor de ambachts- en nijverheidskunst in het algemeen in de jaren van zijn voorzitterschap gedaan heeft. De heer Penaat betuigt zijn erkentelijkheid voor de hem toegesproken woorden; ook hij herdenkt gaarne de prettige samenwerking. Hij meent dat wisseling in het bestuur en in de leiding eener vereeniging bij tijden zijn goeden kant moet hebben, en twijfelt er niet aan of de V.A.N.K. zal met nieuw bloed in het bestuur, en onder den nieuwen voorzitter een belangrijke levensphase ingaan. In het Collège van Advies, waaruit volgens rooster aftreden de h.h. Dr. Pit en W. Penaat (de laatste niet herkiesbaar), wordt Dr. A. Pit herkozen; gekozen in de plaats van W. Penaat: J. Jongert Jzn. in de redactie van 't orgaan wordt herkozen W. F. Gouwe; gekozen de nieuwe voorzitter. In de commissie van onderzoek (waaruit aftreden mej. Siewertsz van Reesema en de heer De Bazel (geen van beiden herkiesbaar) worden gekozen mej. B. L. A. Bake en prof. R. N. Roland Holst. In de Jury voor de volgende studieprijsvraag kiest de vergadering de heeren: Heukelom, Van de Vecht en A. P. Smits. - - - - -

LES PIERRES DE PARIS SONT MALADES. - - Il leur faudrait „l'air de la campagne" pour se guérir de cette lèpre. Triste nouvelle. Une maladie endémique menace nos monuments, nos satues, nos ouvrages d'art; maladie sourde, grave, qui ne pardonne pas. Notre-Dame de Paris, la Sainte-chapelle, Saint Eustache, qui sait, l'obélisque de Loucqsor peut-être, et bien d'autres ouvrages des hommes, ont la maladie de la pierre. - - - L'attention de M. Kling, le directeur du Laboratoire Municipal, vient d'être attirée sur cette triste découverte par la constatation d'altérations récentes qui se sont produites sur des personnages illustrant le Monument aux Morts, de Bartholomé, au Père-Lachaise. L'éminent sculpteur s'est rendu sur place et a remarqué que le pied d'un des personnages couchés à la base du cénotaphe se désagrégeait en partie. - - - La pierre se boursouflait, formant en quelque sorte des pustules qui cédaient à la pression du doigt en se réduisant en poudre. Et voici que de nombreux mo-

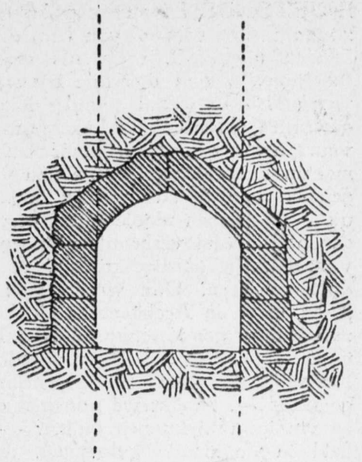

FIG. 2

□ □ □

gesteente misschien minder vast was, is zij opgebouwd. Men zou zeggen dat de vorm aan de smalle tegen elkander aangedrukte steenplaten gegeven, gekozen was met het oog op hun vervoer door dien gang, hun wijze van opstellingen, hun draagkracht. - - - Men zou heden ten dage in soortgelijke omstandigheden ze zoo van gewapend beton kunnen ontwerpen. - - - Maar men krijgt vooral den indruk dat aan dien vorm voorbeelden van hout nauwlijks vreemd kunnen zijn. Zij zien er geheel als deelen van een formeel uit. - - - En zoo gezien komen ze ook in verband te staan tot de weer veel oudere afdekking der grafkamers in de pyramiden, waar steenen balken, boven de horizontalen, een spaardriehoek vormen die de last van de reusachtige steenmassa zijwaards afleidt (Cheops) of in driedubbele laag de grafkamer, met een zelfde doel, als kap overdekt (Ounas). Ook hier lijkt houtbouw het voorbeeld. Ook hier rusten de lang gestrekte stukken tegen elkander met een voeg in den top. - - - Maar dit blijft toch een verschil van beteekenis, dat de spitsboog van den gang van Mentuhotep in lijn overeenkomt met den siervorm in Arabischen tijd in Egypte ontstaan, terwijl deze wijze van afdekking der grafkamers, al moge zij als zoodanig verwant zijn met de marmeren kapspanten in het zadeldak van een Griekschen tempel, evengoed als de vorm van onzen spitsboog in de Lykische daken terug te vinden is, nooit, zoover ik weet, naast rond- en spits-, hoefijzer- en kielboog, ja strek en gebroken boog, een driehoek als dragend deel van eenigen stijl voorkomt.

J. SIX.

INGEZONDEN (van een medewerker). - - - Het Architectura-blaadje zou zijn het orgaan van hen, die in overmoedigen jongen drift zich zouden uiten, fel, raak, als kameraden blijvend niettegenstaande de sabelhouwen aan diezelfde kameraden toegebracht. Wat is ervan geworden? - - - Staal toonde enkele malen, dat ie nog geen koek is geworden, Houthakker hakt sinds lang geen hout meer, Wijdeveld is vuurspuwer geworden, maar het blijkt, dat hij eerst petroleum heeft moeten drinken, om daarna den vollen inhoud van zijn maag te ledigen en aan te steken. Een deel braakt hij zelfs onaangestoken weer uit — we zagen mooie Hongaarsche oudheid, maar geen overmoedige, desnoods totaal verkeerde uitingen. Kan het zijn, dat de angst om toch vooral „afgevaardigdlidfähig" te worden, de jongeren hun karakter doèt verliezen. Dan weg met de afgevaardigde leden. Of is er geen jeugd meer in Architectura, leeft de idee niet meer in dit anders zoo jonge genootschap. Want leven voor een idee vraagt spontaniteit, onversaagdheid, uitingsdrang, geen gesputter en gekanker binnenkamers. — Heeft de distributietijd ons alle tot stille kankeraars gemaakt —, zoodat we nog niet eens wekelijks één blad druk met blije en vinnige taal kunnen vullen. - - - Of staat die blijheid en vinnigheid in de smalle kolommen, die in vreemde talen gedrukt zijn. Ik weet het niet, ik ken geen vreemde talen, dus de geest ervan ontgaat mij. Daarom mis ik ook zooveel van de scheurkalenders, die dagelijks glimlichten in vreemde talen geven. — Als ik nergens meer geest ontdek, troost ik mij met de gedachte, dat anderen, die wel vreemde talen kunnen lezen, in die smalle strook van ons blad, die geest kunnen ontdekken, en ik besluit in een volgende incarnatie mijn talen beter te leeren. - - - Nu kan ik helaas ook niet lezen, wat Deensche bladen (geen officieele, maar kunstenaarsbladen) zeggen over de inzendingen van de Hollandsche architecten. Maar gelukkig droomde ik van een in het Nederlandsch vertaalde recensie, die luidde: De idee is reeds lang kapot in Holland. Eenige nabloeiers van de Romantiek zijn op de tentoonstelling vertegenwoordigd, knappe teekenaars, sommige droomerig, andere boertig naturalistisch, maar universeel, plastisch, architectonisch beeldend werk schijnt in Holland niet te kunnen ontstaan. Het land is daarvoor te drassig, de zon is er niet fel, en er zijn te veel kaasboeren in Holland en de schilderijschilder, die geen emplooi kan vinden wordt er architect. - - - Er is een kleine groep knappe werkers geweest, de eenige dragers van de beeldende idee, maar ze zijn door Rollend Hout (de verslaggever bedoelde zeker onze „Stijlvreter" Roland Holst) verpletterd. Het universeele laat zich echter niet verpletteren. De Denen hopen, dat op een volgende tentoonstelling de nieuwe mensch zijn uitingen zal geven, terwijl het werk der neo-neo-neo-Romantici, die thans hun werk inzonden, in het Rijksmuseum te Amsterdam ondergebracht zal worden.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Maar ik vergeet, dat ons blad geen droomenblad is, maar een blad van strijders voor de architectonische idee. Aan hen dus in den vervolge de plaats gelaten. - - - - - - - - - - - J. B. VAN LOGHEM

DE TENTOONSTELLING VAN DE ADVIESCOMMISSIE VOOR BOUWONTWERPEN EN UITBREIDINGSPLANNEN IN HET STEDELIJK MUSEUM ALHIER BLIJFT GEOPEND TOT EN MET 23 JULI A.S. - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

numents de la capitale sont atteints de cette étrange maladie. La Trinité, entre autres, présente des colonnades entièrement rongées, et certaines statues de Notre-Dame,. exposées au vent du sud-ouest, perdent leur nez, leurs cheveux et leur menton de pierre. - - - M. Florentin, qui s'occupe de la question au Laboratoire municipal, nous dit que les raisons de cette désagregation sont encore mal connues; il faut attendre, pour être fixé sur ce point, que de longues et patientes études aient abouti à quelque constatation décisive. - - - Toutefois, une des causes tient, paraît-il, à la „sulfatation" de la pierre due aux fumées que dégagent les cheminées d'usine et les gares. - - - Eh oui, les pierres sont comme les hommes! Il leur faudrait aussi, de temps en temps, un peu d'air pur, pour se „retaper". Car si l'air de la campagne est oxydant et régénérateur, l'air des villes est réducteur. - - - Ne croyez-vous pas qu'il faille faire plus souvent la toilette des maissons et que la brosse à chiendent serait un remède efficace?.... - - - Peut-être. Cette couche noirâtre dont se recouvrent les murailles s'appelle le calcin. Nous ne savons pas encore si le calcin fait office de protection ou de destruction. - - - Ce que nous savons, par contre, c'est que la fumée a une action corrosive indiscutable. Elle contient du souffre; or le soufre est dangereux pour les poumons des hommes et pour les cristaux de carbonate de chaux noyés dans une sorte de ciment qui constituent le pierre de construction. Toutes les fumées visibles ou invisibles sont done nocives; nous le savions déjà, par expérience, mais peut-être n'est-il pas inutile de le rappeler aux membres du Conseil général qui vont étudier prochainement des problèmes d'urbanisme et d'hygiène sociale. - - - Si les pierres elles-mêmes tombent malades, avouons que nous n'avons pas tort de nous plaindre. G. L.

Uit L'Intransigeant

ARCHITECTURA

Nº 30 ■ 22 JULI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

TWEEDE PRIJSVRAAG VOOR HET ONTWERPEN VAN WANDPLATEN-SERIES. - -

De „Verzamelcommissie", de met Rijkssubsidie werkende commissie gevormd door de 12 voornaamste vereenigingen van Architecten, van Kunstnijveren en van Leerkrachten bij het Nijverheidsonderwijs, en welke commissie zich ten doel stelt de bevordering van aesthetisch en doeltreffend teekenonderwijs aan Nijverheidsdag- en avondscholen en aanverwante inrichtingen in Nederland, schrijft wederom een prijsvraag uit, ditmaal om in het bezit te komen van: - - - a. schetsen voor een serie van 20 wandplaten voor het teekenonderwijs aan a.s. timmerlieden. - - - - b. schetsen voor 20 wandplaten voor het handteeken-onderwijs aan a.s. meubelmakers. - - - c. schetsen voor 20 wandplaten voor het handteeken-onderwijs aan a.s. smeden. d. schetsen voor 20 wandplaten voor het handteeken-onderwijs aan a.s. metselaars. - - - Uitgeloofd worden voor elke serie een eerste prijs van f 150.— en een tweede prijs van f 75.—, terwijl afzonderlijke schetsen voor f 10.— per stuk kunnen worden aangekocht; voor het uitwerken op ware grootte der bekroonde of afzonderlijk aangekochte schetsen, wordt een vergoeding gegeven van f 300.— per geheele serie, of van f 25.— per stuk voor enkele schetsen. - - - Afdrukken van het programma worden op aanvrage gratis toegezonden door den secretaris van het Uitvoerend Comité der Verzamelcommissie, den Heer F. H. Jacobs, Lawickschе allee 14, te Wageningen. - - - - - - - - - - - - - - - -

DUITSCHE ARCHITECTUUR. Op de vierde jaarvergadering der „Bund Deutscher Architecten" die dezer dagen te Neurenberg onder leiding van den voorzitter Gurlitt gehouden werd, is o.a. een motie aangenomen tot versterking van de samenwerking tusschen architectuur, schilder- en beeldhouwkunst. Men zal er op aandringen dat het onderwijs in deze vakken in dien zin geleid wordt, dat bij tentoonstellingen in deze richting wordt gen in deze richting wordt samengewerkt door architecten, schilders en beeldhouwers gezamenlijke opgaven te stellen en ten slotte dat er bij openbare opdrachten „sorge für die Aufwendung von Mitteln zur farbigen Behandlung der Architectur und ihrer decorativen Behandlung herbeigestellt werden."

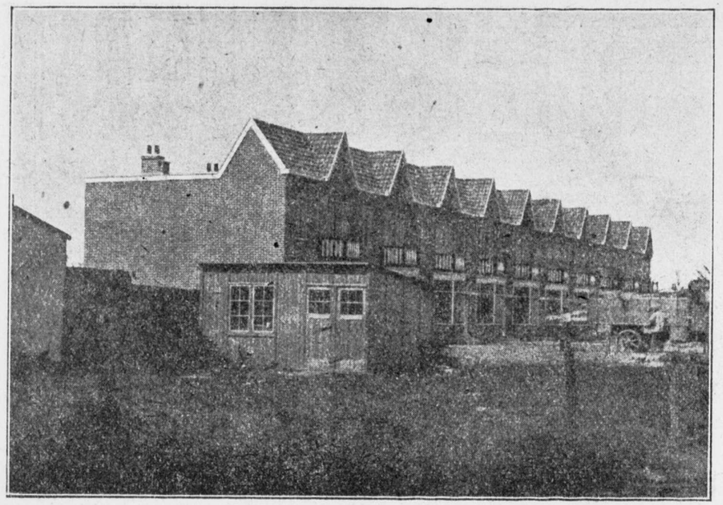

DE DOOR MEVR. ANNA VAN GOGH-KAULBACH ZOO AANGEPREZEN HUIZEN TE SCHOTEN

(BIJ DE AFBEELDINGEN OP DE VOLGENDE PAGINA)

Het begint met een reconstructie „Arles théatre Romain". Subtiel teekenwerk, met gevoelig opgebrachte schaduwtinten over volmaakte projecties van abacus-verkortingen en zuilenrondingen; pretentielooze wedergave van wat we graag aannemen, dat eens zoo geweest zal zijn. - - - Het gaat voort met een Hôtel de Ville en een Palais du Gouvernement. Blondel heeft slechter leerlingen gehad. We kunnen er vrede mee hebben. Het eerste is zoo maar een ontwerp, het tweede zal uitgevoerd worden in Brazilië, façon van een petit trianon. Waarom ook niet, het moet zoet zijn voor een Braziliaansch senateur zóó terug te kunnen denken aan de ville lumière. - - - Het geeft verder met sublieme samenvoeging van Romaansch-Gothische vormen naast de verstarring toch nog alles van wat een, door jarenlange routinestudie op zulke dingen afgestemden geest, daarin weet te leggen. Het is jammer, maar het is toch wel weer heel knap ook, met een veegje licht en een veegje bruin het morsdoode, het eeuwig herhaalde, het in eigen kring ook zeker niet weinig verafschuwde, kleur bij te zetten in glansjes van romantiek, zonder dat ook maar even het: „Maar wij kunnen niet anders", tracht zich op te dringen - - - Maar dan wordt het licht, komen de dingen des dagelijkschen levens. Wij beelden af „Une laiterie". „Wie zou er niet van smullen?" Blijkens het onderschrift werk van een leerling, een, die met kloppend hart, vermoedelijk, hoopt en verwacht het volgende jaar een parthenon-restauratie te mogen scheppen. - - - Dit alles, en nog veel meer, is te vinden in de uitgave „Salons d'architecture" van 1922. Is het wonder, dat de salle d'architecture de meest rustige plaats in heel Parijs is, het eenigste punt waar men elkaar rendez-vous geeft, zonder schijn van kans om opgemerkt te worden? - - - Maar waarom dan die rust gestoord! Het had zoo jaren goed kunnen gaan, het had niemand gehinderd en nu ineens zoo' uitgave! Het is onbehoorlijk op zijn minst genomen; ik protesteer! -

In de ons toegezonden „Redis-Map" troffen wij het hier volgende artikel aan: - - - - - - - - - - - - - - - - - -

IETS OVER „KUNSTSCHRIFT" (REDISSCHRIFT) DOOR J. L. M. LAUWERIKS

Meestal hebben oude handschriften, zelfs voor den belangstellenden leek, een groote bekoorlijkheid. Een Egyptische of griekschc papyrus en een middeleeuwsch handschrift bevredigt onzen schoonheidszin in gelijke mate en wij vragen ons af, hoe het komt, dat dit eenvoudige en natuurlijke resultaat in ons eigen schrift niet kan worden bereikt. - - - Misschien schrijven wij daarvoor te veel en letten daardoor minder op het estetisch effect, doch dit verklaart nog onvoldoende, hoe het komt, dat niet alleen ons zoogenaamd „Schoonschrift" doch ook de ongenietbare „Calligrafie" op den keper beschouwd, zeer leelijke dingen zijn. - - - Er moet dus iets verkeerds zijn in de wijze waarop wij schrijven, en voornamelijk in de werktuigen waarmede wij dit doen. Vroeger schreef men meest met stokjes en zelfs met riet- en grasstengels. Daarmede verkreeg men een mooie, gelikmatige en artistieke haal, waarmede een geoefende hand een echt „Kunstschrift" te voorschijn bracht. In sommige gevallen werden de werktuigen aangepunt, waardoor een ander soort schrift werd verkregen. In elk geval was er harmonie tusschen het te beschrijven materiaal, de gebruikte werktuigen en de Kunstvaardigheid van den schrijver - Een stukje hout, zal in inkt gedoopt, op het papier een prettige streep achterlaten en men kan

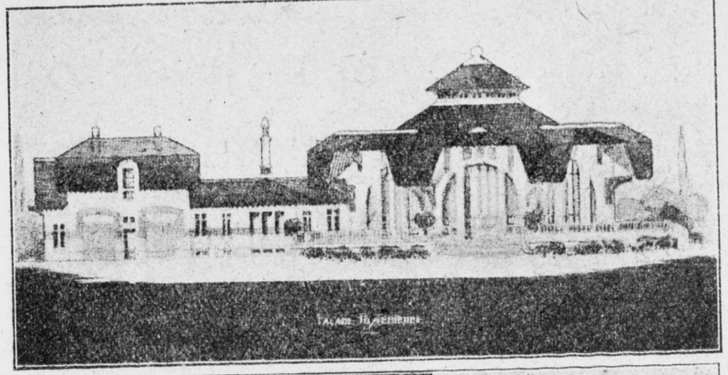

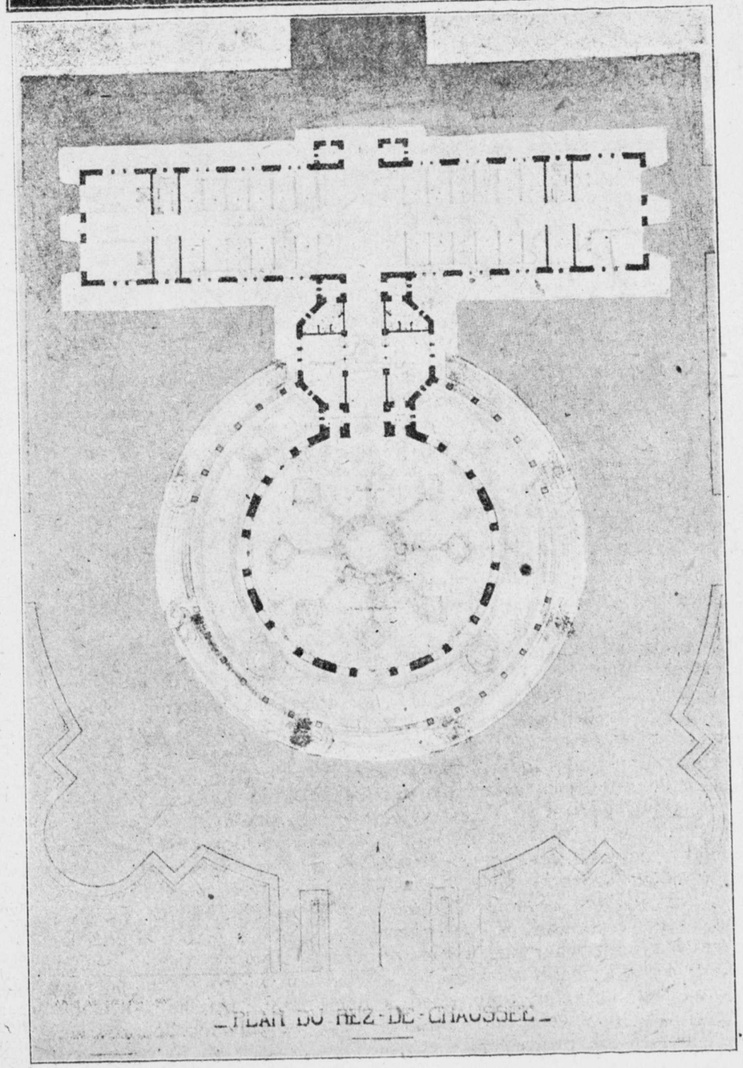

De kunst is lang, het leven kort
En 't werk van vluchtige uren,
Dat zonder strijd verkregen wordt,
Zal slecht den tijd verduren.

zich gemakkelijk voorstellen, dat wanneer men een kind daarmede laat werken een goede uitkomst bijna zeker te verwachten is, geheel anders dan dit bij het gewone schrijven het geval is. Dit komt omdat de dikke lijnen, waarbij de inkt volop op het papier vloeit en deze zich daarop meer natuürlijk kan uitbreiden, een aangenamer effect teweegbrengen, dan dat men, met een veel te scherpe pen, dunne haaltjes daarop maakt, die het karakter hebben eener minder losse en vage handbeweging. Ook zullen de vollere vormen, van het met een houtje ontstane schrift, onzen schoonheidszin veel meer bevredigen dan bovengenoemde dunne haaltes.

In den laatsten tijd is men er langzamerhand toe gekomen om dit in te zien en heeft men getracht, door het gebruik van rieten of houten schrijfstokjes, de oude wijze van schrijven wederom in te voeren. - - - Bij deze pogingen, die in Duitschland en Engeland tot zeer goede resultaten geleid hebben en waarbij in de eerste plaats getracht werd het Kunstschrift te hervormen en waardoor de verbetering van het gewone schrijven gelijktijdig werd verkregen. Om dit doel te bereiken, kan men bij het gewone schrijven gebruik maken van pennen, met een eenigszins stompe of afgeschuinde punt, waardoor het schrift reeds de kenmerken van meerdere losheid begint te vertoonen. De stompe of schuine punt heeft namelijk het gevolg, dat er meer inkt op het papier komt, en deze zich, evenals dit bij het stokje het geval is, op natuurlijke en bevallige wijze op het papier afzet. Hierdoor wordt het schrift klocker en voller en bij eenige oefening zal het reeds het karakter van „Kunstschrift" gaan aannemen. Hierbij moet er echter vooral op gelet worden, dat het schrijven zoo vrij mogelijk geschiedt en dat de letters niet vooraf geteekend worden. - - - Het speciale „Kunstschrift" nu heeft ten doel, oorkonden, reclame-biljetten, opschriften voor allerlei doeleinden, enz. enz. te schrijven, met daartoe geschikte werktuigen. Men heeft in de eerste plaats gezocht, om het effect te krijgen, dat men met een schrijfstokje bereikt, waarmede een gelijkmatige dikke lijn op het papier ontstaat, die men daarom ook „Koordlijn" genoemd heeft. Nu heeft echter een schrijfhoutje het nadeel, dat het spoedig afstompt en niet veel inkt kan vasthouden. Door het vele indoopen en opnieuw aanzetten, wordt het geheel te ongelijk van aanzien. Men heeft daarom stalen pennen vervaardigd, die onder den naam van „Redispennen" in den handel zijn en waarmede men „Koordlijnen" kan schrijven ½—5 m.M. dikte. Zij zijn zoo geconstrueerd, dat zij genoegzaam inkt kunnen bevatten, om er een tamelijk lange lijn mede te schrijven. Ook hierbij dient men erop te letten, dat alles zooveel mogelijk geschreven en niet nageteekend wordt. - - - Tot nog toe waren de calligrafische producten eigenlijk quasi schoonschrijf-oefeningen van pijnlijk naast elkander geteekende letters, waaraan men duidelijk kon zien hoeveel moeite het den maker gekost had, om alles netjes op het papier te krijgen, met Kunst of Schoonheid had dat gewurm gelukkig niets te doen. - - - In de moderne beteekenis van het woord, wordt er bij het maken van „Kunstschrift" naar getracht om alles zooveel mogelijk frisch en ongedwongen te schrijven. Een algemeene indeeling is daarvoor voldoende en de vaardigheid in het hanteeren van het gereedschap, moet het overige doen. - - - Tot nog toe heeft deze nieuwe methode in ons land nog veel te weinig ingang gevonden. Eigenlijk moesten de oefeningen aanvangen op de lagere school om daardoor reeds van dat begin af, de leerlingen gevoel bij te brengen voor eene schoonheid, die door bescheiden middelen te bereiken is. Ook zou het aanbeveling verdienen om eveneens bij het teekenonderwijs gebruik te maken van de redispennen, waarbij zij voor verschillende doeleinden kunnen dienst doen. In de eerste plaats natuurlijk voor allerlei grafisch werk, zooals het maken van opschriften, liefst voor zulke dingen die men dagelijks noodig heeft, zooals boeken, cahiers en vooral ook voor beschrijvingen op teekeningen. Daarbij kunnen dan met dezelfde soort pen, eenvoudige versieringen, desnoodis in verschillende kleuren worden aangebracht. Men zou dus zoodoende „decoratief„ schrift met versiering krijgen, en de gelegenheid hebben de leerlingen iets bij te brengen, dat hun in hun geheele volgend leven van nut kon zijn. - - - Voor een verder doel kan men het zoogenaamd contourteekenen geheel met de redispen laten uitvoeren. Zulke teekeningen zijn niet zoo moeilijk te maken en hebben het voordeel, dat zij grafisch een goeden indruk teweegbrengen. Later kan men ook teekeningen met schaduwen en tinten geheel in zwarte lijnen laten teekenen, waartoe natuurlijk meerdere oefening noodzakelijk is. Zulke teekeningen maken een prettigen indruk en zien er smakelijker uit, dan de vervelende gedoezelde smeersels volgens de oude methode. - - - - - - - - - -

— — — — — — — — —

De hierbij gevoegde afbeeldingen zijn verschillende reproducties van de vele mooie voorbeelden die de map bevat. - - - - - - - - - - - - - - -

Wie levenswijsheid zoeken wil,
Lett' op vijf dingen maar,
Tot wien men spreekt,
van wien men spreekt
En hoe, wanneer en waar

ARCHITECTURA

Nº 31 ■ 29 JULI ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

EEN PRIJSVRAAG VOOR EEN KERKGEBOUW TE DEN HAAG. - - - 's-Gravenhage, 24 Juli. —

Namens den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te 's-Gravenhage heeft de Commissie van Beheer een prijsvraag uitgeschreven voor een Kerkgebouw met kosterwoning enz., op een terrein gelegen aan de Fahrenheitstraat, Hanenburglaan en Kastanjestraat. De deelneming aan deze prijsvraag is uitsluitend opengesteld door architecten, lidmaten van een der Gereformeerde Kerken in Nederland - - - De bouwkosten mogen de som van f 150.000 niet te boven gaan - - - Uitgeloofd worden: een eerste prijs groot f 1700; een tweede prijs groot f 1100 en een derde prijs groot f 700. - - - De jury voor deze prijsvraag bestaat uit de heeren: H. van der Kloot Meyburg, architrct B.N.A., Voorburg; A. J. Kropholler, architect, Wassenaar; S. de Clercq, architect B.N.A., 's-Gravenhage; J. P. Thierry, architect, lid der Bouwcommissie en Jacob Poz, monumentaalschilder, 's-Gravenhage. - - - - - - - - - - - - - - -

(Voor gereformeerde architecten zou het wel prettig zijn tevens het adres te weten waar zij een programma kunnen krijgen). RED.

KONSEKWENTE BEZUINIGING. - - -

Nu de regeering, behalve in Schoten, naar ons ter oore komt, ook elders de ergerlijkste knoeirommel en bouwontwerpen met belangrijke sommen gelds schijnt te steunen, is het wel konsekwent dat zij tot op heden de luttele steun weigert welke de Advies-Commissie voor Bouwontwerpen voor haar instandhouding noodig heeft, nu deze commissie immers toch niet geraadpleegt blijkt te zijn geworden bij de tot standkoming van deze bouwontwerpen. - - - - - -

VERSLAG DER SCHOONHEIDSCOMMISSIE TE AMSTERDAM OVER 1921. - - - Op 1 Januari 1921 was de Commissie als volgt samengesteld: Ir. J. Gratama, voorzitter, aftredend 1 Juli 1923, Ir. D. F. Slothouwer, P. Vorkink, H. G. Jansen, leden, aftredend 1 Juli 1921, B. J. Ouëndag, E. Kuipers, leden, aftredend 1 Juli 1923, Ir. J. B. van Loghem, Foeke Kuipers, J. L. M. Lauweriks, plaatsvervangende leden, aftredend 1 Juli 1921, G. Versteeg, D. Heineke, J. van Laren, plaatsvervangende leden, aftredend 1 Juli 1923, Directeur Publieke Werken en Directeur Bouw- en Woningtoezicht, adviseerende leden. In deze samenstelling kwam gedurende het verslagjaar geen wijziging. - - - De op 1 Juli 1921 aan de beurt van aftreding zijnde leden hielden, op verzoek van het Gemeentebestuur, in verband met de aanhangige plannen tot reorganisatie der Commissie, voorloopig ook na dien datum zitting. - - - Het secretariaat en het beheer der geldmiddelen werden waargenomen door Mr. E. H. P. Rosenboom. - - - De Commissie hield in het verslagjaar 25 vergaderingen ter beoordeeling van ontwerpen, terwijl bovendien 1 maal door de Commissie in pleno werd vergaderd ter bespreking van onderwerpen van algemeenen aard. - - - Beoordeeld werden in totaal 366 nieuwe of gewijzigde ontwerpen en détailteekeningen. In een aantal gevallen kon het eerste ontwerp terstond worden goedgekeurd. Waar dit niet mogelijk bleek, werd de ontwerper door den secretaris mondeling in kennis gesteld van de bij de Commissie gerezen bezwaren en hem, zoo verbetering mogelijk was geoordeeld, aangewezen, welke verbeteringen zij noodig oordeelde; zoo verbetering niet mogelijk was geoordeeld, werd medegedeeld, waarom het ontwerp was afgekeurd en in overweging gegeven, een ander ontwerp in te leveren. Gaf het ingediende ontwerp den indruk, dat de gestelde taak de krachten van den ontwerper te boven ging, dan werd den bouwheer in overweging gegeven, zich te wenden tot een bevoegde kracht. - - - Herhaaldelijk werden voorts ontwerpers in de gelegenheid gesteld hun ontwerpen in de vergadering der Commissie persoonlijk toe te lichten en de gerezen bezwaren met haar te bespreken. - - - Over het algemeen had de Commissie ook dit jaar niet te klagen over gebrek aan medewerking bij de ontwerpers of bouwheeren. - - - In verreweg de meeste gevallen werd aan haar wenken tot het aanbrengen van verbeteringen, het maken van nieuwe ontwerpen of het kiezen van een anderen ontwerper aanstonds gevolg gegeven. - - - Aldus vastgesteld in de vergadering der Schoonheidscommissie van 8 Juni 1922. - - - Jan Gratama, voorzitter, E. H. P. Rosenboom, secretaris. - - - - - - - - - - - - - - - - -

UIT PAUL SCHEERBART

XCIII

DAS HEUTIGE „REISEN"

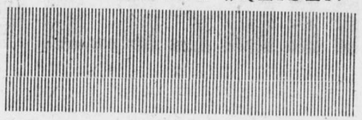

Heute reist man aus purer Nervosität. - - - - Man will etwas Andres haben. - - - Und obschon man weiss, dass alle Hotels und Stadtanlagen, Hochgebirgsdörfer und Badeorte eine verzweifelte Aehnlichkeit miteinander haben, reist man doch hin. - - - Man reist, obschon man weiss, dass man wo anders nichts Besseres hat.

GLASARCHITECTUR

XCIV

DAS ZUKÜNFTIGE „REISEN"

In der Zukunft wird man „reisen", um sich neue Glasarchitektur anzusehen, die an allen Orten der Erde immer wieder anders aussehen wird. - - - Der „Glasarchitektur" wegen zu reisen. hat doch jedenfalls einen Sinn; man darf doch an anderen Orten sehr wohl neue Glaseffekte „erwarten". Es ist ja auch anzunehmen, dass neun Zehntel der Tagespresse nur von neuen Glaseffekten berichten wird. Die Tagespresse „braucht" das Neue — darum wird sie dem Glase nicht feindlich gesinnt sein.

ZELFVERTROUWEN. - - - Reizen is 't hoogtepunt der zelfbegoocheling. Onze eerste zwerftochten bewijzen ons reeds hoe onverschillig het is waarhéén we ons verplaatsen. - - - Deze reis-woede echter is 't symptoom van een dieper schuilend kwaad, dat geheel het intellects-leven aantast. Ons intellect is tot zwerven geneigd en onze opvoedings-methode bevordert onrust. Onze geest dwaalt om, wanneer ons lichaam gedwongen wordt thuis te blijven. Wij imiteeren; en wat is imiteeren anders, dan het zwerven van den geest? Onze huizen worden gebouwd in een buitenlandsche stijl; onze rekken en kasten staan vol buitenlandsche ornamenten; onze meeningen, smaken en gewoonten zoeken steun en volgen het lang-geledene en ver-verwijderde. Waar ook de kunsten bloeiden, was 't alleen de levende menschen-ziel, die ze schiep. De kunstenaar vond zijn modellen het eerst in zijn eigen geest. Het was een toepassing van zijn eigen gedachte aan zijn schepping en aan de wetten, die hij in acht moest nemen. Waarom zouden wij de Dorische en de Gothische modellen moeten nabootsen? Schoonheid, doelmatigheid, grootschheid van gedachte en een eigenaardige uitdrukkingskracht, — dat alles is even goed binnen ons bereik als van wie ter wereld ook. Indien de Amerikaansche architect met liefde en vertrouwen wil bestudeeren, wát precies door hem gedaan moet worden en wanneer hij daarbij ook het klimaat, den grond, de lengte van den dag, de behoefte van 't volk, de traditie en 't wezen van den staat in overweging neemt, dan zal hij een huis ontwerpen, dat zich bij al die elementen aansluit en dat daarenboven den smaak en 't gevoel bevredigen zal. - - - - - - - - - - - - - - EMERSON.

HONGAARSCHE

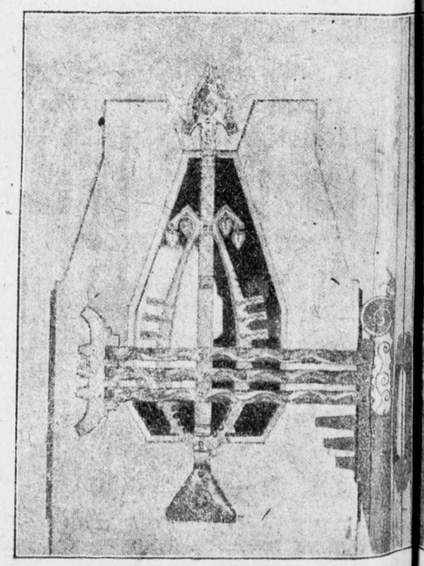

KUNST

IN AFWACHTING OP DE INSPIRATIE ONZER VASTE MEDEWERKERS.

Als de productiekracht een tijdlang opgeheven is, door de een of andere belemmering en haar loop is tegengehouden, dan komt opeens een zoo plotselinge stroom losschieten alsof een oogenblikkelijke inspiratie, zonder waarschijnlijken voorafgaanden arbeid, anders gezegd alsof een wonder is tot stand gekomen. Dit maakt de bekende illusie uit, aan wier voortbestaan, zooals ik zei, het belang van alle kunstenaars tezeer hangt. Het kapitaal heeft zich alleen maar opgehoopt, het is niet zoo maar opeens uit den hemel komen vallen. Maar ook elders ontmoet men zoo'n schijnbare inspiratie, bijvoorbeeld op het gebied van 't goede, de deugd, de ondeugd. - - - - - - NIETSCHE.

ONZE VASTE MEDEWERKERS MET VACANTIE

IN EEN KORT BERICHTJE DEELT DE HEER WILLEM C. BROUWER ONS MEDE DAT HET ARTIKEL OVER DE REDISPEN HEM IN HERINNERING BRACHT HET GEBRUIK VAN EEN REEDS 25 JAAR GELEDEN IN EEN OF ANDER WINKELTJE TE KRIJGEN TEEKENSTIFT: EEN GLAZEN PUNT (DOOR WELKS SPIRAALVORM DE INKT BLEEF HANGEN, EEN SOORT VULPEN DUS IN EMBRYO) AAN EEN ZWART HOUTJE BEVESTIGD.

ARCHITECTURA

Nº 32 ■ 12 AUG. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

DE VORIGE WEEK KON ONS WEEKBLAD NIET VERSCHIJNEN

Het bericht in ons vorig nummer onder het hoofd „Konsekwente bezuiniging" behoeft nog eenige aanvulling daar het door z'n beknoptheid onvolledig is en dus een onjuiste indruk kan geven. De mindere soliditeit van met regeerings-premie gebouwde huizen is hoofdzakelijk een gevolg van het slecht geregeld bouwtoezicht op vele plaatsen. Dat de regeering dit zelve inziet blijkt uit de in voorbereiding genomen maatregelen tot verbetering van dit bouwtoezicht, waarop de uitvoering van de „premiebouw" moet steunen. - - - De weigering van de regeering om de Advies-Commissie voor Bouwontwerpen in Noord-Holland geldelijk te steunen, houdt dus geen verband met den jammerlijk genoeg minderwaardigen bouw, terwijl ter voldoening aan de z.g.n. „eischen van welstand" vele plannen door den heer Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid naar deze Commissie werden verwezen en de subsidie-aanvraag dan ook door genoemden Hoofdinspecteur, naar ons ter oore kwam, werd gesteund. De slechte uitvoering van de door de Commissie behandelde plannen was ook grootendeels het gevolg van plaatselijke onbekwaamheid of tegenstand, terwijl natuurlijk met finantieele steun, ook van de regeering, de Commissie zelve reeds meer zou kunnen bereiken. - - - - - - - - - - - -

UIT JUST HAVELAAR'S

SYMBOLIEK DER KUNST

Kunst is niet een franje en een fraaiigheid: kunst is belijdenis. Wij hebben niet allereerst behoefte aan „mooie dingen" om ons de „leelijke" te doen vergeten: wij hebben behoefte aan vrijheidsdaden van den geest, aan ontroerende levensbelijdenissen. En de kunst is ons een middel tot zelf-bevinding. Wij moeten het kunstwerk niet passief willen „genieten": wij moeten het actief beleven in ons hart. - - - - - - - -

PRYSVRAAG Y/E HOOFDINGANG Y/E SPORTPARK
AANZICHT VANAF DEN OPENBAREN WEG SCHAAL 1 à 100

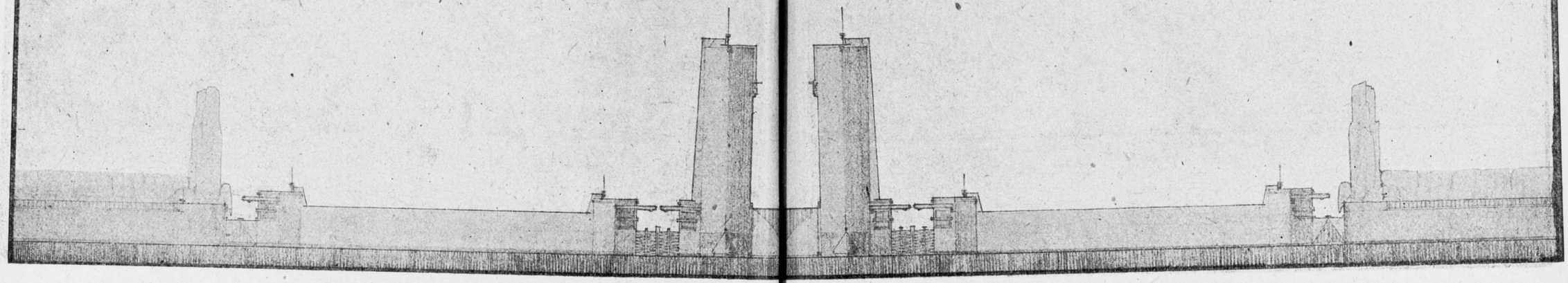

MOTTO LETTER A

Wij reproduceeren hierbij het bekroonde ontwerp van den heer P. de Vries te Minnertsga in den door „De Friesche Bouwkring" uitgeschreven

STUDIEPRIJSVRAAG VOOR EEN HOOFDINGANG VAN EEN SPORTTERREIN

Gevraagd werd: *a.* een terreinafscheiding van het sportterrein; *b.* een hoofdtoegang in het midden breed minstens 6 Meter voor rijtuigen en optochten; *c.* aan weerszijden ieder 2 neven toegangen en 2 uitgangen ieder breed ongeveer 2 meter, alle voor voetgangers; *d.* twee ruimten voor verkoop van toegangskaarten. - - Bij de 2 neven toegangen en uitgangen afsluitbare ruimten voor de controleurs. - - De openingen met gemakkelijk beweegbare afscheidingen af te sluiten. - - Aan de Noord- en aan de Zuidzijde van het voorplein mag op toegangen voor bergplaatsen voor auto's en voor fietsen worden gerekend. - - Het geheel zal zoowel bij geopenden als bij gesloten toestand en zoowel vanaf de openbare straat als vanaf het sportterrein een goed aanzien moeten geven.

Ingekomen waren 8 inzendingen. - - - Aan het rapport der jury — bestaande uit de H.H. L. H. E. van Hylckama Vlieg, G. J. Veenstra en D. Meintema — ontleenen wij de beoordeeling van het hierbij gereproduceerde met 1e prijs bekroonde ontwerp. - - - De hoofdverdeeling is mede door de oplossing van de inwendige hoeken van het voorplein zeer goed. Het plan is duidelijk in de opstand geteekend. De eenvoudige hoofdvormen met enkele goedgekozen versierende deelen voldoen ook aan eischen welke bij het materiaal, gewapend beton, aan de vormen mogen worden gesteld. - - - Dit ontwerp is gedacht in gestokt beton met sprekend geverfd ijzerwerk en dito kleuren voor het houtwerk. Er kan dus zoowel bij zon- als bij grijs licht een goede kleurwerking worden verkregen. - - - De massaverdeeling getuigt van goed geschoolden smaak. - - - De hoofdingang wordt gevormd door twee 10 Meter hooge pijlonnen die ook op verren afstand karakter zullen geven en het terrein zullen accentueeren. In de 6 Meter wijde doorgang zal een optocht het stellig wel doen. - - - De toegangen en uitgangen met hekken, controle-huisjes en luifels laten zien dat de inzender goed inzicht had bij het ontwerpen van de onderdeelen. - - - De onderscheiding is toegekend mede omdat de ontwerper heeft laten zien, dat hij op duidelijke wijze kan uitbeelden dat wat gevraagd wordt - - - De jury heeft het ontwerp als schetsontwerp in overweging genomen. De ruimten voor verkoop van kaarten b.v. zijn onvoldoende. Op het voorplein is geen enkele voorzorg genomen voor mogelijke scheiding tusschen voetgangers en rijtuigen. - - - - - - - - - - - - - -

WER IMMER STREBEND SICH BEMÜHT
DEN KÖNNEN WIR LÖSEN. GÖETHE

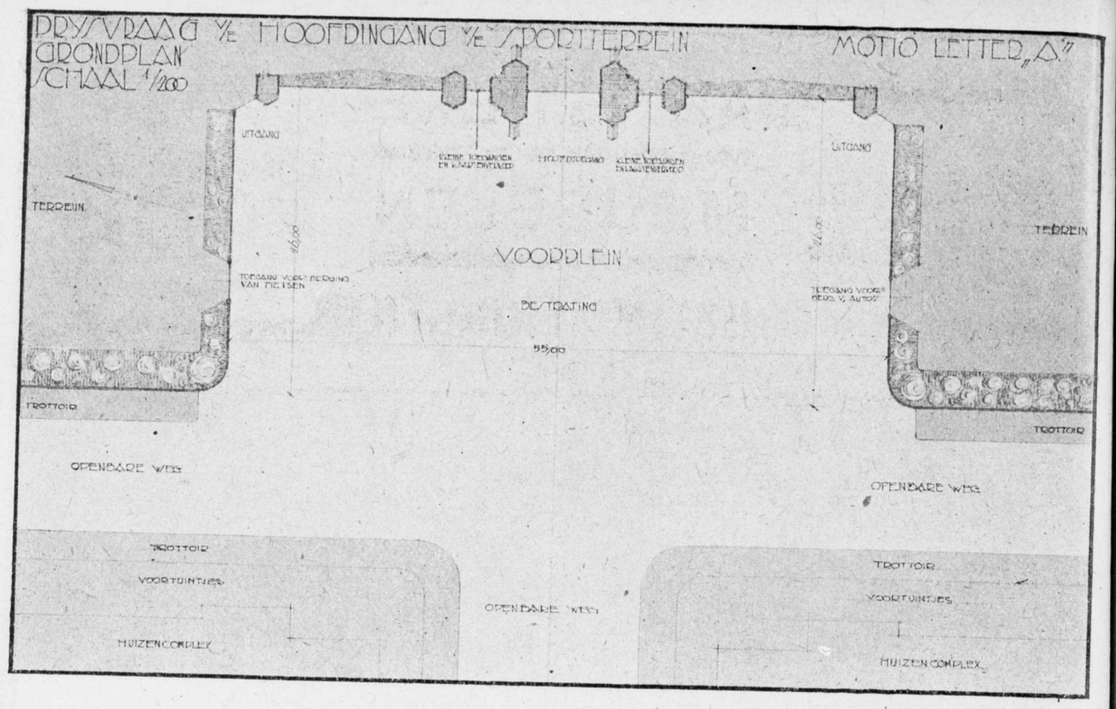

CULTUURBEELD (*uit: „De Strijdkreet"*)

Commissioner Sukh Singh, van Travancore, maakt melding, dat in Madakadu vijf en dertig Hindoes, en in Changanoor dertig Hindoes Christus hebben aangenomen. Bovendien zijn twee Hindoetempels aan het Leger des Heils overgegaan. Ze worden afgebroken en Legerzalen zullen aldaar verrijzen. Halleluja! - - - -

En wij mogen niet eens het gebouw van „De Hollandsche Lloyd" afbreken. - - - - - -

Zie! roept hij uit, ziedaar het werkelijke leven! Zie, voel, ervaar de werkelijkheid. Uw geloof is zoo koud en het leven zoo mooi. Uw geloof is een principe, uw principe een theorie en alle theorie is de leugen. Maar het leven is bloeiende waarheid! JUST HAVELAAR

De uitgever J. v. d. Weg, Dordrecht zendt ons 4 series, elk van 5 koperdiepdrukbriefkaarten van de Groote- of O. L. V. Kerk te Dordrecht; de welverzorgde uitgave verdient gememoreerd. - - - - - -

Mr. Dr. SNIJDER VAN WISSENKERKE

De afgetreden Voorzitter van den Octrooiraad en Directeur van het Bureau voor den Industrieelen Eigendom, Mr. Dr. F. W. J. G. Snijder van Wissenkerke, is met ingang van 1 Augustus 1922 als juridisch adviseur op het gebied van den industrieelen en intellectueelen eigendom, (Octrooi-, handelsmerken- en auteursrecht) verbonden aan de Vereenigde Octrooibureaux der beëedigde Octrooibezorgers H. J. Kooy en Mr. H. Blaupot ten Cate te 's-Gravenhage. - - - - -

ARCHITECTURA

Nº 33 ■ 19 AUG. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

AAN DE REDACTIE
VAN DE REDACTIE

WIJ ZIJN ZEER BENIEUWD NAAR EENIGE BESCHOUWINGEN, OF OP ZIJN MINST EENIGE MEDEDEELINGEN OVER DE TENTOONSTELLING TE KOPENHAGEN - - - - - - - - -

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITEKTUR"

XL

DAS SENKRECHTE IN DER ARCHITECTUR UND DESSEN UEBERWINDING

Die Backsteinarchitektur der Vorzeit hat in den Kuppeln oft das Senkrechte überwunden. In den Wänden vom Senkrechten abzugehen, schien aber unmöglich. - - Das wird in der Glasarchitektur ganz anders. - - - - Schon das grosze Palmenhaus im botanischen Garten zu Berlin hat nicht mehr senkrechte Wände; die Krümmung nach oben fängt schon in drie Metern Höhe an.

RECLAME! - - - - - - - - -

Geachte Redactie. - - - Voor een pas aangevangen bouwwerk te Hilversum zag ik een groot bord staan waarop met groote letters: - - - - - - - - - -

BOUW R.K. VAKSCHOOL VOOR MEISJES. J. H. v. d. HEIDEN, INGENIEUR-ARCHITECT. KONINGSTRAAT 3. - - - - - - - - - - - - - - -

Dit bracht mij op de gedachte om in dezen benarden tijd ook eens iets in die richting voor mijzelf te doen. In het „Nieuws van Blaricum" komen steeds advertenties voor in den vorm van een gedicht waarvan mij bij informatie bij den aardappelhandelaar en den spekslager bleek dat dit den meest succesbelovenden vorm van reclame is. Daar adverteeren mij op 't oogenblik wegens de kosten niet convenieert verzoek ik U M. d. R. beleefd mijne advertentie voor een keer in de kolommen van uw veelgelezen blad op te nemen (bij succes „heb ik er wel wat voor over") wat U toch een „trouw lezer" niet zult weigeren. - - - - - - - - - -

Huismoeders doet uw voordeel,
Kiest U een Ingenieur met oordeel.
Zoekt U een man met zelfrespect,
Een die zich ook noemt „Architect"!

Hoe grooter bord, hoe grooter Geest,
(Voorheen zei men voor „bord" soms [„beest")
Dat is hét teeken van bekwaamheid
Hét merk van adel en voornaamheid.

'k Verzoek U op 't adres te letten
Dat ik hieronder VET laat zetten.
'k Bedien U billijk, net en vlug.
Zoo komt ge steeds bij mij terug!

Zich met de meeste Hoogachting minzaam aanbevelend, Uw dienstwillige dienaar, H. F. SIJMONS, Architect A. et A. BLARICUM - - - -

HONGAARSCHE

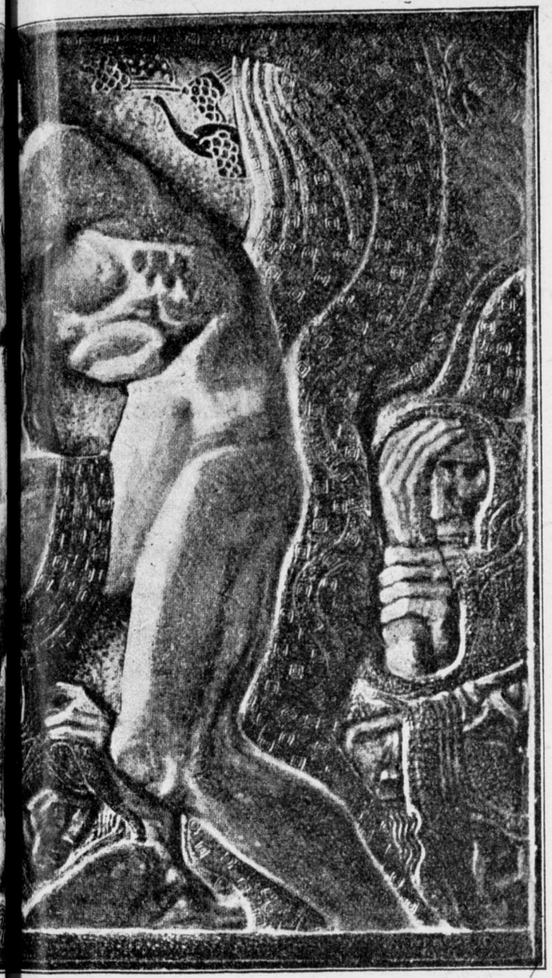

KUNST

Van de Vereeniging tot Bevordering van Nijverheidskunst te Utrecht, ontvingen wij 't Jaarverslag over '21, waarin ons de volgende beschouwingen omtrent het onderwijs getroffen heeft: Terwijl de plannen tot reorganisatie der School na de in het vorig jaarverslag bedoelde besprekingen meer en meer een stadium van rijpheid bereikten, verstoorde de door economische toestanden geboden spaarzame besteding van Rijks- en Gemeentemiddelen elke illusie omtrent de mogelijkheid van uitvoering ervan. Het Bestuur besloot dus de uitvoering der reorganisatieplannen te laten rusten, en de voortzetting van de school op den ouden voet te overwegen. De besprekingen dienaangaande met de onderwijs-commissie en de leeraren leidden tot het besluit de school niet voort te zetten, tenzij de Gemeente zich bereid verklaarde de localiteiten zoodanig te verbeteren, dat het onderwijs daarin met vrucht zoude kunnen worden gegeven. - - - De met de Gemeente gevoerde onderhandelingen hebben, zeer tot leedwezen van het Bestuur, geen resultaat kunnen opleveren, dat de voortzetting van het onderwijs wettigde, zoodat het Bestuur zich verplicht achtte de Algemeene Vergadering te verzoeken het staken van het onderwijs te overwegen.- - - - - - - - - - -

N.B. De bespreking in de Algemeene Vergadering van 15 Juni 1922 leidde tot het besluit het onderwijs te staken, met welk besluit bij schrijven van 26 Juni 1922 het College van Burgemeester en Wethouders in kennis gesteld werd. - - - - - - - - -

Het mag paradoxaal klinken, maar het schijnt een droef gebeuren in ons landje, dat het doode vakonderwijs alleen nog kan leven dank zij den geldelijken steun, terwijl de richting waarin een levend vakonderwijs zich zou kunnen ontwikkelen door het bezuinigingsmes dreigt te worden gedood. En wat doen wij, wat doet ons Genootschap? - - - - - - - - - -

Nur der Irrtum ist das Leben, das wissen ist der Tot — Schiller

PRIJSVRAAGSCHOORSTEEN MANTELS - - - De op deze prijsvraag ingekomen ontwerpen zullen tentoongesteld worden te 's-Gravenhage, 14 en 15 Augustus e.k., in zaal 4 van het Restaurant De Kroon, Spui, van 's morgens 10 uur tot 's middags 4 uur; Rotterdam, 16, 17 en 18 Augustus e.k., in de kleine bovenzaal van Tivoli, Coolsingel, uren als voren; Amsterdam, 21 en 22 Augustus e.k., in de bovenzaal van het Bur. der Bond van Ned. Arch., Weteringschans 102, uren als voren. U beleefd tot een bezoek uitnoodigend, verblijven wij, hoogachtend, N.V. Tegelfabr. „Schiedam".

ALWEER EEN RAMP - - Een beton-stad, indien eenmaal, bijvoorbeeld hier te lande, recht van bestaan zich zou verwerven, mag inderdaad als een ramp voor onze samenleving worden aangemerkt. Gelijk de pyramiden in de woestijn zal zij, na duizenden jaren, nog getuigenis afleggen van: eerstens onzen wansmaak en daarnaast van den onpractischen zin van den tijdgenoot-van-het-heden, wien het zal worden verweten, dat het hem aan inzicht ontbrak om de nakomelingschap te vrijwaren voor de gevolgen van een te lichtvaardig gevolgde, onbezonnen politiek. - Aldus „Klei".

EEN RECLAMEPLAAT DER I. C. A. R. - - - De jury voor de prijsvraag voor een reclameplaat voor de I. C. A. R. (Internationaal Concours Aviatique Rotterdam) maakt door dezen bekend, dat bij de ontvangen inzendingen er geen is, die voor een eersten of tweeden prijs in aanmerking komt. Deze prijzen zijn dus niet toegekend. - - - Met den derden prijs is bekroond het ontwerp, ingezonden onder het motto „Vie an grand air". Omtrent de tentoonstellingen der inzendingin zal eene nadere bekendmaking volgen.

VAN EEN INZENDER

De aarde dreunt, haar schepping stort ineen,
't Gekreun versmoort in rook en donderslag
De menschheid die zóóveel beloofde
Verzinkt in het moeras - haar eigen walg'lijk IK -
Verstikt, vervloekt, vergaat . . .
En sleurt met wanhoopskracht
Nog al dat met zich mee, wat het bereiken kan.

Waar blijft het licht, waar reinheid, waar
Waar uitkomst! Mensch keer tot u zelve in,
Grijp niet uw broeder uit 't laffe zelfbehoud,
Maar redt hem van z'n val ten koste van uw leven,
Verhef uw ziel, al stort uw lichaam naar omlaag
Herrijs! hernieuw, herbouw al wat liefde is.

W.

ARCHITECTURA

Nº 34 ■ 26 AUG. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

TENTOONSTELLING TE KOPENHAGEN

Van deze onderneming kan ik niet zeggen dat zij de toegangsprijs van 1 Kroon en de belangstelling in alle opzichten waard is. - - - Holland, (± 50 millioen inwoners!) dat, als het er nu op aan komt, voor geen enkel land ter wereld behoeft onder te doen, in alles wat een natie tot eer kan strekken, is hier pover voor den dag gekomen. - - - Het geheel deed denken aan een (slap) aftreksel van de 1e Utrechtsche Jaarbeurs. De afdeeling Bouw- en aanverwante kunsten, om beroerd van te worden; de suppoost was er verlegen meê - - - Buiten klonk, vanaf een soort podium met bloempotjes, gamelanmuziek. - - - O, Insulinde, gordel van smaragd! de orkestleden hadden colbertjes aan. Planken en latten, geen stemming, geen fut en de goede dingen die er nog waren kwamen niet voldoende tot hun recht. - - - De Denen zijn gelukkig een verstandig volk, zij en de vele scandinaafsche bezoekers, zullen begrijpen dat deze „Hollandske Udstilling" hen geen gaaf beeld van de Nederlandsche en Ned. Indische Kultuur kan schenken. - - - Verder zal de klaarblijkelijke wederzijdsche sympathie meer goed gemaakt en . . . . bedekt hebben dan het hinderlijke reclamegeschrijf. - - - Ik wil de Hollander, die iets van Seeland zag, van Kopenhagen, de stad der koper- en goudglanzende torens, die eenige Musea van het kleine maar pittige Danmark (± 3 millioen inwoners!) bezocht, die een vluchtige impressie onderging van land en volk, die daarna op „onze" tentoonstelling verzeild raakt en dan een oogenblik niet verslagen, beschaamd en uit het lood gebracht is, niet kwalificeeren, laat dat, zoo noodig, liever aan de Redactie over. Ik hoop dat Staal er geweest is, dat zijne indrukken hier „even" afgedrukt worden, misschien vergroot dat de kans bij een volgende tentoonstelling eindelijk weer eens wat meer van Groot-Holland te aanschouwen en zou daarmee ook het doel van dit schrijven bereikt zijn. - - - - - - - - -

18 Aug, '22. **BERNARD WOUTERS**

DICHTERS ZOUDEN WETGEVERS MOETEN ZIJN; D. W. Z. DE STOUTSTE LYRIEK MOEST NIET AFSTOOTEND EN KWETSEND WERKEN, MAAR HET WETBOEK EN DEN ARBEID DER GEMEENSCHAP VOORBEREIDEN EN BEHEERSCHEN. - - -

EMERSON.

STADSINDRUKKEN. - - Groote pleinen, breede boulevard's. Glooiingen, terrassen en trappen... Ruime woningen, breede vensters. Paleizen, parken en blankbegroeide bastions en dan... de zeekant, het heerlijk blauwe water, de zoo wonder kristallijnen materie, die om gansch de stad als weerspieg'ler der schoonheid zich opdringt aan hare vóeting,... daarboven de lichtluchten nacht, als een langgerekte ochtendschemering en... de mensch, de blonde met blauwe oogen, zijn regelmatig zutver gelaat, zich vermeiend in zijn middernachtelijke uitspanningen,... ook wel des daags werkend... ja ook dat nog wel. - - - Dan, ja dan pakt ons haar sfeer wel even... Kopenhagen... en haar leven, licht... om dan plots hare leege oppervlakkigheid te voelen en des te brandender te verlangen naar onze zwarte grachten, ons donker geteerd verleden,... maar de mislukkingen van ons schijnbaar hopeloos pogend heden, dat gansch de donkere, nauwe stadskern gaat omringen,... waar het volk zwoegt en draaft, verkromt en verschrompelt onder haar drukkende lasten,... ook onder die van haar wil tot beter, tot meer dan oppervlakkigheid. Deze stad kan ons ontroeren in haar levend, leelijke schoonheid. - - - Kopenhagen is de stad van roerloos, lichte bekoorlijkheid, waar Torwalsen bestaanbaar was en is, en die slechts als eenige uitzondering in haar middelpunt een waarlijk schoon en modern bouwwerk heeft staan. - - - - - - - - - - J. A. S.

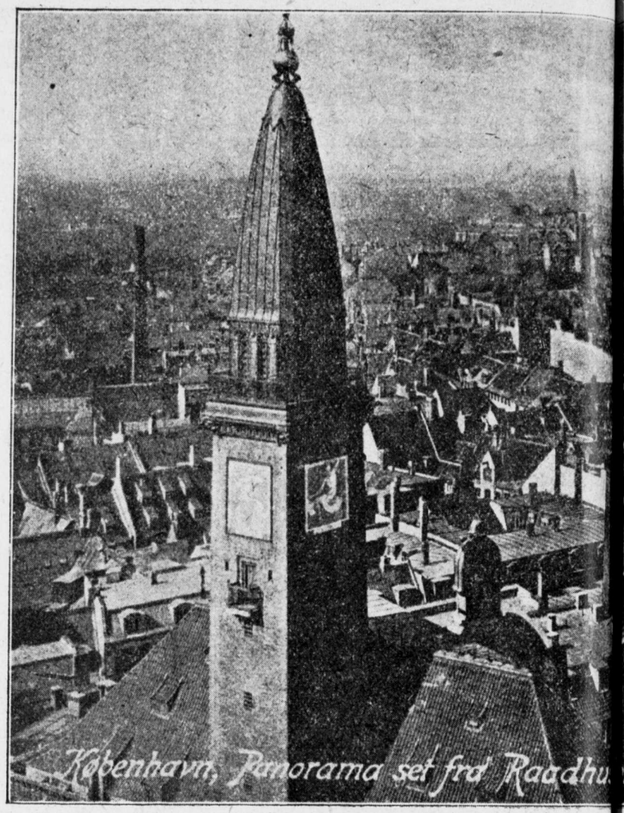

København, Panorama set fra Raadhu

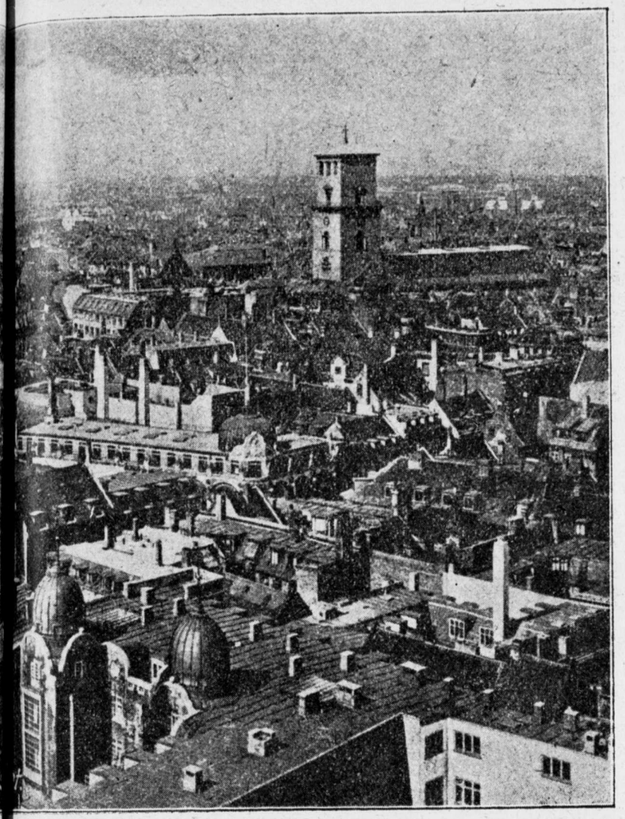

HET SCHOONSTE. - - - Eenige weken geleden drukten wij een advertentie af van the Chicago Tribune, the greatest newspaper in the world, waarin aangekondigd werd, dat dit blad niet meer of minder van plan was, dan die zelfde wereld gelukkig te maken met haar schoonste gebouw. - - - Als grootste dagblad van de wereld kan je niet minder, dat is duidelijk, noblesse oblige: „The most beautiful and distinctive office building in the world is the disire of the Tribune", commandeert het programma. - - - Dit programma heb ik hier voor me, het geeft een aardig stukje land- en volkenkunde het is interessant en leerzaam. Groote foto's geven een goed overzicht van het terrein, waarop het gebouw zal verrijzen. De heele opzet is naïef, grandioos, bekrompen en onbeschaamd tegelijk, al naar het standpunt, dat men inneemt. - - - Naïef, want het schoonste gebouw van de wereld zal als een reus van 120 meter opschieten boven een kwartier van fabrieken, silo's en inderhaast half afgemaakte gevels, in een ruimere omgeving met perspectieven van exhausters en spoorrails. Het grandiose is meer negatief; grandioos is het om zoo, met donderend geweld, de onontwarbare chaos te accentueeren van dit Amerikaansche stadsbeeld. Weer kleintjes is het, om 's werelds schoonste gebouw zijn verdiepinghoogten te doen regelen naar een toevallig aanwezig fabrieksgebouw. Onbeschaamd, het neer te willen kieperen zoo maar aan den kant van den weg, zonder eenig houvast met zijn omgeving,

EEN BEELD VAN HET BESTAA OUW DER „CHICAGO-TRIBUNE"

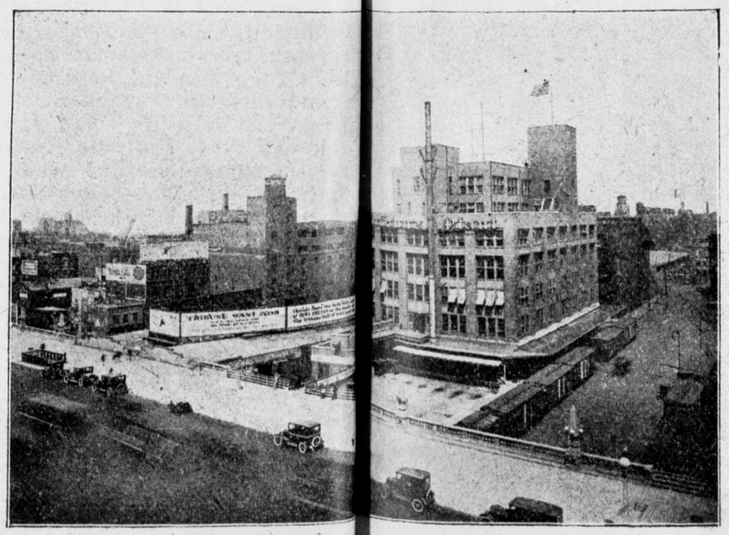

dan den bodem waar het op staat; verbluffende de zoo en zooveel millioen lezers en hen, die het worden moeten; en tóch doen of dat er heelemaal niet op aankomt en spreken over schoonheid met een dood ernstig druklettertje. - - - - Toch is zoo'n programma interessant, spreekt het van overmoedig zelfvertrouwen, dat wis en bliksems de kerels wel aan het werk zal krijgen, de heele wereld over; vier maanden lang hen de hersenen zal doen knarsen, om dan so and so many ontwerpen van famous architects binnen te krijgen. „De heele wereld deed mee, wij hebben dus het beste, leve het schoonste gebouw, het kan immers niet missen!" - - - - Ter zake zien wij, dat het programma begint met de sommen die te winnen zijn en met de mededeeling dat in de jury zitting hebben een kapitein, een kolonel en óók een architect. Dan komt als volgende punt in belangrijkheid het contract tusschen eerstbekroonde en eigenaar van het blad. Is de zaak voor elkaar of niet? - - - Achteraan wordt in een slordige anderhalve pagina druks afgehandeld wat wij onder een programma verstaan. Hieruit blijkt, dat de eerstbekroonde den eigenaar zal moeten bewijzen, dat hij het heele nieuwsbladbedrijf door en door snapt, anders zou er toch niets met hem te beginnen zijn nietwaar? Verder bepaalt het programma nog hoe hoog het gebouw moet zijn hoe hoog de toren, en dan, ... pang, pang, is het uit. - J. B.

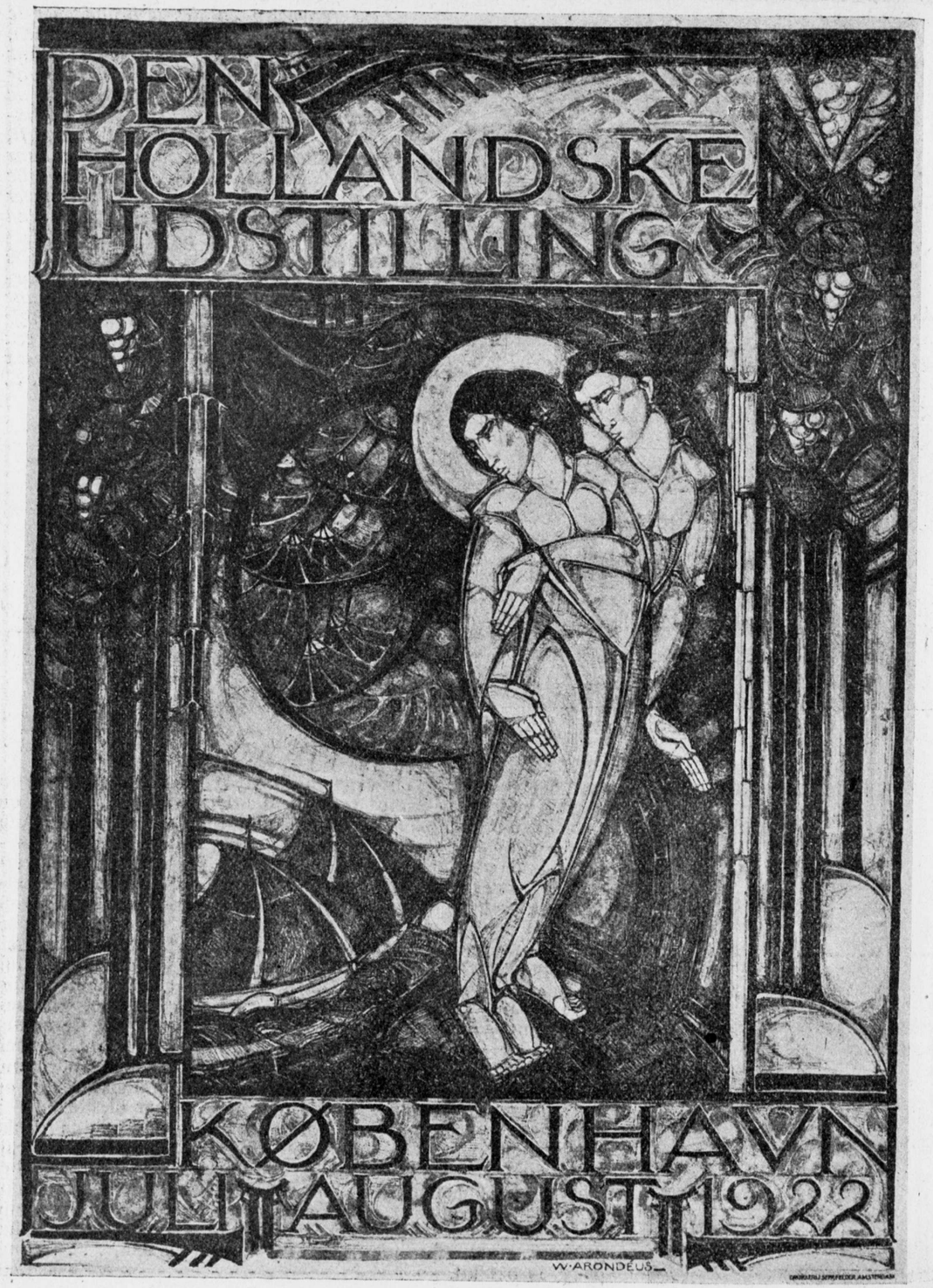

ARCHITECTURA

Nº 35 ■ 2 SEPT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

000 woningen zullen er verrijzen. - - - We vernemen uit de dagbladen en uit luizende monden dat hiervoor althans de plannen bestaan. — Ja: misschien *inderdaad* reeds bestaan d. w. z. reeds ontworpen zijn. - - - We vragen ons nu alleen naar af wat wij architecten daar verder eigenlijk nog mee te maken zullen hebben. n het volgend nummer van ons weekblad hopen we op dezen vraag uitvoeriger erug te komen. - - -

TENTOONSTELLINGSRAAD VOOR BOUWKUNST EN VERWANTE KUNSTEN. - - - -

Verslag betreffende het bijeenbrengen van een inzending moderne toegepaste Kunst op de Nederlandsche Tentoonstelling te Kopenhagen 1922. - - - Zooals reeds in het kort is medegedeeld, heeft de Tentoonstellingsraad voor Bouwkunst en Verwante Kunsten zich op verzoek van het Uitvoerend Comité van bovengenoemde Tentoonstelling belast met het bijeenbrengen van een inzending toegepaste kunst, terwijl ook de namen gepubliceerd zijn van de kunstenaars wier werk door ons werd aangewezen. Wij meenen dat het thans gewenscht is aan de samenstellende vereenigingen verantwoording te doen over de wijze waarop wij te werk zijn gegaan. - - - Slechts kort nadat onze Raad zich geconstitueerd had en terwijl de eerste beraadslagingen gehouden werden betreffende ons hoofddoel, het organiseeren van periodieke tentoonstellingen hier te lande, werden wij voor de niet onbelangrijke opdracht gesteld om in het buitenland i. c. in Denemarken een beeld te geven van de stand van onze architectuur en verwante kunsten. Hoewel de tijd van voorbereiding kort en het beschikbare paviljoen met de middelen niet ruim genoemd konden worden, hebben wij toch gemeend ons er mede te moeten belasten en zoo ook de leiding op ons te nemen in deze richting, waarvoor onze Raad door zijn samenstelling en werkkring ook voor verdere gevallen zich het meest aangewezen lichaam beschouwt. - - - Behalve op de beide genoemde beperkingen van tijd en ruimte dient ook gewezen te worden op de omstandigheid dat rekening moest worden gehouden met een andere afdeeling der tentoonstelling n.l. die der industrie, waarbij aan deelneming belangrijke kosten verbonden waren; teneinde bij de samenstelling voor onze afdeeling geheel vrij te kunnen zijn, moest daarom elk vooropgesteld handelsdoeleinde worden buiten gesloten. Deze beperkingen wezen ons voor onze werkwijze den weg; vooropstellende dat ons paviljoen zou bevatten: architectuur, kunstnijverheid, meer gebonden beeldhouwkunst en decoratieve grafische kunst, was de grootte, 9½ × 30 M., aanleiding om tot het bijeenbrengen door keuze te besluiten en alleen op de aesthetische waarde te letten; de verschillende richtingen te laten uitkomen in dit kleine bestek was niet wel mogelijk. Alleen is getracht in den aard van het ingezondene eenige verscheidenheid te brengen, o, a. door van de architectuur iets van

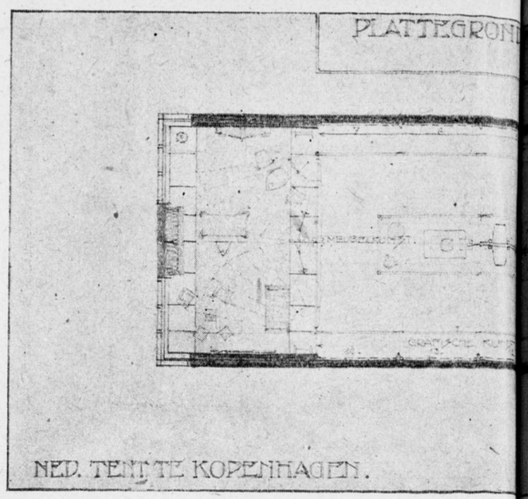

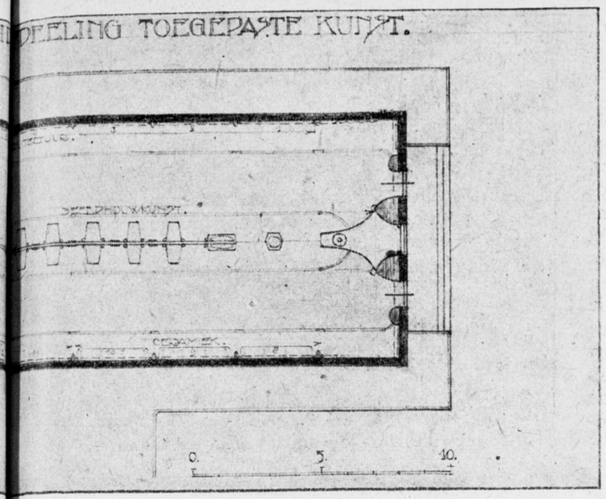

stedenbouw, volkswoningbouw, openbare gebouwen, landhuizen, restauratiewerk e. m. te laten zien, terwijl ook gelet moest worden op een bevredigenden indruk van het geheel. In het algemeen reeds is het exposeeren van toegepaste kunst niet gemakkelijk; dit bestaande paviljoen in het bijzonder gaf geen gelegenheid de vleugels uit te slaan, Zoo moest ook de keuze van het werk in de meeste gevallen niet aan den kunstenaar zelf, maar aan ons blijven, al werd zooveel mogelijk met den ontwerper overleg gepleegd. De keuze nu is door hoofdelijke stemming geschied; nadat door de uit ons midden aangewezen sub-commissie een voorloopige lijst was opgesteld, werd deze in een vergadering nog aangevuld en heeft een stemming toen uitgemaakt, hetgeen wegens de beperkte ruimte niet kon worden genomen. Werk van de leden van den Tentoonstellingsraad werd a priori uitgesloten. - - - Bij de uitwerking hebben wij voor verschillende moeilijkheden en tegenslagen gestaan. Zoo wendden wij ons tot het Gemeentebestuur van Rotterdam om de beschikking te krijgen over de teekeningen van Dr. Berlage voor het Hofplein, maar moesten ons met foto's tevreden stellen; van het bankgebouw van denzelfden bouwmeester te Londen voor de Fa. Wm. Müller & Co. konden wij de foto's niet tijdig ontvangen. Van glas in lood hadden wij als pendant van een raam Thorn Prikker gaarne één der ramen van Prof. der Kinderen uit de Amsterdamsche Beurs gehad, de gemeente zag echter in de tijdelijke vervanging te groote bezwaren. Ander belangrijk glas in loodwerk te krijgen is ons niet gelukt, terwijl het ook uiterst moeilijk, meestal niet mogelijk bleek de eigenaars van goede meubelen tot het zenden naar Kopenhagen te bewegen. Kunstnaaldwerk en kleinere voorwerpen van nijverheidskunst, die wij eerst wilden opnemen, moesten toch achterwege blijven, terwijl voor de grafische afdeeling, waarbij wij ons uitsluitend bepaalden tot de affiches, wij zeer noode moesten ontberen eenige superieure platen van Toorop als Katwijk en Pandora in eersten druk. En zoo is er meer; ons ontbrak nog de ervaring om te weten waar de beste werken zich bevinden; in den vervolge en bij langer voorbereiding hopen wij meer te kunnen bereiken. Wij doen daarbij een ernstig beroep op onze collega's om zich zooveel mogelijk voor te bereiden op komende tentoonstellingen. - - Niettemin kan als geheel de samenstelling zeer bevredigend worden genoemd. Wij laten haar hierachter volgen, zooals deze in de catalogus werd vermeld:

(Zie volgende blz.)

EEN INTERIEURBEELD DER TENT TE KOPENHAGEN

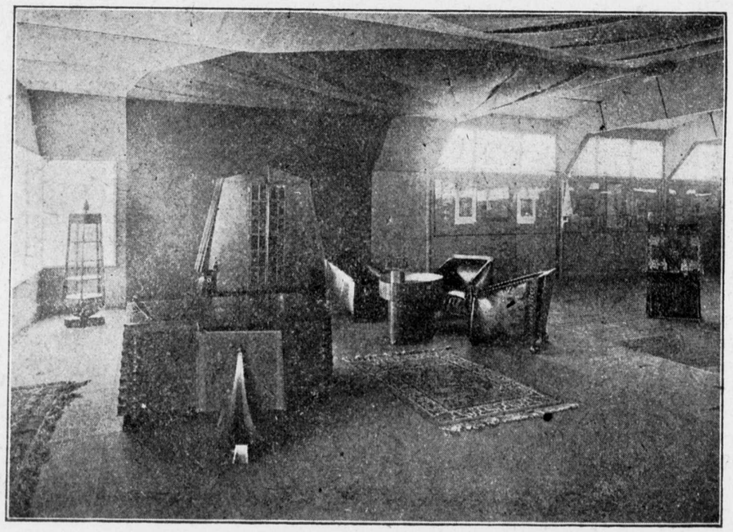

Het ontwerp voor het in[illegible]eur en de hoofdleiding bij de uitvoering en opstelling [illegible] in handen van den secretaris der sub-commissie, archite[illegible]A. Eibink, - - - - - - - - - - - - -

Het spreekt vanzelf dat onze ke[illegible], zooals iedere keuze, niet de instemming van allen kan hebben; het heeft [illegible]om geen nut nader in te gaan op hetgeen in enkele stukjes er over werd [illegible]emerkt; dat een onbillijkheid zou zijn begaan, achten wij echter ten eenenm[illegible]onjuist. Een keuze is uitteraard afhankelijk van de samenstelling van onzen r[illegible]en zoo bestaat verband tusschen de tegenwoordige samenstelling en de i[illegible]ing te Kopenhagen; de constitueerende vereenigingen kunnen voldoende [illegible]oed uitoefenen bij de benoeming en eventueele wijziging van de afvaard[illegible]g. - - - Geenszins ontkennen wij dat aan keuze bezwaren verbonden zijn, [illegible]r de ervaring bij deze inzending opgedaan, heeft onze meening versterkt, d[illegible]oodoende het best te bereiken is ons doel dat was om vrij van persoonli[illegible]belangen een zoo zuiver mogelijk beeld te geven van de hedendaagsche kur[illegible] - - - - - - - - - - - -

ARCHITECTUUR (Afd. A)

Vak 1. Dr. H. P. Berlage en A. C. Burgdorffer. Foto's naar teekeningen ontwerp Hofplein, Rotterdam.
Vak 2. K. P. C. de Bazel. Foto's naar maquette ontwerp Rotterdamsche Raadhuis. Foto Hofstede „Oud-Bussum".
Vak 3. P. Vorkink en Jac. Wormser. Teekeningen en foto's landhuis, theekoepel en tuinmanswoning te Oostvoorne.
Vak 4. P. Kramer en Ir. W. A. de Graaff. Brugontwerpen voor de Gemeente Amsterdam. - P. Kramer. Foto's en gebouw van den Bond van minder Marinepersoneel te Den Helder.
Vak 5. M. de Klerk. Foto's en teekeningen voor de bekroning van den toren te IJsselstein. Foto's en teekeningen der huizenblokken „Eigen haard". Foto's gezellenhuis te Maastricht. Teekeningen emigrantenhuis te Amsterdam.
Vak 6. J. F. Staal. Perspectieven woningbouw „Samenwerking" 1922. Foto's maquette voorontwerp 1920. Foto's ontwerp Kantoorgebouw der Nederlandsche Plantenboterfabriek.

KUNSTNIJVERHEID (Afd. B.)

Vak 7. C. A. Lion Cachet. Foto's interieurs S. S. Jan Pictersz. Koen. - K. de Bazel. Foto interieur bibliotheek der lettergieterij van Tetterode te A'dam. - A. v. d. Wey. Foto's int. studeer- en ontv.kamer Kinderarts.

LOS STAANDE VOORWERPEN

C. A. Lion Cachet. Ebbenhouten stoel. Ebbenhouten tafeltje. Haardscherm. Portefeuille standaard met perkamenten portefeuille. Tapijt en velours. Eternietpaneel uit het S. S. Jan Pieterszoon Koen. - M. de Klerk, Heerenkamer. bestaande uit: Boekenkast, bureau en bureaustoel, drie fauteuils met ovalen tafel en boekenstandaard. - H. Wouda. Tafeltje met twee stoelen en twee fauteuils. - A. van der Wey. Crapeau en Werktafeltje. - G. W. Dysselhoff. Gebatikt kamerscherm. - Th. Colebrander. Twee tapijten. - J. Thorn Prikker. Paneel van glasmozaïk, Madonna met kind. Glas in loodraam, Aanbidding.
Vak 8. C. J. Lanooy, Aardewerk.
Vak 9. B. Nienhuis, Aardewerk.
Vak 10. Th. Colebrander, Aardewerk. - K. P. C. de Bazel, Glaswerk. - C. de Lorn. Glaswerk.

GRAFISCHE KUNST (Afd. C)

Vak 11. Jan Sluyters. Affiche: Avondfeest Nederlandsch Kunstenaarsverbond. Affiche: Tentoonstelling Arti et Amicitia. - C. A. Lion Cachet. Affiche; Lustrum Architectura et Amicitia.
Vak 12. Jac. Jongert. Affiche: De Paradijsvloek. - Leo Gestel. Affiche; Hollandsche Kunstenaarskring. - H. Th. Wijdeveld. Affiche: Onweer.
Vak 13. Walter van Diedenhoven. Affiche: Tent, Huis en Tuin. - J. Thorn Prikker. Affiche: Revue Amestrielle L'art appliqué. J. Toorop. Affiche: Delftsche Slaolie.
Vak 14. W. Arondéus. Oorspronkelijk ontwerp voor de reclameplaat der Nederlandsche Tentoonstelling te Kopenhagen. - C. A. Lion Cachet. Oorkonde van de Mij. v. Nijverheid.

BEELDHOUWKUNST (Afd. D.)

Dr. J. Mendes da Costa. Monument voor den boerengeneraal Christiaan de Wet. Maquette van het geheel, schaal 1 à 10. Beeld van de Wet (halve ware grootte). Twee details van het voetstuk (ware grootte).
Hildo Krop. Drie koppen beeldhouwwerk in Zwitsersche mijnsteen. Afgietsel in beton, detail bekroning klok Raadhuis te Rotterdam. Foto's klok raadhuis Rotterdam. Tooneelmaskers voor een maskerspel van Yeats. Foto's beeldhouwwerk gehakt in baksteen gebouw Incassobank te Utrecht.
H. A. v. d. Eynde. Gepatineerd gipsmodel van beeldhouwwerk aan den ingang van het Scheepvaarthuis te Amsterdam. Foto's beeldhouwwerk Scheepvaarthuis voorstellend de vier oceanen. Foto marmerrelief „Afscheid". Foto beeldhouwwerk in beton Radiostation te Kootwijk.
L. Zijl. Gipsmodel van beeldhouwwerk aan het gebouw der levensverzekeringmaatschappij „de Nederlanden" te 's-Gravenhage. Bronzen bizon.
J. C. Altorf. Bronzen aap. Vogel in ebbenhout.
J. Polet. Kop in syanith. Kop gipsmodel. Foto's beeldhouwwerk in hout aan het gebouw der Landbouwhoogeschool te Wageningen.
Joh. Rädeker. Kop gehouwen in tufsteen. Kop in gips. Vrouwentors gehouwen in zandsteen.

zes blokken huizen begonnen worden. - - - - - - - - - - -
Met de onaangename geur van de smulpastei voor prijsvragers uit het land van den Dollar nog in onze neus, wordt ons wederom een smulpastei opgediend, ditmaal — o ironie — uit het land van den Honger. Meer nog dan naar dergelijke smulpasteien verlangen we naar een gezond ontbijt; dus maar wachten tot A et A weer wakker wordt. - - - -

In het „Report of Conference London 1922" van de „International Garden Cities and Town-Planning Association" lezen wij o.a. dat de heer van der Kaa zijn dank uitbrengt voor de aan Holland bewezen eer en tevens het vertrouwen uitspreekt dat de conferentie vruchten zal afwerpen; wijst er verder op dat Holland, leerling van Groot-Brittanië, in vele opzichten reeds even ver gegaan is in zijn ontwikkeling.

acht dat neetoorige stukje eerlijk gezegd niet de moeite waard, om er conscientieus tegen in te gaan, vooral niet na het zakelijke rapport dat in het jongste „Architectura"-nummer is opgenomen van den Tentoonstellingsraad, dat bewijst, hoe de expositie, die door B. W. gekwalificeerd wordt met de woorden „om beroerd van te worden", samengesteld door bekwame kunstenaars, die allicht beter weten hoe Groot-Holland er uit ziet of uit zàl zien dan B. W. - - - 't Schijnt dat de schrijver van dit gallige stukje geïrriteerd is geweest door stijlloos optreden van gamelanspelers, en nu zijn verbittering op zeer stijllooze wijze heeft gekeerd tegen de geheele tentoonstelling, en zelfs, om de misleidende schijn te verspreiden van een hoog protectoraat, zich bepantsert met Staal. Zijn slechtzittende, vlekkerige jas wordt er evenwel niet door gecamoufleerd. Komisch doet zijn tirade over het verstandige en liefdevolle Deensche volk aan, als men iets weet van de affiche-misère die de Tentoonstellingscommissie beleefd heeft. Toen de Hollanders in de commissie namelijk met het goede affiche, dat ook in Architectura gereproduceerd is, voor den dag kwamen, durfden de Denen daarmee niet in zee. En zij, die ons volgens B. W. hun artistieke piëteit moeten toonen, zij zijn het geweest, die tenslotte de meer dan conventioneele reclameplaat over stad en land hebben verspreid, waarop de befaamde Hollandsche boerin, roodkoonig en witgemutst, op klompen! - - - De heer B. W. verzuimt blijkbaar bij zooiets uit het lood te zakken. Dat doet hij alleen als 't *niet* noodig is! - - -

Utrecht C. A. SCHILP

Nu eindelijk de Tentoonstellingsraad belast met het „bijeenbrengen van een inzending toegepaste kunst in den vreemde" getracht heeft verantwoording te doen over de wijze, waarop door haar is te werk gegaan, kunnen wij enkele opmerkingen niet langer voor ons houden. Deze zijn in het kort samengevat de volgende: 1e. Het verslag maakt melding van den korten tijd van voorbereiding en het tekort aan beschikbare ruimte en middelen. Desondanks neemt de raad de leiding op zich en deelt mede, dat zij zich in den vervolge voor al

dergelijke voorkomende gevallen als het *meest aangewezen lichaam* (wij cursiveeren) beschouwt. De verdere punten zullen misschien duidelijker maken, waarom dit laatste op zijn zachtst gesproken, kras te noemen is. 2e. Er wordt gesproken over groote moeilijkheden bij het verkrijgen van enkele gewenschte tentoonstellingsobjecten. Maar waarom heeft de raad zich dan niet, al was de tijd kort, ervan vergewist of datgene, wat zou worden tentoongesteld aanwezig was, althans onmiddellijk bereikbaar? Hierdoor heeft zij aan haar eigen inzichten te kort gedaan en meer voor de hand liggende en gemakkelijker verkrijgbare objecten genegeerd. - - - 3e. In het verslag staat o.m. nog: „Niettemin kan als geheel de samenstelling zeer bevredigend worden genoemd". Is deze uiting van bevrediging er eene van den Raad zelf of is dit hem wellicht gebleken uit berichten of uitlatingen van bevoegde beoordeelaars of bezoekers c.q. kunstenaars. Het zou zijn nut kunnen hebben hieromtrent iets naders te vernemen. - - - 4e. In het laatste deel van het rapport wordt verband gezocht tusschen de samenstelling van den Raad en de inzending te Kopenhagen, dus zoo iets als het verband tusschen de maatschappij en de kunst als afspiegeling daarvan. Verder klinkt er iets weifelends in den zin: „de constitueerende vereenigingen *kunnen* (wij cursiveeren) voldoende invloed uitoefenen bij de benoeming en eventueele wijziging van de afvaardiging. Dit schijnt een verontschuldiging voor de wijze, waarop de Raad is te werk gegaan, een „pro domo" zouden wij geneigd zijn te beweren. Ieder, die lid is van een vereeniging, weet heel goed op welke eigenaardigeen volstrekt niet altijd objectieve wijze dikwijls benoemingen plaats vinden. 5e. Moeten wij het feit, dat het doel om „vrij van persoonlijke belangen" iets te geven bereikt geacht is, apprecieeren of beschouwen als iets van zelf sprekends, kunstenaars eigen. Een „zuiver beeld van de hedendaagsche (Nederlandsche) kunst" toch kan deze inzending ons niet te zien geven, daarom is zij in werkelijkheid te veel een uitvloeisel van de richtingen der samenstellende leden en is er te weinig rekening gehouden met de uitingen van andere door de kunst begenadigden.

Scptember 1922. - - - - - - - - - - - - - - - CRITICUS

RECTIFICATIE

De onderschriften bij het in ons laatste nummer afgebeelde ontwerp van A. J. Westerman zijn door misverstand niet juist gesteld. Zoo dient achter arch. Publ. werken, afd. Gebouwen (onderschrift bij de perspectieven) „Amsterdam" vermeld te staan. Verder zal de schrandere „Architectura"-lezer wel begrepen hebben, dat het niet betrof een ontwerp van een bergruimte en een ontwerp van een schaftlokaal, doch één ontwerp van een bergruimte (beg. grond) en schaftlokaal (verdieping) - - - - - - - -

ARCHITECTURA

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Nº 36 ■ 9 SEPT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

■ ■ ■

In New-York zal een „Kunststad" verrijzen van theaters, tentoonstellingshallen, concertgebouwen, musea enz.; aldus het „Handelsblad". - - - In verband met 's Werelds grootste Valuta zijn er 30.000.000 Dollar voor beschikbaar; waarschijnlijk in verband met 's werelds grootste Dagblad zal het in *Grieksche* stijl gebouwd worden. - - Met 's Werelds grootste bouwmeesters schijnt het plan echter geenerlei verband te houden. - - -

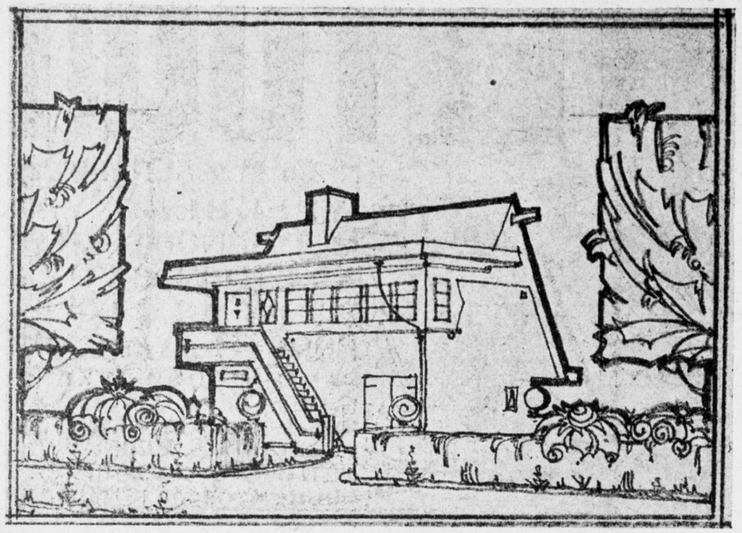

ONUITGEVOERD ONTWERP VAN A. J. WESTERMAN, ARCHITECT PUBLIEKE WERKEN, AFD. GEBOUWEN

INGEZONDEN

Buiten verantwoording van de redactie

TENTOONSTELLING TE KOPENHAGEN. - - - Als ik, na lezing van het in „Architectura" No. 35 voorkomende verslag, hier nog iets in het midden breng, dan zal het niet een — onvruchtbaar — afdingen op dat verslag zijn. - - - Ik wilde, ter voorkoming van misverstand, verklaren waardeering te gevoelen voor de talenten der Kunstenaars wier namen aan de Hollandsche Tentoonstelling te Kopenhagen op eenigerlei wijze verbonden zijn en geloof niet dat ooit bij mij zou opkomen hun vermogen, om Nederland overal waar zulks verlangd mocht worden op waardige wijze te vertegenwoordigen, in twijfel te trekken. - - - - Onder handhaving mijner overtuiging, dat deze tentoonstelling geen duidelijke weerspiegeling geeft van de krachten onzer Natie en van de schoonheden waarop Holland en Indië kunnen bogen, zou ik dit laatste liefst alleen willen wijten aan de „niet ruim te noemen middelen" welke ter beschikking waren. - - - De tentoonstellingsraad doet in zijn verslag een „ernstig beroep op de collega's om zich zooveel mogelijk voor te bereiden op komende tentoonstellingen". - - - Ik zou dit beroep uitbreiding toewenschen en graag gedaan zien b.v. ook op dàt deel des Nederlandschen Volks, dat wèl ruim te noemen middelen beschikbaar kan stellen, aangezien het zonder deze toch maar zelden goed gaan zal. - - - Haag 6-9-'22.

BERNARD WOUTERS

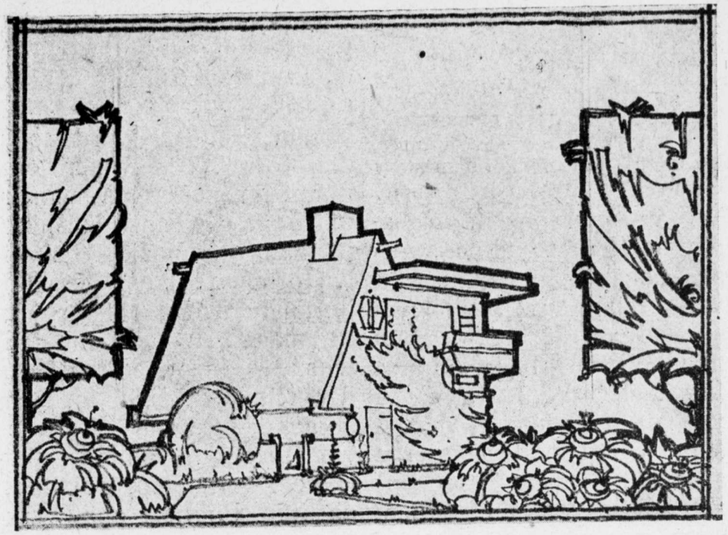

ONUITGEVOERD ONTWERP VAN A. J. WESTERMAN. ARCHITECT PUBLIEKE WERKEN, AFD. GEBOUWEN

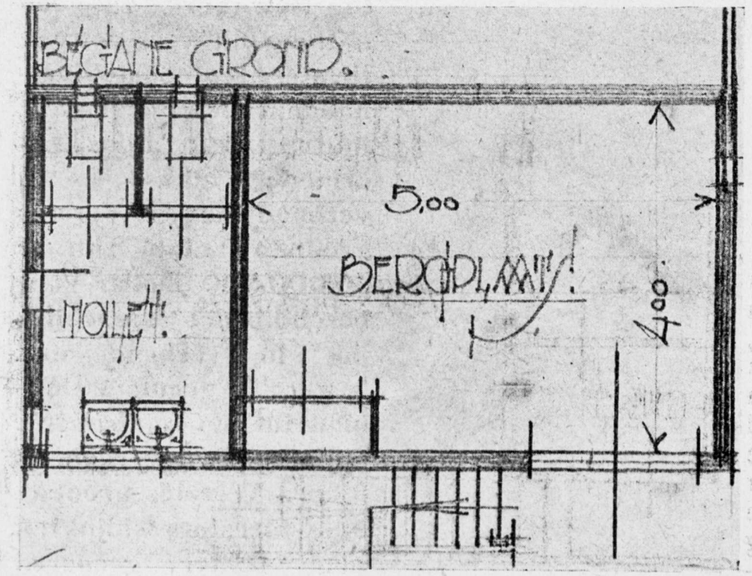

BERGPLAATS IN HET VOLEWIJKSCH PARK

UIT: PAUL SCHEERBART'S „GLASARCHITEKTUR"

XLII

DIE VERSTELLBAREN GLASWAENDE IN DER WOHNUNG UND IM PARK

Der Japaner macht seinen Wohnraum dadurch immer wieder anders, dass er durch Wandschirme den ganzen Wohnraum in kleinere Räume zerlegt. Ueber diese Wandschirme werden immer wieder andere Seidenstoffe gelegt, so dass der kleinere Raum ach immer wieder anders aussehen kann. - - Aehnliches lässt sich durch verstellbare und verschiebbare Glaswände in den Wohnräumen der Glasarchitektur erreichen. - - - - Bringt man die verstellbaren Glaswände, die natürlich nicht senkrecht sein müssen, auch im Park an, so kann man dort die herrlichsten Perspektiven schaffen, und eine sehr leichte höhere Wandschirmarchitektur könnte dem Parke eine neue architektonische Bedeutung geben. - - - Und stets variabel wäre dieses Neue. - -

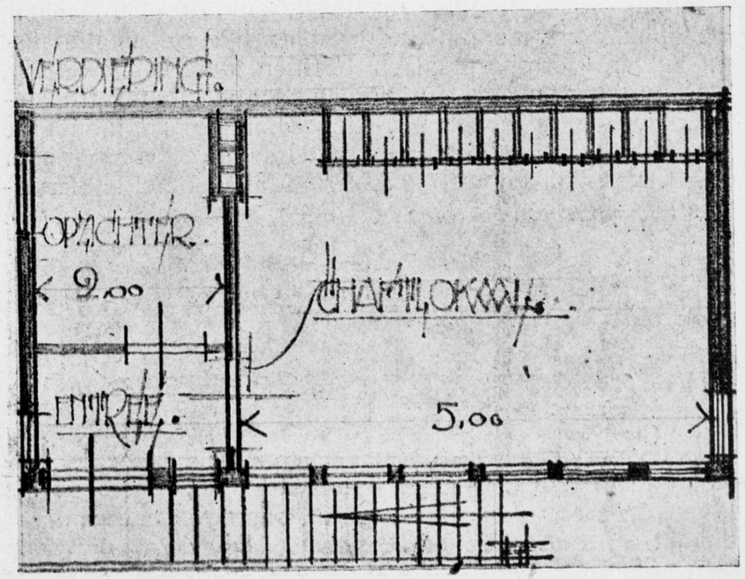

SCHAFTLOKAAL IN HET VOLEWIJKSCH PARK

A. ET A., WAT IS ER VAN DEN NACHT?

Er ging door 't gehucht
Een wonder gerucht
Van een plan van 6000 woningen,
En menig van ons heeft in stilte
Gezucht op dat wondre gerucht.

We vroegen ons af, welke plannen er wel alreeds geschapen mochten zijn, wat voor een nieuw stadsbeeld er wel verrijzen zou. Een nieuwe Pijp- of Kinkerbuurt (hoezeer ook naar den zin van de velen, die slechts smalend over de moderne architecten kunnen spreken) achtten we wel uitgesloten, maar met schrik dachten we tevens aan een nieuw compromis, dat ons nog meer compromitteeren zou dan plan Zuid. - - - Intusschen wachten we . . . en zuchten maar, totdat we in slaap vallen en droomen . . . . heerlijk droomen van pleinen en straten van wondervolle schoonheid, in hooge eenheid en harmonie geschapen, van monumenten in zuivere vormenspraak en verhouding, van kleurige plantsoenen, waarin lachende en spelende kinderen, van frissche daken, van gave, rustige en toch levendige straatwanden, van al dat wondervolle waarnaar de dwazen in verrukking willen reiken. - - - Totdat onze droom gestoord wordt door den oproep — *niet* om plannen te scheppen — maar om voor de reeds gemaakte plannen (gemaakt, terwijl wij droomden) een passend jurkje te willen ontwerpen; de maat kan *zóó* genomen worden. Niet overal leenen de lichamen zich tot een sluitend costuum — maar we moeten nu eenmaal niet te veel verlangen, ook niet dat Jan Publiek ons werk zou waardeeren; die schijnt een Pijpbuurt en Valeriusstraat nog steeds te verkiezen boven de „gevangenissen" en „kazernes" zooals bij voorkeur de moderne bouwwerken genoemd plegen te worden. - - - En als we er dan nog eens „een nachtje over slapen" wordt onze slaap niet meer een feest van droomvizioenen, van heerlijk oprijzende stadsbeelden, maar een kwelling, een nachtmerrie van troosteloze straten, een monotone „afwisseling" van zonder liefde aangebrachte versieringen, een droef beeld van geesteloosheid. - - - Met een schrik ontwakend, zien we dezelfde plannen voor ons liggen, en nog huiverend van het beeld uit onze droom, nemen we zuchtend ons potlood, haak en driehoek, beginnen te passen en te meten, groepeeren ramen, deuren, scheiden en binden — totdat het zoeken steeds maar weer opnieuw naar die hooge vorm, dat mysterie van rust in de beweging, eenheid in de veelheid, harmonie in de afwisseling, naar dat hoogste wat heel enkelen en die enkelen nog heel zelden vermogen te bereiken, een pijniging wordt: dat reiken zonder te bereiken, en we aan 't eind van ons pogen droef staren naar de met zooveel barensweeën geboren scheppingnn uit die mésalliance van droom en schrikbeeld. - - - Wanneer komen de architecten, die zoo goed lijnen trekken, er eens toe, gezamenlijk een lijn te trekken? Of droomt ge nog steeds voort A. et A. en vreest gij niet dat uw slaap zal verstoord worden door een nachtmerrie? - - A. et A. wat is er van den nacht? - - - MAX SPEIJER

UIT JUST HAVELAAR'S „DE SYMBOLIEK DER KUNST"

De symbolische en gestijlde kunst vindt haar volledigste consequentie in de architectuur: de architectuur is niet langer in de eerste plaats een schepping van het afzonderlijk individu, maar architectuur is de schepping eener menschheid. Elke monumentale geestes-daad is een *collectieve* geestes-daad. Religie beteekent niet een particulier geloofje: zij is het geloof der gemeente. *Ieder* gelooft daar *allen* kunnen gelooven. Ieder gelooft op zijne wijs, maar allen gelooven hetzelfde geloof. Elke religie, hoewel ze subjectief gevoeld moet worden, geeft een objectief wereld-beeld.

ARCHITECTURA

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Nº 37 ■ 16 SEPT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP. ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

- GEESTELIJKE - WEDEROPBOUW

De Fransche kunstenaars hebben met groote meerderheid besloten den Duitschers mede uit te noodigen tot deelname aan de Internationale Kunstnijverheids Tentoonstelling welke in 1924 te Parijs gehouden zal worden. - -

Max Reinhardt is door Gémier uitgenoodigd in diens théater „l'Odéon" te Parijs met zijn troep te komen spelen.

TENTOONSTELLING TE KOPENHAGEN

Naar aanleiding van het eerste ingezonden stukje van den heer Wouters over de tentoonstelling te Kopenhagen ontving ik een partikulier schrijven, waaruit ik gaarne het volgende wil citeeren: De heele inzending moderne kunst ondervindt van officieele zijde absoluut geen waardeering, men is met prof. Treub aan het hoofd zeer verontwaardigd over deze afdeeling. - - - Dit geldt niet natuurlijk deze speciale inzending maar is een uiting van de gewone conventioneele miskenning. - - - Prof. Treub heeft in „Het Vaderland" zijn misnoegen openlijk uitgesproken. De heer De Bie is er tegen ingegaan. Nu komt in een orgaan van een der constitueerende vereenigingen een meneer verklaren dat hij beroerd geworden is van de inzending Architectuur en Kunstnijverheid. Dit is best mogelijk, ik zie ook wel kans om er beroerd van te worden maar waar het hier geldt een „eenheidsfront" te vormen tegenover officieele miskenning die, ik herhaal, niet alleen deze speciale aangelegenheid betreft maar een steriotiep verschijnsel is, daar moest een officieel orgaan van een kunstenaarsvereeniging deze houding niet gaan ondersteunen. Dit is nu weer zoo'n voorbeeld van wat Mieras in het Bouwk. weekblad bedoelde met zijn „stelsel van opbouw afgewisseld met permanente afbraak" waar hij het had over de Architecten organisaties in Nederland. - - - Ik hoop dat je me deze aanmerking op je redactie niet kwalijk neemt maar je begrijpt dat door dergelijke systeemloosheid alle liefhebberij om opbouwend werk te verrichten te loor gaat en de weinige liefhebberij die er bestaat onder de kunstenaars in het algemeen om zich met de publieke zaak te bemoeien zal er wel niet vreemd aan zijn.

TENTOONSTELLING KOPENHAGEN

Ingezonden stukken (Buiten verantwoording der redactie)

Vergun mij, geachte redactie, nog met een enkel woord te protesteeren tegen de verwaten kritiek, die Bernard Wouters in uw voorlaatste nummer aan de tentoonstelling te Kopenhagen meende te moeten „wijden". Ik

Wij lezen in het „Handelsblad" dat in Moskou het voorstel is gedaan een arbeiderspaleis te bouwen. De benoodigde som van 16.800.000 gulden schijnt voor de totstandkoming geen bezwaar op te leveren. Het ligt tevens in het voornemen den architecten der gansche wereld tot deelname aan een wedstrijd uit te noodigen. Reeds zou met het afbreken van het Continental Hotel, het Testovarestaurant en

Het woningbouwnummer van „Wendingen" geeft het Engelsch tijdschrift „Garden Cities & Town Planning" aanleiding tot een korte beschouwing over de Hollandsche architectuur, welke zich kenmerkt door strakke lijnen, verheven, gesloten en toch schoone stedenbouw, waartegenover de zich meer voor het land geëigende gerekte en lage „cottage"-bouw bij het doorbladeren van het tijdschrift een juiste indruk geeft van hetgeen in Holland tot uiting komt.

ARCHITECTURA

Nº 38 ■ 23 SEPT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

De 1453e ledenvergadering van het Genootschap wordt gehouden op: Vrijdag 6 October 1922.

1. Notulen.
2. Installatie van in vorige vergadering aangenomen leden: Mej. N. F. H. Snethlage. B. I., en de heeren Otto van Tussenbroek, A. v. d. Vorst, C. Minnis, A. J. de Haas, E. Elderenbosch en Camiel Bijl.
3. Ballotage van de voorgestelde gewone leden: Mej. J. de Jong, en de heeren A. H. van Leeuwen, M. Vreugde, F. J. Klompers, Otto Baarda en J. J. Haaitsma.
4. Als afgevaardigd lid worden voorgesteld door de Commissie van onderzoek: Mej. Jacoba van Heemskerk, Kunstnijvere, en de heer G. J. Rutgers, Architect.
5. Prijsvraag: In bestuursvergadering werd een voorstel opgemaakt van een zestal onderwerpen, waaruit door de ledenvergadering een tweetal aan te wijzen zal zijn voor een studieprijsvraag.

a. Verkoophal, Gebouw roeivereeniging, Gebouw voor sportdoeleinden.
b. Vischstal, Hulpbrug over stadsgracht en Kast voor draaiorgel.

De jury zal bestaan uit de heeren: Klynen, Wils en Crouwel.

6. Benoeming van een nieuw bestuurslid.

In laatste bestuurvergadering legde de heer de Bazel om gezondheidsredenen zijn functie als bestuurslid neer. Daar de nieuwe functionaris vermoedelijk tevens voorzitter wordt, zal ter vergadering een Candidatuur van vier worden opgemaakt; twee Candidaten door de vergadering en twee door het Bestuur aan te wijzen.

7. Herziening der statuten.

Benoeming van een commissie voor de herziening der statuten. Leden worden uitgenoodigd ter vergadering voorstellen te doen voor deze herziening.

8. Benoeming van een lid in den raad van beroep op de uitspraken der schoonheidscommissie van de Gemeente Leeuwarden.

H. Th. WIJDEVELD, Vice-Voorzitter.
J. BOTERENBROOD, 1e Secretaris.

Het stukje van „Criticus" zou ik gaarne beantwoorden, als hij eerst zegt wie hij is. - - - Vanwaar die benauwde ambtenaarsmanieren? Wij zijn toch kameraden en kunstenaars onder elkaar, die zich niet verstoppen als zij aanvallen. - - - Komt dus eerst eens achter die lettertjes vandaan. R. N. ROLAND HOLST.

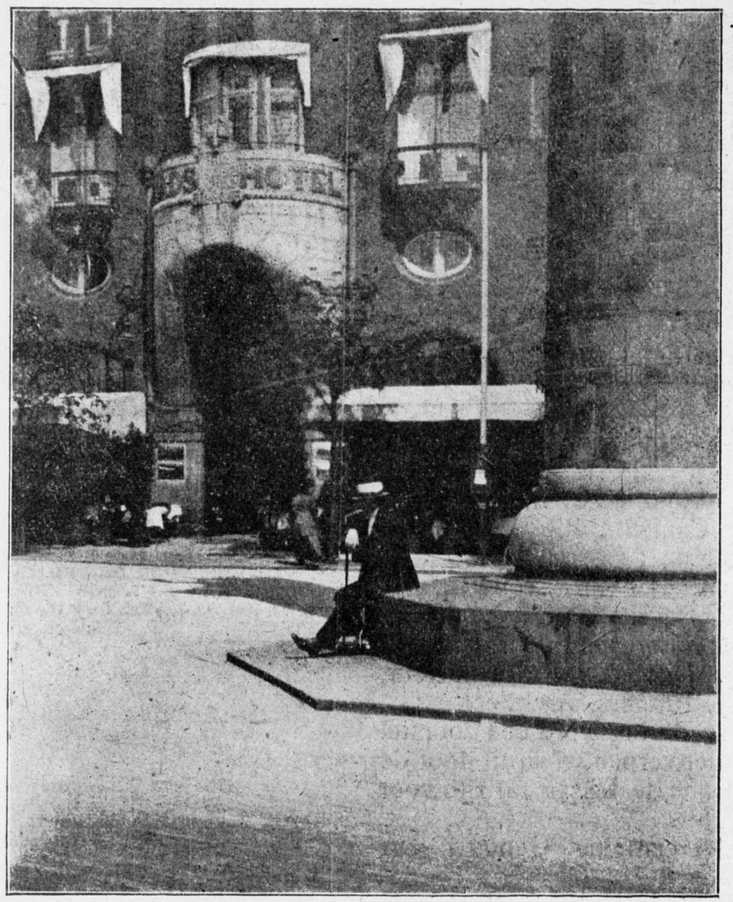

DETAIL VOORGEVEL PALADSHOTEL KOPENHAGEN

TENTOONSTELLING KOPENHAGEN

Wat een genoegelijk relletje! En wat een „schrijfjeukte" voelen eindelijk diverse leden(?) in hun vingers. Zooiets heeft ons blad nog niet beleefd! De gestelde kwesties laat ik rusten, ook de vraag of de architectuurinzending al of niet representatief was, of niet aan kubisten een plaats had moeten worden ingeruimd, om me te bepalen tot de vraag: was wat er hing, zooals 't er hing voor de Denen genietbaar. - - - Antwoord: nee, volstrekt niet. - - - De doorsnee-Denen, die langs de bouwkunstwand geslenterd zijn, zullen de overtuiging hebben gekregen, dat in Holland rare huizen worden gebouwd. Daarmee is niet veel verloren en zeker niet veel gewonnen. Erger is dat werkelijk belangstellenden — en voor hen is zoo'n afdeeling toch in de eerste plaats bestemd — aan veel dat tentoongesteld was, geen touw konden vast knoopen door 't ontbreken van plattegronden en toelichting. - - - Laat ik om dit te bewijzen de inzendingen van de uitverkoren architecten, voorzoover ik ze me herinner, de revue laten passeeren. - - - Berlage's Hofpleinplan. Een overzicht in matige foto's. Dat het 't ontwerp is voor hét verkeersplein in 't centrum van de stad moet geraden worden. Een plattegrond van den bestaanden toestand ontbreekt. Terwijl die tot goed begrip van 't geheel toch onontbeerlijk is en zonder büschrift veel geheimen zou hebben kunnen onthullen, o.a. dat de Delftsche poort niet door Berlage is ontworpen (wat een Deensch architect dacht). - - - De Bazel. Twee(?) detailfoto's naar de maquette van 't Rotterdamsche raadhuisontwerp. Geen totaalaanzicht, (de toren komt op de foto's niet voor!), geen plattegrond. - - - Vorkink en Wormser. 't Landhuis te Oostvoorne. Zonder plattegrond. Wel een platte grond van 't duinhuisje, maar dat het daarvan de plattegrond is, moet weer geraden worden. - - - Kramer. Brugen. Waartoe die moeten dienen, of de een sloot of een rivier moeten overspannen, dat moet weer geraden worden. De Kopenhagenaar kent geen grachten, weet ze dus niet in een stadsbeeld te denken. - - - De Klerk. Perspectiefschetsen voor de toren van Ysselstein. Dat het een restauratie is moet weer geraden worden; de Denen zullen wel denken, dat hij de heele kerk ontwierp. Foto's naar perspectieven van 't laatste blok in Spaarndam. Zonder situatie, waardoor de compositie van het heele blok onbekend blijft en de gevelaanzichten enkel gevels blijven. (Ook in het Klerknummer van Wendingen ontbreekt een situatie). - - - Passen hier niet???? Architectuur tentoonstellen is altijd hachelijke onderneming; moderne Nederlandsche architectuur in Denemarken tentoonstellen was hachelijk dubbel en dwars, omdat de Denen op zoo heel andere, n.l. klassicistische architectuur zijn ingesteld en dus voor onze bouwkunst geen goede verstaanders zijn, die aan een halve teekening genoeg hebben. 't Was daarom m.i. zaak geweest nog minder volledig te toonen, waardoor het den Denen, den Deenschen architecten mogelijk zou zijn geweest er zich werkelijk in te leven. Nu zagen ze enkel de (in hun oogen wel zelden) schoone schijn; het wezen moest hun veelal ontgaan. Dan hadden ze er eer in kunnen geloven, dan had de tentoonstelling hun meer gegeven. Misschien. Want de kloof is groot. Ze zagen in onze bouwkunst weinig of niets van zichzelf; ze zouden er Paladshotel in hebben kunnen vinden, maar dat is hun zoo vreemd, als het ons eigen is. Zelfs zijn schepper verloochent het. - - - Zoo herkende J. A. S. (in nr. 34) zich alleen in Paladshotel en hij oordeelde toen oppervlakkig heel Kopenhagen leeg en oppervlakkig.... Of Deensche architecten zoo oordeelen over tentoongesteld modern Holland? Misschien kan ik hierop binnenkort een antwoord geven. **W. BRUIN**

DETAIL ACHTERGEVEL PALADSHOTEL KOPENHAGEN

NAAR AANLEIDING VAN DE CRITIEK VAN EEN CRITICASTER. - - - In „Architectura" van 16 Sept. noemt „Criticus" het een „krasse" bewering (op zijn zachts gesproken nog wel) van den Tentoonstellingsraad waar deze zich in haar verslag als het meest aangewezen lichaam voor tentoonstellings-aangelegenheden beschouwd. - - - Criticus tracht dan duidelijk te maken waarom dat zoo kras is en maakt niets anders duidelijk dan dat hij met de inzending voor Kopenhagen niet erg ingenomen was. Daarvoor is hij criticus. - - - Indien de inzending hem volkomen had bevredigd dan was er een andere criticus geweest. - - - Op gevaar af dezen criticus wederom te choqueeren kan ik hem mededeelen dat, als ik mij niet vergis, de Tent. Raad zich inderdaad als het meest *aangewezen lichaam* beschouwt om voor tentoonstellingen regelend op te treden; zoolang zij tenminste het mandaat heeft van de constitueerende vereenigingen. - - - Maar hen die van een dergelijk vertegenwoordigend lichaam, een feillooze objectieviteit verwachten, omdat het nu eenmaal geroepen is om voor een ander de noodige maatregelen te nemen, zullen altijd worden teleurgesteld. Men kan hoogstens met rede verwachten, dat men dit zichzelf en anderen wijsmaakt. Iets dergelijks verwachtte Criticus blijkbaar, gezien zijn verwondering over het feit, dat de Tent. Raad in zijn verslag verband legt tusschen zijn samenstelling en de keuze van werk. - - - Het is voorts niet heelemaal duidelijk geworden of Criticus dan de samenstelling van den Tent. Raad niet juist acht. Hij twijfelt ook al aan de onfeilbaarheid van de wijze waarop de leden worden benoemd. Dat het onderlinge verkeer in de vereenigingen uit wier midden de Tent. Raad is voortgekomen niet van dien aard is, dat de

INGEZONDEN

TENTOONSTELLING KOPENHAGEN

„Man sollte eigentlich gegen niemanden in dieser Welt schreiben." - HEINE.

Met des dichters verzuchting, uit „Die Stadt Lucca", ben ik het eens en heb vooralsnog geen lust veel polemische inkt te vergieten om het feit dat een paar lezers getroffen schijnen door hetgeen ik over de tentoonstelling te Kopenhagen schreef. - - - Bij het geluid dat de heer Schilp in zijn stukje laat hooren moest ik even denken aan zeker langoorig viervoeter. Er zijn op de wereld nu eenmaal menschen die hun deel van het kruis der maatschappelijke onvolkomenheden even onbewust dragen als hun balkend evenbeeld uit het dierenrijk het zijne. Men zou dit soort „asinus erectus" kunnen doopen, ik laat in het midden of de heer Schilp tot zulk soort mag gerekend worden te behooren, ik wil gelooven van niet, maar zijn geluid.... Wat ik dan over de tentoonstelling te K. schreef is, ik herhaal, niet persoonlijk bedoeld en wat aan die tentoonstelling ontbrak zullen de goedwillende lezers al lang bemerkt hebben. Het staat tusschen de regels van het officieel verslag, het spreekt ook duidelijk uit de bedaarde opmerkingen van „Criticus", geplaatst onder

PALADSHOTEL GEBOUWD 1908-1911 ARCHITECT ANTON ROSEN — RAADHUIS GEBOUWD 1892-1902 ARCHITECT PROF. MARTIN NYROP

keuze van iemand altijd even welbewust kan plaats hebben, is helaas een feit. Maar wat hieraan te doen. Iets zou het al zijn indien critieken als de onderhavige niet anoniem werden ingezonden. - - - Critisch aangelegden toch zijn juist op hun plaats in een Tent. Raad, jurie's, etc. - - - Wat het intusschen moeilijk maakt om op de critiek van Criticus zakelijk te reageeren, dat is zijn gebrek aan duidelijkheid. - - - Wat wil hij eigenlijk, de Tent. Raad heelemaal weg of een andere samenstelling, of de samenstellende vereenigingen weg en de Tent. Raad aanblijven, of geen tentoonstellingen en wel een Tent. raad, of omgekeerd, of wil hij dat een ander voor hem in Kopenhagen gaat kijken waar het geweest is, inplaats van zelf te zijn gaan kijken toen het er nog was. Om dan het oordeel van dien ander weer aan critiek te onderwerpen. - - - Men ontdekt in deze critiek weinig anders dan wat woordenzifterij over de redactie van het verslag en ze staat daardoor op het peil van een kletspraatje van iemand aan den wal „die het er niet mee eens is". - - - Met de Tent. Raad *als instituut* heeft dergelijk geschrijf niets te maken. - - - Ter voorkoming van misverstand diene, dat ik bovenstaand niet schrijf in mijn kwaliteit van secretaris der Tent. Raad maar als medewerker van dit blad. - - - - - - - - - - - - J. LUTHMANN.

Als No. 9 en 10 van Wendingen jaargang 1921 verscheen een Nummer gewijd aan de Int. Theater tentoonstelling. Leden, die onverhoopt dit nummer niet ontvangen mochten hebben, worden dringend verzocht den Secretaris daarvan in kennis te willen stellen

het schimperige stukje van S. Wi verder het interview van Prof. Treub in „Het Vaderland" van 20 Aug., aandachtig las, wist reeds dat door den Ned. landbouw, de industrie en de nijverheid „al te veel een gebrek aan opgewektheid, aan durf en aan vertrouwen is betoond"; dat velen „vreezende voor het besteden van gelden, liever thuis bleven", dat Prof. Treub „dit tekort aan zelfvertrouwen en aan moed zeer betreurde." - - - Hoe kan er nu van het overige veel terecht komen als de niet te onderschatten factoren, landbouw, nijverheid en industrie, zich in onvoldoende mate deden gelden. Het is toch waarlijk geen wonder als op deze wijze voor eene afdeeling Bouw en aanverwante kunsten slechts geringe middelen beschikbaar blijven, zoo gering dat het onmogelijk is er iets moois mee te maken. - - - Indien de middelen wat ruimer waren geweest zouden dezelfde inzenders zeer gemakkelijk eene prachtige expositie tot stand hebben kunnen brengen en er is nog zoo ontzaglijk veel meer! - - - Nu ontbraken b.v. alle groote projecten die in den laatsten tijd hier ontworpen werden. - - - Van het Hofplein waren er 7 foto's, van het Haagsch museumplan was er niets; van De Bazel's Rotterdamsch Raadhuisontwerp slechts foto's; van de 2e Kámer-prijsvraag was er niets; van de postgebouwen voor Rotterdam en voor Haarlem niets; van het bekroonde Rijksacademie-ontwerp niets.... - - - Ik zal maar eindigen.... - - - - - - - - -

Den Haag, 19 September 1922.

BERNARD WOUTERS.

ARCHITECTURA

Nº 39 ■ 30 SEPT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

De 1453e ledenvergadering van het Genootschap wordt gehouden op: Vrijdag 6 October 1922 Heengracht 545-549.

1. Notulen.
2. Installatie van in vorige vergadering aangenomen leden: Mej. N. F. H. Snethlage. B. I., en de heeren Otto van Tussenbroek, A. v. d. Vorst, C. Minnis, A. J. de Haas, E. Elderenbosch en Camiel Bijl.
3. Ballotage van de voorgestelde gewone leden: Mej. de Jong, en de heeren A. H. van Leeuwen, M. Freugde, F. J. Klompers, Otto Baarda en J. J. Haaitsma.
4. Als afgevaardigd lid worden voorgesteld door de Commissie van onderzoek: Mej. Jacoba van Heemskerk, Kunstnijvere, en de heer G. J. Rutgers, Architect.
5. Prijsvraag: In bestuursvergadering werd een voorstel opgemaakt van een zestal onderwerpen, waaruit door de ledenvergadering een tweetal aan te wijzen zal zijn voor een studieprijsvraag.
   a. Verkoophal, Gebouw roeivereeniging, Gebouw voor sportdoeleinden.
   b. Vischstal, Hulpbrug over stadsgracht en Kast voor draaiorgel.

   De jury zal bestaan uit de heeren: Klynen, Wils en Crouwel.
6. Benoeming van een nieuw bestuurslid.

In laatste bestuursvergadering legde de heer de Bazel om gezondheidsredenen zijn functie als bestuurslid neer. Daar de nieuwe functionaris vermoedelijk tevens voorzitter wordt, zal ter vergadering een Candidatuur van vier worden opgemaakt; twee Candidaten door de vergadering en twee door het Bestuur aan te wijzen.

7. Herziening der statuten.

Benoeming van een commissie voor de herziening der statuten. Leden worden uitgenoodigd ter vergadering voorstellen te doen voor deze herziening.

8. Benoeming van een lid in den raad van beroep op de uitspraken der schoonheidscommissie van de Gemeente Leeuwarden.

H. Th. WIJDEVELD, Vice-Voorzitter.
J. BOTERENBROOD, 1e Secretaris.

Uit de Nieuwe Rott. Courant.

Men schrijft ons uit 's-Gravenhage: In het gebouw Wagenstraat 22, het vroegere Hotel d'Angleterre, is georganiseerd een tentoonstelling van de inzendingen naar aanleiding van de prijsvraag betreffende het uitbreidingsplan „'s-Gravenhage-West", waaraan is toegevoegd een en ander op het gebied van stadsontwikkeling en volkshuisvesting der gemeente 's-Gravenhage. - - - Er waren in het geheel ingezonden 33 plannen. Al dadelijk zijn 23 plannen bij de eerste schifting ter zijde gelegd en uit de 10 plannen, die het beste werden beoordeeld, zijn er 6 in aanmerking gebracht voor prijzen, terwijl voor 2 eervolle vermeldingen zijn toegekend. Een eerste prijs is niet toegekend. Toegekend zijn 2 tweede, 2 derde en 2 vierde prijzen; 2de prijzen verwierven de plannen van A. Pet en H. Russcher; 3de prijzen die van W. Bruin en Ir. D. Roosenburg; 4de die van Ir. J. Bordewijk en H. W. Schürmann; eervolle vermeldingen een inzending van de ingenieurs Van der Steur en Briet te Utrecht en eene van J. H. Brand, te Dordrecht. - - - Het tentoongestelde is verdeeld over negen zalen. In de eerste zaal vindt men de laatste schifting van de inzendingen, omvattende de naar het oordeel der

NOG EENS KOPENHAGEN. - - - Een woord tot „Criticus" die zich als de heer Smijtink heeft ontpopt. - - - De instelling van den Tentoonstellingsraad is onaanvechtbaar juist in beginsel. De leiding van tentoonstellingen moet, los van rijks- of gemeentesubsidies in handen blijven van de kunstenaars zelve. Daarom was het ook juist den Tentoonstellingsraad te noemen *„het meest aangewezen lichaam"*. In het verslag van den Tentoonstellingsraad staat, zij het dan met andere woorden, dat het beginsel van den raad goed is, maar dat, zoo de vereenigingen de daden van den huidigen Tentoonstellingsraad niet goed keuren, zij er maar nieuwe vertegenwoordigers in moeten kiezen. - - - Dit is allerminst een verontschuldiging zooals de heer S. meent, het is eerder een hooghartigheid. - - - Dat de leden van den tegenwoordigen Tentoonstellingsraad a priori hun eigen werk uitsloten, is ook allerminst een bescheidenheid (nur Lumpen sind bescheiden. Goethe) maar als u wilt, een beleediging. - - - Het bewijst dat zij, kennende de mentaliteit van kunstenaarsvereenigingen, die dikwijls angstig veel lijkt op de mentaliteit van concurreerende winkeliersvereenigingen, gedacht hebben dat het beter was deze bron van overigens volkomen onrechtmatige ergernis te ontgaan, om althans daarnaast de handen vrij te houden, en te doen zooals zij meende dat het 't beste was. - - - Ten slotte, laat de heer Smijtink maar eens met een lijstje voor den dag komen van de kunstenaars die ontbraken en die volgens hem toch vertegenwoordigd hadden behooren te zijn, dan zal hij zien dat naast een enkelen, waarover meeningsverschil mogelijk zou zijn, de anderen, zoo zij al niet persoonlijk vertegenwoordigd zijn, zich toch vertegenwoordigd kunnen achten in den sterksten representant van hun richting die wel tot de uitgenoodigden behoort. - - - - - - - - - - - - - - - - -

NASCHRIFT. De groote internationale tentoonstelling van Bouw- en aanverwante kunsten in 1924 te Parijs te houden, staat voor de deur. Alle andere landen bereiden zich voor, in Holland gebeurt niets, niets van overheidswege, Penaat heeft dat reeds voortreffelijk in de N. Rott. Courant uiteengezet; maar er gebeurt ook niets van de zijde der kunstenaars. - - - Daar is toch geen verstandig mensch die zal meenen, dat wij met zulke leuterstukjes als in Architectura verschenen, iets opschieten. - - - Laten dan de verschillende vereenigingen die den Tentoonstellingsraad samenstelden, bijeengeroepen worden, hoe eer hoe beter, laat er desnoods vooraf een heele verkiezingscampagne worden gevoerd, Holland met zijn acht-en-veertig politieke partijen, kan zich door zijn zes-en-negentig artistieke côterietjes kwalijk nog erger blameeren, maar laten dan de menschen die ten slotte gekozen worden, en het zeker lang niet aangename werk moeten doen, althans de zekerheid hebben dat zij kunnen handelen zonder gesaboteerd te worden, of achterna beschimpt. - - - Het is voor Parijs nog wellicht niet te laat, mits dat er kracht en éénheid zij in de actie, en de wil en de begeerte er zij om het allerbeste te verkrijgen. - - - Maar zelfs dat alles is nog niet voldoende als er niet is het volle vertrouwen, en wanneer zij, die het werk moeten doen, ten slotte niet gesteund worden door een ruimer en koninklijker geest, dan de klein-burgerlijke en sectarische geest, die zoo welig in onze vereenigingen tiert.

25 September 1922. R. N. ROLAND HOLST.

jury beste inzendingen. Hier wordt i
zien gegeven, hoe men bij de be
kroonde plannen getracht heeft, ee
schoon stadsdeel te vormen in de om
geving van de Laan van Meerdervoort
om de eentonigheid van die laan zoo
veel mogelijk te vermijden en de om
geving te verfraaien door park- e
plantsoenaanleg, monumentale gebou
wen, enz. Rekening is gehouden me
de bedoeling, om de schoolgebouwe
in het algemeen tot complexen te ve
eenigen, waardoor gemeenschappelijk
speelplaatsen kunnen worden verkre
gen, en om sportterreinen te verkri
gen; voorts met de stichting van ee
ziekenhuis; met een doelmatige in
richting van hoofdverkeerswegen, even
tueel met verbreeding van den we
Loosduinen-Kijkduin. Getracht is oo
o.a. om aan te geven een goede
overgang en aansluiting bij wat doo
de natuur reeds bestaat. - - - Zaal
geeft een overzicht van de plannen
van den verkeersweg tusschen Buiten
hof en Plaats (Gevangenpoort-vraag
stuk). Men vindt hier een maquette
van het plan-1921, een goed beel
gevende, hoe de toestand zou worde
door demping van een gedeelte va
den Hofvijver, met afbreking van d
huizen tegenover de Gevangenpoort e
maken daar ter plaatse van den ver
keersweg zonder meer, waardoor d
Gevangenpoort vrij zou komen t
staan, of wel met het vóór de poor
en daartegenover doen verrijzen va
een monumentaal gebouw met he
front naar den vijver gekeerd. Bij ee
toelichting hiervan, door den hee
Bakker Schut, directeur van den
dienst der Stadsontwikkeling en
Volkshuisvesting, heden voor eenig
vertegenwoordigers van de pers ge
geven, werd er op gewezen, dat bi
weglating van zulk een gebouw, e
ingeval dus de poort onmiddellijk aa
den verkeersweg zou komen te staan
een volgende stap wel vermoedelijk
zou zijn het geheel doen verdwijne
van dit historisch bouwstuk. - - - He
ontwerp 1921, waarvan de bedoeld
maquette een voorstelling geeft, is
door den dienst der Stadsontwikke
ling en Volkshuisvesting opgemaakt.
Er is voorts nog het ontwerp 1905

waarbij de aanwezige huizenrij aan
den vijver zou blijven staan en de ver
keersweg daar achter langs gevoerd
zou worden, en het ontwerp 1915
waarbij ter plaatse van de huizenrij
de verkeersweg geprojecteerd is, en
de Gevangenpoort daardoor eenzijdig
komt vrij te staan. - - - Zaal 3 be
vat o.a. het ontwerp uitbreidingsplan
in 1908 door Dr. H. P. Berlage opge
maakt, het door den gemeenteraad in
1911 vastgestelde uitbreidingsplan,
enkele detail-bladen van het in 1908
door dr. Berlage vervaardigde ont
werp-uitbreidingsplan, het grondplan
met drie perspectieven van het ont
werp voor een park aan de Nieuwe
Parklaan, opgemaakt door den Dienst
der Stadsontwikkeling en Volkshuis
vesting (hetwelk niet tot uitvoering
komt); doorbraken in de binnenstad
ten behoeve van het verkrijgen van
nieuwe verkeerswegen; het door den
dienst der Stadsontwikkeling en
Volkshuisvesting gemaakte ontwerp van
de z.g. Tuinstadwijk Houtrust met om
geving; ontwerp voor het stratenplan
Marlot grootendeels gedacht voor
open bebouwing; ontwerp stratenplan
Laakwijk tusschen de Laak en de
Broeksloot, dus tusschen de handels
en industrieterreinen van de Laakha
ven en de tegenwoordige grens met
de gemeente Rijswijk, een stratenplan
van Stadsontwikkeling en Volkshuis
vesting waar reeds enkele honderden
woningen door de gemeente zijn ge
bouwd. Verwacht wordt dat zich hier
aan een 30 meter breede verkeersweg
tusschen pleinen een nieuw druk win
kel- en zakencentrum zal ontwikkelen.
Voorts eveneens van Stadsontwikke
ling en Volkshuisvesting een ontwerp
van het stratenplan Laan van Meer
dervoort III in het Westen begrensd
door de Boschjes van Pex; het Klatte
park op enkele terreinen na geheel in
erfpacht uitgegeven en bebouwd waar
bij op ruime schaal de begroeide duin
terreinen zijn gespaard in plaats van
afgegraven; voorts kaarten, teekenin
gen, grafieken enz., aangevende o.a.
de gebieden welke binnen een bepaal
den tijd met de aanwezige openbare
vervoermiddelen van uit het centrum
bereikt kunnen worden; een overzicht

Het Bestuur van de Afd. Vak-Voordrachten van de MAATSCHAPPIJ VOOR DEN WERKENDEN STAND zend ons een affiche van te houden Vak-voordrachten. Daarop worden aangekondigd de volgende voordrachten: Centrale Verwarming, Ventilatie, Warmwatervoorziening Ir. J. F. H. KOOPMAN, adviseerend Ingenieur te 's-Gravenhage; Rioleeringen Ir. F. C. J. VAN DEN STEEN VAN OMMEREN, civiel Ingenieur, onder-directeur van Gemeentewerken te 's-Gravenhage; Gewapend Beton Ir. J. W. CLERX, civiel Ingenieur Gem. Bouw- en Woningtoezicht, Amsterdam; Grondonderzoek, Fundeeringsmethoden JAAP MOLENAAR, Architect B. N. A., Amsterdam; Het IJzer Ir. A. A. FORNIER, W. Ingenieur, leeraar Midd. Tech. School, Amsterdam; Verfwerken A. J. WELSINK, schilderspatroon, leeraar School v. Bouwkunst, Haarlem; Electrische Leidingen voor Kracht en Verlichting in Gebouwen Ir. C. D. NAGTGLAS VERSTEEG, civiel Ingenieur, Amsterdam; Het Hout H. VAN DORP, Kunstnijveraar, Amsterdam; Utiliteitsbouw A. VAN DER LEE, architect Lector T. H. School te Delft; Technische Fotografie P. J. DUCRO, Technisch Fotograaf bij Werkspoor, Amsterdam; Lood- en Zinkwerken E. O. ALTENPOHL, leeraar 3e Ambachtschool, Amsterdam. Absolvent v. d. Hoogere Technische School voor Loodgieters te Aue; De Ontwikkeling van de Moderne Architectuur in Nederland Ir. JAN GRATAMA, Bouwk. Ingenieur, Architect B. N. A., Amsterdam; Geschiedenis van de Ontwikkeling van het Ornament B. W. WIERINK, Directeur Industrieschool Maatschappij voor den Werkenden Stand; Het Etaleeren H. A. VAN ANROOIJ, Architect B. N. A., Hilversum; Het Interieur PAUL BROMBERG, Interieur-Ontwerper, Amsterdam. De onderwerpen zijn gekozen in overleg met de Volksuniversiteit „Amsterdam". De voordrachten vangen aan half October 1922. Deelneming is voor een ieder opengesteld. Uitgebreid programma op aanvraag gratis verkrijgbaar bij den Secr.-Penningm. JAAP MOLENAAR, Architect B. N. A., Amsterdam, Zeeburgerpad 3a, Telefoon N. 4299.

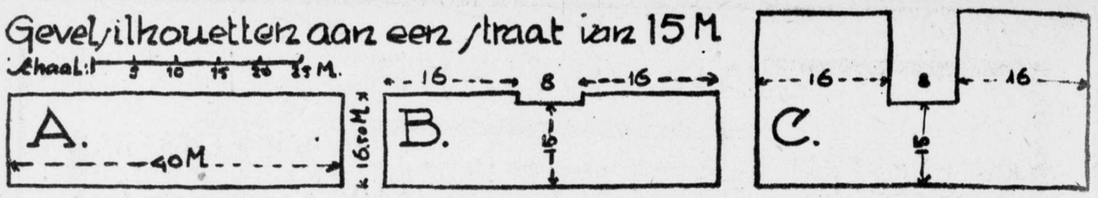

AESTHETISCHE PHILANTROPIE. - - - Een architect ontwierp in een straat van 15 M. breedte (Amsterdam-Zuid) den gevelwand ter lengte der straat van 40 M., ter hoogte van 16.50 M. (Fig. A). Waar de aangrenzende straten veel grootere breedte, ± 60 M. hebben, werd den architect toegestaan de hoekbebouwingen ter hoogte van 16.50 M. op te trekken ter breedte van 16 M. overeenkomstig het bepaalde der bouwverordening, doch voorgeschreven in het midden van den gevelwand een inzinking te maken lang 8 M. en hoog $2^1/_2$ M. (Fig B). De bouwverordening laat toe de bebouwing volgens Fig. C, (hoeken i. c. ter hoogte van 21 M.) en het is duidelijk dat de lichttoetreding in de straat veel beter is in Fig. A, het oorspronkelijk ontwerp van den architect. Het aesthetisch bezwaar tegen de gedwongen oplossing B, was onoverkomelijk, doch het geweld der bouwverordening overschreeuwt de eischen van schoonheid en redelijkheid gemakkelijk, en de architect ging met zijn verminkt ontwerp naar huis. Hij kenmerkte de verminking *als* verminking door de keus van constructie en materialen, en kreeg op zijn aldus gebrandmerkt ontwerp de bouwtoestemming van Schoonheidscommissie en Bouwtoezicht. - - - De architect berustte; hij zag in dat er, zooal met den Hemel, geen accomodementen met de Bouwverordening mogelijk zijn, hij zag dit in, *totdat* hem bleek dat zijn opdrachtgevers (een bouwondernemer) de inzinking volgens Fig. B, geheel afwijkend van de voorschriften van zijn gewijzigd en goedgekeurd projekt, niet uitvoerde op de absoluut voorgeschreven lengte van 8 M. (doch op ± 7 M.) en niet in de door hem voorgeschreven, eveneens goedgekeurde, constructie en materialen, en *totdat* hem bekend werd dat deze capricieuse verandering van zijn ontwerp, buiten zijn voorkennis, was *voorgeschreven* door een ambtenaar van het Bouwtoezicht, den Heer de Clippel, aan den opdrachtgever-bouwondernemer. - - - De Heer de Clippel is offlcieel bekend als de aesthetische inspecteur van het Bouwtoezicht, hij controleert of ontwerpen worden uitgevoerd volgens de, door de Schoonheidscommissie goedgekeurde, teekeningen. Doch wij zien, dat hij bovendien bevoegd is, boven den ontwerper en de schoonheidscommissie, aesthetische voorschriften naar zijn persoonlijk inzicht te geven aan den opdrachtgever, resp. uitvoerder! Hij blijkt een door het Bouwtoezicht afgevaardigd aesthetisch philantroop te zijn, een armbezoeker, die geruïneerde ontwerpen ondersteuning verleent! Hij schijnt het levend bewijs te willen zijn, dat ontwerper en schoonheidscommissie in de architectuur van Amsterdam gemist kunnen worden! - - - Kennis genomen hebbende van bovengenoemde feiten, moet men concludeeren: *Dat de strikte, de letterlijke toepassing der bouwverordening wel wordt gehandhaafd tegen de aesthetische overtuigingen van architecten, doch niet tegen die van een ambtenaar van het Bouwtoezicht.* - I. F. STAAL

van de hoofdtoegangswegen die naar de gemeente leiden en demonstreerende de zeer onvoldoende breedten daarvan, de gestadige toeneming van de uitgiften in gronden in erfpacht voor alle doeleinden als woningbouw, villabouw, industrie- en handelsterreinen. Met betrekking tot een overzicht der Laakhaven-terreinen wordt aangeteekend dat het zooveel mogelijk concentreeren van de industrie en den handel het voordeel heeft dat de stad als woonstad niet in haar karakter wordt geschaad en anderzijds meerdere vrijstellingen voor de wijze van bebouwing van de terreinen en van de toepassing der Hinderwet kunnen worden verleend. - - - In zaal 4 ziet men de tweede schifting op de prijsvraag Uitbreiding-West. - - - Zaal 5 bevat een inzending van de firma J. Smulders & Co. bestaande uit plattegronden van 's-Gravenhage, Rotterdam, Utrecht, Arnhem, Schiedam, Nijmegen enz., serie van 60 plattegronden van Nederlandsche steden in de 16e eeuw. - - - Zaal 6: overzicht van den woningbouw door de gemeente of met eenigerlei steun van overheidswege tot stand gebracht, waarin o.a. een grafiek, aangevende de vermeerdering of vermindering van het tekort aan woningen, berekend volgens de z.g. methode Halle, sedert de laatst gehouden woningtelling; vermeld wordt bij voorziening in het bestaande tekort in vijf jaar een tekort van ruim 16,500 woningen. - - - Nog wordt o.a. de aandacht gevestigd op de z.g. controlewoningen, waarvan het ontwerp door den dienst der Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting is opgemaakt en welke nabij de spoorbaan der H.S.M. ten westen van „Spoorwijk", in aanbouw zijn, omvattende 106 woningen, bestemd voor huisvesting van z.g. ontoelaatbare gezinnen. Door de groepeering der woningen is centraal toezicht mogelijk. - - - Zaal 7 geeft door kaarten, grafieken enz. een historisch overzicht van de ontwikkeling van 's-Gravenhage. Opgemerkt werd hierbij bij een rondwandeling o.a. hoe telkens bij de grenswijziging de grenzen altijd te gering zijn geweest. - - - Zaal 8 bevat inzendingen betreffende woningbouw, die met subsidie (premie) is tot stand gekomen, terwijl zaal 9 ten slotte aangeeft de eerste schifting van de inzendingen op de prijsvraag uitbreidingsplan „'s-Gravenhage-West." - - - - - - - - - - - - - - - -

ARCHITECTURA

Nº 40 ■ 7 OCT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Als gewoon lid worden voorgesteld de heeren: Ir. J. de Bie Leuveling Tjeenk, b. i. door Luthman en Blaauw, A. E. v. Driel en C. Feltkamp bouwk. teek. door Lansdorp en Peters. - - - - - - - - - - - - -

CORRESPONDENTIE. Van de leden: Huig, Vogelesang, Schuhmacher, Donkervoet, Wijmer, Elderenbosch, Barenbrug en Engberts werd bericht ontvangen, dat zij Wendingen 9—10 niet ontvingen. - - - De uitgever werd hiervan in kennis gesteld. - - - Als No. 11 verscheen een nummer gewijd aan werk van Loyd Wright. Leden, die dit nummer niet ontvingen, worden verzocht, den secretaris daarvan wel in kennis te willen stellen. - -

Adresveranderingen enz. alleen aan den secretaris J. Boterenbrood, Prinsengracht 799, Amsterdam. - - -

RECTIFICATIE. Bij het op schaal teekenen van de figuren A en B en C, behoorende bij het stukje van den Heer Staal in de vorige krant, zijn de hoogtematen **15 M.** en **16 50 M.** foutief gemeten. - - - Deze moeten op de reproductie plm. 5 m.M. hooger zijn. In de 9e regel van boven staat $2^1/_2$ M.; dit moet $1^1/_2$ M. zijn, wat uit de ingeschreven maten bij de figuren blijkt. Voor deze vergissingen is de Redactie verantwoordelijk

Enkele ingezonden stukken konden deze week niet geplaatst worden. - - - - - - - - - - - - - - - - - Red.

PRIJSVRAAG VEILIGHEIDSBILJET

De Permanente Prijsvraagcommissie, ingesteld door den Bond van Nederlandsche Architecten, het Genootschap Architectura et Amicitia, de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap en de Nederlandsche Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst, van oordeel zijnde dat de Prijsvraag voor een Veiligheidsbiljet, uitgeschreven door het Bestuur van het Veiligheidsmuseum te Amsterdam, valt onder de bepalingen van de Algemeene Nationale Prijsvraagregelen voor Bouw-, Ambachts- en Nijverheidskunst, heeft na kennisneming van het programma, bevonden dat dit niet voldoet aan de eischen die in die Regelen worden gesteld en moet dienvolgens de medewerking aan die Prijsvraag ontraden. - - - - - - -

De Permanente Prijsvraagcommissie

H. A. REUS, Achitect B.N.A.
C. N. VAN GOOR, Arch. B.N.A.
W. F. GOUWE, V. A. N. K.

IETS OVER BRUGGE EN TOEKOMSTVERLANGENS

Namijmerend over een kort verblijf in Brugge, waarover ik niet nalaten kan steeds weer bewonderend te spreken, heb ik mij afgevraagd, hoe het komt, dat die bewondering voor dit „oude" zoo wezenlijk één is met verlangens voor het nieuwe en komende. Wat verlangen we in de komende tijden voor de moderne kunst van wat Brugge me deed aanschouwen? - - - Het is dat, wat ik in twee aanhalingen in dit blaadje uitgesproken vond en wat me versterkte in m'n plan hier iets over Brugge te zeggen. De eerste aanhaling is die van Carlyle in „Architectura" van 2 Sept., de tweede die van Just Havelaar in het nummer van 9 Sept. Dit is het wat we in *Brugge* gevoelen, dat het getuigt van „tijden van geloof", „tijden, waarin alle menschen of de meeste menschen oprecht zijn", „waarin elk arbeider, in alle kringen geen arbeider voor den schijn is, maar voor de werkelijkheid"; tijden, waarin „alles streeft, daar het echt is, naar één doel; alles leidt in de richting erheen, en niets ervan af.... (Thomas Carlyle). - - - In *Brugge* zien we, dat we verlangen dat „de architectuur niet langer in de eerste plaats een schepping van het afzonderlijk individu is, maar dat architectuur is de schepping eener menschheid". (Just Havelaar). - - - - - En al moge onze kritische geest te Brugge ook smetten vinden, door slechte restauratie-opvattingen ten deele ontstaan, we gevoelen dat het geheel gegroeid is in tijden, waarin het levende besef van de eenheid van God en wereld algemeen was. - - - Het monster „verkeer" of „reclame", dat in dezen tijd zelfs kunstenaars in z'n daemonische sfeer lokt, heeft Brugge nog nauwelijks aangetast; geen geasfalteerde straten vervlakten haar wegen, geen „schreeuw" op muren verscheurt haar oude kleuren. - - - Hier vinden we nog een stadsbeeld, dat de zuivère veruiterlijking is van beeldend leven. - - - We voelen de geheele grillige betrekkelijkheid in bochtige bobbelstraatjes, vloeiende reien *), uit wallekanten groeiende steenen bruggen, in de steeds wisselende aspecten van huizengroepen en gevelvlakken, dat meedoet in het spel van het daagsche leven der menschen. - - - Zoo wordt dit, hoe nederig, kleintjes en onbelangrijk het ook is, verheven, doordat het als tegendeel van het eeuwige aanschouwbaar wordt. Hier leeft het eeuwig rythme, dat drukte en woelige bedrijvigheid verdraagt; hier mogen huisjes in rijtjes nederig tegen elkaar geleund staan droomen of U door hun afwisseling boeien als verhaaltjes met verrassende wendingen, straks wordt ge uit het tijdbeweeg gewekt door zingend klokkenspel en ziet ge op naar de ruimte tot de strakke, stralende torens, die hun tegendeel symboliseeren. - - - Hier doet dat alles nù nog echt aan en na zooveel eeuwen leeft, zooals in het stadsbeeld, ook onder de menschen nog iets van de oprechtheid, die de tijden van geloof kenmerken. Hier voelt men het leven nog niet zoo zwaar van gewichtigheid, de schijn heeft nog zoo geen vat op de menschen. Hier verliest „'n hooge" z'n prestige met door gewoon mensch onder gewone menschen te zijn. Ik zag er een bisschop in volle waardigheid met alle indrukwekkend eerbetoon een bijzondere kerkdienst bijwonen en na den dienst gemoedelijk als een vertrouwde kennis tusschen de gewone kerkgangers vlug naar huis tippelen, alsof hij trek in z'n twaalfuurtje had. Ik zag daar een processie, mooi van groepeering en zóó kinderlijk, dat men al heel cynisch of onontvankelijk moet zijn om niet de oprechte devotie te kunnen zien. - - - En ik geloof niet dat het alleen is, doordat Brugge plotseling na haar bloei verviel, of door het vreemdelingenbezoek, dat het nog zòò'n gave indruk geeft van het middeleeuwsche leven. - - - Zooiets blijft niet behouden, als niet in de menschen zèlf iets voortleeft van haar meest wezenlijke oorspronkelijkheid. - - - En al moge U te Brugge de wijze, waarop „de kerk" de kunstschatten exploiteert, verwonderen en stuiten, dieper gezien is het eerder de katholieke mentaliteit, dan exploitatiezucht, die de kerken tot „voor entree toegankelijke musea" maakt. Want die mentaliteit voelt de kunst, die hier domineert, deze religieuze kunst, als „haar" kunst, geboren uit het geloof der gemeente, getuigend van het transversale dat zij altijd en allereerst wil. Hare kerken waren middel om dit te behouden en voort te dragen. - - - En aan die mentaliteit danken we, geloof ik, ook dat we hier het werk van groote kunstenaars in eigen sfeer kunnen zien. Want men ziet dunkt me, Memling's werk wêl het beste, wanneer men even de stille stemming van het U omringde hospitaal heeft ondergaan en wanneer ge ziet hoe van Eyck's werk hier ontsproten is. - - In de menschen zelf leeft nog iets van die mentaliteit, zooals in Brugge het middeleeuwskhe leven voortdroomt. Dan treft U

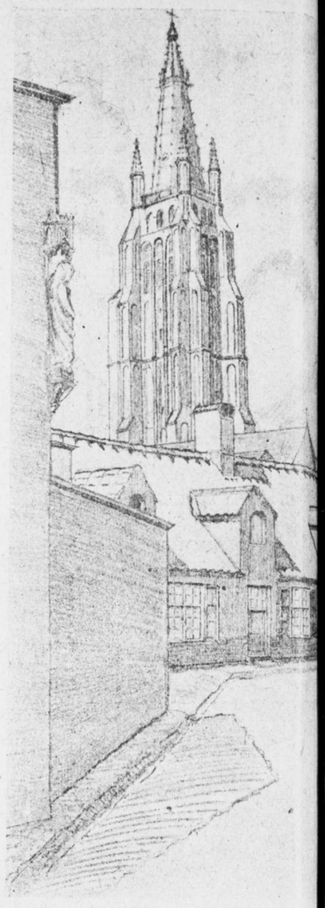

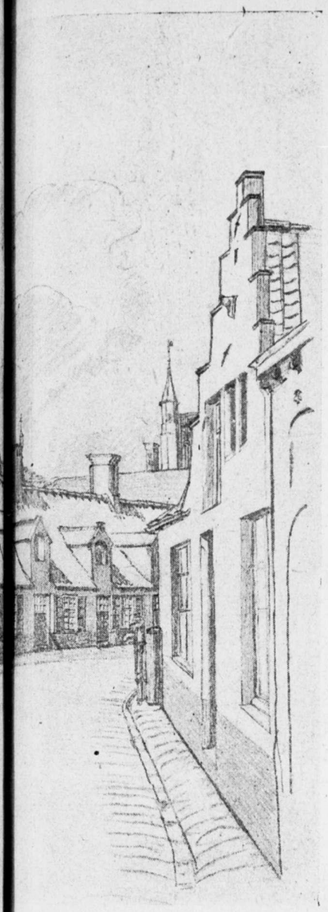

*) Rei is de karakteristieke naam te Brugge voor de grachtjes en kaden.

Ware het niet, dat ik aan den architect J. F. Staal betere karaktereigenschappen toeken, dan men geneigd is, bij analyseering van het stuk „Aesthetische Philantrophie" in nummer 39 van Architectura, bij den steller daarvan te vermoeden, ik zou niet de gastvrijheid van de Redactie inroepen, om dezen mijnheer van antwoord te dienen. - - - „Du choc des opinions jaillit la vérité"; om die waarheid echter te benaderen is een eerste eisch, dat men daarmede op goeden voet verkeert. En in dat opzicht ontbreekt er nog al wat in het bovenbedoelde stuk. Ik tref daarin de volgende onjuistheden aan: a. ..... werd den architect ..... voorgeschreven in het midden van den gevelwand een inzinking te maken". De waarheid is dat binnen de door Bouwtoezicht verstrekte begrenzingslijn, de architect volle vrijheid behield een hem welgevallig profiel te bezigen. - - - De inzinking in deze begrenzingslijn zou 2½ M. zijn; in werkelijkheid is dit 1.5 M.; een fout van circa 65 pCt. - - - c. „De bouwverordening laat toe de bebouwing volgens „fig. c. (hoeken i.c. ter hoogte van 21 M.) en het is duidelijk, dat de lichttoetreding „in de straat veel beter is in fig. a., het oorspronkelijk ontwerp van den architect." Deze voorstelling is al zeer misleidend. Een architect grijpt naar de teekenstift, als hij daarmede beter en duidelijker zijn gedachten kan uitdrukken, dan met woorden. De volle aandacht van den lezer wordt gestuurd op de afbeeldingen, die, als ze juist waren, werkelijk een sprekend verschil opleveren. Wat blijkt echter. Fig. C, (het kwade schaap!) heeft een bebouwingshoogte gekregen van ruim 30 M.; een fout van ruim 9 M. of ruim 150 pCt.; (ik mag toch niet aannemen, dat in de moderne architectuur de verschillende verdiepingen op verschillende schalen geteekend worden? Wel is blijkbaar voor lengte- en hoogteschaal een andere maatstaf gebruikt; de ingeteekende schaalverdeeling past tenminste niet op de hoogte; óók al niet bevorderlijk aan het wekken van een beeld van juiste verhoudingen, waar het hier toch om gaat!) - - - d. Het aesthebezwaar tegen de GEDWONGEN oplossing B. De waarheid is, dat er geen gedwongen oplossing B. bestaat, zie opmerking a. - - - e. „het geweld der bouwverordening overschreeuwt de eischen van schoonheid". (Van „schreeuwen" gesproken!) als er van overschreeuwen sprake is, dan is het òf door den architect zelf geschied, die daar beslist die hoogte van 16.5 M. aan de hoeken wilde hebben, òf door den opdrachtgever-bouwondernemer die geen verdieping wilde laten vallen. - - - f. De absoluut voorgeschreven lengte der inzinking zou van 8 M. teruggebracht zijn op pl.m. 7 M. De waarheid is, dat zij met het oog op onderliggende bouwmuren, werd gesteld op 7.36 M., zegge aan weerszijde een afwijking van 32 c.M.; de Heer Staal meent 50 c.M., een fout van ruim 50 pCt. - - - De Heer Staal sta mij toe, dat ik niet met hem in discussie treed, over de organisatie van mijn Dienst. We komen dan dus tot de door hem geformuleerde conclussie: - - -

het verschil tusschen „cultuur" en „beschaving". - - - In het Gemeentemuseum, zou men de conservator, door z'n eenvoud en nederige positie, voor een gewoon suppoost kunnen aanzien, totdat hij U toont hoe innig hij zich verdiept heeft in het hem omringende werk, wat hem spoedig tot Uw vriend maakt. - - - En de innige wijze. waarop men U op straat op een vraag kan antwoorden: „O, het is zoo schoone om zien, meniere!" treft U niet alleen door het zangerige Vlaamsch dat U behoort, maar heeft djeper oorsprong. - - - Het luchtige, blijmoedige der menschen, het glimlachende boodschappendoende nonnetje, het rustige van de pater, die op den Dijver z'n brevier lezend, op en neer loopt „in dezen bewogen tijd", dat alles zijn wij, Noordelingen, geneigd oppervlakkigheid te noemen. - - - Maar in Brugge ziet men het anders; 't is de uiterlijkheid, die we hier met ons Protestantisme vaak verzaakt hebben, 't is uiterlijkheid van innerlijkheid. - - - En hoe of wat het geloof ook moge zijn dat een nieuwe beeldende kunst mogelijk zal maken, het zal een „beeldend" geloof moeten zijn, waarbij uiterlijkheid en innerlijkheid evenwaardig zijn, zooals Brugge me deed aanschouwen. - - - In Brugge „zag" ik ook dat dan pas een oneindige variëteit van kunstuiting mogelijk zal zijn. als er een oneindige variëteit van geloofsuiting op den zeer breeden grondslag van een gemeenschappelijke religie mee samengaat. A. F. VAN DER WEY.

Daar de beschikbare tijd ontbreekt om mijne meening over het antwoord op mijn artikel deze week neer te schrijven, geef ik den geachten inzender in overweging van dit uitsel gebruik te maken, om alsnog den eigenlijken inhoud van mijn stukje te weerleggen.
J. F. STAAL.

„DAT DE STRIKTE, DE LETTERLIJKE TOEPASSING DER BOUWVERORDENING WEL WORDT GEHANDHAAFD TEGEN DE AESTHETISHE OVERTUI „GINGEN VAN ARCHITECTEN, doch niet tegen die van een ambtenaar van het „Bouwtoezicht". - - - Art. 88 staat voor hoekHUIZEN toe, in de voorgevelrooilijnen tot op 16 M. van den hoek af, even hoog te bouwen als aan den meest breeden weg. Het hoekHUIS was niet breeder dan 7 M.: den architect werd echter 16 M. toegestaan, dus een overmaat van 9 M. (een accomodement à la „Hemel"). - - - De Heer Staal maakt amok over 32 c.M. Bouwtoezicht gaf zonder morren 900 c.M. of 28000 pCt. meer (het gaat in deze aangelegenheid om VERHOUDINGEN.) Trouwens over die accomodementen, die Bouwtoezcht niet zou kennen, kan de Heer Staal beter eerst eens inlichtingen bij collega's inwinnen; als er werkelijk ERNSTIGE redenen voor waren, waarbij het principe der Bouwverordening niet werd aangetast, is dezerzijds meermalen een zoo ruim mogelijk standpunt ingenomen. - - - Mits na rectificeering door den Heer Staal der boven gesignaleerde onjuistheden, ben ik gaarne bereid met hem deze polemiek te vervolgen, doch dan moet het verschilpunt juist geformuleerd worden. B.v.: 1e. Was in het bedoelde geval BINNEN (dus met vrije afwijking naar beneden) de door Bouwtoezicht aangegeven begrenzingslijn voor de gevelarchitectuur der bedoelde zijstraat van de Amstellaan, geen oplossing mogelijk, welke in overeenstemming was te brengen met de moderne schoonheidseischen in den stedenbouw? - - - 2e. Moet deze vraag, zelfs voor een goed architect (aan welken eisch de Heer De Klerk, de architect waar het hier om gaat, naar deskundige meening toch zeker beantwoordt) in ontkennenden zin beantwoord worden, bestond er dan voor deze zijstraat reden om vrijstelling te verleenen overeenkomstig art. 93, 6e? - - - Deze bepaling, welke het mogelijk maakt voor gebouwen waarvoor het belang van het stadsschoon het verleenen van de vrijstelling wetigt, de maximumhoogte te overschrijden, dient uit den aard der zaak slechts voor bijzondere gevallen gereserveerd te blijven, daar anders de principiëele bepalingen, omtrent hoogte-bebouwing, ondermijnd zouden worden en onmiddellijk een conflict zou ontstaan tusschen de sociaal-hygiënische en aesthetische eischen voor den stadsopbouw. - - - - -
De Directeur van het Gemeentelijk Bouw- en Woningtoezicht.

ARCHITECTURA

Nº 41 ■ 14 OCT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Concept Notulen der 1452ste Ledenvergadering van het Genootschap Architectura et Amicitia gehouden op Vrijdag 6 October 1922, Heerengr. 545-549. - - - 1. Notulen der 1451ste vergadering worden gelezen en goedgekeurd. - - - 2. Installatie van de in vorige vergadering aangenomen leden. - - - 3. Na ballotage worden als gewoon lid aangenomen mej. J. de Jong en de heeren A. H. van Leeuwen, M. Vreugde, F. J. Klompers, Otto Baarda en J. J. Haaitsma. - - - - - - 4. Mej. J. van Heemskerck en de heer G. J. Rutgers worden benoemd tot afgevaardigde leden. - - - 5. De voorzitter vraagt of de vergadering voorkeur heeft voor een van de genoemde prijsvraag-onderwerpen. - - - De heer Hamers blijkt een sterk voorstander te zijn van een prijsvraag voor een Stadion, meent, dat er zeer weinig goede Stadia zijn, zoodat een geslaagde prijsvraag van het Genootschap zelfs succes buiten de landsgrenzen zou kunnen hebben; wijst op het groote belang van zoo'n prijsvraag, nu de olympische spelen zoo kort voor de deur staan. - - - Verschillende sprekers vragen het woord voor onderwerpen, die niet op de agenda voorkomen. - - - De heer Mulder vindt de witte pagina in het weekblad niet mooi. - - - - Eenige sprekers willen geen vergaderingen meer houden, anderen verklaren er sterke voorstanders van te zijn, en stellen het toekennen van presentiegelden voor. Anderen meenen dat vergaderingen duidelijker moeten worden aangekondigd, de aankondigingen worden over het hoofd gezien. - - - De voorzitter wijst er op, dat het tweemaal afdrukken van eenzelfde agenda in opeenvolgende nummers van het blaadje al op het kantje van het belachelijke is. Als de leden het dan nog over het hoofd zien, is er toch werkelijk niet veel aan te doen. Het blaadje is er om den band tusschen de leden sterker te maken; de leden maken er weinig of geen gebruik van; mogelijk zijn tijdsomstandigheden te ongunstig. - - - De heer Hamers complimenteert het Bestuur, dat het, niettegenstaande slechte opkomst van leden, toch nog vergaderingen uitschrijft en er een belangrijke agenda voor weet te vinden. - - - De heer Mulder constateert de groei van het gezelschap. - - - De voorzitter merkt op dat, wil het heele programma nog afgehandeld worden. de discussies zich moeten blijven bepalen tot punten van de Agenda. - - - De heer van Dongen houdt een warm pleidooi voor het uitschrijven van een prijsvraag voor een verkoophal, „daar Amsterdam ook in naaste toekomst zoo'n hal noodig zal hebben". - - - De heer Baanders kritiseert het onderwerp, vischstal, acht dit een zoo eenvoudig ding, dat er moeilijk een prijsvraag over uit te schrijven zal zijn. - - - De voorzitter meent, dat het niet noodig is aan den allereenvoudigsten vorm te denken,

INGEZONDEN

Geachte Redactie. - - - U zal mij genoegen doen, met de hiervolgende vragen in het eerstvolgend nr. van „Architectura" te plaatsen en te beantwoorden. - - - Waarom deelt U den tekstspiegel in een breede en een smalle kolom? - - - En waarom, ja, waarom vooràl, drukt gij die smalle kolom met *schuine letters?* **- - - Ik hoop toch, dat U mij niet zal antwoorden: „Zift toch geen muggen, noch stoot u aan 'n paar schuine kolommetjes in 'n zoo absoluut zakelijk vodje papier als Architectura is." - - - Want**

geeft evenwel toe, dat het het minst gelukkig gekozen onderwerp is. De heer Hamers vindt het idee om een kast voor een draaiorgel op het programma te stellen zóó aardig is dat er verder over de kleinere prijsvragen niet behoeft gesproken te worden. - - - Aangenomen wordt het voorstel om prijsvraag voor kast van een draaiorgel uit te schrijven. - - - De heer Hamers brengt nogmaals het idee van een sportgebouw naar voren, dat niet alleen van belang is in een klein kringetje, en geeft het Bestuur in overweging zich voor de vorming van een programma te doen adviseeren door een der bekende lichamen op sportgebied. - - - De heer Eibink wenscht geen technisch tot in de puntjes nauwkeurig programma, dan wordt z.i. de prijsvraag reeds grootendeels door de jury opgelost. Het aardige van een studieprijsvraag is juist, dat er meer mogelijkheden open gelaten worden dan voor een prijsvraag, die uitgevoerd moet worden. Dit voordeel mag volgens spr.: in geen geval over boord geworpen worden. - - - De heer Vorkink toont aan, dat er een fijn onderscheid is tusschen een prijsvraag voor een goed sportgebouw en een goede prijsvraag voor een sportgebouw. - - - De heer Hamers voelt niets voor een schitterend ontwerp dat geen sportgebouw is. - - - De heer Vorkink meent, dat voorzichtig met technische eischen moet worden omgesprongen, de duizend en een kleine eischen aan zoo'n gebouw te stellen moeten niet al te veel op den voorgrond gedrongen worden, de fantasie niet onnoodig aan banden gelegd. Dat met de groote eischen zeer scherp dient rekening gehouden te worden spreekt evenwel van zelf. Spreker vraagt of vergadering niet goed zou doen zich voor een van beide opvattingen uit te spreken. Meerdere sprekers vragen het woord. Besloten wordt de jury algeheele vrijheid te laten om den juisten middenweg te kiezen. - - - De heer De Klerk merkt op, dat juist van een gebouw voor sportdoeleinden gesproken wordt om de jury niet te veel te binden. Het eenige, dat daarmee min of meer is uitgesproken is, dat er zoo veel mogelijk takken van sport ondergebracht moeten worden met alles wat er aan vast zit. - - - 6. De Voorzitter vraagt vergadering haar candidaten voor bestuurslid te noemen. - - - Eenige leden vragen welke candidaten het Bestuur zelf op het oog heeft. - - Voorzitter acht dit niet juist. Dit zou de keuze mogelijk beïnvloeden kunnen. De heer van Dongen merkt op, dat leden zich moeilijk met elkaar kunnen verstaan vóór de vergadering. - - - Bestuur besluit zich terug te trekken om leden instaat te stellen onbeïnvloed van gedachten te wisselen. - - - Blijkt, dat de leden in besloten vergadering tot dezelfde candidaten zijn gekomen als het Bestuur, de heeren Staal en Blaauw. De voorzitter merkt echter op, dat de heer Staal zich terug trok, zoodat het Bestuur nog slechts een candidaat de heer Blaauw, heeft. Besloten wordt tot stemming over te gaan. Uitgebracht worden 16 stemmen waarvan 9 op den heer Blaauw en 7 op den heer Staal, zoodat de heer Blaauw in het bestuur gekozen is. Bij het kiezen van een voorzitter uit het voltallige Bestuur staakten de stemmen. Bij de statuair voorgeschreven herstemming worden 10 stemmen op den heer Blaauw en 5 op den heer Wijdeveld uitgebracht, zoodat de heer Blaauw tot voorzitter gekozen is. - - - 7. Herziening statuten. - - - - Na ampele besprekingen worden de heeren Staal, Boterenbrood, Luthman, Vorkink en Eibink in deze commissie benoemd. - - - 8. Wordt met 12 stemmen volstrekte meerderheid in den raad van beroep op de uitspraken der schoonheidscommissie van de gemeente Leeuwarden z.g.n. hoogere schoonheidscommissie benoemd de heer Hoogstraten te Deventer. - - - Bij de rondvraag vraagt de heer Baanders de „Kring", een nieuwe vereeniging van kunstenaars, aan te mogen bevelen in de belangstelling van de leden. - - - De heer Wijdeveld en de heer Baanders zeggen beiden zeer vele vriendelijke dingen over den Kring, zij het met een uiteenloopende waardeering, waarna de vergadering gesloten wordt. - - - - - - - - - - -

integendeel, Redactie; Uw vodje gaat zwaar van aesthetische pretentie. Omslag en koptitel zijn mijn getuigen. Ik mag dus van gewoon-consequente menschen verwachten, dat zij hunne aesthetische intenties almede zien afgedrukt op die kolommetjes, waar ik mij aan stoot. - - - Ik mag verwachten, dat Uw inzender J. F. Staal zich aesthetisch bevredigd voelt als hij in Uw nr. 39 zijn slotconclusie aangaande bouwverordening contra „aesthetische overtuigingen van architecten" geboekstaafd ziet met letters, die omvallen. - - - Staal heeft het in zijn stukje over iets dat onaesthetisch is, ergens heel hoog in de lucht, dus hoog boven onzen normalen horizon. Ik zal wellicht nimmer op die plek belanden, maar niettemin acht ik Staal's geval zeer belangrijk. - - - Het ge-val van al die letters echter acht ik niet minder belangrijk, en volgens mij, Redactie, zijn omvallende letters door en door onaesthetisch. Antwoord mij niet, bid ik U: „Die schuine letters lijken op geschreven schrift, en men voelt zich dus bij zulke passages als het ware aangekeken door den schrijver zelf." Want, Redactie, ik wensch niet schuin aangekeken te worden, zelfs niet door Staal zelf. - - - En dan te bedenken, dat tegenwoordig elke architect van redelijke allure zich van de schrijf-machine bedient, en dan voorts te bedenken, dat een onzer grootste lettergieterijen reeds 'n paar jaar geleden in heiligen ernst reklame maakte voor en met een soort machine-schrijf-drukletter, welke, volgens die firma, voor allerlei vertrouwelijke en nadrukkelijke gedruktheden „tegenwoordig" wel eisch mocht heeten. - - - Gij zijt dus, Redactie, zelfs in het gunstigste geval eenige jaren bij Uw tijd ten achter met Uw kinderachtige imitatie van een pennezwier, die zelfs in origine, principieel uit den tijd is. - - - Ik vraag echter niet: zet mij in den vervolge aan 't hikkestikken over die machine-schrijf-drukletters van de firma zoo en zoo, inplaats van mij uit het lood te sleuren met Uw schuinigheden. Ik vraag U rechtuit en op den man af: kan dat niet anders? En, zoo neen, waarom niet? Blaricum, 30-9-22 - - H. HANA

Eerst de analyse: Een schuin letterpraatje bestaande uit twee vragen aan 't begin en twee aan 't einde met een trait d'union „weet wat je antwoord". - - - Voorzichtig aan dus. Eenige reserve. Slechts enkele wedervragen. 1e. Als we twee kolommen drukken van gelijke breedte, moeten we dan ook het „waarom" bepleiten? Achter deze vraag willen we de zeker „niet gewichtige" reden van onze kolommenkeus verbergen. - - - 2e. Is er een aesthe-

AESTHETISCHE PHILANTROPIE. - - - Na gewezen te hebben op de rectificatie der Redactie op de voorpagina van het vorig nummer (A. O.), en na den Directeur van het Gemeentelijk Bouw- en Woningtoezicht gebiecht te hebben dat ± 7 M. niet juist 7.36 M. behoeft te zijn, lijken mij de gewetensvol-berekende onjuistheden, door den Directeur uitgemeten, afgedaan. Daarbij moet de Directeur mij gelooven, dat het moeielijk is met hem, die geen architectonisch ontwerper is, diepgaand in discussie te treden over de aesthetische vrijheid van den bouwmeester, werkende voor een van Rijkswege versoberden bouwondernemer, onder de duizend artikelen van Bouwverordening, Politieverordening, Woningwet, Circulaires van Arbeid, Gemeenteraadsbesluiten, voorschriften der Gezondheidscommissie, opvattingen der Schoonheidscommissie en z.g. Commissie van 4, en onder al de vooroordeelen, misvattingen en antipathiën van de ontelbare personen die betrokken zijn en in actie komen bij opdracht, goedkeuring en uitvoering van een bouwproject, vooral indien dit project neiging vertoont af te wijken van wat het gemiddelde der ontelbare personen-hersens aanneemt, of met geestelijke inspanning zoo even heeft leeren aannemen, te zijn *het* schoone, goede, ware, sociale, hygienische, technische, economische, zedelijke, redelijke, etcetera, etcetera ontwerp, en gelieve de Directeur maar te aanvaarden dat, onder genoemde omstandigheden, de bezoeken van de Inspiratie bij den architect niet met de geregelde opeenvolging van waarschuwing, aanmaning en dwangbevel der belastingen, plaats vinden. - - - Ik kom dan tot de mededeeling die de Directeur zoo goed is te publiceeren naar aanleiding van art. 88 der Bouwverordening. Belangstellend verneemt men hier dat de Directeur van het Gemeentelijk Bouw- en Woningtoezicht, naar zijn onbelemmerde opvatting, een bepaald artikel der Bouwverordening (waarvan geen vrijstelling overigens bestaat) overschrijdt, ik weet niet met hoeveel procent wel. Hoe hartelijk dankbaar waren architect, schoonheidscommissie, commissie van 4 en het nageslacht hem geweest, indien hij zijne liefdadigheid niet van 7 op 16 M., doch van 7 op 20 M. hadde uitgestrekt, want daarmede was het bouwwerk van De Klerk ongeschonden in de zijstraat van 40 M. lengte terecht gekomen. - - - Het blijkt dat de Directeur gedacht heeft aan het bestaan der kans

om het ontwerp De Klerk ongewijzigde uitvoering te geven, volgens art. 93, 6e lid. Bij hem schijnt echter vast te staan, dat dit ontwerp niet tot de „bijzondere gevallen" behoort, waarvoor de toepassing van dit artikel moet gereserveerd blijven. Het laatste voorbeeld, mij bekend, waar zoo'n bijzonder geval wél aanwezig was, is het Hotel Atlanta-ontwerp, waaruit men zou besluiten dat geweldige opdrachtgevers en omvangrijke bouwsommen meer in bouwerijen de belangen van het stadsschoon dienen, dan een architect als De Klerk, volgens opinie der autoriteiten. Niet vermoedende de ambtelijke omstandigheden, doch eenzijdig lettende op het thans verkregen resultaat, geloof ik te mogen betreuren dat de Directeur heeft gemeend te moeten nalaten met welgezinde bevoegden overleg te plegen over het mogelijk nu aanwezig zijn van een „bijzonder geval". Zijn 2e vraag komt thans, welbeschouwd, wat laat! - - - Het is, voor ons architecten, wel zeer pijnlijk uit het antwoord van den Directeur te bemerken, dat het hem mogelijk ware geweest het ontwerp De Klerk te sparen, waar, tot op dat antwoord, wij in de overtuiging leefden dat de Directeur tot de schennis gedwongen was door de voorschriften der Bouwverordening en dat niet hij persoonlijk verantwoordelijk was voor het verstoren van het stadsschoon, dat althans naar meening van schoonheidscommissie en commissie van 4 heeft plaats gehad. Verantwoordelijk natuurlijk slechts tot waar de bevoegdheden van den Heer de Clippel aanvangen. De handeling van den Heer de Clippel bespreekt de Directeur niet, vermoédelijk wordt deze gedekt met het intimideerend zinnetje, dat de Directeur niet met mij in discussie treedt over de organisatie van zijn Dienst. Desondanks weten wij nu, totdat wij anders hooren, dat de Heer de Clippel boven den ontwerper en de schoonheidscommissie, aesthetische voorschriften geeft aan den opdrachtgever, en dat wij dientengevolge de finale verantwoordelijkheid, voortaan, voor het uiterlijk van bouwwerken in Amsterdam, op de, laten wij hopen machtige, schouders des Heeren de Clippel kunnen leggen! - - - J. F. STAAL.

EEN KEIZERSKROON VOOR EEN THOMSONPUDDING.

Alles goed en wel, maar dat onze overheid (behalve de stedelijke aanplakpalen, schuttingen, bruggen, bestratingen, trams, kortom onze geheele platvloersche omgeving met een half gesloten oogje laat beplakken en bereclameeren) het nu ook al hoogerop gaat zoeken, komt ons bedenkelijk voor. Op de Westertoren prijkt n.l. een reuze Thomsonpudding opgesmukt met confituren en gekleurd papier. - - - Zou deze lekkernij-reclame misschien een zoet winstje afwerpen? . . . . . .

. . . . . .

Het stijgertje om de Munttoren doet ons het ergste vreezen.

J. A. S.

tische wet die zonder meer schuine letters verbiedt? Waarmee we heelemaal niet willen beweren, dat de afgedrukte schuine goed zijn. --- Verder kent ieder, die met onze Genootschapszaken meeleeft, de slechte bestaansvoorwaarden van ons weekblaadje. Mochten we echter, naar aanleiding van onze eigen, deze en meerdere critieken op de vormverschijning er toe besluiten de letters ervoor speciaal te kiezen of te ontwerpen dan zou ik zeker voorstellen met schuine te beginnen.

Voor de Redactie: BOEIJINGA

Uit de Telegraaf: - - - - - - -

Ned. architectuur in Engeland

Onlangs werd door ons mededeeling gedaan van een plan der „N.B. Housing Society Ltd." in Engeland, om in Hertfordshire, ten noorden van Londen, onder patronaat der „Anglo-Batavian Society" complexen huizen te doen verrijzen, die door Nederlandsche moderne architecten gebouwd zullen worden. De eerste opdracht was toevertrouwd aan de Amsterdamsche architecten M. de Klerk en P. Kramer. - Naar wij vernemen, heeft zich thans de heer De Klerk teruggetrokken, op grond van het feit, dat naar zijn meening de opdracht voor twee architecten te weinig omvangrijk is.

ARCHITECTURA

Nº 42 ■ 21 OCT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

INLEIDING IN EEN ONDERWIJS VERGADERING AAN DE ACADEMIE VAN B.K. EN -W TE ROTTERDAM BIJ DE AANVANG VAN DE NIEUWE CURSUS 1923.

Het doel van onze vergaderingen is: eenheid te verkrijgen tegenover onze leerlingen. Eenheid in dezen zin, niet te overrompelen, doch om de algemeene verwardheid in ons vak buiten de academie niet te vergrooten door tegenstrijdigheid in het onderwijs binnen de academie. Het is daarom wenschelijk onze principieele verschillen in aanleg en opvatting met elkaar te bespreken en aan elkaar te toetsen, *opdat het ons zelf duidelijk wordt,* hoe onder die velen verschillen, een gemeenschappelijke wil moet liggen. - - - De taak van de leeraar is zeer moeilijk, het onderwijs is onverbrekelijk gebonden aan de werkelijkheid waaronder we leven. De Estetische en Technische problemen van het leven zijn de problemen van het onderwijs. - - - Matrieel is het heden voor velen onzer collega's in de praktijk zeer moeilijk, het onderzoek ingesteld door het instituut voor sier- en nijverheidskunst heeft droeve toestanden aan het licht gebracht. - - - Het is de academie gelukt dit jaar een paar leerlingen werk te bezorgen. - - - - - - - - - - - - DE GEBONDENHEID V. D. LEERAAR. - - - Technisch is hij sterk gebonden aan de Maatschappij, hij moet zich nauwkeurig op de hoogte stellen in hoeverre sommige techniek aanbevolen dienen te worden en tevens welken nieuwe vindingen worden toegepast. - - - Belangrijk (op het heden althans) is *het Estetische* probleem. De leerlingen in de afdeeling decoratief komen vóór alles om de estetische probleemen te bestudeeren. - - Deze estetica wordt nog vaak beschouwd als het minst aan wetten gebonden. Die schijnbare vrijheid opent de deur voor allerlei willekeur, dat als persoonlijk inzicht wordt gelanceerd. - - - De *praktijk* dezer estetica is de *vormgeving*. - - - De vormgeving staat in het leven **vooraan,** ze is in onze daden *nooit gevolg, altijd*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Mej. Jacoba van Heemskerck aanvaardde haar benoeming tot afgevaardigd lid. De heer Hoogstraten nam de benoeming tot lid van de hoogere schoonheidscommissie van Leeuwarden aan. - - - - De volgende bestuursvergadering wordt gehouden op Woensdag 1 November. - - - - - - -

CORRESPONDENTIE. - - De heeren Luthmann, Barenbrug, Zondag, Elderenbosch, Beers, Peters, Otto Baarda en Neigeman zonden bericht, dat zij No. 11 van Wendingen niet ontvingen. Van Mej. Snethlage en deheeren la Gillière en Kuyt kwam bericht dat zij de Nos. 9, 10 en 11 van Wendingen niet ontvingen. - - - De uitgever werd hiervan in kennis gesteld. - - - - - - - - -

oorzaak. - - - De machine heeft veel invloed op de vormgeving gehad, maar nooit is 'n vorm vanzelf uit de arbeid eener machine ontstaan. Ook de machinale vorm is het resultaat van de menschelijke geest die eerst het werktuig op de vorm instelde. - - - - - De automobiel, in zijn uiterlijke vorm gezien, is niet het resultaat van zijn innerlijke, mechanisch-technische bouw. Wat wij zien rijden is slechts de meer of minder gelukkige, maar altijd vrije omkleeding van dat mechanisch noodzakelijke. - - - Als zoodanig *is kleur* vaak een *gevolg* en is veel voortgekomen door de eigenschappen van het noodzakelijke materiaal b. v. de metalen. - - - Er bestaat geen vorm die alleen noodzakelijkheid is, maar zeker is het noodzakelijke een goed richtsnoer voor de scheppende gedachten. - - - - - - - - - - - - - - - - - DE VORM. - - - De vorm is *onbeperkt*, en, tegelijk *zeer* beperkt. - - - In de uitspraak van het dagelijksch leven is zij onbeperkt. Voor de bouw der omringende dingen is ze in de gedachten der mensch eindeloos. - - - In werkelijkheid zeer beperkt, er zijn slechts *twee* duidelijk van elkaar onderscheide vormen, de rechte vorm (lijn) de gebogen vorm (vlak). - - - Theoretisch zijn dezen, over de veelhoeken nog weer in elkaar op te lossen. - - - In de ruimte worden allen dingen gevormd door rechten of gebogen vlakten. - - - Onze estetische studie is voor alles de studie van deze vormen. - - - Geheel ons onderwijs draait om deze vormenbouw. - - - De bestudering is ingedeeld in twee typen van lessen: a. tot observatie van den vorm, b. tot bouwen van den vorm. Op de rooster is dit: a. natuurteekenen b. decoratieteekenen. De moderne school die uitsluitend laat experimenteeren (bouw) gaat buiten zijn gebied en geeft *geen onderwijs*. Maar de school die heil zoekt in observatie tot fotografische juistheid gaat eveneens buiten haar terrein. - - - Het is *onze* taak de leerlingen op te leiden tot het juist begrijpen van den vorm. Indien we *dit* als onze taak beschouwen is het duidelijk dat geen z.g. moderne richting ons doel is. Het juiste begrip van vorm was even zeer het eigendom der grieken en middeleeuwsch als van de peruaanen. Wat we zullen bouwen met elementaire vorm wordt geboden door het leven, wij kunnen slechts deze taal onzer dagen spreken, zoo we leeren de regelen te kennen. De leeraar treedt nooit op als de man die het, voor alles kan, doch slechts als de ouderen die door zijn ervaring de eigenschappen van den vorm heeft leeren kennen. - - Wij geven ons duidelijk rekenschap van den vorm, in ons eigen werk, en gebruiken de algemeene grondslagen naar ons persoonlijk inzicht en vermogen. - - - Dit is het werkelijk nieuwen voor de kunst, nooit te voren konden kunstenaars een zoo volledig overzicht krijgen van het werk hunner voorgangers. Juist door deze compleetheid in historische kennis, en het vermogen de meest uiteenloopende kunstwerken naast elkaar te vergelijken, maakt het ons thans mogelijk *de regelen* van *bouw* te vinden. - - - Een werk kan in uiteenloopende gevoelens worden opgebouwd, b. v. rythme, geometrie hartstocht, vereering, maar voor al deze is noodig grondigen kennis van den vorm. - - De kennis van den vorm kan alleen bijgebracht worden door het experiment. De school moet dus zijn een *laboratorium* van den vorm Het experiment dient te gaan langs duidelijke wegen. De duidelijkheid kunnen we alleen verkrijgen door ons onderwijs (dat is de leiding van het ex.) steeds weer tot eenvoudigheid te dwingen. - - - Ons onderwijs is voor alles de taak, de leerling bij te brengen, de *werkmethode om tot zelf kritiek te komen*. - - - De eenvoud is niet alleen 'n voorwaarde tot goed onderwijs, ze is tevens het kenmerk van groote kunstwerken. Gecompliceerdheid treedt bijna uitsluitend op tijdens de vervaltijdperken. - - - Voor de vorm openbaart zich de eenvoud in: a. gelijkheid en verscheidenheid van richting. b. gelijkheid en verscheidenheid van verhouding. De eenvoudige vorm wordt door ons oog gemakkelijk opgenomen en grift zich dieper, in het denken als de ingewikkelde vorm. Zooals ons oor de grenzen heeft waarbinnen de geluiden worden waargenomen, heeft ons oog zijn grenzen om de vorm verschillen op te kunnen nemen. - - - Nu behoeft een eenvoudige vorm nog niet dwingend te zijn. Een vierkant of rechthoek is nog niet expressief. - - - Het dwingende (suggestive) wordt voor alles bepaald door de meer of mindere scherpen gedachten welke de leerling in zijn vorm vermag uit te drukken. Dit vermogen gedachten in vorm uit te drukken hangt nauw samen met de opmerkingsgaven. - - - Het is de gaven het meest karakteristieken in een handeling of gebeuren te zien. - - - Een van de eerste eischen voor het vruchtdragend lesgeven is, *dat de leeraar de leerling bij zijn handeling kan volgen*. Alleen bij het experimenteeren met *zeer* eenvoudigen vormen is dit mogelijk. Buiten de eenvoud nadere kunst en nonsens elkaar zoo dicht, als de twee polen van 'n doorbroken ring. - - - De controleering van het werk der leerling is bij het observeerd teekenen veel langer vol te houden als bij het componeerend. Bij het componeerend teekenen moet de kunstenaar pogen de eigenschappen van zijn beeld (motief) op te lossen in de eigenschappen van het vlak waardoor het beeld gedragen wordt. - - - De eigenschappen van het vlak drukken zich uit, in de lijnen dien men binnen dat vlak kan trekken. Deze in het vlak te trekken lijnen dragen

de naam van systeem. Het systeem is dus drager van het beeld, en wordt eerst dan waardevol voor de kunstenaar als deze voorstelling in zijn gedachten leeft. - - - Geenszins moet het systeem gebruikt worden als een leskaart waarin men een voorstelling zoekt. - - - *Aan elke handeling moet de gedachten vooraf gaan.* - - - - Ook bij het ontwikkelen van systemen moet de leeraar tot vereenvoudigen aanmanen. - - - Het aantal lijnen dat, zonder voorafgaande verdeeling van de zijden van het vlak, daarin getrokken kunnen worden, is onbeperkt, dit enorme aantal heeft voor de kunstenaar geen waarden. Ook in dit nasporen van de eigenschappen van het vlak moet de eenvoud betracht worden, omdat, alleen dit duidelijk en kenmerkend is. - - - Analoog aan deze eischen van eenvoud, is de praktijk, ook deze eischt duidelijkheid. - - - Het moderne leven heeft de kunstenaar in reclame en opvoeding een groot terrein voor zijn arbeid aangewezen. Amerika, Rusland, midden Europa hebben honderden biljetten laten vervaardigen, noodig tot leiding van ons ingewikkelde leven. - - - Het zal goed zijn indien we reeds vroeg de aandacht der leerlingen op deze zakelijke kant vestigen. - - - In elke goeden onderwijs methode is trapsgewijze opklimming der moeilijkheden geboden, wij kunnen dit bereiken in het teeken van eenvoud en duidelijkheid, door het zoo te stellen: 1e. algemeen experiment, 2e. experiment met de praktijk als uitzicht, 3e. de praktijk. - - - In geheel ons systeem dient de leerling, er steeds op gewezen, dat aan de *noodzakelijkheid* de *grootsche* plaats moet toegekend en dus alle overbodige decoratie uit de boozen is. - - - Het sluit tevens in dat niet alles op 'n zelfde manier behandeld dient te worden, maar alles naar zijn *eigen waarden*, dat b. v. bordpapier en goud beiden bruikbare materialen zijn, maar voor uiteenloopende doeleinden, en ondanks dit verschil in kwaliteit kan er eenheid in behandeling zijn. - - - Deze bepaling krijgt 'n bijzondere waarde in het interieur. - - - De zes vlakken van het interieur behooren niet als gelijken platten deelen eener kamer behandeld te worden waartegen men de meubels plaatst. Zij moeten allen uitdrukken de aan elk toegewezen taak, en, in dat verschil, door één grondgedachte gebonden tot ruimte harmonie. - - - Het groote verlangen wat ons allen moet doortrillen is 'n eenheid te bereiken met onze lessen, observeerend, componeerend, praktijk en theorie, zij allen *moeten* zich bewegen naar deze eenheid. - - - Het parool daartoe zal zijn; **eenvoud** en **duidelijkheid**. - - - De leeraar is raadgever en vriend, zijn lessen zijn er steeds op gericht de leerling *methode* en *inzicht* bij te brengen om daardoor zich zelf, eens, overbodig te maken. - - - JAC. JONGERT.

Wij lezen in „Het Nieuws van den Dag" van 17 October: Men deelt ons mede, dat de mooie zeventiende eeuwsche gevel aan perceel Heerengracht 613 zal verdwijnen. ***De Schoonheids-Commissie heeft reeds toestemming gegeven voor het maken van een nieuwen modernen gevel.*** - - - - - - - - - - - **Vraag van onze Redactie: Welke Schoonheids-Commissie?** - - - - - -

ARCHITECTURA

Nº 43 ■ 28 OCT. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

Op speciaal verzoek van ons lid A. E. O. Kuiler nemen wij hierbij over uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* een beschouwing over HET NIEUWE BUREAU-GEBOUW DER NED. SPOORWEGEN TE UTRECHT van den hand van den Heer Albert H. van Rood. De Heer Kuiler geeft als rede op, dat er zeer weinig omtrent dit gebouw bekend blijkt te zijn, en hij deze beschouwing zeer sympathiek vindt. Dit laatste kan de Redactie, hoewel zijn verzoek niet weigerend, niet met hem eens zijn. - - - - - - - - - - -

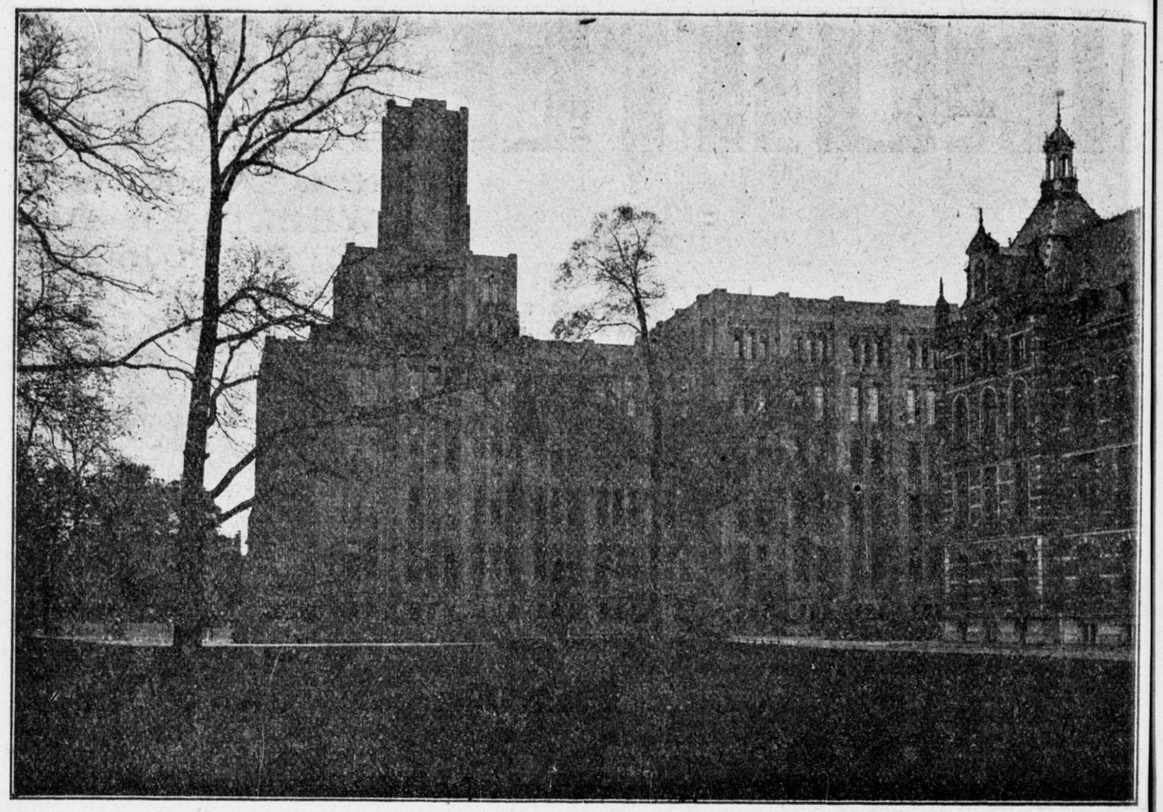

BUREAU-GEBOUW NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN TE UTRECHT. FOTO VAN UIT HET NOORDEN

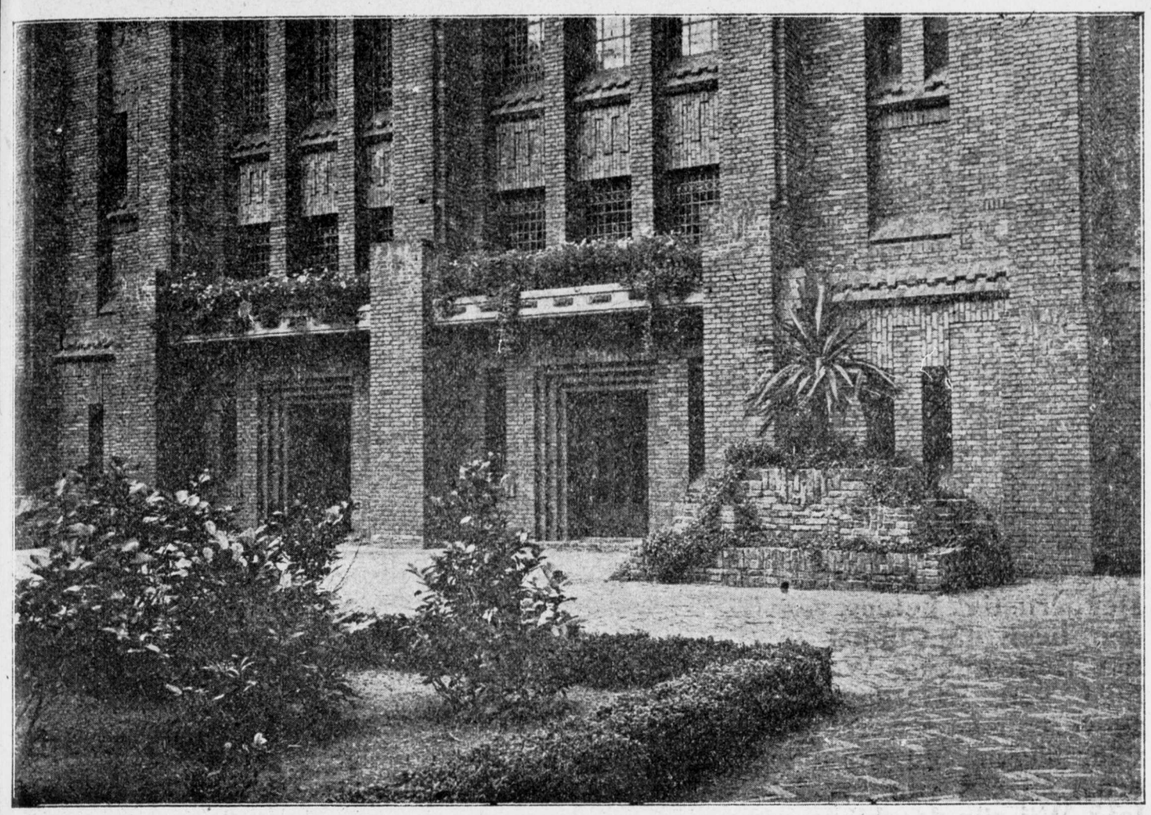

BUREAU-GEBOUW NED. SPOORWEGEN TE UTRECHT. FOTO VAN EEN GEDEELTE VAN DE BINNENPLAATS

voudig, zoo duidelijk en zoo karakteristiek als hem mogelijk was wilde oplossen. - - - En dat zit Van Heukekom in het bloed, want hij is een geboren Ingenieur. - - - Vele jaren geleden is in de N. Rott. Crt. door Brusse een stuk over hem geschreven — ik meen in de rubriek „Onder de Menschen" — dat over zijn werk als organisator handelde, zijn werk als uitvoerend Ingenieur bij den bouw van het station Rosendaal. In de jaren die sedert voorbijgingen, heeft hij heel veel werk gedaan, typisch Ingenieurswerk, dat geen Architect had kunnen doen en Architectenwerk, dat geen alleen-maar-Ingenieur had kunnen doen. - - - Dat werk is door zijn collega-Ingenieurs ten volle gewaardeerd. Dat werk is door Architecten meestal gesmaad, tot schande van die Architecten. - - - Er zijn enkele uitzonderingen te noemen: ik herinner me een stuk van Josef Cuypers, wiens critieken vaak bijzonder fijn zijn, over ontwerpen van Van Heukelom voor ijzeren perronoverkappingen, opgenomen in „De Architect" in een tijd, toen „men" in ons land er geen voorstelling van had, dat dit iets met kunst te maken kon hebben. - - - En dat stuk is een glorie voor Van Heukelom, maar ook voor Cuypers. - - - Daar zijn verder stukken geschreven door Gratama in het „Bouwkundig Weekblad" die bewijzen, dat Gratama diep genoeg was om te zien wat Van Heukelom beteekende als Architect. In het algemeen hebben echter de aesthetici niet heen gekeken over het onschoolsche en vaak ook onaffe van Van Heukeloms ontwerpen als architect. „Men zag hier en daar fouten tegen de compositie-leer — fouten, die misschien niet gemaakt zouden zijn door een ijverig leerling uit de eerste klasse van een kunstacademie — maar dat was genoeg voor „men" om hem niet als „vol" te beschouwen; maar men zag niet den geest, die zich in zijn opeenvolgende werken voortdurend duidelijker uitsprak: den geest van klaarheid en oprechtheid, die niet zoo sterk te vinden is in het werk van de meeste architecten. - - - Ik ben hierover wel eens heel bitter geweest. Ik heb wel eens gezegd „broodnijd en anders niet". Maar daar ben ik nu overheen; ik weet nu, dat het moeilijk is voor doorsnede architecten om buiten hun sfeer te leven; om een oordeel te durven hebben afwijkend van den secte-geest; om te gelooven, dat een technicus zooals één spoorweg-ingenieur, die begrip heeft van toegepaste mechanica en ijzerkeuren, en die daaraan het grootste deel van zijn dag, van zijn attentie en van zijn energie moet geven. toch een artiest kan zijn! - - - Wat was de gestelde opgave? In enkele maanden moest een gebouw ontworpen worden, dat een groot deel van van het hoofdbureau-personeel aller gefusioneerde spoorwegmaatschappijen van Nederland kon bevatten. - - - - Een geweldige opgave; feitelijk maar vooral ideëel. uitdrukking te geven aan de eenheid van het spoorweg-wezen van Nederland. - - - - - En het gebouw is dan ook geweldig geworden. De tijden waren donker; de halve wereld verscheurd door den oorlog; revolutie blies door Europa; en het gebouw is dan ook vol diepen ernst. - - - De indeeling is eenvoudig van opzet; precies zoo eenvoudig als Columbus' ei; om de vier zijden van een ruimen rechthoekigen binnenhof loopt het vierkantige gebouw. Elke kant heeft aan weerszijden van een breede gang reeksen werk-ruimten of vergader-ruimten. In het hart van elke binnenhof-reeks bevindt zich een trappenhuis, waarnaast liften en toiletten. Die reeksen zijn ontworpen op een vast stramien; de traveeën zijn alle

Naar aanleiding van het de vorige week door ons opgenomen bericht uit „Het Nieuws van den Dag" over de slooping van perceel Heerengracht 613 alhier, hebben wij nog nadere inlichtingen gevraagd aan den heer de Clippel, Hoofdinspecteur bij het Bouw- en Woningtoezicht. Deze deelde ons mede, dat inderdaad de Commissie voor Stadsschoon geen bezwaar gemaakt heeft tegen de slooping van genoemd perceel en het daar ter plaatse bouwen van een gebouw naar ontwerp van den architect Westerman. - - We zullen nog trachten een foto van het verdwijnende te plaatsen, gelijk met een afbeelding van het nieuwe ontwerp. - - - -

Wie kaatst... enz. - - -
Het „ernstig" betoog van den heer de Clippel in het Bouwkundig Weekblad van Zaterdag j.l. toovert ons twee werelden voor oogen, één van den ernst en één van de.... lol? Wij zijn daarbij zeer tevreden met het stilletjes aan ons toegedachte plaatsje op de laatste en gunnen gaarne den ernstigen heer de Clippel zijn ernstige plaats op die ernstige wereld. - -

Waar de klokken luiden in groote terts
Klippel.....
Klepel..... Klets.
't Is er maar naar hoe je het begrip „ernstig" opvat. BOEIJINGA.

De heer de Clippel bericht ons nog dat de Directeur van het Bouw- en Woningtoezicht in het laatst door den heer Staal geschrevene, geen aanleiding vindt, verder op deze kwestie in te gaan - - -

5 M. breed. - - - De afscheidingen tusschen de kamers onderling bestaan uit lichte, wegneembare, dubbele wanden, waartusschen kastruimten; het moderne systeem. Een consequent stelsel van schachten, op alle hoeken verticaal doorloopend, van den kelder tot de bovenste verdieping, in verbinding staande met de ruime, horizontaal rondloopende kanalen, die zich onder alle gangvloeren bevinden, geeft overvloedig delegenheid voor aanbrengen, controleeren en onderhouden van het enorme aantal leidingen, noodig voor een gebouw van deze afmetingen: telefoon, electrische schellen, electrische uurwerken, centrale verwarming, waterleiding, brandleiding, toilet-afvoer enz. In de kelderverdieping — eigenlijk niet in den grond, maar wel onder de bel-étage — bevinden zich de groote kluizen, de fietsenbewaarplaatsen, koffiekamers, bibliotheek, kapperswinkel enz. - - - In den Binnenhof staat de groote ruimte gebouwd voor de centrale verwarming, een fabriek op zichzelf. - - - Op de platte daken is een uitgebreide lichtdrukinrichting aangebracht. - - - De hoofdtrap tegenover den hoofdingang is verlicht door een glas-in-lood raam van den hof uit en door een lichthal, die gevuld wordt door een tooverachtigen schijn; het blauwe licht valt van heel, heel hoog uit de toren-ramen langs de diep-kleurige baksteenwanden naar beneden. - - - En dat is mooier dan ik onder woorden brengen kan... - - - De constructie is merkwaardig; eenvoudig, o zeker, maar oorspronkelijk; een mooi voorbeeld van aansluiting aan de omstandigheden. - - - Het werk moest gemaakt worden in uiterst korten tijd; ijzer was ontzettend duur; materiaal uit het buitenland was moeilijk te krijgen. - - - Het maken van normale gewapend-betonvloeren op dito kolommen had dus bezwaren; het daarvoor benoodigde rondijzer was niet tijdig aan te voeren en het wachten op de verharding wilde Van Heukelom ontgaan. - - - Baksteen is in ons land altijd te maken; en eiken groeien in Limburg en Brabant; hiermede kon gewerkt worden. De kamervloeren werden ontworpen van eiken balken, dragend van moerbint tot moerbint; die moerbinten waren vooraf klaar te maken van gewapend beton, om direct na verharding door een kraan of schalk te worden opgenomen en gesteld van baksteenpijler tot baksteenpijler. Die baksteenpijlers kregen afmetingen die binnenshuis niet alle behoorlijk te bergen waren zonder ontoelaatbaar ruimte-verlies; ze staken dus uit buiten de gevels. En de manier waarop ze dit deden, die manier beheerschte nu juist het æsthetische effect! - - - De gangvloeren werden gemaakt van losse, dunne gewapend beton platen, ook weer vooraf te storten en na de noodige verharding kant en klaar naast elkaar te leggen in sponningen, uitgespaard in de gangmuren. - - - De aankleeding is sober en door een warm hart geschapen. Vooral hierin spreekt duidelijk de „stijl" van dezen modernen architect: met de allereenvoudigste middelen door liefderijke verzorging van kleuren en vormen-tegenstelling een boeiend beeld te teekenen, - - - Buiten spelen de bloemranden om de doodelijk ernstige basementen; op den Binnenhof groeien de fijne sluiers van klimop en empelopsis tegen strakke baksteenpijlers omhoog; in het gebouw ligt een moedig gekozen kleurengamma van de ruig-verglaasde baksteenbekleedingen der gangen; de sobere tegelvloeren gaan in fijn gekrulde randen tot tegen de muren aan; in de werkkamers schijnt warm eikenhout van de deuren, schrijftafels en kasten tusschen de zonnige wanden en plafond-casetten. - De groote commissarissenzaal is een der beste scheppingen van interieurkunst die ik ken; nobel, evenwichtig, zeker tot in al haar onderdeelen, van het prachtige Deventer-tapijt af en de geweldige conferentietafel, tot aan het rustige fries boven de wanden. - - - De nummers der verdiepingen staan met krachtige kleuren van verglaasd terra-cotta — Willem Brouwer — tuschen het metselwerk. - - - De hekken, de voetroosters en deurbeslagen — uitgevoert door Winkelman — zijn in volle vormen uit het metaal gesmeed. - - - Dat alles is zeltbewust geteekend, aan mode is niet geofferd; de uitdrukking is ruig en rondborstig. - - - De opvoedende werking dunkt mij zeer, zeer groot. Geen „Verstellung", geen „Ersatz", geen „Posa", wat een verademing!

ARCHITECTURA

Nº 44 ■ 4 NOV. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

LEEKEN ALS STEMHEBBENDE LEDEN VAN DE AMSTERDAMSCHE SCHOONHEIDSCOMMISSIE. - - - De plannen tot reorganisatie en uitbreiding van de Amsterdamsche Schoonheidscommissie zijn thans zoover gevorderd, dat een concept-reglement, regelende de bevoegdheden, werkzaamheden en de samenstelling van de nieuwe Schoonheidscommissie, dezer dagen gereedgekomen is. - - - Een afschrift van dit concept-reglement, voorzien van amendementen van de tegenwoordige Schoonheidscommissie, werd aan de besturen der bouwkundige lichamen hier ter stede toegezonden met het verzoek het concept van hunne amendementen te voorzien. Omtrent de samenstelling van de commissie vinden we in art. 3 van het concept-reglement het volgende vermeld: „De commissie bestaat uit 14 leden, te weten: 8 architecten, 1 schilder, 1 beeldhouwer, 1 tuinarchitect, 1 oudheidkundige en 2 in stadsschoon belangstellende leeken, allen te benoemen door Burgemeester en Wethouders." - - - De volgende alinea van dit artikel bepaalt op welke wijze deze leden benoemd zullen worden. Zoo geschiedt dit voor de architecten op voordracht van den Bond van Nederlandsche Architecten en van het Genootschap Architectura et Amicitia uit de door elke vereeniging voor te dragen tweetallen. - - - De genoemde leekenleden worden op dezelfde wijze voorgedragen door de vereenigingen „Hendrick de Keyser" en den Katholieken Kunstkring „De Violier". - - - Met de benoeming van leeken als stemhebbende leden van de Schoonheidscommissie is een nieuw beginsel aanvaard, dat tot zeer bedenkelijke consequentie's kan leiden. De schoonheidscommissie toch is uiteraard een deskundige commissie, die plannen voor stadsuitbreiding, wijziging van stratenplannen, plannen voor nieuwbouw, voortom steeds projecten te beoordeelen heeft. Dat in een dergelijke commissie leeken als stemgerechtigden worden toegelaten is een precedent, dat leiden kan tot, wat b.v. in geneeskundige kringen met den naam van „kwakzalverij" aangeduid zou worden. - - - Het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia heeft het zijn plicht geacht tegen de in dit nieuwe beginsel vervatte consequenties ernstig te moeten waarschuwen en heeft in antwoord op een schrijven dat het nevens het concept-reglement van de tegenwoordige Schoonheidscommissie ontving, het volgende antwoord gezonden: - - - - - -

Amsterdam, 25 October 1922

Aan de Schoonheidscommissie te Amsterdam.

Wel Ed. Geb. Heeren.

In antwoord op Uw schrijven d.d. 10 October deelt het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia U mede, dat het kennis nam van het conceptreglement voor de Schoonheidscommissie en de amendementen, daarop door U gemaakt. In het algemeen kan het Bestuur zich vereenigen met het

Het artikel van den heer Jongert in No. 42 is door toevallige omstandigheden ongecorrigeerd opgenomen. - - - - - - - - - - -

No. 43 moest, wegens misplaatsing van het artikel over het Gebouw der Ned. Spoorwegen, worden herdrukt; deze herdruk wordt gelijk met dit nummer verzonden. - - - - - - - - - - -

Van den heer W. Smytink ontvingen wij een schrijven waarin hij de dikwijls slechte taalkundige verzorging van ons blad bespreekt en waartegen hij protest aanteekent. Deze fouten zijn alleen het gevolg van de ongunstige omstandigheden waaronder het blad geredigeerd wordt. Door het stichten van een bureau voor het Genootschap, waar ook de Redactie meer gezamenlijk het werk kan verrichten, zoonoodig met administratieve hulp, zal het Bestuur trachten het blad in betere banen te leiden. Redactie.

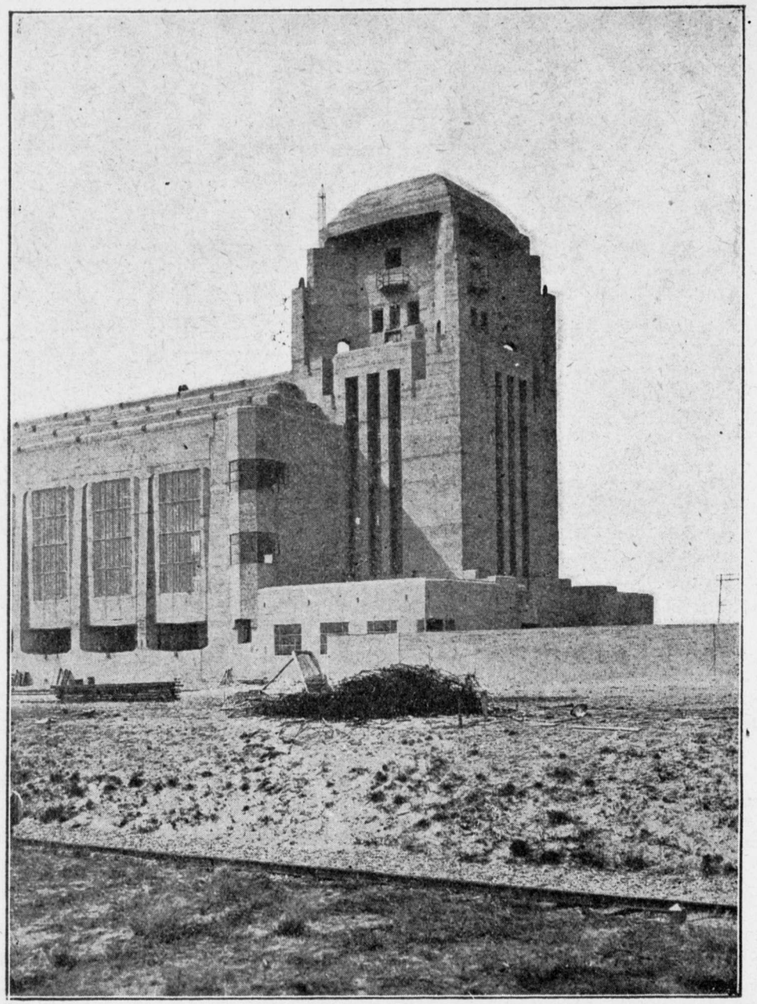

FOTO VAN HET RADIO-STATION ASSEL. ARCHITECT J. LUTHMANN

geamendeerde concept; niet kan het zich evenwel vereenigen met de redactie van art. 3 sub 1 en 2 die het gelezen zou wenschen te zien als volgt:

1°. De commissie bestaat uit 14 leden te weten 10 architecten enz.

2°. De benoeming der leden geschiedt voor:

vijf leden architecten, uit vijf tweetallen, opgemaakt door den Bond van Nederlandsche architecten;

vijf leden architecten, uit vijf tweetallen, opgemaakt door het Genootschap Architectura et Amicitia.

Toelichting:

Met de in het conceptreglement voorgestelde benoeming van stemgerechtigde leeken leden in de Schoonheidscommissie kan het Bestuur van het Genootschap zich niet vereenigen. Blijkens de in art. 1 omschreven taak der Schoonheidscommissie bestaat deze nevens het samenstellen van een lijst van belangrijke bouwwerken uit het beoordeelen van een in pro-

jecten neergeslagen aesth
langstellende leeken het re
deelen over tot stand gek
stadsuitbreidingen of derge
deelen over de projecte
hij ook belangstellende, te
Immers, is steeds voor e
jecten een vakkennis en
alleen ter zake kundigen d
kunnen hebben.

Het Bestuur van het Geno
met nadruk te waarschuwe
precedent, dat voor het g
commissie in de toekoms
Het geval zal zich voordoe
missie zullen moeten steu
lieden en verder, dat op
eene belangrijke quaestie,
ondeskundigheid de doors
In vakkringen zal dit feit
tegen uitspraken van de
worden van de mogelijkh
kundigen invloed, hierbij
worden.

Van dit schrijven werd afs
bestuur van Amsterdam.

EEN SLECHT BEGIN - -
nische Nijverheidsvakken"
hoofdredacteur aangebode
technici, die belangstellen
heidsonderwijs en dat voo
veroveren op de le
iedere vrouw, wien
begint deze boud aang
slaan van een blunder, die
voor goed belachelijk te
Bij een overigens onschu
Hoofdleeraar aan de Ac
's-Gravenhage, een betoog
zijn drie voorbeelden va
gens den schrijver van
beeldingen bouwkundig
van deze fantasie-schets
raadselachtigen toren, wa
goed kan onderscheiden.
fantasie-schets ech
getrouwe weergave
ontworpen door den
Het origineel van deze
op onze Geldersche zand
wat de heer Ros in zijn a
sieën mededeelt: - - -
fantasie-s hetsen van een
aan dezelfde Academie in
gemaakt. Zij zijn wat jeug
en de teekenaar heeft z
Berlage en Kromhout. Ma
opgezet. Deze teekeni

waarde. Zonder aan be-
illen ontzeggen om te oor-
rken, hetzij bouwwerken,
oet toch het recht tot oor-
deze werken den leek, zij
male ontzegd worden.
houdend oordeel over pro-
ingsvermogen noodig, dat
werk en ervaring verworven

A. et A. acht zich verplicht
het aanzien geven aan een
instituut der Schoonheids-
stig gevaar kan opleveren.
teeds de leeken in de com-
de deskundigheid van vak-
wijze aan de stemming over
sschoon betreffende, door
t gegeven.
ten wantrouwen te wekken
waar men zich bewust zal
projecten, door niet des-
n of goedgekeurd kunnen

zonden aan het Gemeente-
- - - - - - - - - - - - - - - -

euwe maandblad „De Tech-
ijkens de inleiding van den
t aan alle kunstenaars en
betrokken zijn bij het Nijver-
is zich een plaats te
l van iedere man en
derwijs ter harte gaat,
e veroveringstocht met het
de is om het nieuwe blaadje
Het geval is als volgt - - -
kel van den heer J. D. Ros,
van Beeldende Kunsten te
tnut van het „bordteekenen",
kunst" gereproduceerd. Vol-
el stellen twee van deze af-
tasie-schetsen voor. Eén
derdaad de schets van een
en het begin noch het einde
e andere bouwkundige
een tamelijk natuur-
et Radiostation Assel,
rchitect J. Luthmann.
dige „fantasie" is te zien
j Assel. - - - Laat ons hooren
ver deze bouwkundige fanta-
beeldingen zijn bouwkundige
g van de afdeeling bouwkunde
rdklasse" van den heer F. H.
rmoedig van opvatting (hoort)
n beïnvloeden door werk van
ch zijn zij heel handig
even een idee wat bereikt

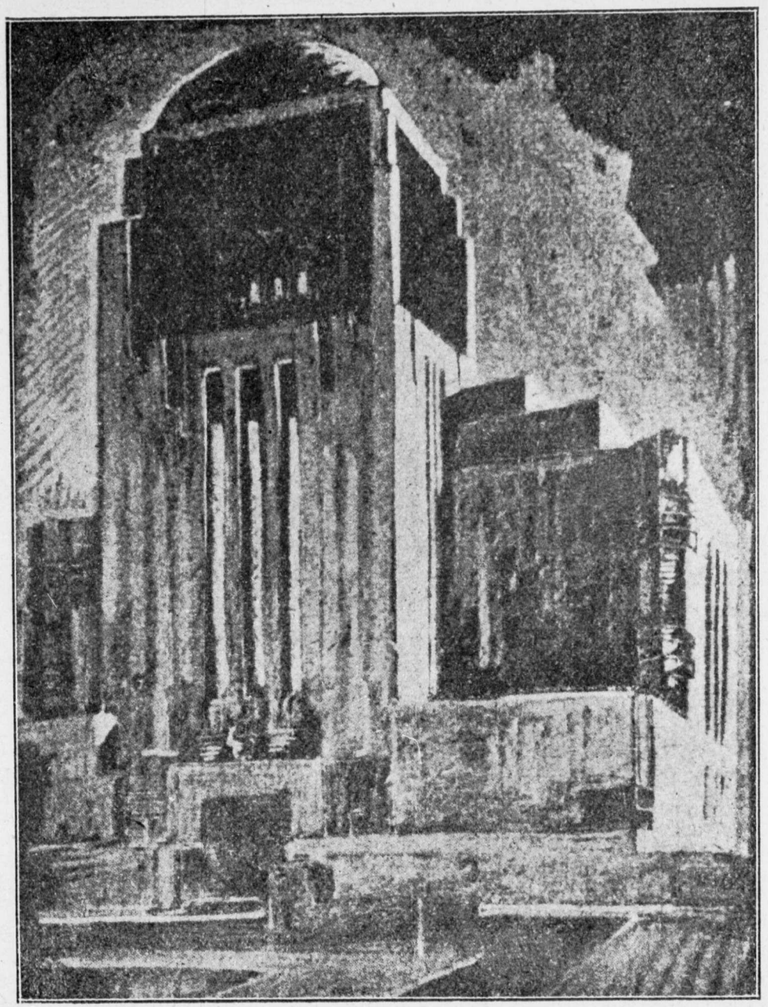

SCHETS OVERGENOMEN UIT „DE TECHN. NIJVERHEIDSVAKKEN"

kan worden. Wel is waar zijn deze schetsen van leerlingen met aanleg, niet iedereen zal het even ver brengen", enz. enz. De heer Ros is blijkbaar onbekend met de voortbrengselen van moderne Nederlandsche architectuur en dit is den heer R. niet zoo kwalijk te nemen... zoo hij er over weet te zwijgen, maar dat èn de hoofdredacteur èn de redacteur, beiden architecten, deze blunder lieten passeeren en het werk van een collega als bouwkundige leerling-fantasie de wereld insturen is.... onvergeeflijk! -

Het nieuwe blad publiceert ook architectuur en wel een nieuwe ambachtsschool te 's-Gravenhage. - - - We lezen over het ontstaan van dit gewrocht: 1e. Dat de plannen zijn ontworpen door den directeur van de school, den heer Th. A. Harderwijk. 2e. Dat de plannen zijn uitgewerkt door den voormaligen gemeente-architect J. J. Gort. 3e. Dat de bouw is uitgevoerd onder leiding van den gemeente-archi-

tect D. C. van der Zwart. - - - Dit zijn de merkwaardige hoofdpunten in de historie van het onstaan van dit merkwaardige bouwwerk, dat misschien juist doordat het drie namen draagt in het geheel geen naam mag hebben. - - - - We vernemen dan nog, dat in dit gebouw 570 leerlingen opgevoed kunnen worden èn dat het ruim één millioen gekost heeft. - - - Conclusie: Drie ontwerpers maken een leelijk gebouw. Hier had bezuinigd kunnen worden door voor de drie één bekwaam architect te stellen. - - - - Dit, o heeren redacteuren-architecten is de eenige leering, die uit dit geval te trekken is en het doet mij leed, dat in een blad, bewerende de „frischheid van het nijverheidsonderwijs te willen bevorderen" (zie de inleiding) juist die leering ontbreekt. - - - - - Want het onderwijs bevorderen is een zware taak, die misschien in het officieële Holland niet gaarne ondernomen wordt, een taak, die wanneer men beweert haar te zullen vervullen, zware verplichtingen oplegt en we zouden zoo zeggen, wat betreft dit eerste nummer.... dit is niet de manier! - - - - - - - - Vraag 1. Zijn er nog geen kranten genoeg? - - - - - - - - - - Vraag 2. Wie heeft eigenlijk om deze krant gevraagd? Het publiek? Of de uitgever? -

HET NIEUWE BUREAUGEBOUW DER NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN - - - - - TE UTRECHT - - - - -

De redaktie van A. et A. vindt het stuk van Ir. A. H. van Rood niet sympathiek, maar verzwijgt, helaas, waarom. Toch is het van belang de begrippen, die omtrent dit gebouw zich langzamerhand gevormd hebben, eens neer te schrijven. Zij, die na ons komen hebben er recht op, te weten, hoe de tijdgenooten van den ontwerper stonden tegenover dit gebouw. Daarom is het mij sympathiek, dat Van Rood erover schrijft, ook al zouden we er de grootste bedenkingen tegen hebben. Een andere kwestie komt door dit schrijven vanzelf naar voren n.l. behoort een stuk, dat op zijn plaats is in een krant ook in een blad van architecten. Ik zou dit willen ontkennen. Een krant vraagt aandacht voor een onderwerp in den meest algemeenen zin, een blad voor architecten vraagt aandacht voor kunstuitingen, ontdaan van de verdere maatschappelijke belangrijkheden, die buiten de bouwkunst staan. En nu is drie kwart van het schrijven van Van Rood belangrijk voor een krant, maar behoort niet thuis in een blad over architectuur. En wanneer driekwart is geschrapt, blijkt het overblijvende bij nader beschouwen niet vrij van rhetoriek en daarmee wordt een werk van architectuurwaarde toch zeker niet gediend. Ik zou zelfs verder willen gaan en zeggen, dat, als Van Rood het spoorweggebouw werkelijk en oprecht een schepping vond, hij minder rhetorisch zou zijn in zijn uitingen, temeer, daar hij na herhaaldelijk bezien tot schrijven komt, en niet in eerste verrukking zich uit. - - - Juist bij kritiek over een kunstwerk, dat ons innig heeft ontroert, zal onze uiting niet rhetorisch zijn, maar gebonden. Ik mis ook den huiver in Van Rood's kritiek. Het verwondert me niet, want zijn fijnere zenuwen kunnen nooit beroerd zijn geworden door dit gebouw. Het is niet spiritueel, er is geen lach en geen traan in. Het is evenmin het ei van Columbus, zooals Van Rood het noemt. Het is precies wat het Duitsche militarisme was voor den oorlog van veertien. Hetzelfde, wat Van Rood over het gebouw van Van Heukelom zegt, kunnen we met een kleine wijziging zeggen van dat militarisme, waarin ook alles precies scheen, zooals het in een goed georganiseerd geheel behoort. Maar over dat geweldig organisme is toch ook geen kunstenaar gaan schrijven, hoewel er kranten vol van hebben gestaan. Moet nu Van Heukelom doodgezwegen worden. Allerminst. Maar als we de werken van geniale constructeurs gaan beschrijven, dan komen toch eerder een reeks geniale ijzer-constructeurs, machine- of vliegtuigbouwers aan de beurt, die werkelijk veel nader staan tot Columbus dan Van Heukelom. - - - Zoodra Van Heukelom erin slaagt het essentieele van architectuur te benaderen n.l. ruimtescheppend op te treden, niet knap, want er zijn verschillende knappe ruimten in zijn gebouw, maar grootsch of op zijn minst gevoelig, dan zal de kritiek niet langer zwijgen, maar nu is zwijgen geoorloofd over een werk, dat zoodanig door den waan is bevangen. - - - - - - - - - -

J. B. VAN LOGHEM.

ARCHITECTURA

Nº 45 ■ 11 NOV. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Ledenvergadering Vrijdag 17 November. Heerengracht 545-549

a. **Notulen.**
b. **Installatie van den heer Blaauw als voorzitter.**
c. **Uiteenzetting van den toestand van het Genootschap door den voorzitter.**
d. **Lezing van den heer H. C. Verkruysen over: Kunst en de geest des tijds, aan de hand van een leiddraad over dit onderwerp getiteld: „Eeuwige en Eindige waarde in Kunst en Leven, en Gedachten over oude en nieuwe kunst in verband met den geest des tijds. Voor leden en donateurs zijn. Bij den Boekhandelaar Emmering, Langebrugsteeg Amsterdam, tegen toezending van f 0.50 per poswissel, exemplaren van leiddraad beschikbaar (niet in den handel.)**
e. **Bestuursvoorstel omtrent Wendingen en Architectura.**
f. **Installatie van de in vorige vergadering aangenomen leden, mej. J. de Jong en de heeren A. H. van Leeuwen, M. Vreugde, F. J. Klompers, Otto Baarda en J. J. Haaitsma.**
g. **Ballotage van de voorgestelde nieuwe leden, de heeren: N. J. de Bie Leuveling, Tjeenk b.i., A. E. van Driel, C. Feltkamp en A. Remiens.**

MEDEDEELINGEN — Als gewoon lid van het Genootschap worden voorgesteld de heeren P. Polet, bouwkundig teekenaar te Amsterdam, door de Meer en van Dongen en Wouter Hamdorff, architect te Laren N.H. door Smytink en Boeijinga.

CORRESPONDENTIE. — Het juiste adres van den heer Albert Duveen wordt gevraagd. De heer Minnis zond bericht dat de laatste nummers van Wendingen niet door hem ontvangen werden.

TERUG NAAR DE NATUUR. - - - Deze leuze klonk in het Frankrijk van de 2e helft der 18e eeuw, in een tijdperk van verfijnde cultuur, van overbeschaving, van lichtzinnige luxe, van steriel scepticisme, van wreede tegenstellingen. Een tijdperk ook van broeiende idealen die wij, gelukkige stervelingen van de 20e eeuw nagenoeg alle verwezenlijkt zien. - - - Wij gelukkige stervelingen van die 20e eeuw, in het bezit gekomen van wat de stoutste verbeelding in die dagen niet bij machte was te omvatten, wij bezitters van een halfgare democratie waarin de eene helft van de menschheid alles weet en de

Het is de bestemming der natuur gunsten uit te deelen; maar elke gunst, die gij geniet, eischt een vergoeding.
EMERSON.

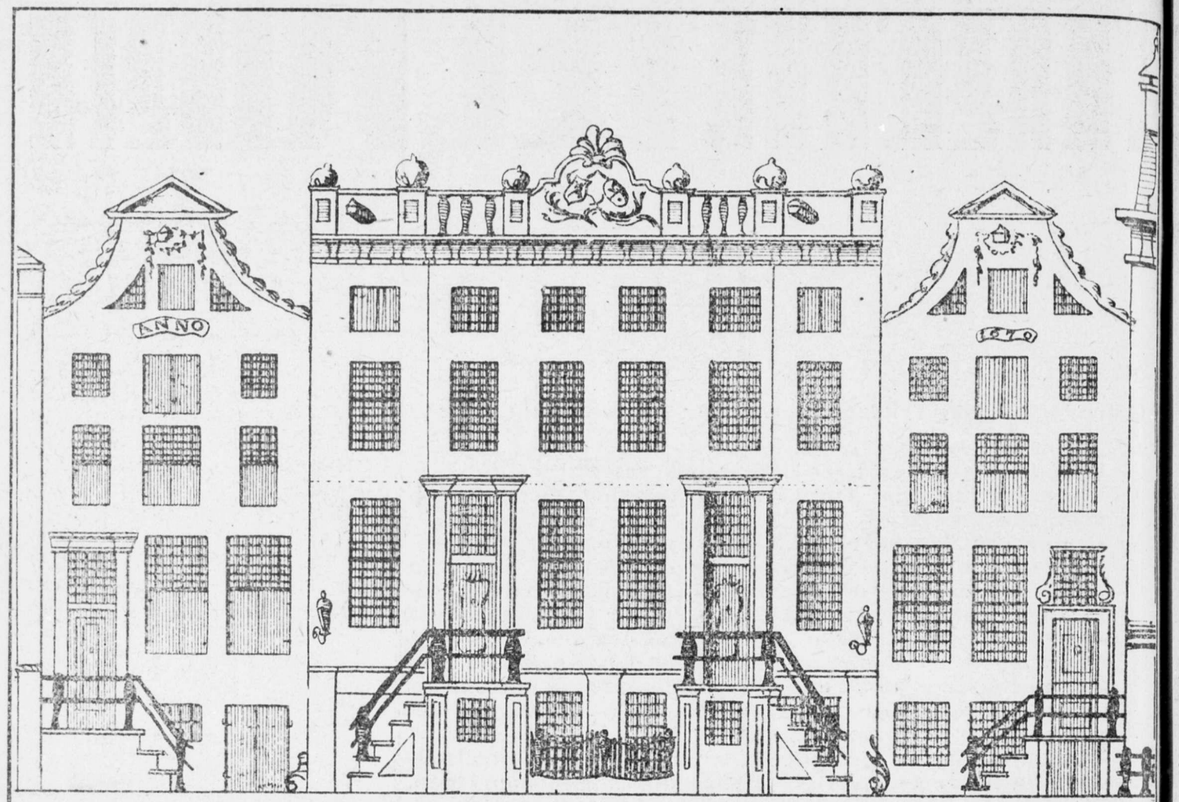

UIT: „ALLE DE GEBOUWEN AAN KEIZERS- EN HEERENGRACHTEN TE AMSTERDAM" DAT VAN 1768—1771 VERSCHEEN BIJ „BERNARDUS VAN MOURIK" EN WAARVAN DE PRENTEN ZIJN „GETEEKEND EN IN 'T KOPER GEBRACHT DOOR CASPAR PHILIPS JACOBSZ., KUNSTGRAVEERDER" IN HERDRUK GEGEVEN DOOR E. VAN HOUTEN

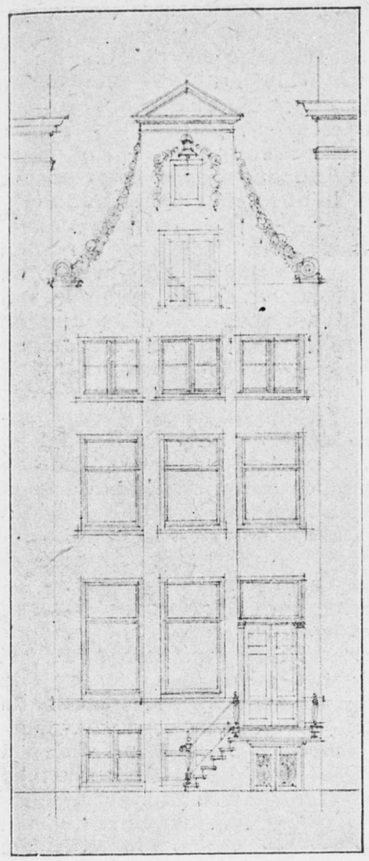

OPMETING BESTAANDE GEVEL

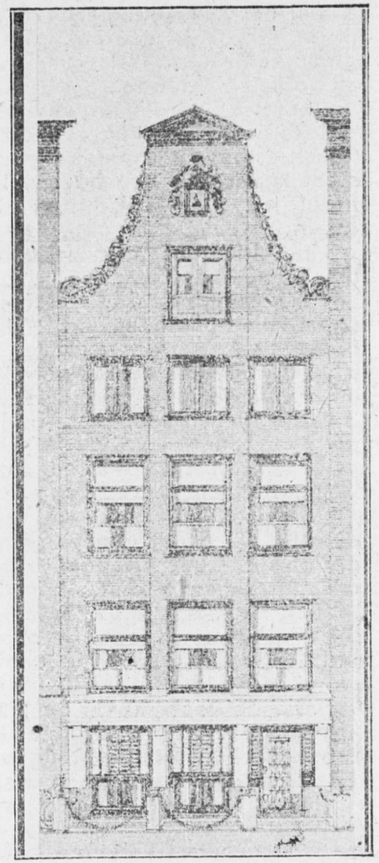

WIJZIGING ONDERPUI

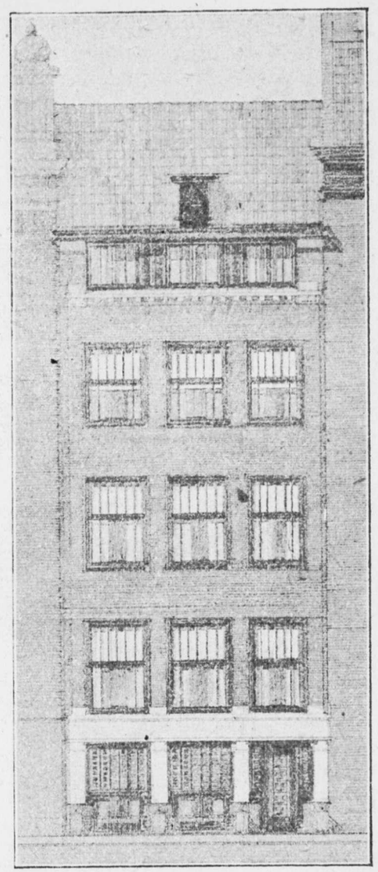

ALGEHEELE GEVELWIJZIGING

andere helft alles beter weet. . . Wij dan 20e eeuwers, indien we het achter de muren die we in intellectueele verdwazing tusschen ons hebben opgetrokken, individu tusschen individu, muren van kunstig bewerkte en gepolijste denk- en andere systemen, indien we het daarachter te benauwd krijgen of onpasselijk worden, al naar onze geaardheid, dan roepen we ook wel: „terug naar de Natuur!" - - - Een dergelijke kreet kan men vernemen in de „Nieuwe Kroniek" van 2 Nov. l.l. Aldaar wenscht de Heer Hana de Schoonheids-commissie van Amsterdam naar een ver verwijderd oord. - - - En de Heer Hana is wel zoo beminnelijk om de motieven die hem tot deze vervloeking noopten voor ons uiteen te zetten door middel van een zinrijk beeld. - - - Hij toont ons een athleet, een speerwerper die onbewust schoonheid in zich heeft zoolang hij daarop niet opmerkzaam wordt gemaakt. - - - Geschiedt zulks dan zal hij geneigd zijn om „bewust" schoone bewegingen te gaan maken en dan is het ook met de schoonheid gedaan en bovendien mist hij zijn doel. - - - Het is voortreffelijk hoewel niet erg oorspronkelijk. - - - Dan komt er iets van een schoone boerderij die vorstelijk is omdat geen opzettelijke schoonheidsbedoeling bij den eenvoudigen maker aanwezig was, in tegenstelling met het paleis op den Dam waarbij

DE VERDWIJNENDE OUDE GEVEL AAN DE HEERENGRACHT 613

Dit woonhuis waarvan afb. 1 de oorspronkelijke gevel voorstelt, zal worden ingericht tot kantoor voor de Ned. Handelsbank. - - - Hoewel van binnen bijna alle wanden en vloeren moesten worden weggebroken, is toch eerst nog getracht den gevel te behouden en alleen een nieuwe onderpui aan te brengen, zooals afb. 2 aangeeft niettegenstaande de nieuwe vloeren zeer ongunstig kwamen te liggen ten opzichte van de ramen. - - - Tijdens het werk bleek echter de gevel in zeer bouwvalligen toestand te verkeeren, en daar bovendien de bovenste verdiepingen zeer slecht verlicht zouden worden, bleek het noodzakelijk een geheel nieuwe gevel te maken, waarvan het ontwerp (afb. 3) door de Commissie van Stadsschoon werd goedgekeurd. - - - Het metselwerk van dezen gevel wordt van donkere steen en geolied, terwijl de kozijnen in overeenstemming met de aansluitende huizen worden geverfd. - - - De overstekende goot vormt met het breede kozijn van beneden af gezien een lichte kop op den gevel, wat het karakteristieke van de meeste grachthuizen uitmaakt. Om de rijke lijsten enz. van de belendende huizen te sparen, is deze goot iets lager gelegd en de verdieping verder

met een dak afgesloten, waarop weer de oude pannen worden gelegd. Met medewerking van den eigenaar en de Comm. van Stadsschoon is getracht den nieuwen gevel zooveel mogelijk bij de mooie omgeving te doen aanpassen. - - - - - -
WESTERMAN.

dit wel het geval moet zijn geweest en dat daarom niet vorstelijk is. - - - En daarom moet dat paleis weg en moet de Schoonheidscommissie weg. - - - En dan wil de Heer Hana een efficiency-horde op den Dam loslaten die het paleis omverrent en verder ongebonden zijn gang gaat zonder gehinderd te worden door schoonheids-commissies en dergelijke ethisch-esthetische instellingen van dezen fijd. - - - Het nageslacht knapt dan den boel wel op en dat met te meer succes omdat het niet te kampen zal hebben met piëteits-aandoeningen. (Neen waarachtig niet!) - - - - Een andere aanval op het instituut der schoonheids-commissie is van den Heer van Epen en komt voor in het Bouwkundig weekblad van 30 Sept. l.l. - - - „Schoonheid, nadeelige gevolgen van schoonheids-commissies, de dood der schoonheid", aldus de sobere titel van dit schrijven waarin op heftige wijze tegen de s. c. te velde wordt getrokken. - - - Met volle erkenning van den logischen zin en het savourabele van 's heeren Hana's boutade, met mindere erkenning van den logischen gedachtengang van den Heer van Epen, kan ik niet verhelen dat bij het lezen mij ook een beeld voor oogen kwam. Het was een lastig kind dat lang om een stuk speelgoed gezanikt heeft hetwelk na eenige uren van stil genot tegen den muur wordt gekwakt. - - - Het is zeer gemakkelijk om over schoonheidscommissies veel kwaads te zeggen maar het treft niet deze commissies en ook niet hen die ze in het leven riepen. - - - Het kan hoogstens eene samenleving treffen, innerlijk vervreemd aan elke schoonheid. - - - Want niet een opzettelijk schoonheidsverlangen riep deze commissies in het leven maar het levend geworden bewustzijn en het ondergaan van de ons omringende leelijkheid, de grauwe banaliteit, de ontstellende verminking van landschappelijk — en stedenschoon. - - - Oorspronkelijk dus een spontane reactie. - - - Maar veel van dergelijke reacties hebben wel wat van hun oorspronkelijke frischheid verloren, gedoofd is de ideëele zin door het meedogenlooze wereldgebeuren. - - - In dezen tijd met zijn enormen hoop wetenswaardigheden over kunst, verzameld in dikke boeken, met zijn aanhoudenden stroom van meeningen en theorieën over kunst in legio tijdschriften, met zijn onnoemelijk aantal kunstbevorderende instituten maar met zijn volslagen sociale impotentie om een werkelijk groote gemeenschapskunst voort te brengen, een tijd die de talenten der kunstenaars voor het grootste deel ongebruikt en als overbodige vruchten laat afrotten, in dezen tijd kan het gebeuren dat het brein oververzadigd raakt van het kunstmatig gedoe om de schoonheid te bevorderen. - - - Dan ontstaat een heimwee naar die tijden toen kunst een argelooze en vanzelfsprekende uiting was van een devote of voorname geest. En dan koelen we onze woede op het onschuldige hoofd eener schoonheids-commissie of een andere commissie. Maar een „terug naar de natuur" in den zin van de heeren Hana en van Epen beteekent iets anders dan zij zelf meenen, althans de laatste meent. - - - Springt men deze heeren na dan komen we niet in de natuur terecht maar in de Pijp of de Kinkerbuurt te Amsterdam, of wat ook heel mooi is: de zeeheldenbuurt te 's Gravenhage. - - - Om het bij deze voorbeelden maar te laten. - - - Of meenen deze heeren misschien dat de algemeene tijdstendenz met als eenig ideaal een sluitende begrooting en de mentaliteit van „een pijp per dag minder rooken," iets anders toelaat. Merci, voor deze „natuur!" - - - We weten er alles van en laten ons door een schoolmeesterenden collega in een schoonheidscommissie of door artikelen als waarvan hier sprake is niet van de kook brengen.

Den Haag, 7 Nov. 1922. J. LUTHMANN

De schijnbare verstandigheid, die slechts het tastbare als einddoel ziet, is de god der dwazen en lafaards. Alle blijspelen hebben haar tot thema. - - - EMERSON.

ARCHITECTURA

Nº 46 ■ 18 NOV. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS:
K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW
B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN
J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

In dit nummer was ruimte gereserveerd voor een artikel van den Heer d' Aily over het onderwerp: „Leeken in de Schoonheidscommissie''. Met een antwoord van het Bestuur zal dit echter een geheel nummer vullen, waarom we de plaatstng tot de volgende week moesten uitstellen. - - - - - - - - - - -

DE TENTOONSTELLING IN KOPENHAGEN EN NOG WAT.

't Nummer van 15 October van „Architekten", het orgaan van de „Akademisk Architektforening", de voornaamste architectenvereeniging van Denemarken is voor een groot deel gewijd aan „Hollandsche bouwkunst" en geeft daarbij afbeeldingen van de duinkoepel te Oostvoorne van Vorkink en Wormser, van het gebouw van den Bond voor Minder Marinepersoneel te Den Helder van Kramer, van het ontwerp voor het Maastrichtsche gezellenhuis en van het 2e blok aan 't Spaarndammerplein, beide van de Klerk. - - - 't Artikel begint av. - - - „De Hollandsche tentoonstelling, die dezen zomer in Kopenhagen gehouden is, wordt het beste gediend door er niet over te spreken en dat is het meest welwillend tegenover onze Hollandsche collega's, die zelf over haar uitvoering klagen Maar op de tentoonstelling was een afdeeling voor toegepaste kunst, waaraan Hollandsche architecten deel hadden en die,

De menschelijke arbeid in al zijn vormen, vanaf het aanpunten eener paal tot 't bouwen van een stad of de conceptie van een epos, geeft één reusachtig beeld van de volkomen verevening, die het heelal beheerscht.
EMERSON

BAUTEN VOM WIEDERAUFBAU OST-PREUSSENS. ARCHITECT HANS J. PHILIPP
Beter dan een „Commissie van Herstel" schijnt dit boek ons den weg te kunnen wijzen, hoe door organisatie en werkkracht Europa zich van de verwoestingen van den oorlog kan herstellen. Evenwel zou ik elkeen, die dit boek in handen krijgt willen aanraden den voorrede in 't geheel niet of anders slechts achteraf te lezen om de stille en rustige bevrediging welke het doorbladeren ons verschaft niet verstoord te zien door de uitlatingen van een Pruisischen geest, welke te weinig tact bezit om nu eens niet te gewagen van de „verwoestingen der Ententetroepen". De eerste afbeelding toont ons een pachterswoning, gebouwd in 1917-18, de tweede het gebouw — tevens woning— van het „Goldaper Tageblatt". Verre van architectonische openbaringen geven de teekeningen en foto's ons een beeld van de eenvoudige wijze waarop met gezond begrip voor goede vormgeving de woonhuizen en openbare gebouwen ontworpen en voor een groot gedeelte reeds gebouwd zijn. - - - M. S.

ofschoon klein, hem die er onvoorbereid kwam, groote oogen deed opzetten bij 't gezicht van het „moderne" Hollandsche streven in gebouwen en meubels. Idealen, die men al lang dood waande en resultaten, die in de meeste gevallen in een schreeuwende disharmonie staan met de beminnelijke, oude Hollandsche gebouwen. Maar uit het beste blijken aanleg en gloeiende ijver" - - - En dan weet de Redactie niet beter te doen dan groote stukken te vertalen uit het Augustusnummer van het „Architectural association journal", de meeningen te leenen van J. P. M(ieras), van H. S. Goodhart-Rendel, die over modernisme, van Howard Robertson, die over ons bouwkunstonderwijs schreef en van T. R. Terbury, die 't over de positie van den architect in Holland had, (dit alles naar aanleiding van de Engelsche bouwkunstschool-tentoonstelling in de Academie v. B. K.). -

Welke al lang dood gewaande idealen nog of weer in Denemarken leven, kan nevenstaande afbeelding toonen, met het

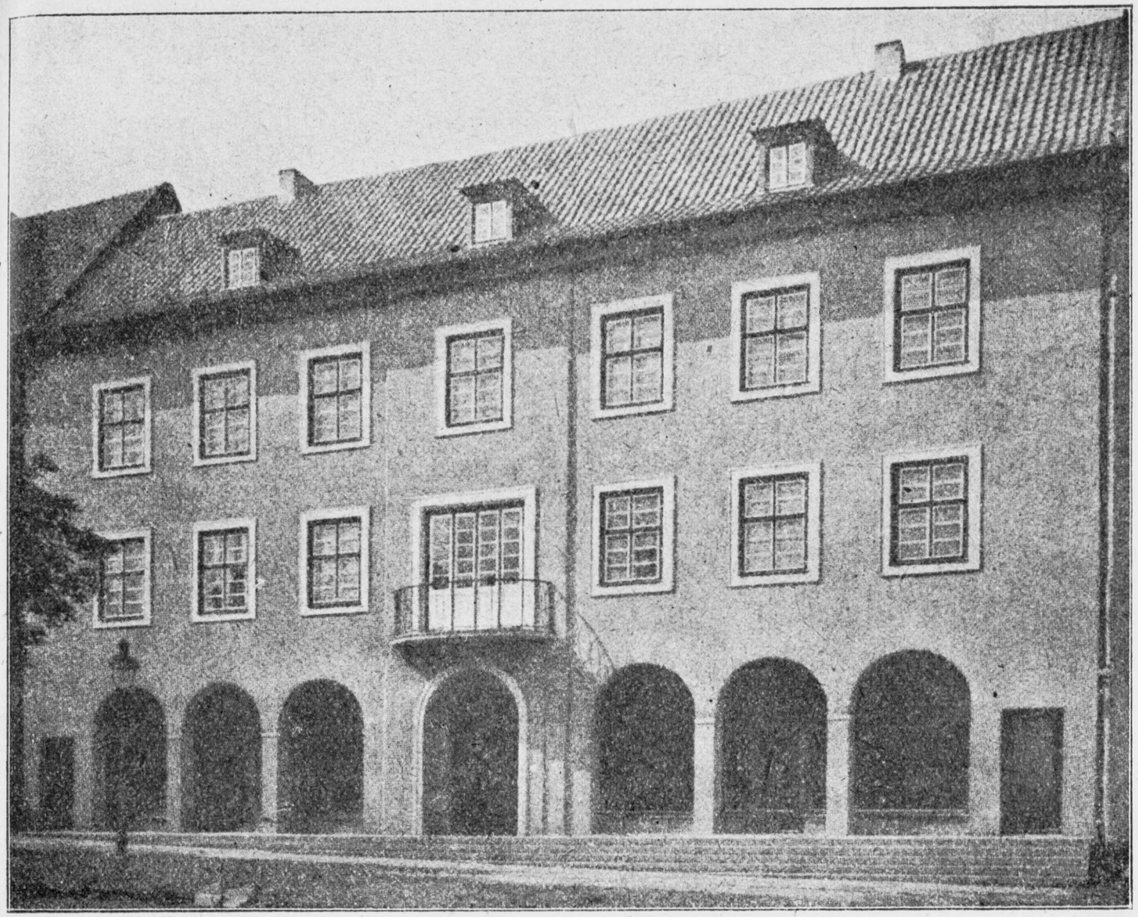

onderschrift overgenomen uit „Vore Herrer" van 7 Juli 1922. Hieronder een deel van het bijbehoorend artikel „De moderne „troostelooze" Kopenhaagsche huurkazernes" door architect Poul Henningsen. - - - „De moderne woningbouw wordt door menigeen als „troosteloos" beschouwd zonder onderhoudende details of romantische vormen en daarin is iets juist, maar de oorzaak moet men dieper zoeken dan in de arbeid van de architecten. Er is een wijze eerlijkheid in deze huizen; ze zijn een architectonische poging om niets van de waarheid onder stoelen of banken te steken en de goden weten dat waarheden afschrikwekkend genoeg kunnen zijn. Een kazerne met 30 opgangen, dat zijn driehonderd vrije woningen in 5 lagen op elkaar gestapeld. Het is naïef te gelooven dat de troosteloosheid van deze opgave verborgen kan worden achter details of onderhoudende versiersels — het is zonderling dat men van den architect romantiek verwacht tegenover deze naakte werkelijkheid. - - - Maar dat de opgave zoodanig gesteld wordt, dat is de schuld van het stratenplan, de bouwverordening, grondspeculaties en andere

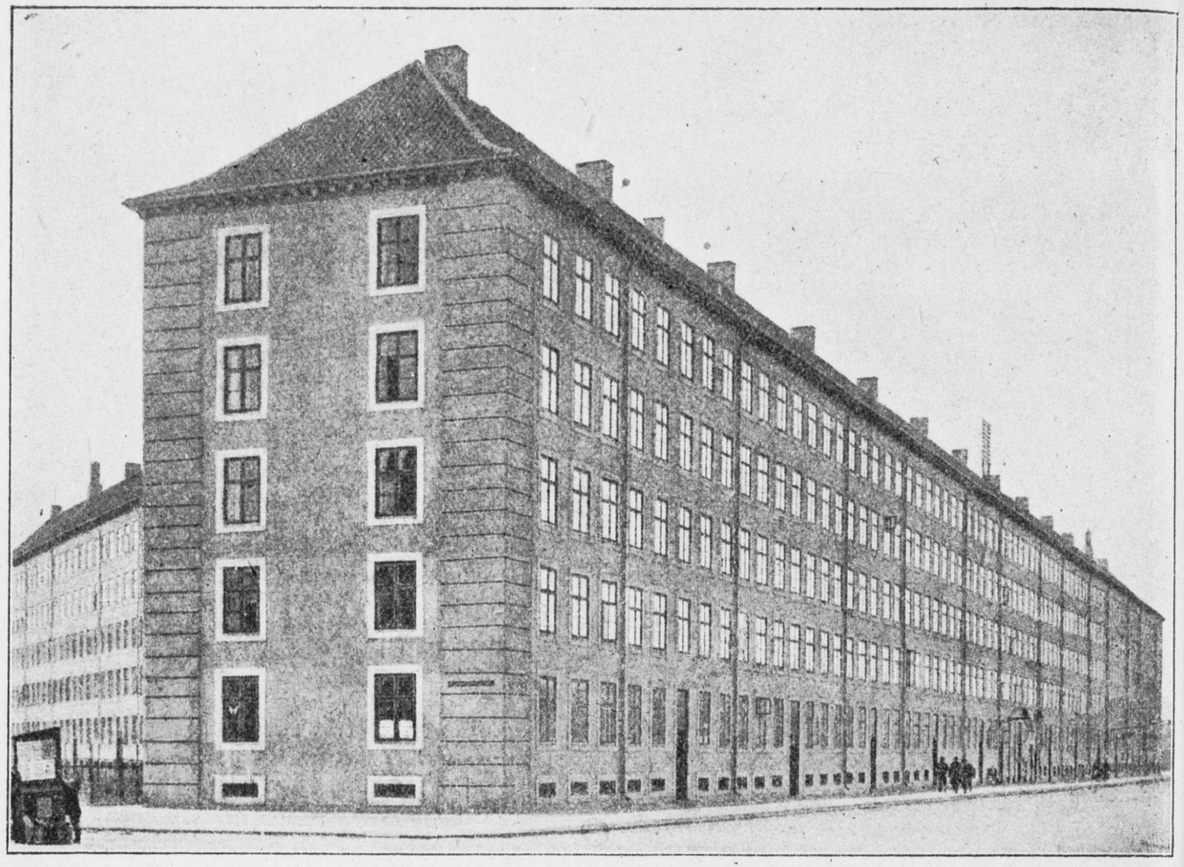

BLOK AAN DE BORUPS ALLÉ, EEN VAN DE MEEST IMPOSANTE VAN KOPENHAGEN, GEBOUWD DOOR ARCHITECT KAY FISKER

omstandigheden. Voordat er invloed geoefend wordt op deze factoren, geleid door een denkbeeld van de harmonische en gezonde groei van de stad, voordien kan de groote woningbouwerij niet anders blijven dan lapwerk en particuliere pogingen; als zoodanig moeten ook de reeds verrezen woningcomplexen worden beschouwd. Boven de genoemde eerlijkheid die in deze werken te vinden is, verwachte men dan ook niet iets te vinden en er is ook niets anders. Ze zijn nietszeggend en leeg ten opzichte van de problemen, die juist opgelost moeten worden, maar van een wijze, geheel primitieve schoonheid".

Men zou vrede kunnen hebben met deze naakte-waarheidarchitectuur — waarbij men even denkt aan Oud, C. S. en zijn complex in Rotterdam — als niet op de hoek en in 't dak en in en om de ramen toch leugentjes om den hoek kwamen kijken, de nationale Deensche leugen (R.R.): klassicisme. De naakte waarheid moge denkbaar zijn, te verwezenlijken is ze niet en ook bron van kunst kan ze nooit zijn. - - - En de afgebeelde naakte-waarheid-met-toegiftjes is stellig niet „van een wijze, geheel primitieve schoonheid", maar wis en dromels troosteloos, zonder meer. - - - 'k Hou meer van sterk levende wilde bloemen en onkruid, dan van sterk gedegenereerde sierplanten. - W. B.

„Het Bouwkundig Weekblad" toont zich bezorgd voor „Architectura", en vindt dat het nummer 44 er blauw uitziet. - - Gezien onze reputatie nemen we deze bezorgdheid niet „aux sérieux": dus maar blauw-blauw laten

ARCHITECTURA

Nº 47 ■ 25 NOV. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

Concept-Notulen der 1453ste ledenvergadering van het Genootschap, gehouden op Vrijdag 17 November in de Vergaderzaal Heerengracht 545—549, te Amsterdam. - - - Het Bestuur is volledig aanwezig. - - - De Notulen der 1452ste ledenvergadering worden goedgekeurd. - - - De Vice-Voorzitter installeert den heer Blaauw als voorzitter. Spreker merkt op, dat de plaats, die een vereeniging inneemt, voor een niet onbelangrijk deel afhangt van de activiteit van haren eersten woordvoerder, en is van meening, dat met den nieuwen titularis een man op het voorzittersgestoelte is gekomen, die zeer veel voor het Genootschap zal kunnen en willen doen (applaus). - - - De heer Blaauw dankt den Vice-Voorzitter voor zijn woorden, waarin spreker een hoop op de toekomst ziet besloten, waarvan de verwerkelijking hem zwaar genoeg zal vallen. Voor alles acht spreker het zijn plicht een woord van dank te richten tot den afgetreden voorzitter den heer De Bazel, die zich heeft doen kennen als een eminenten leider, die met zeer veel liefde, tot twee keer toe, de functie van voorzitter heeft vervuld. Dat van hem als voorzitter niet de kracht uitging, die wenschelijk was voor het Genootschap, komt ten volle voor rekening van den slechten gezondheidstoestand van afgetreden titularis. Spreker hoopt gedurende zijn voorzitterschap op den steun van De Bazel te mogen rekenen. - - - Bij punt C van agenda: Uiteenzetting van den toestand van het Genootschap, verontschuldigt spreker zich, dat zijn rede op schrift gesteld moest worden, wat evenwel wenschelijk was, daar ze anders door ongeoefende welsprekendheid te veel tijd in beslag zou gaan nemen. Spreker gaat voort als volgt: - - - - - - - - - - - - - - -

In ons weekblad is aangekondigd dat ik een uiteenzetting zou geven van den toestand van het Genootschap. Ik zou daarover zeer kort kunnen zijn en alleen kunnen zeggen, dat de toestand van het Genootschap die is van een zieke; de patient lijdt aan groote lusteloosheid. - - - Er is geen belangstelling meer onder de leden voor het Genootschapsleven. Ik zal één voorbeeld noemen: de slechtbezochte vergaderingen. Heel sterk is dit uitgekomen bij de vergadering, waarbij n.b. de voorzitter van het Genootschap gekozen moest worden. - - - Ik zal de getallen maar verzwijgen. De leden hebben uit het verslag van de bewuste vergadering in het weekblad kunnen vernemen, hoeveel leden aanwezig waren en ze zullen me

verstaan, wanneer ik zeg, dat het voor het Genootschap beschamend was. - - - Wanneer ik dan toch de functie van voorzitter aanvaard heb, dan is dit eerstens, omdat er toch iemand zijn moet, die het doet, en tweedens ligt er voor mij deze consequentie in, dat ik mij gerechtigd voel om binnen korten tijd, wanneer het mocht blijken, dat geen verbetering in den toestand komt, weer af te treden. - - - Ziehier de toestand van het Genootschap — het is kwijnend. Verder is er niet veel uiteen te zetten, wat we niet allen reeds weten. Ik zou er nog bij kunnen voegen, dat de financieele toestand niet gunstig, maar ook niet hopeloos is, maar daarover wilde ik het niet hebben. -

Ik zou echter naar aanleiding van den kwijnenden toestand van het Genootschapsleven deze tweeledige vraag willen stellen: Heeft het Genootschap A. et A. nog reden en recht van bestaan? Ik zou dan het eerste lid van de vraag al aanstonds bevestigend willen beantwoorden: - - - - - - - - - - - - - - - -
Zeer zeker heeft het Genootschap A. et A. reden van bestaan en dit niet omdat het alreeds zoo lang (ik meen 65 jaar) bestaat of omdat het er nu eenmaal is, maar omdat het Genootschap in onze samenleving een cultureele taak heeft te vervullen, zooals dit ook uitgesproken is in het hoofddoel, dat het Genootschap zich stelt n.l.: het bevorderen van den bloei der bouwkunst en verwante kunsten. - - - - - - - -
Wij kunnen toch waarlijk niet zeggen, dat we daarmede gereedgekomen zijn. - - - Aan de reden van bestaan van het Genootschap valt dus niet te twijfelen, maar daaraan ontleent het Genootschap nog niet voor alle tijden het recht van bestaan. Want wanneer men vraagt: heeft het Genootschap ook recht van bestaan? dan zou ik zeggen: dat recht van bestaan heeft het Genootschap te bewijzen door duidelijk, zoowel naar binnen als naar buiten, te doen blijken, dat het zich van zijn reden van bestaan welbewust is, dat het beseft, dat het de cultureele taak vervullen moet, waarvan in het genoemde hoofddoel van het Genootschap sprake is. - - - - - - - - - - - - - -

Nòg kan men niet zeggen, dat het Genootschap zijn recht van bestaan reeds verloren heeft, maar wèl moet gezegd worden, dat, wanneer in het Genootschap geen verlevendiging intreedt, wanneer niet het kwijnen plaats maakt voor krachtige levensteekenen, dat dan het Genootschap zijn recht van bestaan zal verliezen, omdat het dan zou blijken, dat het Genootschap te krachteloos is geworden om het doel na te streven, dat het zich gesteld heeft en daarmede zou het Genootschap ook zijn reden van bestaan verliezen. - - - Er zou dan een nieuw, een krachtiger lichaam moeten ontstaan, dat bij machte zou zijn om de taak van het Genootschap over te nemen. -

Laat ons echter een ernstige poging doen om het Genootschap voor een blijvende inzinking te bewaren. - - - Rijzing en daling zal in het Genootschapsleven wel steeds blijven voorkomen. - - - Het doel door het Genootschap gesteld is een doel, dat in het hoogere leven ligt, het wil voor de kunstkategorieën, die het Genootschap bestrijkt, schoonheid brengen in de menschelijke samenleving. Het zal immer moeilijk blijven, de menschen voor een dergelijk doel samen te houden. Immers de geest des tijds brengt het mee, dat we ons vereenigen voor zakelijk doel, zooals de vakorganisatie, die altijd zuiver te omschrijven bedoelingen nastreeft, waarin ook het belang een groote rol speelt. - - - Het Genootschap heeft een onzakelijke zaak te bevorderen en het kan nimmer in het belang van zijn leden werkzaam zijn. - - - Het werken voor het Genootschap moet dus zijn een belangeloos werken en het eischt daarom van zijne leden in zekeren zin een offer. - - - Welnu, voor het welbewust streven naar een hooger doel, is geestesspanning noodig en niet altijd kan de geest gespannen zijn tot het besef van belangeloosheid en offervaardigheid. - - - Zoo zijn dan in het leven van het Genootschap momenten van stijging, van spanning, die zich in daden omzet en er zijn momenten van geestesmoeheid, van apathie. - - - Laat ons waakzaam zijn, want in het leven van het Genootschap zal één daling de laatste moeten zijn. - - -

Thans leeft het Genootschap nog op de laatste geestesstijging, die het aanzijn gaf aan de uitgave van Wendingen, die aanleiding was tot het formeeren van een geestelijke kern: de afgevaardigde leden. Een kleine opflikkering van leven schonk het vernieuwde, zij het ook armelijk, bestaan van het Weekblad Architectura. - - - Maar het is niet genoeg en wanneer het kwijnen blijft voortduren, zal ook Wendingen niet meer kunnen bestaan, dan zal Architectura verdwijnen, want voorwaarde voor een gezond bestaan van deze tijdschriften is een krachtig Genootschapsleven. Het Genootschap kan niet volstaan met het uitgeven van een paar tijdschriften. - - - - -

Een daad, voortkomende uit geestelijke spanning was ook het instellen van het corps van afgev. leden. - - - Ik vind dit nog altijd een zeer goede daad en zou dit nog wel even willen uiteenzetten, al kan ik niet verzekeren, dat mijn uiteenzetting geheel congruent zal zijn met alles wat voor het bestaan van afgev. leden als recht en reden aangevoerd is: Het hoofddoel van het Genootschap is het bevorderen van de bouw- en verwante kunsten. - - - De meest directe bestreving van dat doel ligt in het werken der kunstenaars zèlf. We zijn voor onze samenleving afhankelijk van des kunstenaars persoonlijk kunnen. Door dat kunnen naar voren te brengen, door de bekwame kunstenaars uit te kiezen, door te bevorderen, dat deze selecten ook mogelijkheid hadden om tot de kunstdaad te komen, om daarmede ons leven te verrijken, daardoor meenden we het hoofddoel van ons Genootschap sterk te kunnen bevorderen. - - - En inderdaad, het valt ook nimmer te ontkennen, dat hierin een krachtige kunstbevordering ligt. Het is logisch, het is onomstootelijk, maar het eischt offervaardigheid om tot die erkenning te komen, offervaardigheid, zoowel van het gewone lid als van het afgevaardigde lid. Deze afgevaardigde leden vormen een waardevolle reserve in het Genootschap, uit hen worden bestuursleden, commissieleden enz. gekozen. -

Toch schijnt het mij, dat uit deze voortreffelijke gedachte een tweespalt is voortgekomen. Tweespalt, berustend op misverstand. Want als het zoo is (en mij komt het zoo voor), dat de gewone leden van het Genootschap zich van het Genootschapsleven terugtrekken in de meening, dat de afgevaardigde leden het nu verder wel zullen doen, dan is dit een groot misverstand. Met het instellen van het corps van afgevaardigde leden is geenszins bedoeld het vormen van een afgesloten kaste, wat we in onze dagen platweg een kliek zouden noemen. Afgevaardigde en gewone leden, ze zijn allen leden van het Genootschap A. et A. als zoodanig hebben ze allen gelijkelijk hetzelfde doel, dat hen samenhoudt. Het accent ligt niet in het verschil van afgev. en gew. lid, maar in de eenheid van bestreven, die belangeloos heeft te zijn. - - - Afgevaardigd lid zijn brengt hoofdzakelijk

plichten mede en van de gewone leden wordt verwacht, dat ze ernstig streven zullen om afgevaardigd lid te worden om aan die plichten te kunnen deelnemen. - - - Elk gewoon lid is niet een buitenstaander, maar iemand, waarvan verwacht wordt, dat hij de mogelijkheid tot het afgev. lidmaatschap in zich draagt. - - - Maar allen hebben één en hetzelfde doel, dat ook het doel is van het Genootschap, een doel dat boven belangen uitgaat en in belangeloosheid en vriendschap gezamenlijk bestreefd moet worden, n.l. het bevorderen van den bloei der bouwk. en verw. kunsten. - - - - - - - - - - - - - - - -

Laat ons vooral de eenheid van onze bestrevingen beseffen en laat ons inzien, dat waar het Genootschap actie moet voeren, waar het van zijn bestrevingen getuigenis heeft af te leggen, waar het deze bestrevingen in onze samenleving heeft te representeeren, dat we allen daaraan deel hebben te nemen, dat het er niet toe doet in welke nuance we lid van het Genootschap zijn. -

Meer dan ooit heeft, wanneer we dit alles goed beseffen, het Genootschap reden van bestaan. Wanneer we om ons heen zien, dan dringt zich aan ons op het feit, dat in de tegenwoordige maatschappelijke constellatie de zaak van schoonheid en kunst, de zaak, die de onze is, meer en meer in het gedrang dreigt te komen. - - - Denken we eens aan de leuze van bezuiniging, die tegenwoordig de hoofden van de menschen op hol jaagt - - - naar het materialisme. - - - Niet dat we ontkennen willen, dat bezuiniging soms geboden kan zijn, maar als leuze is het begrip bezuiniging zonder beperking een leuze van niets, kàn het zelfs een leuze van vernietiging worden, vernietiging van alles wat het menschelijk leven waard maakt om geleefd te worden. Zegt niet alreeds de philister, dat de kunst eigenlijk totaal overbodig is? En onder philisters heeft de philister groot gelijk. Inderdaad behoort de kunst ook tot de rij van overbodigheden, die den mensch verheffen boven het dier en waar we van deze „nuttelоosheden" afzien, zinken we terug tot een dierlijken staat, waarin het intellect uitsluitend dienstbaar wordt aan lager levensbehoud. - - - - -

Is er dus niet, meer dan ooit, reden van bestaan voor een genootschap als A. et A.? - - - Hebben wij dan niet tegen den wassenden stroom van het philisterdom een dam op te werpen? - - - Moeten we niet sterk en zeker samengaan in het verdedigen van onze zaak, die een zaak is van den hoogeren mensch. - - - Zeer zeker hebben we dit alles te doen. Wij moeten den wankelen mensch overtuigen, dat onze zaak hoogere rechten bezit, dat de mensch van brood alleen niet leven kan. - - - Wij moeten ons niet op politiek terrein begeven, want onze zaak staat boven de partijen. - - - Wij hebben te laten hooren, dat we bestaan en dat we recht van bestaan hebben voor het hoogere belang, dat we te verdedigen hebben. -

Dit optreden naar buiten, het wekken van belangstelling voor onze zaak bij autoriteiten, bij het publiek is in den laatsten tijd door het Genootschap niet genoeg betracht. - - - Wel zijn er pogingen gedaan het Genootschap naar binnen te versterken, maar de acties naar buiten zijn verwaarloosd en daaronder heeft het representatieve karakter van het Genootschap geleden. -

Bij ons optreden, hetzij naar buiten of naar binnen, hetzij gezamenlijk of persoonlijk, hebben we één ding vooral in het oog te houden en dat is: onze houding. - - - Laat onze houding evenredig zijn aan de waarde van onze cultureele taak d.w.z. laat onze houding waardig zijn. - - - Men kan scherp zijn, men kan ironisch en bij uitzondering geestig zijn, maar onder dit alles door kan men waardig blijven. - - - Het is niet ieder gegeven om geestig te zijn en de poging er toe ontaardt licht in grappenmakerij. Dit moeten we vermijden, onze zaak is niet grappig, maar ernstig. - - - - - - - - - -

Dames en Heeren, leden van het Genootschap Architectura et Amicitia, ik hoop er in geslaagd te zijn U te overtuigen van de reden van bestaan van het Genootschap en van de meer dan ooit klemmende noodzakelijkheid om allen mede te werken aan het door het Genootschap gestelde doel. - - - - - Allen moeten we medewerken, niet alleen een Bestuur kan het doen, al kan en zal het, wanneer de prikkel daartoe van het Genootschap uitgaat, méér doen dan het deed. - - - Als voorzitter van het Genootschap doe ik een beroep op Uw medevoelen voor de zaak van het Genootschap en hoop ik, dat we weldra de resultaten daarvan mogen zien. - - - Laat ons allen er toe medewerken om de reden èn het recht van bestaan van het Genootschap Architectura et Amicitia te doen erkennen.

Een warm applaus besloot de woorden van den voorzitter.

Betreffende punt d. van agenda, de lezing van den heer Verkruysen, verschijnt in een volgend nummer van het weekblaadje een verslag. - - - Punt e. van agenda: Bestuursvoorstel omtrent Wendingen en Architectura. - - - De voorzitter merkt op, dat het met Wendingen binnen enkele jaren van een Maandschrift tot een twee maandelijksche tijdschrift is gekomen, toont aan, dat het onmogelijk is dezen achterstand in te halen, daar moeilijkheden met den Uitgever dit ten eenen male onmogelijk maken. Spreker legt vergadering het voorstel voor, einde December te verschijnen met No. 1 jaargang 1923 welk voorstel zonder hoofdelijke stemming wordt aangenomen. - - - Tot Architectura komende toont spreker aan, dat het onmogelijk is gebleken in een blaadje als Architectura naast een tijdschrift als Wendingen self supporting te maken, de Uitgever legt een niet onbeduidend bedrag op het blaadje toe, waarom spreker vergadering het voorstel voor wil leggen het volgende jaar f 500.— als subsidie toe te staan, een bedrag dat ook het eerste jaar aan oprichtingskosten werd uitgegeven. Verder stelt spreker voor een gedeelte van het zomer-half jaar het blaadje eens in de veertien dagen te doen verschijnen. Beide voorstellen z. h. s. aangenomen. - - - De heer Smijtink vraagt of het met Wendingen het volgende jaar weer het zelfde gesukkel zal geven. De heer Wijdeveld acht dit uitgesloten, daar voor een niet gering deel het drukken in het buitenland de oorzaak was, van de opeenvolgende vertragingen. Voor het volgende jaar zal Wendingen weer in Amsterdam gedrukt worden waardoor nauwer contact tusschen Uitgever, drukker en redactie mogelijk wordt. De heer Kromhout vraagt of Architectura het volgende jaar in den tegenwoordigen vorm zal verschijnen. De voorzitter zegt dat een andere vorm wordt voorbereid. - - - De heer Kurvers oefent kritiek uit op Wendingen als verschijning. De heer Wijdeveld acht de opmerkingen van den heer K. niet ter zake dienende, vindt het op zich zelf evenwel een verheugend feit, dat leden met hun grieven bij het Bestuur komen. - - - Punt e. van agenda: De in vorige vergadering aangenomen leden worden geïnstalleerd. Punt g. van agenda: worden met 30 stemmen vóór en 7 blanco als lid aangenomen de heeren: N. J. de Bie Leuveling Tjeenk b.i., A. E. van Driel, C. Feltkamp en A. Remiens. - - -

De heer Baanders vraagt of de thans geïnstalleerde leden werden uitgenoodigd ter vergadering aanwezig te zijn. De voorzitter merkt op, dat het in de bedoeling van het bestuur ligt deze goede oude gewoonte weer in eere te herstellen. Bij de rondvraag vestigt de heer Speijer de aandacht op het damvraagstuk. Meerdere sprekers zeggen hun oordeel over een al of niet te voeren actie. - - - Eenige sprekers willen een spoedvergadering. De heer de Meijer merkt op, dat, daar Maandag reeds de beslissing zal vallen, de tijd te kort is. De heer Verkruysen toont aan, dat het voor het Genootschap niet mogelijk is zich een oordeel te vormen over de plannen, daar, wat er van gepubliceerd werd, onvolledig is en aanleiding zou geven tot een oppervlakkige beoordeeling, wat allereerst vermeden dient te worden. Besloten wordt inzage van de plannen te verzoeken en zoo mogelijk op de opschorting van een definitief besluit aan te dringen totdat de architecten-vereenigingen in de gelegenheid zijn gesteld een oordeel over de plannen uit te spreken. Volgt sluiting wegens vergevorderd uur.

LEEKEN IN DE SCHOONHEIDSCOMMISSIE?

Het is mij niet duidelijk, waarom A. et A. zich zoo hardnekkig blijft verzetten tegen het zitting nemen van 1 of 2 in stadsschoon belangstellende leeken in de geprojecteerde nieuwe Schoonheidscommissie. Men meent zelfs, dat de aanwezigheid dezer bescheiden, doch nuttige lieden, tot „kwakzalverij" zal kunnen leiden. Bescheiden zeg ik, want is hun invloed niet reeds door het reglement sterk aan banden gelegd? Immers, geen enkel besluit van eenige vergadering van hoofd of sub-commissies zal geldigheid hebben, zoo niet het meerendeel der verkregen stemmen door architect-leden is uitgebracht Practisch gesproken wil dit zeggen dat die in stadsschoon belangstellende leeken niet meer dan een adviseerende stem zullen hebben. Dat zij ook nuttig zullen zijn, ligt als het ware in hun naam opgesloten. Want wat mag men van zoo'n gespecialiseerden leek verwachten? In de eerste plaats, dat hij belangstelt in het stadsschoon van Amsterdam, in casu van een zich sterk ontwikkelde stad, die hare domineerende plaats op kunstgebied zeker op hoog peil zal willen houden. Onder die ontwikkeling versta ik ook den grooten uitleg, die wij thans het voorrecht hebben, mee te maken. Deze verjonging der stad moet de i. s. b. leek met een zekere vreugde aanvoelen; hij moet zich allerminst blindstaren op haar 18de eeuwsche architectuur; integendeel, hij moet een open oog hebben voor den tegenwoordigen tijd met hare ten deele zoo geheel andere eischen; hij moet de konsekwentie durven aanvaarden, dat geleidelijk aan ook de oude stad een modern architectonisch aspect zal krijgen. Het is toch ook heusch niet de 1ste keer, dat Amsterdam een nieuw pakje gaat aantrekken. Ik wil hieraan onmiddellijk toevoegen, dat ik het zeer verkeerd zou vinden, indien de i. s. b. leeken zouden worden benoemd uit de voordracht van een vereeniging als Hendrick de Keijzer, die zich uitsluitend bepaalt tot instandhouding van oude perceelen, en die de moderne architectuur vrijwel verafschuwt. Dusdanige leeken zouden in een commissie, die over het wel en wee van van een sterk groeiende stad waakt, absoluut misplaatst zijn. Vervolgens mag redelijkerwijze van den i. s. b. leek geeischt worden, dat hij studie heeft gemaakt van stadsbouw in het algemeen, dat hij het schoone weet te waardeeren van oude, zoowel als moderne bouwkunst. Men meene toch vooral niet, dat alleen architecten het brevet bezitten, het schoone in architectuur te zien en te voelen. Maar, zegt A. & A., een leek weet een bouwwerk eerst te taxeeren, als het er staat; van de teekening af kan hij niet lezen, laat staan begrijpen. Hierin, ik geef het volmondig toe, ligt een kern van waarheid, maar in den generaliseerenden zin, waarin het wordt uitgesproken ligt een schromelijken overdrijving. Men moet hier den i. s. b. leek stellen tegenover de anderen leeken: schilders, oudheidkundigen en beeldhouwers. Deze laatste groep zal, dooreen genomen, zich inderdaad een werkelijkheidsbeeld kunnen vormen van de bouwkundige teekening, die hem wordt voorgelegd. Daarentegen mag met van den i. s. b. leek veronderstellen, dat hij „weleens" bouwkundige teekeningen onder zijn oogen heeft gehad en daaruit heeft leeren „lezen", evenals een muzikaal ontwikkeld persoon, die weinig technische kennis bezit, melodie, harmonie en gedachte van een muziekstuk van het papier zal kunnen „lezen". Indien de i.s.b. man van dit teekeningenlezen eenige kennis en routine heeft opgedaan, zal hij zich heusch wel een beeld van het bouwwerk in werkelijkheid kunnen vormen, al zal dit niet zoo scherp zijn als van den geroutineerden vakman. Bovendien staan bij bouwwerken van eenige beteekenis perspectieven en détails ten dienste. Ik herhaal, dat A & A.'s bezwaren sterk zijn overdreven. Maar daarenboven vergeet het één zeer gewichtig ding. De toekomstige taak der Schoonheidscommissie is van veel meer omvattenden aard dan vroeger het geval was; zij zal, naast het beoordeelen van enkel bouwwerken, vele andere werkzaamheden krijgen, waarbij de raad van anderen van groot gewicht zal zijn. Of zou A. & A. het durven ontkennen, dat een i.s.b leek een kunstzinnig en eractisch oordeel kan vormen over het wijzigen van oude stadsbeelden en het scheppen van nieuwe, over beplantingen, over het projecteeren van verkeerswegen, over het weren van hinderlijke reclames aan den openbaren weg en over zooveel andere dingen? - - - Mijns inziens heeft de door A. & A. verguisde i.s.b. leek een moreel recht in de nieuwe commissie zitting te hemen. Het is bekend, dat de tegenwoordige Schoonheidscommissie en de Commissie voor het Stadsschoon, zoomede de in deze Commissies vertegenwoordigde lichamen er evenzoo over denken. - A. E. D'AILLY

De heer d'Ailly brengt m.i. geen nieuwe argumenten i.z. de belangstellende leekenleden der schoonheidscommissie te berde, noch is hij er in geslaagd de door A. et A. aangevoerde argumenten te ontzenuwen. - - - Zelfs kan men uit het schrijven van den inzender, opmaken, dat deze het voornaamste argument, dat nl. de leek nimmer bij machte is de in projecten neergeslagen aesthetische waarden te taxeeren, onderschrijven moet. Immers de heer d'Ailly zegt zelf: „Hierin, ik geef het volmondig toe, ligt een kern van waarheid." Echter heeft de heer d'A. weer bezwaar, dat het argument in generaliseerenden zin uitgesproken wordt. Dat de heer d'Ailly tegen het generaliseeren in deze bezwaar heeft, is juist de kern van zwakheid in zijn betoog, want men kan, waar het een principe geldt en niet een bepaalde leek, moeilijk anders doen dan generaliseeren. Het is de fout in het betoog van den heer d'Ailly, dat hij den leek niet generaliseert doch hem idealiseert, wanneer hij aan den in stadsschoon

belangstellenden leek zulke superbe eigenschappen toeschrijft, dat deze uiterst vage en negatieve persoonlijkheid onder zijn idealiseerende bewerking bijna een deskundige schijnt te worden. - - - Dit door den heer d'Ailly verwekte schijnbeeld vermag aan den door hem zelf erkende kern van waarheid niets afdoen. Wanneer we dan ook de beschrijving van den idealen leek lezen, vragen we ons af: is dit wezen bestaanbaar? Hoe eigenaardig kunnen toch de spelingen zijn van een „betoog." Maar wat is dan toch een „leek"? Dat is toch iets negatiefs, iets, waaraan geen positieve eigenschappen denkbaar zijn. Met „leek" bedoelen we in het algemeen (generaliseerend) hem, die van een bepaalde zaak niet weet, iemand, waarvan we vooraf vooronderstellen, dat hij over de betrokken zaak zijn mond zal houden. - - - Hoe wordt nu deze leek waardig om stemhebbend lid te worden in een deskundige commissie? Wel, door belang te stellen in stadsschoon! Is dit nu werkelijk ernstig gemeend? M.i. is het ridicuul. - - - Neen, geachte Heer d'Ailly belangstelling in stadsschoon brengt nog geen inzicht mede en nog minder de benoodigde vakkennis om de projecten waarin dit stadsschoon gedacht is te kunnen beoordeelen. Uw ideale leek, deze met allerlei schoone eigenschappen bedeelde negatieviteit bestaat niet en is ook niet bestaanbaar. - - - Het geval, dat de belangstelling van een dergelijken leek door het „weleens" bekijken van bouwkundige teekeningen e.d. verwordt tot een in zijn verbeelding bestaande halve kennis, is wel het meest funeste, wat denkbaar is. Vraag eens aan vaklieden van allerlei soort, hoeveel last ze hadden van dergelijke leeken. - - - De bescheidenheid van een leek, die in een deskundige commissie een stem uitbrengt vóór of tegen een project voor stadsuitbreiding, stadswijziging, plantsoenaanleg of bouwwerk is m.i. ver te zoeken. Bescheidenheid van den leek zou alleen kunnen leiden tot weigering van het uitbrengen van een geldige stem. - - - Dat inderdaad deze leekenstem een adviseerende stem zou zijn, is teneenenmale onjuist. Ook al is de meerderheid der uitgebrachte stemmen die van architectleden der commissie, dan kan toch door twee (ook door één) leekenstem(men) den uitslag der stemming beïnvloed worden. Dat hierin een groot gevaar ligt voor het vertrouwen in de uitspraken der schoonheidscommissie kan dan ook nimmer ontkend worden. Er zijn duizenden in stadsschoon belangstellende leeken, laten we dit tenminste hopen en laten we deze belangstelling ten hoogste waardeeren, want deze belangstelling is van groote waarde voor de ontwikkeling van de stadsarchitectuur, doordat ze een prikkel kan zijn tot de vorming en de bestaansmogelijkheid van bekwame kunstenaars, die weten dat van hen iets verwacht wordt, dat er belangstelling bestaat voor hun werk. - - - Maar geef nimmer aan deze belangstelling een stem vóóraf in het oordeel over wat schoon, wat leelijk zal zijn, want daarmede wordt de werkelijke belangstelling gedood, gerukt van de plaats des toeschouwers, die haar toekomt en vruchtbaar maakt — gesteld op de plaats des rechters, die haar niet toekomt en haar onvruchtbaar maakt, doordat ze met haar oordeel een onzuivere factor (die der onkundigheid) brengt in uitspraak van een tot oordeelen geroepen commissie van deskundigen. - - - A. et A. houdt zich dus aan de kern van waarheid en aan de idealiteit van den leek, d.i. de bescheidene, die niet meepraat over zaken waarvan hij geen verstand heeft. - - - Wanneer dit begrepen wordt, zal men afzien van het foutieve beginsel aan leeken stem te geven in zaken van deskundigheid - - - - en de ideale leek zal ook bescheiden genoeg zijn om voor dergelijk stemrecht te bedanken.

Voor het Bestuur A. et A.: - - - - - - - - - - C. J. BLAAUW.

ARCHITECTURA

Nº 48 ■ 2 DEC. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

LEDENVERGADERING

DONDERDAG 7 DECEMBER
DES AVONDS 7 UUR
HEERENGRACHT 545-549

Agenda: - - - - - - - - - -

DUITSCH NOODGELD

EENIGE INDRUKKEN VAN DE „DEUTSCHE GEWERBESCHAU" TE MÜNCHEN.

Van het in zijn Middeleeuwsche Schoonheid nog ongerept gebleven Rothenburg ob der Tauber over Nürnberg, waarvan de sublieme stadsdeelen voor zoover ontkomen aan de schendende hand van de 19e eeuwsche oudheidbewonderaars — in wezen zoo nauw verwant zijn aan het beste van onze moderne werken, over deze stad der beroemde meesterzingers naar de hoofdstad München. - - - München is een ruime en op vele plaatsen zelfs fraai aangelegde stad. De vele groote gebouwen, monumenten en standbeelden — de meesten aan vorsten gewijd — hoe karakterloos meestal ook van detailleering treffen soms door hun silhouet en verrassen veelal door hun fraaie en juiste plaatsing in het stadsbeeld. Hoewel missend de treffende karakteristiek van onze Hollandsche steden, blijft dit een kenmerk van vele buitenlandsche, in welke wij Parijs als schoonste voorbeeld kennen. - - - In München, met met meer en minder ophef nog steeds als „Kunststadt" versleten, schijnt van een werkelijk levende kunst al heel weinig te bestaan. Typeerend is b.v. dat in een klein theatertje — ergens in een straat verscholen als „Le Vieux Colombier" te Parijs — slechts een dertigtal menschen genoten van de goede opvoering van Upton Sinclair's „Gold", treffend van spel en suggestief uitdrukkingsvolle aanaankleeding. Tevergeefs zoekt men ook in deze „Kunststadt" naar een levende moderne architectuur. - - - Beter dan München zelve geeft de „Deutsche Gewerbeschau" uitteraard een beeld van moderne levende Duitsche kunst. De indruk is echter zeer gemengd: verrassend en teleurstellend tegelijk. - - - De algeheele ruime en groote opzet getuigt van een stijlvolle opvatting, zooals wij die kennen van de Duitsche tentoonstellingen. De vlakkleurige achtergronden vormen een goed bindend contrast tegen de tallooze uitgestalde producten van den meest uiteenloopenden aard. Merkwaardig is het echter dat lang niet overal met de noodige piëteit deze waren en nijverheidsproducten zijn uitgestald. Grootendeels is het een wonderlijke groepeering en dooreenmengeling van de meest sublieme, fraaie en karakteristieke voorwerpen naast de meest stuitendleelijke en banale producten. Zulk een groot gebrek aan onderscheidings-vermogen is nauwelijks te verwachten van de makers der vele voortreffelijke producten, al zoeken we onwillekeurig een verklaring in die wonderlijk-eigenaardige verhouding van den schepper tot het geschapene (in hoeverre de schepper het door hem zelf geschapene doorvoelt). - - - De waardelooze prullen storen des te meer, waar de gansche opzet getuigt van stijlvolle aankleeding. De „Keramische Halle" geeft wel het sterkst sprekend voorbeeld van deze onzen overgangstijd zoo typeerende verwarring. De overheerschende vlakke blauwe kleur der rustige wanden, de mooie groote overspanning met de neerhangende doeken, welke het licht spelenderwijs doorlaten en ook de doelmatige plaatsing der uitstalkasten geven een totaal indruk van mooi omsloten ruimtewerking, welke het meest gestoord wordt door de beide leelijke porceleinen monumentjes, die als belangrijk bedoeld accent in deze mooie ruimte vreemd aandoen. - - - Zelden aantrekkelijk, meestal getuigend van een machteloos pogen en gebrek aan vereeldingskracht, toont de steeds meer in zwang geraakte „spichtige (om het nu zoo maar eens te noemen) decoratieve vormenspraak welke juist het fascineerende mist van de werkelijk warme en levende fantasie. Zou de ontwikkeling der Duitsche kunst — welke zoo een gezonde basis scheen te hebben gevonden — hier te stuiten op een gemis aan verbeeldingskracht of is deze „spichtige" lijnenspielerei eigenlijk wel iets anders dan een modeuiting of een geforceerd verder willen? - - - Hoe voortreffelijk daarentegen is het werk van vele kunstnijverheidsscholen, ver uitgaand in smaak en uitbeelding boven het werk van „gearriveerden". De namen van die scholen en de ontwerpers — voor zoover ik deze wist — kan ik mij niet meer herinneren en doen ook weinig ter zake, daar ik slechts wil trachten mijn indrukken weer te geven. Niet ver van den hoofdingang staat een „Dombauhütte" van Peter Behrens, die in zijn poging tot ornamentale baksteengeveloplossing weinig geslaagd mag heeten. Het interieur is ondanks de veelheid der uitgestalde voorwerpen van een primitieve aantrekkelijkheid. - - - Het kan zijn dat mijn verwachtingen wat hoog gespannen waren, maar een groote teleurstelling gaf de meubelafdeeling. De meeste interieurs vervallen in een grof-overdadige „rijkdom" en slechts hier en daar is een eerlijk pogen merkbaar tot een werkelijk levend een toch rustig geheel. - - - De bekende Duitsche filmen geven prachtige beelden van groot-opgevatte en stijlvolle ensceneering door hun krachtig-werkende contrasten van beweeglijke figuren en menschen-groepen tegen massale rustige achtergronden. - - - In de mode-afdeeling, hoewel deze mij niet in alle opzichten geslaagd leek, treft het ontwerp — naar ik meen van Bruno Paul — van in zig-zag aaneengeschakelde uitstalkasten, het geheel in fel gele kleur. - - - De reclamebiljetten, welke alle wanden van een vierkante zaal geheel vullen en dus wat overladen aandoen, boeien door hun levendige kleuren, hun karakteristieke aanduiding en goede groepeering, hun krachtigen en tegelijk fijnen opzet. - - - Hoe stuitend in haar overdadige toepassing elders, geeft hier juist de genoemde „spichtige" lijnwerking een verhoogde karakteristiek, voor zoover zich in de juiste „Beschränkung" de meester toont. - - - Al geeft deze zaal — ondanks de overlading — een mooi beeld van de goede Duitsche reclame-kunst, de boekenafdeeling spant de kroon in vele opzichten. Het is voor mij altijd een lust een Duitsche boekenwinkel binnen te gaan, Zonder dat elk boek op zichzelf een openbaring, of soms zelfs maar geslaagd mag heeten, geeft de totaal-aanblik die aantrekkelijke rust, welke eigen is aan alles wat werkelijk stijl heeft en één van geest is. Ik geloof dat de Duitsche kunst zich in geen enkele uiting van zulk een cultureele kant toont als in de uitgaven van boeken en tijdschriften, (al bestaan er nog veel bladen als b.v. „die Woche"). - - - Ook in de wijze van uitstallen en aankleeden dezer afdeeling lag meer stijl en wijding dan in de afdeeling „Kerkelijke kunst". - - - Een opsomming te geven van alle afdeelingen dezer uitgestrekte tentoonstelling is niet mijn bedoeling en daar zou ik trouwens ook niet toe in staat zijn, al wil ik nog even memoreeren de verrassend knappe en gevoelige teekeningen van een of andere Weensche kinderschool. - - - Van meer belang voor ons verwachtte ik van de woonhuistypen (Kleinbauten) welke geheel te bezichtigen waren. Zij toonen ons echter weinig nieuws: de architectuur van een enkel woonhuis is eenvoudig en goed; van de meesten hindert de grofheid van het gebroken Duitsche dak, waar de knik — welke we juist liefst zoo weinig mogelijk geaccentueerd verlangen — met groote lijsten hinderlijk, zwaar is aangegeven. - - - Een lust is het daarentegen deze huisjes van binnen te bekijken. Met de eenvoudigste middelen is in smaakvolle aankleeding een heerlijke intimiteit bereikt, hetgeen te meer blijdschap schenkt, waar de rijkere en pompeuze meubelafdeeling ons even den indruk scheen te geven als zouden de Duitschers weer terugkeeren tot oude afgeleefde vormen. - - - Waar het eenerzijds verblijdend en opwekkend is een zich ontwikkelend stijlgevoel op deze Gewerbeschau tot uiting te zien, wekt het anderzijds teleurstelling dat dit opkomende leven zoovelen

DUITSCH NOODGELD

DUITSCH NOODGELD

DUITSCH NOODGELD

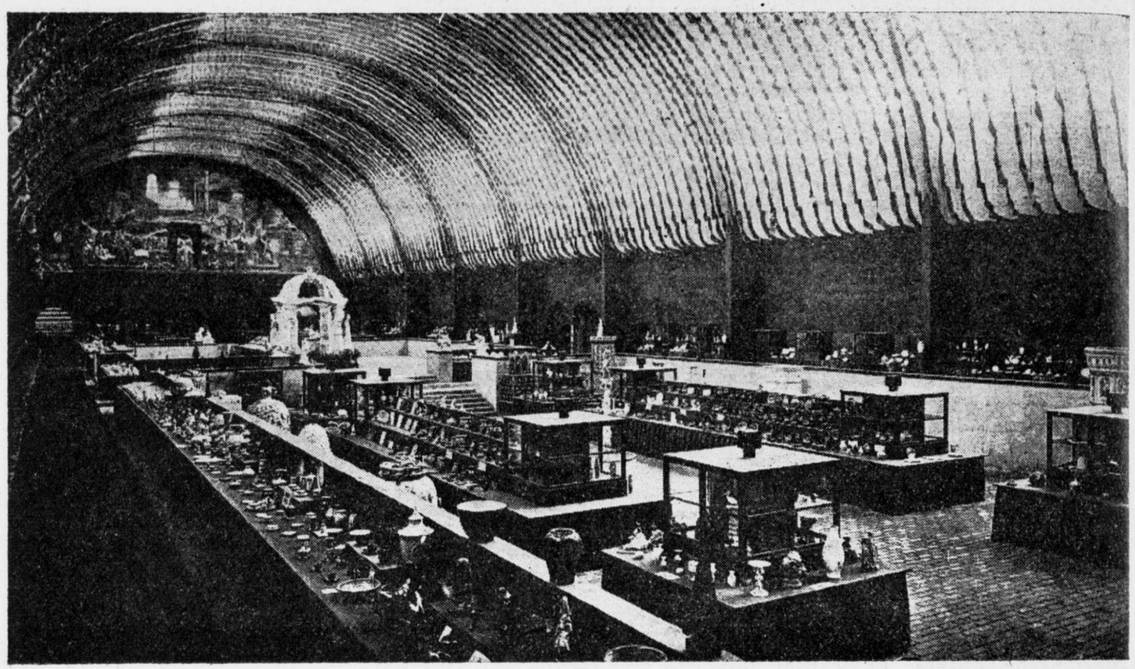

DEUTSCHE GEWERBESCHAU MÜNCHEN 1922. — KERAMISCHE HALLE

schijnt te ontgaan. Zoo lezen wij b.v. in „Die Kunst": in een weinig zeggende beschouwing als kenmerkend aangehaald de volgende woorden van een of anderen minister: „Sie haben aber gleichzeitig verstanden — und die Kunststadt (alweer die Kunststadt) München ist immer gerade darin grosz gewesen" — die künstlerischen Ideeen der Zeit, ja des Tages kräftig zu be jahen und aus Altem und Neuem jene stimmungsvolle Harmonie herzustellen, die aus dieser Stadt jene heitere, ewig neue und doch organisch gewachsene Schöpfung hat entstehen lassen, die ganz Deutschland bewundert. Ich meine, dasz die Deutsche Gewerbeschau auch von diesem Geiste ein Symbol ist und ich meine, dasz sie auch in dieser Richtung ein Symbol für das Deutschland der Zukunft sein sollte." - - - - - - - - Aldus: „Altes und Neues in stimmungsvoller Harmonie". Van deze Harmonie is (gelukkig) vrijwel nergens iets te bespeuren en bestaat er uiteraard een tegenstelling tusschen het vruchtelooze pogen het oude wezen in oude vormen terug te vinden en het streven juist in nieuwe vormen datzelfde wezen te doen herleven. Deze Gewerbeschau geeft dan ook een juist beeld van de invloeden welke een gezonde en normale ontwikkeling tracht te verstarren in oude afgeleefde vormen, of te forceeren door een machteloos pogen naar verhoogde karakteristiek. Noch de koortsachtige onrust van een geforceerd vooruit willen, noch de doode rust in een terugkeer naar oude vormen kan leiden tot een werkelijke Stijl en „Stimmungsvolle Harmonie". - - - En we denken even aan de woorden van Ella Wheeler Wilcox: -

The fault of the age is a mad endeavour.
To leap to heights, that are made to climb.

MAX SPEYER.

DUITSCH NOODGELD

ARCHITECTURA

Nº 49 ■ 9 DEC. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

ADRES AAN B. EN W. VAN AMSTERDAM NAAR AANLEIDING VAN DE VOORGENOMEN DAMBEBOUWING. - - - Het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia, vernomen hebbende, dat het Damvraagstuk in een stadium is gekomen, waarin een definitieve oplossing verwacht mag worden, acht het van groot belang, dat bij de bebouwing van het Damterrein zoowel wat betreft de situatie als de bouw-opstand, aan de hoogste aesthetische eischen voldaan worde. - - - - Overtuigd, dat Uw College deze meening deelt, en, daar verondersteld mag worden, dat in het huidige stadium de belangrijke aesthetische vraagstukken betreffende de Dambebouwing commissoriaal behandeld zullen worden, verklaart het Bestuur bovengenoemd zich gaarne bereid aan eene eventueel door Uw College in te stellen commissie mede te willen werken. - - - Waar het hier uitsluitend de beoordeeling van bouwkunstige projecten betreft, is het Bestuur van meening, dat in deze commissie uitsluitend architecten zitting zullen moeten nemen.

GENOOTSCHAPSPRIJSVRAGEN 1922

Door het Genootschap „Architectura et Amicitia" worden de navolgende studieprijsvragen uitgeschreven:

1. EEN SPORTPARK.

Art. 1. Er wordt verlangd een ontwerp voor een sportpark op een open veld aan den rand van een stad van ong. 100.000 inwoners.
Het veld is 100 H.A.; hiervan is voor het sportpark 10 H.A. beschikbaar De rest zal voor boschaanleg worden bestemd.
Het sportpark moet bestaan uit:
a. een gebouw voor sportdoeleinden;
b. een restaurant met ruime zitgelegenheid buiten;
c. diverse sportterreinen met tribunes;
d. een open zwembassin met tribunes
Om het geheel een afsluiting met eventueel monumentalen ingang.

Art. 2. HET GEBOUW VOOR SPORTDOELEINDEN.

Dit zal bestaan uit:
1° een groote en een kleine turnzaal (ong. 200 en 100 M².)
2° een groote en een kleine schermzaal (ong. 100 en 70².)
3° een zaal voor Zweedsche gymnastiek (ong. 150 M².)
4° een zaal voor athletiek (ong. 100 M².)
In aansluiting met deze verschillende zalen ruime kleed- en badkamers met toiletten voor dames en heeren.
Alle zalen moeten voldoende gescheiden zijn, zoo, dat het onderricht of de oefeningen door verschillende groepen van

personen, zonder elkaar te hinderen, tegelijkertijd kan plaats vinden.
5⁰. Vertrekken voor de directie en administratie (ong. 30 en 40 M².) en een eenvoudige concierge woning.
De centrale-verwarming en de noodige bergplaatsen worden verondersteld in het souterrein te zullen worden ondergebracht.

RESTAURANT.

In of in aansluiting met het hoofdgebouw is een restaurant gedacht, wat zoowel gelegenheid moet bieden voor het gebruik van ververschingen door hen, die zich komen oefenen, als, door uitbreiding der zitgelegenheid op terrassen e.d. moet voorzien in de behoeften tijdens de wedstrijden.

SPORTTERREINEN.

Het sportterrein zal moeten omvatten:
1. een veld voor lichte athletiek en turnoefeningen (ong. 50 × 100 M.), waar omheen een loopbaan;
2. twee voetbalvelden (64 × 110 M.) met tribunes;
3. zes tennisbanen (10,97 × 23,77 M.)

Tusschen het gebouw in a. genoemd en de hierboven omschreven terreinen moet een zeer nauw verband worden gebracht. zoo, dat de werkzaamheden van binnen het gebouw gemakkelijk naar buiten kunnen verplaatst. - - - Dit in het bijzonder met het oog op turnen en schermen. Een dergelijk verband zal b.v. kunnen worden bereikt door het aanleggen van terrassen, welke ook kunnen dienen bij uitvoeringen in de open lucht.

HET ZWEMBASSIN.

Bij het sportterrein moet aansluiten een open zwembassin, wat zoowel geschikt is voor de eenvoudige zwemoefeningen als tot het houden van wedstrijden. Het bassin zal een grootte moeten hebben van 20 × 50 M. met diep, middendiep en ondiep-gedeelte.
Rondom het bassin een loopgang van 2 M. breed; aan een zijde een tribune voor ong. 500 toeschouwers. Verder ong. 50 kleedkamers (1,50 × 2 M.) douchebaden, magazijnen, wasscherij, bureau, rijwielbergplaats, enz.

TERREINAFSLUITING.

De bedoeling is het geheele terrein op eenvoudige wijze af te sluiten van de omgeving, echter met dien verstande, dat het sportterrein en het zwembassin zoowel van den openbaren weg als via het sportgebouw zijn te bereiken. Voor het sport gebouw kan een ruimen aanleg ontworpen worden, waar eventueel eenige tennisbanen zijn aan te brengen.

Art. 3. Gevraagd worden:
1⁰. de situatie van het geheele plan met de onmiddellijke omgeving, waaruit de oplossing van het sportpark in den geheelen parkaanleg kan worden nagegaan, op een schaal van 1 op 500;
2⁰. de platte-gronden van het hoofdgebouw met de aansluitende terreinen op een schaal van 1 op 200;
3⁰. de voornaamste gevels en een schematische doorsnede van het hoofdgebouw op een schaal van 1 op 100;
4⁰. het plan van het zwembassin met zijn aansluitlng aan het sportterrein op een schaal van 1 op 100;
5⁰. een vogelvluchtperspectief van den geheelen aanleg.
De behandeling van de teekeningen is vrijgelaten.

Art. 4. Prijzen.
Aan de jury is een bedrag van f 225 beschikbaar gesteld om geheel of gedeeltelijk te bestemmen voor drie bekroningen.
Beide met diploma van het Genootschap.

2. KAST VOOR EEN DRAAIORGEL.

Art. 1. Er wordt verlangd een buitenkast voor een draaiorgel, waarvan de hoofdmaten van de binnenkast op bijgaande schets zijn aangegeven.
Art. 2. Gevraagd worden:
1⁰. de door den ontwerper zakelijk geachte aanzichten, waaruit een duidelijk beeld van zijn bedoeling valt te vormen;
2⁰. zoo mogelijk een perspectivische schets.
De teekening of teekeningen der 1⁰ genoemd moet(en) zijn geteekend op een schaal van 1 op 10 en in kleuren opgewerkt.
De behandeling van de perspectivische schets wordt vrijgelaten.
Art. 3. Prijzen.

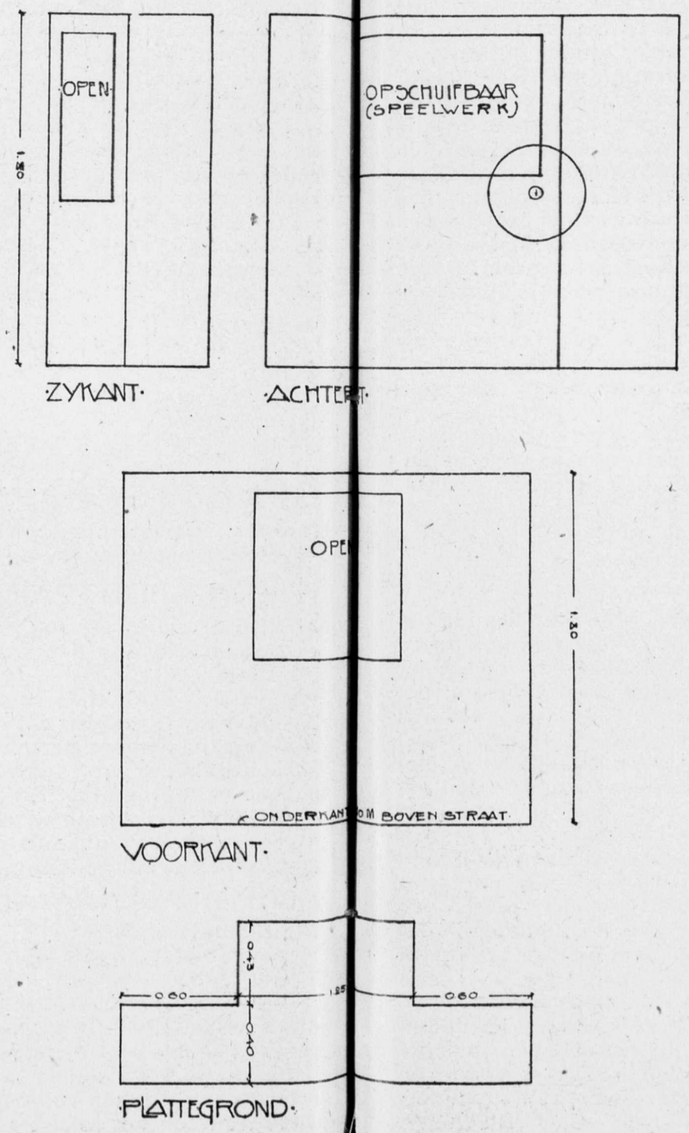

Aan de jury is een bedrag van f 190.— beschikbaar gesteld, om geheel of gedeeltelijk te bestemmen voor twee bekroningen. Beide met diploma van het Genootschap.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Tot de mededinging worden toegelaten alle leden van het Genootschap „Architectura et Amicitia".
De inzendingen op deze prijsvragen moeten uiterlijk 1 April 1923 vrachtvrij zijn bezorgd aan het adres van den secretaris van de Jury Vlietweg, Voorburg. Als datum van inlevering wordt beschouwd de dagteekening van het bewijs van verzending, dat desverlangd moet worden overgelegd. De ontwerpen echter van inzenders buiten Europa woonachtig moeten op den in het programma genoemden datum zijn ingekomen. Te laat ingezonden ontwerpen blijven buiten beschouwing, waarvan onmiddellijk zal worden kennis gegeven aan het opgegeven correspondentie-adres. De motto's van alle inzendingen zullen in het eerstverschijnend nummer van het genootschaps-orgaan worden vermeld.
Elke inzending zal moeten vergezeld gaan van een gesloten enveloppe, waarin naambrief en een verklaring, luidende: „De inzender van het ontwerp onder motto . . . verklaart, dat dit ontwerp zijn geestelijk eigendom is, en de teekening(en) door hem zelf is (zijn) gemaakt".
Op de buitenzijde van deze enveloppe moet een correspondentie-adres vermeld staan, en het motto, dat tevens op alle stukken tot de inzending behoorende, moet voorkomen. De naam van den ontwerper mag op de teekeningen en de bijbehoorende stukken niet zijn vermeld.
De teekeningen moeten plat, zonder houten lijsten verpakt zijn.
Inlichtingen worden uitsluitend gevraagd aan de Jury p.a. den secretaris der Jury.
De vragen worden tot en met 31 Januari 1923 met de antwoorden gepubliceerd in het genootschapsorgaan.
Uitsluitend de aldus verstrekte inlichtingen worden beschouwd deel uit te maken van het programma.
Alle ontwerpen blijven het eigendom van de ontwerpers; het Genootschap kan zich het recht voorbehouden in overleg met de inzenders de ontwerpen te reproduceeren in een der Genootschapsuitgaven, zonder daarvoor een meerdere vergoeding schuldig te zijn.
Gedurende drie maanden na de openbaarmaking van het juryrapport zullen alle inzendingen voor expositie ter beschikking blijven van het Genootschap; na dien termijn worden zij vrachtvrij aan de correspondentie-adressen teruggezonden.
De inzendingen worden vanaf den dag van inzending tot den dag van terugzending verzekerd tegen brand en andere schade voor een som gelijk aan het bedrag dat voor de prijzen is uitgeloofd.
Inzendingen, welke niet voldoen aan de bepalingen van het programma, of waarvan de ontwerper zich voor de uitspraak van de jury bekend maakt, kunnen niet voor eenige bekroning in aanmerking komen. Ingezonden teekeningen, welke niet in het programma zijn gevraagd, blijven buiten beschouwing.
De jury zal haar uitspraak in een uit te brengen rapport motiveeren en, voor zoover mogelijk, over alle, doch in elk geval over de ontwerpen der laatste schifting, meer gedetailleerde beschouwingen leveren. Het rapport zal bij de tentoonstelling der ontwerpen worden bekend gemaakt. Na de uitspraak der jury zal door haar de naambrief van het eerstbekroond ontwerp worden geopend. Voor het openen van de naambrieven van de overige voor bekroning in aanmerking gekomen ontwerpen wordt de toestemming van de ontwerpers geeischt.
De jury: J. CROUWEL; Ir. M. KLIJNEN; JAN WILS (secretaris).

NOGMAALS: LEEKEN IN DE SCHOONHEIDSCOMMISSIE.

Een kort wederwoord op het naschrift van mijn artikel in het vorig nummer zal de redactie mij wel toestaan, al ware het alleen om een storende zetfout te herstellen, waardoor het tegenovergestelde werd weergegeven van hetgeen bedoeld was. Er staat nam, op de 16de regel van de voorlaatste bladz., dat schilders etc. zich in den regel „een" werkelijkheidsbeeld zullen kunnen vormen, enz. Dit moet natuurlijk zijn: moeilijk „een" werkeiijkheidsbeeld. - - - De door den Heer Blaauw streng doorgevoerde scheiding tusschen leeken en vaklieden lijkt mij absurd, vooral op kunstzinning gebied, waarom het per saldo toch gaat, want de schoonheidscommissie oefent geen technische, doch aesthetische, contrôle uit. - - - Het feit, dat dergelijke contrôle overal gewenscht wordt, duidt genoegzaam aan, dat er onder de vaklieden (waaronder men ook architectjes en eigenbouwers moet verstaan) velen zijn, die niet voldoende artistiek begrip bezitten. Of meent de Heer Bl. dat een willekeurig eigenbouwertje, alleen, omdat hij vakman is, onbereikbaar hoog boven den kunstzinnigen leek staat? Deze stelling is toch niet houdbaar. Die scherpe grenzen bestaan niet; evenals op haast elk ander gebied bestaan er alle soort overgangen; wat de een mist, heeft de ander veelal. n dan, laat de Heer Blaauw zich toch niet blind staren op dien, op een bouwontwerp turenden leek, die hiervan (volgens des Heeren Blauw's meening), ten eeuwigen dage niets zal snappen (maar welke meening ik ten sterkste blijf ontkennen), als waren er voor de nieuwe schoonheidscommissie nog niet zooveel andere onderwerpen, waar juist de i. s. b. leek zoo op zijn plaats zal zijn. Ik noemde hiervan reeds eenige aan het eind van mijn vorig artikel, en het is mij opgevallen, dat de Heer Blaauw hierop slechts zeer sporadisch reageert. De door mij geschetste i. s. b. leek is allerminst een onbestaanbaar wezen, de Heer Blaauw moge hem een uiterst negatief begrip vinden, ik noem hem een zeer positief, nuttig element in de nieuwe commissie, die daar over genoeg onderwerpen zal kunnen oordeelen, waarvan hij wel verstand heeft.

A. E. d' AILLIJ.

Op dit wederwoord, dat alleen woorden en geen nieuw inzicht omtrent de zaak medebrengt, zou dezelfde uiteenzetting kunnen volgen, welke gevolgd is op het eerste schrijven van den Heer d'Ailly. Het is een herhaling van hetzelfde misverstand omtrent het begrip „leek", dat door den Heer d'Ailly alweer tot iets positiefs gemaakt wordt, terwijl het toch inderdaad iets negatiefs is (het valt moeilijk daarover te gaan twisten). - - - Het is intusschen (ook voor deleeken) te hopen, dat ze niet allen het zoo beschouwen als de Heer d'Ailly, want dan zou tenslotte alle deskundigheid vernietigd worden. - - - Wanneer dan ook de Heer d'Ailly, sprekende over vaklieden daaronder mede meent te moeten verstaan „architectjes" (wat zijn dat?) en eigenbouwers, dan blijkt daaruit, dat de Heer d'A. intusschen vergeten is, dat het over de bezetting van de „Schoonheidscommissie" gaat, voor welke bezetting men niet zocht onder „grensgevallen", doch onder heele vaklieden, d.w.z. architecten, die aesthetisch en technisch hun vak verstaan. - - - In de Schoonheidscommissie behooren geen halve vaklieden en geen halve .... noch heele leeken, hoewel ook ten opzichte van den leek het heele steeds boven het halve te verkiezen blijft, wat den aandachtigen lezer van deze woorden en wederwoorden niet ontgaan zal zijn. - - - - - - - - C. J. BLAAUW.

DE UITBREIDING ZUID.

HET BOUWEN VAN BRUGGEN.

B. en W. van Amsterdam schrijven hierover aan den Raad o.m. - - - - - - Bij raadsbesluit van 3 December 1919, werden B. en W. gemachtigd over te gaan tot den bouw van twee dier bruggen, (van de voor het geheele Amstelkanaal ontworpene), t.w. die in den Amsteldijk en die vóór de Van Woustraat en werd voor dat doel een totaal bedrag van f 600.000 beschikbaar gesteld. - - - - - Alvorens tot genoemden bouw over te gaan en alvorens machtiging te vragen tot het doen bouwen van de andere der genoemde bruggen hebben B. en W in verband met de ingetreden wijziging in de economische omstandigheden, een onderzoek ingesteld naar de vraag of het, ter beperking van de uitgaven, wellicht mogelijk ware den bouw dier bruggen uit te stellen. - - - Het bleek hun, dat de brug in den Amsteldijk aanstonds noodig was, om naar behooren aan de eischen van het verkeer te kunnen voldoen, doch dat aan de overige over het Amstelkanaal ontworpen bruggen voorshands nog niet zulk een behoefte bestond, dat reeds dadelijk tot den bouw dier bruggen dient te worden overgegaan. De bouw dezer bruggen kan nog geruimen tijd — zeker wel 10 jaar — worden verschoven, indien althans voor de noodige hulpbruggen wordt zorg gedragen. Ook aan de brug vóór de Hilligaertstraat bleek geen onmiddelijke behoefte te bestaan. - - - -

ARCHITECTURA

Nº 50 ■ 16 DEC. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA OVERTOOM 524 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

In de volgende ledenvergadering van het Genootschap houdt prof. R. N. Roland Holst een voordracht getiteld: Tijd en Persoonlijkheid, met lichtbeelden. Deze vergadering is toegankelijk voor alle leden en donateurs. Introductie toegestaan. Datum wordt nader bekend gemaakt. - - - - - - - - - - - - -

Wordt voorgesteld als lid van ons Genootschap, de heer W. Th. ten Bosch, architect te Amsterdam, door de heeren Rotgans en Vorkink. -

De Firma de Wed. Ahrend en Zn. bereidt een uitgave voor van een werk over Nederlandsche architectuur onder leiding van Prof. Wattjes. - - - Aanvankelijk bestonden er bij het Bestuur van A. et A. groote bezwaren tegen deze uitgave, van welke bezwaren de uitgever in kennis werd gesteld. - - - Zoowel schrijver als uitgever verklaarden zich, door het instellen van een commissie van be ordeeling. bereid om aan de wenschen van het Genootschap tegemoet te komen, wat sindsdien op alleszins afdoende wijze is geschied. Het advies aan leden zich te onthouden van medewerking aan deze uitgave kon dus in portefeuille blijven, wat het Bestuur op verzoek van de uitgeversfirma bij dezen gaarne ter kennis van de leden brengt. - - - - - - -

GENOOTSCHAPS-PRIJSVRAGEN

In het vorig nummer stond in artikel 3 van prijsvraag 2 (Kast voor een Draaiorgel) abusievelijk vermeld: „Aan de jury is een bedrag van f 190.— beschikbaar gesteld enz. Dit moet zijn f 90.—

Concept-Notulen van de 1454ste ledenvergadering van het Genootschap, gehouden op Donderdag 7 December in de Vergaderzaal Heerengracht 545-549 te Amsterdam. - - - Van het Bestuur afwezig, met kennisgeving van verhindering, de heeren Boeyinga en Zietsma. Voorzitter, de heer Blaauw. De presentielijst werd geteekend door de volgende leden: W. J. Westerman, J. L. O. Meffert, G. Eggenhuizen, J. W. Schultz, B. v. d. Meer, M. Speyer, J. van Dongen, P. Kramer, J. Gratama, J. Roodenburg, A. C. A. Rotgans, N. C. Dakker, J. F. Staal en L. Andrea. - - - De heer Wijdeveld acht opkomst te gering om vergadering door te doen gaan. De heer Staal protesteert krachtig tegen deze meening, acht opkomst voldoende voor het nemen van besluiten. - - - De Voorzitter opent de vergadering. - - - a. De Notulen der 1453ste vergadering, in concept in het weekblaadje afgedrukt, worden zonder verandering, goedgekeurd. - - b. Benoeming van een Commissie van redactie voor het weekblad. - - - Eenige discussie ontstaat over het aantal leden voor deze commissie. Besloten wordt het aantal op 5 te bepalen, waarbij 2 bestuursleden. De heer Speyer vraagt of alle afgev. leden zich beschikbaar stellen. De Voorzitter merkt op, dat het niet gewenscht is de beschikbaarstelling af te wachten en pas daarna tot verkiezing over te gaan. - - - Gekozen worden de heeren: Boeyinga, Boterenbrood, Gratama, Lauweriks en Staal, die, voorzoover ter vergadering aanwezig, de benoeming aanvaarden. - - - c Mededeelingen van het Bestuur naar aanleiding van het Dam-bebouwings vraagstuk. - - - De voorzitter merkt op, dat dit in een vorige vergadering door de leden aanhangig werd gemaakt. - - - De naar aanleiding daarvan ten raadhuize ingewonnen inlichtingen openden geen nieuwe gezichtspunten. Het adres aan B. en W. (afgedrukt in No. 49) wordt voorgelezen. De Voorzitter vraagt de vergadering of deze meerdere actie van de zijde van het Genootschap gewenscht acht . . . Vergadering zwijgt; welk zwijgen verbroken wordt door den heer Speyer, die vraagt naar de meening van architecten over de drie mogelijkheden van de bebouwing. De heer Gratama merkt op, dat de heer S. buiten de orde is. De Voorzitter licht toe, dat het Bestuur zich op het standpunt stelt, dat het voor het oogenblik niet verder mag gaan dan de principieële bereidverklaring, B. en W te willen dienen van advies. - - - De heer Gratama deelt mede, dat een kleine uitbuiging van de rooilijn op het programma staat en dat Dr. Berlage vermoedelijk ook in dien zin zal adviseeren. De Voorzitter trekt hieruit de conclusie, dat nog geen definitieve beslissing werd genomen. - - - De heer Kramer beveelt de uiterste voorzichtigheid aan, acht deze veel omstreden bebouwing van groot belang, ze moet superieur worden; geeft in overweging B. en W. te adviseeren voor deze bebouwing den besten architect te kiezen, na met een opgezet referendum uitgemaakt te hebben wie dit is. De keuze van den architect beheerscht het geval, de rest acht spreker bijzaak, het terugleggen van de rooilijn onzin en zeker een commissie uit den booze. - - - De Voorzitter vraagt of de heer Kramer in dien geest een voorstel wil doen. De heer Staal acht dit niet juist, daar reeds stappen gedaan worden en het dus gewenscht is eerst het resultaat daarvan af te wachten. - - - De Voorzitter is van meening, dat, hoewel hij de architecten keuze, zooals de heer Kramer zich die voorstelt, zeer goed zou achten, er de uitvoerbaarheid van betwijfelt. - - - De heer Kramer repliceert, maar merkt op, dat, wat in beginsel juist geacht mag worden, nog niet absoluut tot een goed resultaat behoeft te voeren, de Amsterdamsche beurs is er om het tegendeel te bewijzen; „zouden wij die ooit gekregen hebben, wanneer niet op min of meer autocratische wijze de juiste bouwmeester was aangewezen?" - - - De Voorzitter merkt op, dat een commissie natuurlijk nooit overschat mag worden, het is z. i. evenwel duidelijk, dat commissies noodzakelijke organen zijn om het inzicht van openbare Colleges, als die van B. en W. in bepaalden zin te completeeren. - - - De Voorzitter stelt de vraag of handelingen van het Bestuur gedekt worden door meening van de vergadering. - - - De vergadering spreekt zich in dien zin uit. - - - Tijdens het opnemen der stemmen voor de verkiezing van leden commissie van redactie, deelt de voorzitter mede, dat binnen afzienbaren tijd overgegaan zal worden tot het inrichten van een eigen lokaaltje voor redactie en administratie, waartoe in beginsel besloten is in de 1447e vergadering. - - - d. Uitbreiding Amsterdam West. - - - De Voorzitter vangt aan, met te zeggen, dat ook dit onderwerp het eerst aangesneden werd bij de rondvraag van de vorige ledenvergadering; releveert dat het hier gaat om een stad van 30.000 inwoners, oefent eenige kritiek uit op de perceelbreedte van 6 M. acht het evenwel het bedenkelijkste, dat economische factoren hier de bouwverordening ontwricht hebben, waardoor een verslechtering van woningtypes is ontstaan. - - - De heer Gratama vraagt het woord en doet belangrijke mededeeling over de voorgeschiedenis van den bouw: Oorspronkelijk was al het terrein in handen van een grondspeculatie-maatschappij. Er bestond reeds lang een plan voor de bebouwing, dit plan was evenwel oneconomisch van opzet, waarom de Gemeente Amsterdam de architecten Hulshoff, Gratama en de Meyer verzocht stappen te doen om tot een betere verkaveling te geraken. De bedoeling was, de terreinen voetstoots uit te geven aan bouwondernemers. Toen de zaak in dit stadium gekomen was, werd commissie verrast door het plan van de bouw Mij. v. d. Schaar. Deze Mij. ging uit van de huurprijzen, heeft medewerking gevraagd aan commissie voor een min of meer fabriekmatig gebouwden stad. - - - De commissie stond niet sympathiek tegenover het afwijken van de verordening, er bestond evenwel een zeker recht bij de Mij. daar de verordening van het voormalige Sloten afwijkingen toeliet enz. - - - Alle voorstellen door de commissie gedaan om tot een ander plan te geraken werden vriendschappelijk. maar zeer beslist, van de hand gewezen; er bestond dus ook hier geen andere mogelijkheid meer, dan die der mantel-architectuur. - - - Van der Schaar is werkelijk de man, die het plan voor elkaar heeft weten te krijgen. Het is het Rijk te doen om eigenbouwerij in de hand te werken; men moet trachten er van te maken, wat er van te maken is, en dat zal naar sprekers meening nog wel meevallen. - - - Er is aanvankelijk aan gedacht hier een werkeklije betonbouw door te voeren en dit duidelijk uit te drukken in de gevels; alleen in dit geval zou er met dit systeem tot aesthetische uitdrukking van het materiaal zijn te geraken. De bezwaren waarop dit afgestuit is, waren: vrees voor eentoonigheid, en, daardoor onverkoopbaarheid van de huizen. Spr. vindt dit wel jammer, daar er zóó aardige consequenties van het systeem verloren zijn gegaan, die tot een zeer karakterestiek stadsbeeld aanleiding hadden kunnen geven. - - - De heer Wijdeveld voert aan, dat architecten als kunstenaars natuurlijk geneigd zijn het economische te overschrijden; wanneer de samenleving hun grenzen stelt zullen zij echter ongetwijfelt daarbinnen weten te blijven, maar daarvoor is het noodig, dat zij in de gelegenheid gesteld worden, een geheele opgave te beheerschen. Wordt hun dit voor het oogenblik onthouden, dan is de eenigste wijze, waarop zij zich kunnen uiten, die van het publiceeren van goede projecten. - - - De heer Staal brengt naar voren, dat plannen van de heerschende klasse toch steeds aanvaard moeten worden, het intellect kan daar geen directen invloed

op uit oefenen, staat er machteloos tegenover. - - - De heer Wijdeveld repliceert. - - - De heer Kramer merkt op, dat het hier gaat om redelijke projecten, het samenvatten van een geheel in groote blokken; dit wordt reeds door de ondernemers aanvaard, wat al héél wat is, daar juist het gemeenschappelijke, economische nadeelen meebrengt. - - - - - De Voorzitter is niet bevreesd, dat, wanneer de architect direct komt te staan tegenover de behoeften van de samenleving, hij er zich niet uitstekend bij zou weten aan te passen, is evenwel overtuigd, dat afglijden niet te vermijden is, wanneer architecten zich aan zullen passen, ja zullen moeten onderwerpen aan een wijze van werken als hier ter sprake gebracht; wil de vraag stellen of architecten aan dergelijke plannen mee moeten werken. Er zal later gezegd worden, dat de architect mede verantwoordelijk is. De heer Gratama ontkent dit ten stelligste. De architect is voor niet meer verantwoordelijk dan voor het uiterlijk, en, zooals algemeen bekend is, dan nog niet eens geheel. We moeten de richting uit waarin we gedreven worden, daaraan is niets te doen. - - - De Voorzitter repliceert, wil in groep afgev. leden en in het genootschap zelf de vraag in studie nemen, welke houding hier collectief moet worden aangenomen. - - - De heer Kramer merkt nog op, dat ondernemers het in den Haag uitspelen dat ze de hulp inroepen van bekwame architecten. De architect mag in het belang van de architectuur niets doen, dat zijn invloed zou kunnen beperken. De heer Gratama waarschuwt er voor een overdreven voorstelling te geven van wat op het oogenblik mogelijk is. Er is niet meer te bereiken wat kort geleden nog mogelijk was. Spreker merkt dit in zijn eigen practijk sterk, toch zijn arbeiders nog zeer tevreden met deze woningen, wat de hoofdzaak is. - De Voorzitter dupliceert; de architect moet zich onderwerpen aan economische eischen, het is echter een open vraag hoe hij staan moet tegenover een groep, die het ontstaan van incomplete architectuur als vooropgesteld belang heeft. Die vraag kan alleen door de architecten zelf beantwoord worden. - - - De heer Gratama merkt op, dat in een vergadering van den B. N. A. reeds werd uitgemaakt, dat architec en incomplete opdrachten mogen aanvaarden. - - - De heer Westerman zegt, dat bouwondernemers zich al hoe langer hoe meer bij den architect aanpassen, niet omgekeerd. - - - De heer Roodenburg is van meening, dat, daar het hier den invloed van grootmachten geldt alleen werkelijk regelend opgetreden kan worden door de Gemeente, wat dan ook in beginsel al geschiedt - - - Bij de rondvraag melden zich verschillende sprekers aan voor het in behandeling brengen van Nieuwe Onderwerpen. Wegens het vergevorderd uur, worden die, alsmede de verdere afwikkeling van de agenda, tot een volgende vergadering uitgesteld.

W. C. BROUWER'S BOUWPLASTIEKEN IN HET STEDELIJK MUSEUM TE AMSTERDAM.

Het welwillend lot bespaarde ons tot nu toe een nadere kennismaking met de, bouwplastieken genaamde, voortbrengselen van den Heer Willem C. Brouwer, voornamelijk omdat de 't-aankijken-waard-zijnde bouwwerken onzer zéér lieve stad Amsterdam, voor dezelven bleven bewaard. Maar thans wil een wending der onbestendige fortuin het anders en in een kort tijdsbestek moesten wij: Lezen artikelen van den heer Brouwer in de N. Rotterdamsche Courant, een opstel over den heer Brouwer in het Bouwkundig Weekblad No. 44 en 45, een kennisgeving in De Telegraaf (5 Dec.) dat de heer Brouwer een voortreffelijk kunstenaar is nog wel, en moesten wij zien, ja moesten wij zien de bouwplastieken zelven in het Stedelijk Museum te Amsterdam. Nooit komt een ongeluk alleen. - - - De artikelen van den Heer Brouwer gaven alleen ontstemming door de ervaring, dat de aanzienlijke Nieuwe Rotterdamsche Courant een dagjesmensch als de Heer Brouwer goed genoeg acht om de „Amsterdamsche" architectuur te bekletsen, voor 't overige zette de mesjogge openhartigheid, waarmede de schrijver de ordertjes in zijn handelsboeken openlegde, hem in een knipoogend zonnetje en verschoof de artikelen via de advertentierubriek naar de papiermand. Het opstel in het Bouwk. Weekblad deed betreuren dat een korte geestesafwezigheid van den gewaardeerden Redacteur, althans voor gehaaste lezers, den Heer Brouwer begunstigde; op zichzelf zou de ridderslag in De Telegraaf 't 'm óók niet gedaan hebben, maar de ontmoeting met de, op de tentoonstelling thans aanwezige bouwplastieken, stuwt onweerstaanbaar onze opgekomen afkeer over ons menschelijk medegevoel met den zweetenden maker en over onze algemeene verdraagzaamheid. Voor welke engelen van lankmoedigheid houdt de Heer Brouwer ons nu eigenlijk, als hij meent dat wij de onsmakelijkheid zijner tentoonstelling vreedzaam slikken? De tentoonstelling licht zijn doopceel als kunstenaar zoo volledig, dat er niet veel meer te zeggen of te vragen is. De Heer Brouwer kan geen hand, zelfs geen handschoen, geen voet, neen geen slof modeleeren. Waarom kon hij niet bij het pottenbakken blijven, hij behoefde toch niet tot de beeldhouwkunst door te draven? Onverantwoordelijk groote maat nemen, in onze herinnering de beeldhouwers aan, langs wier werk Brouwer in zijn jachtig leven wel eens gegalopeerd moet zijn, o lieflijke van den Eijnde, krachtige Zijl, verheven Mendes. Geen verwaten jog, uit de aanvangsklasse eener Kunstnijverheidschool, vochtig achter zijn ooren en onder zijn neus, zou de onwelvoegelijkheid zóó verre drijven, om een voorwerp als de „Aap" zelfs zijnen geduldigen huisgenooten te durven presenteeren, rechtmatig bevreesd voor gevolgelijke schoppen onder zijn achterdeel. Ware bedoelde „Aap" niet in een talrijke maagschap van gelijkgeboren „bouwplastieken", men zoude in verlegen twijfel geraken of de Heer Brouwer ons er wellicht tusschen had willen nemen. Echter de plompe gedecideerdheid, waarmede deze aanzienlijke hoeveelheid 's Heeren Brouwer's volhardende onbekwaamheid in onze waarneming stompt, doet 'n mensch wel alle gedachte aan grappen vergaan. - - - Indien de Heer Brouwer niet alle inzicht en zelfkritiek overbodig achtte, zou toch b.v. zijn deerniswekkend resultaat in de simpele opgaaf tot omlijsting eener „gevelverlevendiging" met al of niet geprofileerde baksteenen, hem moeten doen begrijpen, dat de beeldhouwkunst voor hem nog minstens in 300 opéénvolgende levens zal gesloten blijven. Hij moet maar eens bedenken, hoe moeilijk onze beeldhouwers het in krenterig Holland hebben, ook zonder zijn ongepaste concurrentie, en hoe verregaand onze bouwwerken reeds bedorven worden door versjobering en filisterij, opdat óók hij, ons welmeenend pogen hem buiten de deur der architectuur te zetten, en te houden, rechtvaardige.

J. F. STAAL.

OVERZICHT VAN DE VOORDRACHT VAN DEN HEER H. C. VERKRUYSEN OVER KUNST EN DE GEEST DES TIJDS, OP 17 NOVEMBER 1922. - - - Bij de voordracht werd gebruikt een leiddraad bestaande uit 240 genummerde zinnen en getiteld;: „Eeuwige en eindige waarden in kunst en leven.

Gedachten over oude en nieuwe kunst, in verband met den geest des tijds". (De getallen in onderstaand overzicht van de voordracht hebben betrekking op de nummers der zinnen in den leiddraad; tusschen haakjes zijn toelichtingen geplaatst).

Rusteloos jagen wij voort van dag tot dag in zorg voor het bestaan en in strijd voor het behoud. Strijdensmoe en van zorgen zwaar zoeken wij nu en dan verkwikking voor hart en geest. Maar hoe die te vinden met ontwijking van de in schetterende oppervlakkigheid en schrijnende grofheid allerzijds op ons aanstuwende armelijke verstrooiing, die wellicht eene wijle ons verdooven kan, maar te bitterder het besef nalaat, dat ons leven arm en leeg geworden is. Leeg is het in zijne bestrevingen, die overwegend naar het eindige en zijne vergankelijke waarden gekeerd zijn en leeg ook in zijne genietingen, die gericht zijn op bevrediging van oppervlakkige verlangens. In verband hiermede is te noemen, de reeds zoo vaak besproken en aangevallen filmbeeldvertooningen onzer dagen. Hierbij is af te zien van het filmbeeld als onderwijsmiddel, b.v. in natuurwetenschappelijken zin. Maar verderfelijk dreigt het bioscopische beeld te worden in zijn tegenwoordigen vorm, als genotmiddel. In het filmbeeld zijn handeling en woord of inhoud gescheiden in een afwisselend op het projectiedoek verschijnen van geluidloos bewegende personen en tekststrooken. die het woordloos lippenbeweeg vooruit of achterna zinrijk moeten maken. Maar zelfs al werd door eene vordering der techniek de mogelijkheid geopend het beeld sprekend in te voeren, dan nog blijft de realistische massaregie en de ensceneering, die alleen in de filmfoto mogelijk, maar ook juist haar kracht is, een naar het naturalistische uitwijzend, en verzieligend moment. In het filmbeeld geschiedt de handeling overwegend in het natuurgegeven b.v. in eindelooze verten van berglandschappen of op stormachtige zeeën, maar ook in zalen van oude burchten, in fabrieken, in oude molens, op de daken van wolkenkrabbers enz. Dergelijke realistische omgeving is voor de beweeglijke fotografie het juiste decor. Zij stempelt haar echter tot eene in het voorhandene verblijvende oppervlakkigheid, die aan de sfeer des geestes slechts kan raken, maar die daarin niet vermag door te dringen en haar even weinig in den aanschouwer vermag te wekken. Van kunst in den werkelijken zin des woords kan dan ook in de filmfotografie nog minder sprake zijn dan in het onbeweeglijke fotografische beeld. Hierin is de bewegingloosheid altijd nog eene idealiseering der natuurlijke werkelijkheid. Wanneer het filmbeeld het tooneel imiteert blijft het bij eene geestelooze buitenzijde, een bedriegelijken schijn van het hoogere. Geeft de film hetgeen in haar wezen ligt, dan werkt zij op den duur doodend voor het verlangen naar het betere, het gebeuren des geestes, dat zich in passende, dat is herbeeld-natuurlijke omgeving, die factor blijft in een synthetisch kunstgeheel afspeeld. In de filmvertooning gaat het om z i e n, maar wat er te zien komt in de wereld is niet alles; het is al dadelijk slechts eene buitenzijde. Daarom is de film vertooning principieel nooit te verdiepen of tot werkelijke kunst te maken, want dan ging zij zelf verloren. Zoo wordt de volksgeest gevoed met onvoldoend voedsel, een tekort dat voelbaar zal worden. De filmbeeldvertooning, met haar geluidloos rumoer, aanvankelijk eene kinderlijke verstrooiing van het oppervlakkig gemoed, is juist in de z. g. kunstfilm geworden tot eene aesthetische leugen, die geestelijke luiheid bevordert, niet de diepermenschelijke eigenschappen ontwikkelt en daardoor het gevoel voor het waarlijk hoogere op den duur zal afstompen en vernietigen, (224). Oud-testamentische of evangelische filmbeeldvertooningen brengen niet het hoogere of kunst voor allen, maar vertroebelen op den duur het zuiver religieuze gevoel en den echten fijnen kunstzin. (225). In verband hiermede nog: 52-53-99-100 en 101. - - - Arm is ons leven geworden met betrekking tot onze innerlijke krachtsontwikkeling als tegenwicht tegenover hetgeen met „den geest des tijds" pleegt aangeduid te worden. Deze „geest des tijds" dreigt met een verlammende moedeloosheid ons neer te slaan en onze arbeidskracht te breken; een armelijk praalvertoon voert ons op dwaalwegen en maakt tot gewoonte in ons, wat als een jammerlijk bankroet der kultuur gevoeld en ontweken moest worden. Een tijd als de onze trekt het geestes oog naar de aarde; inzooverre erkennen wij kiemen, mogelijkheden, die echter niet ontbloeien kunnen en verrotten moeten in de duisternis van het lagere. Maar, zooals reeds in de lagere natuur de plant, wortelend in de vochtig-duistere aarde ontluikend opstijgt tot hare volgroeiing en bloesemend en vruchtdragend in de lichte warme zon haar duisteren oorsprong ontstijgt, zoo heeft zeker in ons de geest aan haar natuurlijken achtergrond te ontkomen. Maar, zooals gezegd, onze tijd trekt het geestesoog naar het aardsche leven en zijne eindige waarden en laat ons in den maalstroom des levens zonder verheffend tegenwicht verzinken. Zoo dreigen wij onder te gaan, op z'n best nog in het maatschappelijke leven, maar overigens in het natuurleven, dat altijd op den sprong ligt in ons en om ons teneinde ons te overmeesteren. In de eindelooze zee des tijds wordt eenerzijds alle natuurlijk en gemiddeld-maatschappelijk aanzijn opgelost en blijft daarvan niets over dan dezelfde werkzaamheid van stellen en opheffen van hetzelfde; andererzijds is dit de mogelijkheid van ontluiking der hoogere momenten. Dat maakt echter het gemiddelde niet tot het hoogere en de natuur niet tot den geest. Maar behalve de verevenende oplossing van alle bestrevingen in de vlakheid van het maatschappelijk leven met zijne lage hoogtepunten is er nog het natuurleven dat ons omringt en in ons werkt, het weelderige natuurleven, dat zich tusschen de polen van geboorte en dood verwerkelijkt met ongebreidelde levensdrift en in overstelpende vruchtbaarheid. - - - Het dierlijk-natuurlijke leven streeft in zijne zelfverwerkelijking steeds opnieuw naar bevrediging, dat is naar vrede in gevoelde onvrede, maar kan de betrekkelijk bereikte voldoening niet deelachtig blijven. Het driftige natuurleven bewerkt zich wel oogenblikkelijke verevening van tweespalt, dus een t i j d e l i j k e harmonie, maar niet blijvende opheffing der innerlijke gebrokenheid. In het troostelooze wisselen van ontstaan en vergaan, van opbloeien en sterven, ligt voor het individu een natuurlijke onrust; het natuurlijke leven is het onrustige leven. Van zijne natuurlijke zijde genomen leeft het individu buiten zichzelf, d.w.z. het richt zijn leven niet vanuit eigen wil of bewustzijn, het leeft niet uit zichzelf, maar i n de natuur. De natuur richt het leven van het dier en d r i j f t het tot zelfverwerkelijking. Hierdoor ondergaat het dier het leven wel maar het k e n t het niet, want tot kennen van het leven is noodig: b e w u s t z i j n. Het dier kent ook het echte leed en de echte vreugde niet, het lacht en weent niet duidelijk en het heeft geen eigenlijk gelaat. Bij de hoogere dieren, b.v. apen, kan soms een schemering van glimlach bemerkbaar zijn, maar deze vervaagt even plotseling en wezenloos als zij ontstaan was. Schemeren doet aan het dierlijke leven velerlei, o. m. een vorm van bewustzijn in een meerdere of mindere mate van dierlijk verstand, maar niettegenstaande dit dierlijk-bewustzijn blijft in het dier het natuurlijke leven hoogtepunt. In den bewusten mensch is dit slechts moment, factor in een meer

omvattenden inhoud. Inzooverre is er onderscheidt tusschen de gevoelssfeer van mensch en dier. In het dier is het instinct de duistere voorbode van de menschelijke intuïtie; zuiver intuitief gevoel is eene onbewuste wijsheid, die weliswaar niet in eene aangelegenheid ziet, wat daarin de rede begrijpt. Terecht zegt Maeterlink: „L'enfant quime rencontre", en hij neemt juist als voorbeeld, het kind, dat is de onontwikkelde nog niet tot rede ontwaakte menschelijkheid; „l'enfant quime rencontre, ne pourra pas dire à 'sa mère cequ'il a vu, et cepandant, dèsque son oeuil a touché ma présence, il sait tout ce que je suis, tout ce que j'ai été et tout ce que je serai" . . . . etc. - - - Het gevoelsleven met zijne intuitieve zekerheden gaat de instinctieve beslistheid in de dierlijke werkzaamheid te boven. Het menschelijke bewustzijn is het moment dat voor den mensch de hoogere mogelijkheden opent, allereerst in zijne verstandige ontwikkeling, waardoor het voor zich en zijne medemenschen geordend menschelijk, dat is maatschappelijk leven, mogelijk maakt. - - - In hoogsten aanleg treedt het verstandig bewustzijn in de sfeer van den waarheidsdrang als wetenschappelijk verstand, dat het wetenschappelijk onderzoek mogelijk maakt. Wetenschappelijke bevrediging is van hooger orde dan natuurlijke bevrediging; met de stijging des geestes verhoogt zich de begeerte en hare bevrediging. Toch is het verlangen van het ordenend denken der wetenschappelijkheid te eenzijdig zakelijk gericht, teveel naar het verschijnsel, dat is naar het eindige gewend om te voeren tot verstaan van het algemeene, dat is de algemeen-geestelijke waarde, den inhoud of idee der werkelijkheid. Toch is verstandige kennis als eerste trap van het hoogere eene onmisbare factor; in onze dagen echter ligt het accent wel te overwegend op die zijde. Het verlangen naar feitenkennis toch is in beduidende mate gestild kunnen worden en de resultaten van wetenschappelijk onderzoek zijn dermate algemeen geestelijk bezit, dat weldra de natuur geen mysterie meer en de wetenschap ieders eigendom schijnt te zullen moeten heeten. Maar de natuur, waarvan inderdaad veel gekend kan worden en waarin ook veel te begrijpen is, blijft betrekkelijk een raadsel en het ernstig doorvorschen van een gebied van wetenschap vordert meer dan één menschenleeftijd. (9). Werkelijk verkeeren in het hoogere, in de sfeer van het algemeene doet de geest, wanneer hij aesthetisch, religieus of wijsgeerig werkzaam is. Kunst, religie en wijsbegeerte verhouden zich als: bepaalde verbeelding, gevoelde zekerheid en redelijk begrip van de eeuwige waarden der werkelijkheid. (57). In deze gebieden ontstijgt de geest aan de eischen van persoonlijk belang; hier is slechts het allerhoogste belang geldig, n.l.: in het tijdelijke het eeuwige te beleven. - - - Voor den religieuzen mensch is het aardsche leven met een hooger licht omstraald; de denker schouwt in de wereld den redelijken zin. - - - De kunst brengt in de troostelooze wisseling der eindigheden een verlichtenden en verheffenden schijn van het onvergankelijke. De vraag echter is, hoevelen nog deel kunnen hebben aan den verheffenden invloed van het schoone. De kunst van onze dagen spreekt geen voor ieder verstaanbare taal meer; zij is persoonlijk losgerukt uit de gemeenschap des geestes (48). Kunst vertegenwoordigt wel het hoogere maar op hare bepaalde wijze Het zoeken en stellen van schoonheid is in hoogsten aanleg een vorm van oneindigheidsverlangen, die reeds in de begeerte tot levensverfraaiing kiemt, maar in geen geval aan het waarlijk beleven van het göddelijke toekomt. Kunst is op e i g e n e wijze het hoogere, maar kan de religie niet volledig vervangen (58). Dat is het waarop het aankomt. Het hoogere als het aesthetische, (in den vorm van het aesthische) is het hoogere in graden van verdieping (de principiëele verschillen tusschen sierkunst, toonkunst, woordkunst b.v. maar ook nog het verschil van geestelijk niveau tusschen kunstwerk en aanschouwer of vernemer), waarover eindeloos te twisten valt (slot van 49). Wanneer de kunst zich heeft vrijgemaakt, om voor zich te gelden, wordt zij eene aangelegenheid van smaak, waarover eindeloos te twisten valt (25). Inderdaad spreekt, zooals reeds gezegd, de kunst niet meer een taal, die allen verstaan. In het aesthetische is geen eenheid van verheffing meer. Eene werkelijke gemeenschap van in gelijke en tegenstrijdige belangen, samen- en tegenwerkende menschen, (die wij toch in de samenleving zijn), vindt hare eenheid in hoogsten aanleg in het hoogere, waarvan zij zich tijdelijk vernietigt (d. w. z. haar eigen wil tijdelijk onderdrukt en opheft) tot eeuwige vervulling (50). Slechts de religie vermag voor het gemiddelde bewustzijn het geestesoog een wijle af te voeren van het eindig belang en een moment van hoogere nadenkendheid te wekken (49). Slechts het religieuse brengt in beginsel algemeene bemiddeling met het hoogere. Het verstandig intellect moge die bemiddeling afwijzen, noch de wetenschap, noch de op zichzelf gestelde kunst kan die taak volledig overnemen en aan redelijk begrip (dat studie vooronderstelt) komen uiteraard weinigen toe. In de zuiver religieuze houding verstomt de kritiek (45). Ook na de schoonste uitvoering van een toonwerk is de kritiek niet verstomd, is het ik niet tot zwijgen gebracht, zelfs niet in de goedkeuring. Juist het handgeklap of andere geluiden zijn teekenen, dat de tijdelijke verlossing van het eindige leven slechts een schijn was, want de eenigen tijd stil gehouden menigte geeft weldra luide van hare goed- of afkeuring blijk. Er is en blijft in de aesthetische sfeer meer eindigheid voorondersteld, dan er onmiddellijk in schijnt te liggen. Een menigte, die niet tijdelijk het offer van eigen wil kan brengen voor het werkelijk hoogere, voor de oneindige Idee, kent het diepere of hoogere leven niet en dreigt met haar kunst, die steeds op den sprong staat naar het lagere af te glijden, onder te gaan. Dit wordt hier niet gezegd om propaganda te maken voor de kerk, of voor een kerk, al is de kerk de eenige plaats, waar de menigte het hoogere waarlijk beleven kan, maar het is hier gezegd om aan te toonen, dat waar de persoonlijkheid als zoodanig blijft gelden en dat is in de kunstgenieting het geval, van werkelijke eenheid geen sprake kan zijn en bovendien, dat de onontwikkelde of zelfs gemiddelde mensch, juist door het graadverschil in kunst, de hoogere kunstwerken niet zal kunnen waardeeren. In de kerk wordt ook wel met verschil van diepte het hoogere opgenomen, maar het gaat daar altijd om God, dat is om het boven den mensch verhevene, waaraan de kritiek verstomt; geen geloovige voert kritiek op God. Dat alleen opent de mogelijkheid tot zelfonderdrukking der eindige eischen, en daarmede tot een reiniging des gemoeds, die verheffing mogelijk maakt. De religie heeft steeds voor de duizende ongeletterden en aesthetisch onontwikkelden de mogelijkheid geboden om spontaan, zonder eenige voorbereiding op te gaan in het allerhoogste, eenvoudig door een tijdelijke afzondering op de geheiligde plek, die in de drukste steden te vinden was in de kathedralen. Waar het op aan komt is in te zien, dat de kunst zich nooit bindend kan maken in eene samenleving, omdat zij veeleer een punt van strijdontbranding, dan van verheffende eenheid vormt. Maar wel beschouwd hebben de oude culturen en alle groote stijlperioden ook geen eigenlijke kunst gehad, geen kunst als zoodanig, maar zij brachten de aesthetische verwerkelijking van een in allen werkzaam gehouden oneindigen inhoud. (47). In de oudheid verbeeldde de kunst, hetgeen algemeen geeste-

lijk eigendom was of kon zijn; de religieuze innerlijkheid was inhoud van de beeldingen. (46) Algemeen-aanvaardbaar-aesthetische vormen kunnen in tijden van individueele verscheuring der geestelijke eenheid niet gelden. De aesthetische vormgeving wordt slechts algemeen aanvaardbaar door . . . algemeene aanvaarding van het aanvankelijk door enkelen gestelde, maar daarvoor is hoogere bemiddeling noodig. Het aesthetische is het lagere van (in) het hoogere en kan zichzelf niet bindend maken (44). Zonder samenbindenden achtergrond blijft het hooger-beeldend kunstwerk zakelijk en geestelijk slechts het bezit van enkelen. (42). Een samenbindenden achtergrond kennen wij niet in onze dagen. De geest onzes tijds is een andere. Men ontwaakt. Onderlinge waardeering (en een waarlijk trachten elkaar te verstaan) maakt plaats voor afbrekende en hatelijk bedoelde kritiek. Het schijnt, dat ieder het geheel denkt te dienen door te trachten, allen, behalve zichzelf of eigen groep, onhoudbaar te maken. (92) Meer algemeen wordend verlangen naar wetenschappelijke kennis teekent een ontwakende menschheid. Waken is de (rust van de slaap en de) begoocheling van den droom te boven zijn, maar bewustwording brengt ontkunsting. (93). De ontwakende menschheid is niet meer in slaap te sussen en zal zich nieuwe waarden moeten ontwikkelen om in zelfbepaling te kunnen leven. Zwaar is het voor velen (onmogelijk voor de velen) zichzelf te zijn. (94). Wat zijn echter nieuwe waarden? Er is in beginsel niets nieuws in het wereldgeheel en een goed geordende samenleving is nog niet het hoogere, maar slechts een ordelijk verloopend eindig belangenspel, waarop het hoogere ontbloeien kan als het er is; maar eene ordelijke gemeenschap is zelf niet het hoogere, die vertegenwoordigt nog slechts eindige waarden. Het ontbreken van een gemeenschappelijk-geestelijke achtergrond is oorzaak, dat het slechts aan enkele krachtige persoonlijkheden gelukken kan middelpunten van aesthetisch leven te worden en dan nog in beperkten kring. (87) Zij zijn echter vereenzaamden in een hen vreemd wordende wereld. Vereenzaamd is (n.l.) de aesthetische geest, die geene aanraking meer kan hebben met de massa, omdat deze in hare verkeerde verstandigheid, de eenige algemeene bemiddeling tot het aesthetische verwerpt. (128) Zoo blijft in onze dagen de massa buiten verdieping, want een mooi etiket op een jeneverflesch of om een koektrommel vermag de mensch niet blijvend uit de aardsche modder op te heffen, en wat verstaat de menigte in onze dagen van het diepere? Het is niemand te wijten en één mensch vermag het niet te keeren, maar de toestand wijst naar achteruitgang, want evenals het lichaam behoeft de geest krachtige en gezonde oefening om tot diepgaande ontwikkeling te komen. Hooge eischen gesteld aan den geest verhoogen het peil van een volk, en doen het óók in zijne genoegens vragen om geestelijke waarde. (220). Een innerlijk ontwikkeld volk eischt een hooge kunst. (221). Van die eisch is in onzen tijd, die naar de aarde, naar het eindige voert, geen verwerkelijking te verwachten voor of door de massa, er zijn voorshands andere belangen. Daarom kan onze tijd niet met de oudheid vergeleken worden, teneinde die als navolgenswaard voorbeeld te stellen. De arbeid der oudheid is uit ééne innerlijke kracht gesteld, uit besef van eeuwigheid; dat is hare grootheid. (210). Wij leven in een tijd van het persoonlijk-aesthetische experiment, met al de gevolgen daarvan. Schoonheidszin en geloovigheid zullen niet ophouden in den mensch te werken, maar het is de vraag wàt er wordt genoten en aanvaard. Moge het gelukken te komen en te blijven op belangrijk peil. (240).

Heemstede, November 1922. H. C. VERKRUIJSEN.

ARCHITECTURA

Nº 51 ■ 23 DEC. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA SARPHATISTR. 92 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

De 1455ste ledenvergadering van het Genootschap, oorspronkelijk vastgesteld op Woensdag 27 December, wordt uitgesteld tot Woensdag 17 Januari. In deze vergadering spreekt Prof. R. N. Roland-Holst over: Tijd en Persoonlijkheid. Toegankelijk voor alle leden en donateurs.

In een vergadering te houden in het einde van Januari houdt Oskar Strnad, architect uit Weenen, een voordracht.

In een vergadering te houden op 13 Februari spreekt Bruno Taut, architect uit Maagdenburg.

Correspondentie.

Verschillende leden zonden reclames in over het ongeregeld ontvangen van „Wendingen". In den loop van het jaar zijn verschillende van deze reclames onderzocht, zonder dat daarover met reclamenten in verdere correspondentie werd getreden. Ten einde nu aan het einde van den jaargang „schoon schip" te maken, zal in een van de volgende nummers daarover verslag worden uitgebracht.

CONTRIBUTIE

Leden, die hun contributie over 1922 nog niet voldeden, worden verzocht de daarvoor verschuldigde bedragen resp. f 20.10 voor gewone- en buitenleden, f 35.— voor donateurs en f 24.10 voor nieuw aangenomen gewone leden den Penningmeester P. Vorkink, 1e Helmersstraat 187 te Amsterdam wel te willen doen toekomen, waarna toezending van diploma-quitantie volgt.

ONTWERP VAN EEN VOLKSHUIS VAN DEN ARCHITECT WASSILI LUCKHARDT

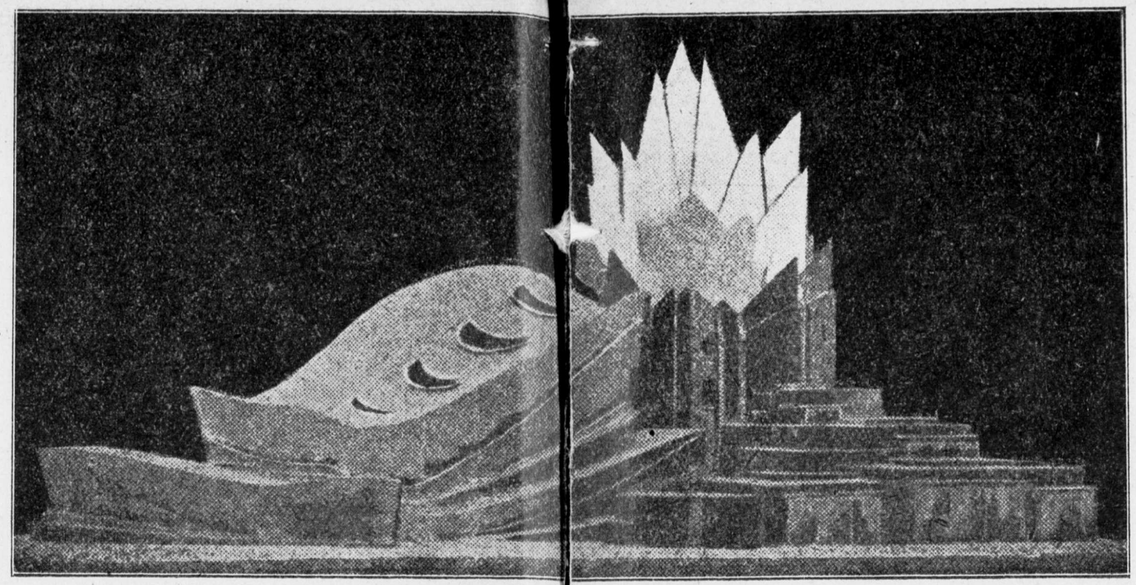

OVERGENOMEN UIT STADTBAUKUNST, NAAR HET MODEL OP DE GROOTE BERLIJNSCHE KUNSTTENTOONSTELLING

DE BELANGSTELLENDE LEEK EN DE BOUWKUNST

Een artikel over de nieuwe waterleidingwerken van Noord Brabant („Telegraaf" 16 December ochtendbl.) eindigt met de hiervolgende geruststellende mededeeling: - - - „Bij den bouw van de watertorens wordt streng rekening gehouden met de omgeving. Zoo zal de watertoren te Oudenbosch, dat beroemd is om zijn schoone koepelkerk, de copie van de St. Pieter te Rome. eveneens van een koepel voorzien worden om het aesthetisch aspect der omgeving te behouden". - - Het artikel is niet onderteekend doch ik neem aan dat de schrijver een i.z. bouwkunst belangstellende leek is. Ik maak dit op uit de ijver waarmee dir. ct een bewijs wordt aangevoerd om de in de twee eerste regels vervatte mededeeling te staven. - - - Wat dunkt u van hem als lid van een schoonheidscommissie?

A. E.

De Nederlandsche Fabriek van Bronswerken v/h Becht en Dyserinck verzocht ons het volgende bericht op te nemen:

KUNSTNIJVERHEID. De Directie van de N.V. Nederlandsche Fabriek van Bronswerken, voorheen Becht en Dyserinck te Amsterdam heeft het voornemen in het voorjaar van 1923 op nader te bepalen plaats, eene tentoonstelling te houden van gebruiksvoorwerpen in bewerkt metaal naar ontwerpen van bekende Nederlandsche kunstenaars. Vooraf heeft zij haar plan aan de goedkeuring onderworpen van de heeren: W. F. Gouwe, Directeur van het Instituut voor Sier- en Nijverheidskunst te 's-Gravenhage, Dr. H. P. Berlage, Ed. Cuypers en Prof. Ir. J. A. G. van der Steur. die bereid werden gevonden de uitnoodigingen aan de verschillende kunstenaars te ondersteunen. - - - - De medewerking is reeds toegezegd door: H. A. J. en J. Baanders, J. Briedé, Mej. Jacoba Buekers, G. F. la Croix, Ed. Cuypers, J. C. van Epen, H. A. v. d. Eynde, A. D. N. van Gendt, Jan Gratama, Jac. A. Jacobs, M. de Klerk, N. P. de Koo, P. Kramer, A. J. Kropholler, Mevr. M. Kropholler, Kees Kuiler, Foeke Kuipers, J. van Laren, J. L. M. Lauweriks, C. A. Lion Cachet, H. F. Mertens, J. M. van der Meij, Jan de Meijer, J. J. M. van Nieukerken, J. Poot Jr., J. R. Prent, E. Verschuyl. L. A. H. de Wolf en H. Th. Wijdeveld, terwijl van enkele het antwoord nog wordt tegemoet gezien. - - - Waar reeds zooveel bekende kunstenaars hunne medewerking hebben toegezegd, mag met reden worden verondersteld dat de a.s. tentoonstelling een volkomen overzicht zal geven van de ontwikkeling der sierkunst en de metaalbewerking in ons land. -

Wij hebben ons nog om nadere inlichtingen tot die Firma gewend. Daarbij is ons gebleken dat deze Firma aan al de hierboven genoemde kunstenaars, opdrachten verstrekt tot het ontwerpen van gebruiksvoorwerpen in bewerkt metaal. De keuze van het te ontwerpen voorwerp is aan den kunstenaar zelf over gelaten. Het voorwerp echter moet geschikt zijn om in den handel te worden gebracht. De naar deze ontwerpen door deze Firma uitgevoerde kunstvoorwerpen worden dan geëxposeerd We kunnen dit plan te zeerste toejuichen en zien met belangstelling de resultaten van dit werk tegemoet. REDACTIE

RECTIFICATIE

In het laatste nummer van Wendingen „Academiebouw" is in het artikel van Prof. A. J. der Kinderen een drukfout geslopen, die den zin onduidelijk maakt. Wij laten hieronder volgen den zin, zooals hij bedoeld was. Op pag. 7, regel 8 v. o.: „Zoo was er o.m. voorgeschreven, dat 8 à 10 % van de bouwsom voor werken van beeldende kunst bestemd moeten worden. Wanneer men bedenkt, dat voor het gebouw wellicht enz..." De Redactie van Wendingen.

De nieuwbenoemde Commissie van Redactie voor het weekblad vergaderde op 11 en 13 dezer. In overleg met den Uitgever werd vastgesteld dat voor de volgende jaargang het formaat belangrijk zal worden vergroot terwijl ook de papierqualiteit veel beter zal worden. Verder werden verschillende besluiten genomen met betrekking tot de verzorging van den inhoud. Hierover zullen nog nadere mededeelingen volgen. - - - - - - - - - - - -

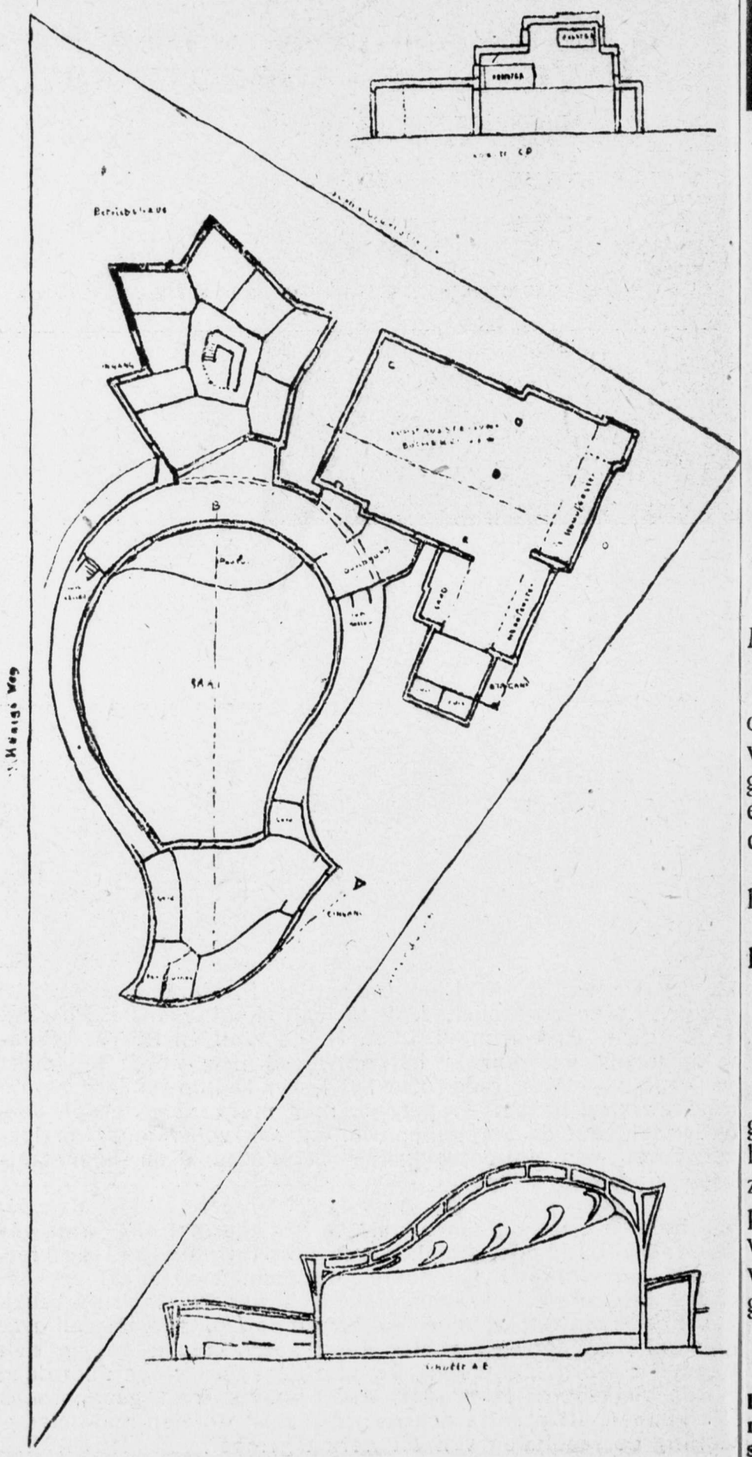

DE DAMBEBOUWING

(Uit het Algemeen Handelsblad)

HET HOTELPLAN. Heden-morgen hebben belanghebbenden bij het tot standkomen van een hotel-restaurant op het midden-Damterrein een onderhoud gehad met B. en W. Onder hen was ook een vertegenwoordiger der Ritz-Carltoncombinatie, die de exploitatie op zich zou nemen. - - Namens die combinatie werd verklaard dat h.i. de eenige goede plaats voor het oprichten van een groot hotel hier ter stede, het midden-Damterrein is. - - - De financieele aangelegenheden zijn heden in den breede besproken. - -

ARCHITECTURA

Nº 52 ■ 30 DEC. ■ '22

WEEKBLAD VAN HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA EERSTE JAARGANG

VASTE MEDEWERKERS: K. DE BAZEL - C. J. BLAAUW B. T. BOEYINGA - J. BOTERENBROOD - A. EIBINK - JAC. JONGERT - J. B. VAN LOGHEM - J. M. LUTHMANN J. A. SNELLEBRAND EN H. TH. WIJDEVELD

ALLE STUKKEN VOOR DE REDACTIE VOORL. AAN B. T. BOEYINGA SARPHATISTR. 92 AMSTERDAM

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP

De 1455ste ledenvergadering van het Genootschap, oorspronkelijk vastgesteld op Woensdag 27 December, wordt uitgesteld tot Woensdag 17 Januari. In deze vergadering spreekt Prof. R. N. Roland-Holst over: Tijd en Persoonlijkheid. Toegankelijk voor alle leden en donateurs.

In een vergadering te houden in het einde van Januari houdt Oskar Strnad, architect uit Weenen, een voordracht.

In een vergadering te houden op 13 Februari spreekt Bruno Taut, architect uit Maagdenburg.

Correspondentie.

Verschillende leden zonden reclames in over het ongeregeld ontvangen van „Wendingen". In den loop van het jaar zijn verschillende van deze reclames onderzocht, zonder dat daarover met reclamenten in verdere correspondentie werd getreden. Ten einde nu aan het einde van den jaargang „schoon schip" te maken, zal in een van de volgende nummers daarover verslag worden uitgebracht.

Door de typografenstaking zal het eerste nummer van den nieuwen jaargang eerst op Zaterdag 13 Januari 1923 verschijnen. Ook dit nummer werd hierdoor vertraagd.

CONTRIBUTIE

Leden, die hun contributie over 1922 nog niet voldeden, worden verzocht de daarvoor verschuldigde bedragen resp. f 20.10 voor gewone- en buitenleden, f 35.— voor donateurs en f 24.10 voor nieuw aangenomen gewone leden den Penningmeester P. Vorkink, 1e Helmersstraat 187 te Amsterdam wel te willen doen toekomen, waarna toezending van diploma-quitantie volgt. Postgiro Amsterdam No. 88839 Genootschap Architectura.

NIEUWE GEREFORMEERDE KERK TE DAPEST

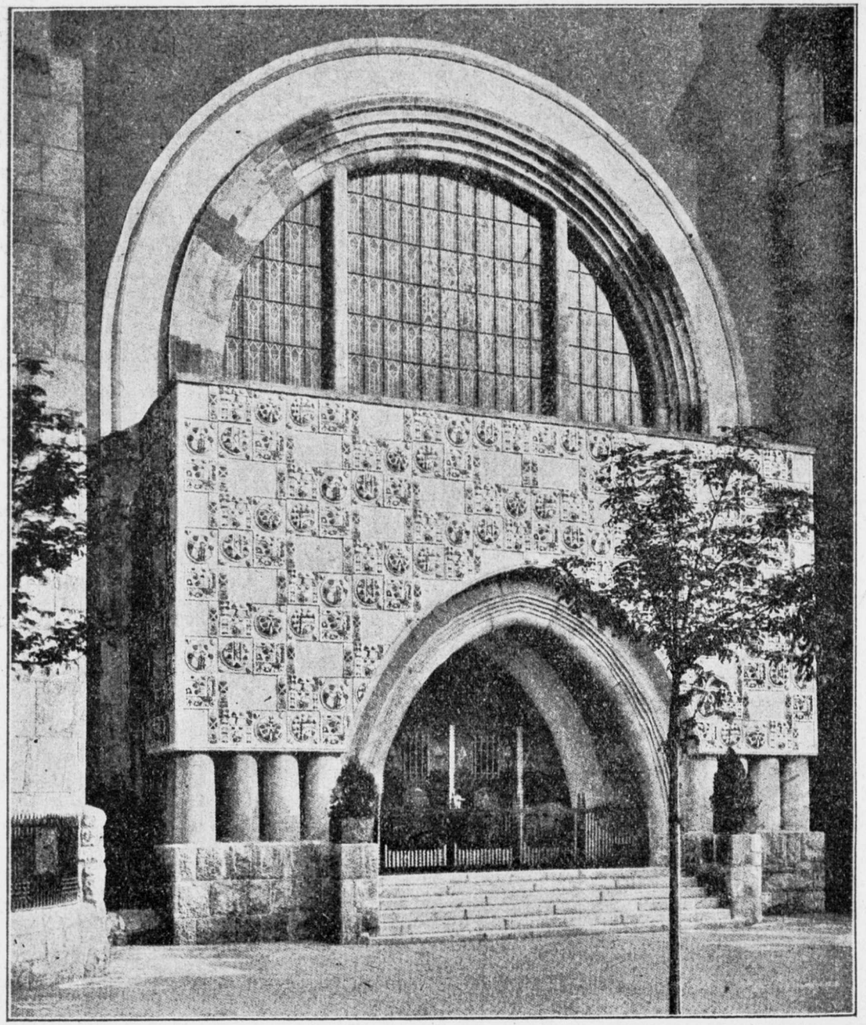

HOOFDINGANG

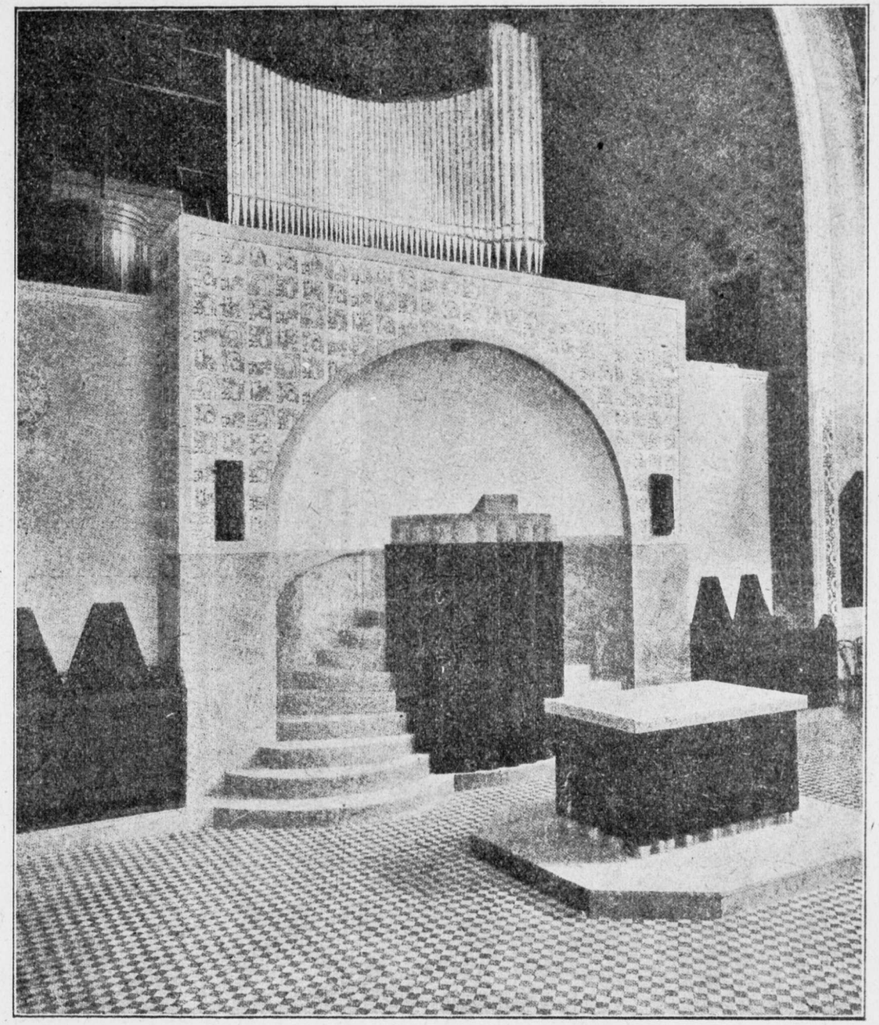

INTERIEUR

Hier is No. 52 van ons in klein formaat herboren weekblad. Jaargang 1922 is vol. Gelukkig. Geen nabetrachtingen. Het bestaan van dezen jaargang maar zoo spoedig mogelijk vergeten. Zaterdag a.s. begint de nieuwe jaargang. Met nieuwe moed bezield zal een nieuwe Redactie ons een nieuw blad geven. Geen blad van het Genootschap, in den meest strikten zin, zal dat worden. Dat is onmogelijk gebleken. - - - - - - - - Maar een blad van een Redactie die door en met dit blad aan de spits wil staan van de „Architectura"-beweging. Hoofdzakelijk door eigen prestaties en verder door eigen initiatief aan zich verbonden medewerking wil de Redactie ernstig pogen om een blad, het Genootschap waardig (o meer dan het waardig is) te laten bestaan. - - - - Misschien was deze jaargang de noodzakelijke overgangstoestand van de blad-looze periode naar de bloeiende Architectura-boom. - - - - - Verdere mededeelingen over voornemens der Redactie zullen in het nieuwe nummer te vinden zijn. - - - - - - - - -

ONZE KUNSTENAARS EN DE PERS. - - - Wij lezen in de dagbladen dat de Kunstgroep Bilthoven het initiatief heeft genomen tot een steunbeweging voor onze kunstenaars, waarbij de inzameling zal geschieden naar eigen methode, welke deze groep indertijd bij een inzameling voor Rusland heeft toegepast; deze bracht toen in acht weken f 127.000.— op. Aan het secretariaat, Lijsterlaan 16, Bilthoven, zijn inteekenlijsten verkrijgbaar. - - - - - - - - Er zijn op dit oogenblik in ons land — aldus de aanhef van het artikel in de dagbladen — gelukkig velen die zich het lot aantrekken van onze noodlijdende kunstenaars, beeldende kunstenaars in de eerste plaats, voorts ook van de musici. Men heeft gelezen van het Nederlandsch Kunstverbond, dat in verschillende plaatsen comité's heeft, die trachten con-

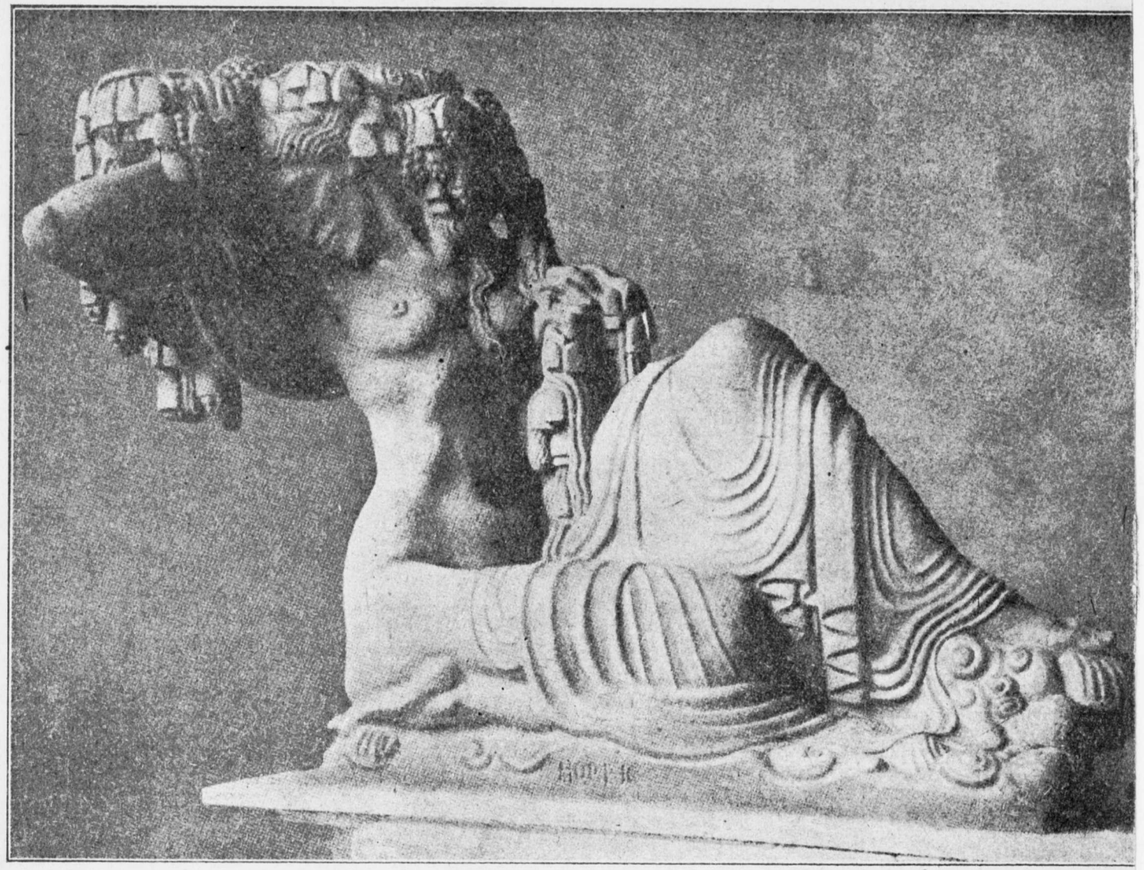

HONGAARSCH BEELDHOUWWER

tributies te krijgen, en die van schilders en beeldhouwers werken willen koopen en in openbare verzamelingen plaatsen; er is nog een „Steuncomité voor Beeldende Kunstenaars", er is ook de Kunstgroep Bilthoven, die weer op andere wijze wil werken, voornamelijk wat aangaat de manier van geld verzamelen. - - - - - - - Wanneer we deze aanhef in de dagbladen lezen, denken we onwillekeurig aan de wee-zoete opheMeling in diezelfde bladen van de zoo smaakvol geheeten „Exposition française", waarvan de stijllooze uitstalling en soms zelfs kermisachtige opeenstapeling ons zoo een ontstellend beeld heeft gegeven van Fransche kunstnijverheid. Zulke tentoonstellingen kunnen de malaise onzer kunstenaars slechts vergeren door het publiek ontvankelijk te willen maken voor kunstnijverheidsproducten van het meest banale en decadente soort. - - - Hoewel we de medewerking der pers i.z. de steunbeweging zeer waardeeren meenen we er toch op te moeten wijzen hoe die zelfde pers, naast de bezuinigingsjammer waaronder onze kunstenaars lijden, door deze hun valsche kunstkritiek en verkeerde voorlichting meewerken tot verzwaring van den strijd om het bestaan onzer kunstenaars.